

Nr 140

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för det frivilliga skolväsendet; given Stockholms slott den 28 juni 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

Olof Palme

Propositionens huvudsakliga innehåll

På grundval av betänkanden från yrkesutbildningsberedningen och från skogsbrukets yrkesutbildningskommitté läggs i propositionen fram principförslag dels om sammanförande av skolorna på det gymnasiala stadiet till en skolform, dels om utformningen av den framtida yrkesutbildningen.

Nuvarande tre skolformer fackskola, gymnasium och yrkesskola föreslås den 1 juli 1971 bli sammanförda till en skolform, vars namn inte nu fixeras. Såsom arbetsnamn under beredningsarbetet har använts ordet »mellanskolan» och denna benämning används av praktiska skäl också i propositionen. Den nya mellanskolan skall organisatoriskt utgöra en skolform, vilket bl. a. innebär att lärare anställs vid mellanskolan i kommunen med placering vid viss skolenhet.

De framlagda förslagen syftar till ett fullföljande av 1964 års beslut om reformering av de gymnasiala skolorna. En samordnad planering för alla utbildningslinjer inom mellanskolan förutsätts således. Vid planeringen bör eftersträvas att flertalet studievägar inom mellanskolan kan erbjudas på varje ort, där mellanskolutbildning anordnas. Självfallet måste avvikelser från denna princip få förekomma.

Under överskådlig tid kommer yrkesutbildning i viss omfattning att finnas även utanför mellanskoleorterna.

Varje mellanskolenhet bör innehålla ett så allsidigt urval av utbildningsvägar som möjligt. Tyngdpunkterna kan emellertid ligga på olika sektorer i olika skolenheter.

För den utbildning, som motsvarar nuvarande gymnasium och fackskola, föreslås i propositionen inga ändringar i läroplanerna. Däremot föreslås i huvudsaklig anslutning till yrkesutbildningsberedningens förslag en omläggning av utbildningen inom den del av mellanskolan som svarar mot nuvarande yrkesskola. Detta innebär bl. a. att yrkesutbildningslinjerna får en bred inriktning och organiseras enligt den s. k. blockprincipen. Den inledande utbildningen inom varje linje blir sålunda gemensam för ett flertal utbildningsvägar vilka successivt differentieras och leder fram till mer specifika utbildningsmål. Yrkesutbildningen blir i regel 2-årig. Vissa modifikationer i yrkesutbildningsberedningens förslag förordas bl. a. rörande det maskin- och eltekniska blocket och utbildningen inom vård- och konsumtionsområdet. I de föreslagna timplanerna för yrkesutbildning på olika linjer inryms obligatoriskt allmänna ämnen med valmöjligheter för eleven. Härjämte lämnas utrymme för fritt tillval, som naturligt skall anknyta till studieprogrammet i övrigt. Införandet av de nya läroplanerna för yrkesutbildningslinjerna beräknas komma att utsträckas över en längre tidsperiod.

Med hänsyn till pågående utredningar om huvudmannaskap och skolledarorganisation tas nu ej slutlig ställning i dessa frågor. Inte heller tas i detta sammanhang ställning till framlagda förslag om nya statsbidragsregler. Med tillämpning av nuvarande statsbidragsregler och vid en oförändrad intagning till yrkesutbildningen beräknas statens kostnader på driftbudgeten öka med i runt tal 25 %. En ny teknisk utformning av statsbidragsreglerna kommer att övervägas.

*Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 28 juni
1968.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter frågor angående riktlinjer för det frivilliga skolväsendet och anför.

1. Inledning

1.1 Yrkesutbildningsberedningens utredningsarbete

Den 28 juni 1963 bemyndigade Kungl. Maj:t dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla tolv utredningsmän för att verkställa utredning rörande yrkesutbildningens uppgifter, innehåll och organisation. Riktlinjer för de sakkunnigas arbete angavs i departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet nämnda dag.

Med stöd av bemyndigandet tillkallade dåvarande departementschefen den 17 oktober 1963 såsom sakkunniga överdirektören och chefen för dåvarande överstyrelsen för yrkesutbildning Birger Öhman, numera skolrådet Birger Gårdstedt, direktören i Svenska arbetsgivareföreningen Folke Haldén, dåvarande kommunalrådet Oscar Hallbeck, utbildningschefen hos Tjänstemännens centralorganisation Åke Isling, ombudsmannen i Landsorganisationen i Sverige Tore Karlson, riksdagsmännen, sekreteraren Nils Kellgren och lantbrukaren Jan-Ivan Nilsson, förbundsdirektören i Svenska landstingsförbundet Bengt Olsson, riksdagsmannen, optikermästaren Stig Stefanson, skolinspektören Erik Stålnacke och riksdagsledamoten, kamreraren Karin Wetterström. Åt Öhman uppdrogs att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

De sakkunniga antog benämningen yrkesutbildningsberedningen (YB).

YB har hittills framlagt fyra betänkanden. Det första (SOU 1966: 3), som innefattar överväganden och förslag gällande de principiella problemen rörande dagens och framtidens svenska yrkesutbildning, överlämnades med skrivelse den 16 december 1965. Det andra (Stencil E 1967: 1) som innehåller förslag angående viss fortbildning för lärare i yrkesteknik, överlämnades med skrivelse den 12 januari 1967. I det tredje betänkandet (SOU 1967: 48), som överlämnades med skrivelse den 11 oktober 1967, har YB framlagt förslag till läroplaner för yrkesutbildningen samt behandlat vissa pedagogiska och metodiska frågor.

YB:s fjärde betänkande (Stencil U 1968: 2), som innehåller vissa beräkningar rörande kostnaderna för gymnasial yrkesutbildning enligt YB:s förslag, överlämnades med skrivelse den 9 februari 1968.

Betänkandena betecknas i det följande YB I, II, III och IV.

Över YB I och III har yttranden avgetts av följande remissinstanser. Inom parentes anges över vilket betänkande instansen yttrat sig.

Skolöverstyrelsen — som hört samtliga länsskolnämnder och lärarhögskolor, de husliga seminarierna samt styrelsen för konstfackskolan — (I, III), Bergsskolan i Filipstad, Lennings textilt tekniska institut i Norrköping och textilinstitutet i Borås (I), kriminalvårdsstyrelsen, överbefälhavaren — efter hörande av försvarsgrenscheferna — (I, III), försvarets personalnämnd, försvarets personalvårdsnämnd

(I), försvarets skolnämnd, socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen (I, III), dåvarande medicinalstyrelsen (I), poststyrelsen, televerket, statens järnvägar (I, III), väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (I), statens vattenfallsverk, sjöfartsstyrelsen (I, III), statens vägverk (III), byggnadsstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen, fiskeristyrelsen, veterinärstyrelsen (I, III), kommerskollegium (I), statens institut för hantverk och industri, statens institut för konsumentfrågor, statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor, arbetsmarknadsstyrelsen, rikspolisstyrelsen (I, III), överståthållarämbetet — som hört Stockholms stad —, samtliga länsstyrelser — som haft att höra samtliga kommuner med gymnasium och ett lämpligt antal kommuner med yrkesskola men utan gymnasium — domkapitlet i Uppsala (I), universitetskanslersämbetet — med yttranden från ämbetet underställda lärosäten —, styrelsen för gymnastik- och idrottshögskolorna, Musikaliska akademins styrelse (I, III), styrelsen för konsthögskolan (I), Akademien för de fria konsterna — efter hörande av konsthögskolans lärarråd — (III), styrelserna för lantbrukshögskolan och skogshögskolan (I, III), styrelsen för veterinärhögskolan, statens brandskola (I), teater- och orkesterrådet, samarbetsnämnden för socialhögskolorna (III), centrala studiehjälpsnämnden, statens läroboksnämnd, statens konsumentråd, Alnarpsinstitutet (I, III), styrelsen för internationell utveckling (I), Grafiska institutet, Institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning (I, III), 1966 års värnpliktskommitté, krigsmaktens lärlingsutredning, statens handikappråd, handikapputredningen, 1960 års blindvårdsutredning, 1962 års ungdomsutredning, skolarbetsutredningen, utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet, utredningen rörande utbildning av lärare för blind- och dövskolväsendet, utredningen rörande utbildning av bibliotekarier m. m., skogsbrukets yrkesutbildningskommitté, hemslöjdsutredningen, personalutbildningsberedningen (I), utredningen rörande lärarnas arbetsförhållanden, 1965 års musikutbildningskommitté, kompetensutredningen, trädgårdsnäringsutredningen (I, III), utredningen rörande huvudmannaskapet för de gymnasiala skolorna m. m., organisationskommittén för behandling av vissa frågor rörande jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnärings skolor, konstnärsutbildningssakkunniga (III).

Yttranden har även inkommit från följande organisationer m. fl.

Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet (I, III), 23 landstingskommuner (I), Stor-Stockholms planeringsnämnd, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges industriförbund, Sveriges arbetsledareförbund, Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Jernkontoret, Svetskommissionen vid ingenjörsvetenskapsakademien, Handels arbetsgivareorganisation (I, III), Sveriges mekanförbund, Sveriges kemiska industrikontor (kemikontoret) (I), Sveriges mekanförbund i samråd med Sveriges verkstadsförening, Arbetsmarknadens yrkesråd, Svenska byggnadsindustriförbundet, Grafiska arbetsgivareförbunden (III), A-pressens samorganisation, Tidningarnas arbetsgivareförening, Svenska tidningsutgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige (LO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers central-

organisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska yrkesutbildningsföreningen (förutvarande Svenska yrkesskolföreningen), Sveriges radio aktiebolag, Samfundet för affärsutbildning, Kooperativa förbundet, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges redareförening, Hushållningssällskapens förbund (I, III), Sveriges lantbruksförbund (III), Sveriges allmänna exportförening, Riksförbundet landsbygdens folk (RLF), Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund, Lantbruksförbundets tidskrifts aktiebolags korrespondensskola, Brevskolan, Svenska skolläkarföreningen, Svenska fackingenjörers riksförbund, Svenska vattenkraftföreningen, Svensk yrkesvägledarförening, Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Folkbildningsförbundet, Fredrika-Bremer-Förbundet, Yrkeskvinnors klubbars riksförbund, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Sveriges elevers centralorganisation (SECO), Sveriges folkhögskoleelevers förbund, Studierådet vid affärsbankerna, Folkpartiets ungdomsförbund, Sveriges konservativa studentförbund, Sveriges socialdemokratiska studentförbund, Samverkande bildningsförbunden (I), Hermods, Målsmännens riksförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Svenska hemslöjdsföreningars riksförbund, Konstnärernas riksförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, Högerens ungdomsförbund, Centerns ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (I, III), Svenska slöjdföreningen, Utbildningsrådet för hotell och restauranger (III).

I anslutning till YB I inkom från Centerns, Folkpartiets och Högerens kvinnoförbund m. fl. kvinno- och ungdomsorganisationer en skrift i vilken föreslås att ämnet hushållsekonomi och familjekunskap skall bli obligatoriskt och införas på samtliga linjer inom den gymnasiala skolan.

Också i anslutning till YB III har inkommit ett antal skrifter.

Över YB II har *yttranden* avgetts av skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmarknadens yrkesråd och TCO.

Över YB IV har *yttranden* avgetts av skolöverstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket, centrala studiehjälpsnämnden, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet.

1.2 Skogsbrukets yrkesutbildningskommittés utredningsarbete

Den 6 juni 1962 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för att verkställa utredning och avge förslag rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område samt därmed sammanhängande spörsmål.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade departementschefen den 7 juni samma år såsom sakkunniga numera överdirektören Sören Lane, numera landshövdingen Hjalmar Nilsson, numera landstingsrådet Lennart Stiernstedt samt riks-

dagsmännen Nils B. Hansson, Herbert Hermansson och Jon Jonsson. Åt Lane uppdrogs att såsom ordförande leda utredningsarbetet. Sedan Jonsson avlidit tillkallades den 11 september 1962 riksdagsmannen K. Olof Persson såsom sakkunnig. Sedan Lane anhållit om entledigande från utredningsarbetet förordnades den 1 februari 1966 Nilsson att vara ordförande. Samtidigt tillkallades riksdagsmannen Erik Mossberger såsom sakkunnig.

De sakkunniga antog benämningen skogsbrukets yrkesutbildningskommitté (SYK).

SYK har avlämnat två betänkanden över skoglig yrkesutbildning, nämligen del I (SOU 1965: 67) och del II (SOU 1967: 38).

I betänkandena behandlas följande skolformer, nämligen skogsbruksskolor, statens skogsskolor och skogsmästarskolan. I detta sammanhang tas de frågor upp som gäller skogsbruksskolorna.

Efter remiss har yttranden över de båda betänkandena avgetts av arbetarskyddsstyrelsen, statskontoret, skolöverstyrelsen, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skogshögskolan, statens skogsmästarskola, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, samtliga landstingskommuner, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, TCO, SACO, LO, Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Forskningsstiftelsen skogsarbeten, Föreningen skogsbrukets arbetsgivare, RLF, Skogsvårdsstyrelsernas förbund, Svenska skogsarbetareförbundet, Svenska skogsmästareförbundet, Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund (SSR) och YB.

Över del I har vidare yttranden avgetts av riksrevisionsverket, lantbrukshögskolan, Alnarpinstitutet, Hushållningssällskapens förbund, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs och Gävleborgs län, samt av Svensk yrkesvägledarförening.

Över del II har yttranden vidare avgetts av byggnadsstyrelsen, centrala studiehjälpnämnden, De skogsskolebildade tjänstemännens samarbetsråd, Skogsindustriernas samarbetsutskott, skogspolitiska utredningen, Stiftelsen Värmlands och Örebro läns skogsskola, Svenska lantarbetareförbundet, Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund och Sveriges Jägmästares och Forstmästares Riksförbund.

1.3 De gymnasiala skolformernas utveckling

1.3.1 Propositionens bakgrund

I direktiven för YB lämnades mot bakgrunden av den utveckling som ägt rum efter 1955 års riksdagsbeslut om utbyggnad av yrkesskolväsendet (prop. 1955: 139,

SU 138, rskr 310) en översiktlig redogörelse för de huvudspörsmål som borde utgöra de väsentligaste utgångspunkterna för utredningens arbete. Av redogörelsen framgick att YB bl. a. borde åstadkomma ett insättande av *yrkesutbildningsväsendet i dess utbildningspolitiska sammanhang*, en *kvantitativ planering* för yrkesskolan och en avvägning av *skolformens innehåll*, däri inbegripet möjligheterna att anpassa yrkesskolan till grundskolan, fördelningen mellan teoretisk och praktisk utbildning, principerna för s. k. blockutbildning, målsättning m. m. Bland utredningens huvuduppgifter ingick också att pröva *organisationens*, *huvudmannaskapets* och *statsbidragssystemets* utformning. Åt YB uppdrogs vidare att komma med förslag rörande vissa frågor inom *vuxenutbildningens* område.

I juli 1963 överlämnade 1960 års gymnasieutredning till dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet sitt betänkande Ett nytt gymnasium (SOU 1963: 42). Den 19 september samma år lade fackskoleutredningen fram sitt betänkande Fackskolan (SOU 1963: 50). Vissa av de huvudfrågor, som angetts i direktiven för YB, behandlades ingående i dessa betänkanden. Frågorna följdes därefter upp i 1964 års beslut angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. (prop. 1964:171, Säu 1, rskr 407) och föranledde därvid följande ställningstaganden.

Beträffande den *kvantitativa utvecklingen av de gymnasiala skolformerna* förordades som en riktpunkt att i gymnasium och fackskola tillsammans skulle omkring år 1970 intas ca 50 % av årskullen, därav ca 30 % i gymnasiet och ca 20 % i fackskolan. Tillsammans med en beräknad utvidgning av yrkesskolutbildningen skulle detta innebära att vid 1970-talets början omkring tre fjärdedelar av årskullen komme att genomgå gymnasial utbildning. Ifråga om *det gymnasiala skolsystemets struktur* betonades betydelsen av dels bredden i utbildningsinnehållet, dels målinriktningen hos utbildningen, mellan vilka båda önskemål en avvägning måste ske. Det konstaterades vidare, att det gymnasiala skolsystemet borde omfatta huvudformerna gymnasium, fackskola och yrkesskola.

Såsom en bärande princip för planeringen av det gymnasiala skolväsendet framhölls den *helhetssyn på utbildningsvägarna på det gymnasiala åldersstadiet*, som både gymnasieutredningen och fackskoleutredningen utgått från vid sina överväganden och som i mycket positiva uttalanden vunnit stöd hos ett stort antal remissinstanser. Att de olika studievägarna på det gymnasiala åldersstadiet måste samordnas i fråga om målsättning, organisation och resursutnyttjande ansågs uppenbart. Det förutsattes att i fortsättningen såväl den lokala och den regionala som den centrala planeringen för det gymnasiala skolsystemet samtidigt och i samma grad skulle beakta både yrkesskolan, fackskolan och gymnasiet. I propositionen framhölls också, att om man ville förverkliga målsättningen att var och en, så långt våra resurser tillät det, skulle få den utbildning som svarade mot hans eller hennes önskemål och förutsättningar, borde man sträva efter att samtliga eller flertalet studievägar inom det gymnasiala skolsystemet skulle erbjudas överallt där gymnasial utbildning anordnades. Någon tvekan om att en horisontell samordning skulle vara riktpunkten för den lokala planeringen ansågs icke råda. Det underströks emellertid att den lokala planeringen måste ske utifrån varje kommuns speciella förutsättningar framförallt ifråga om befintliga skolbyggnader.

Beträffande *huvudmannaskapsfrågan* berördes även yrkesskolans ställning och föredragande departementschefen uttalade härom följande.

Här vill jag beträffande huvudmannaskapsfrågan avslutningsvis i korthet beröra yrkesskolans ställning. Det har i remissbehandlingen framhållits att denna skolform i varje fall till stor del i framtiden bör vara primärkommunal. Att de principiella och praktiska motiven för gymnasial kommunalisering med samma styrka kan åberopas för primärkommunerna som huvudmän för väsentliga delar av yrkesskolan synes ovedersägligt. Skall yrkesskolan kunna fylla sin betydelsefulla uppgift i det gymnasiala skolsystemet och skall skolväsendets samlade resurser kunna utnyttjas rationellt, erfordras, såsom jag i det föregående understrukt, en samordnad planering och normalt också en lokalmässig samordning av yrkesskola och andra skolformer. I direktiven för yrkesutbildningsberedningen har jag också framhållit att huvudmannaskapsfrågan bör bedömas utifrån sådana synpunkter. Vikten av att så sker framstår i dag ännu klarare än då beredningen tillsattes. Vilka konkreta slutsatser som bör dras härav beträffande huvudmannaskapet för de olika utbildningarna inom yrkesskolan är emellertid inte möjligt att bedöma förrän denna skolas uppgifter, innehåll och organisation närmare klarlagts.

Riksdagen godtog i allt väsentligt de i det föregående redovisade ställningstagandena och fattade dessutom i enlighet med departementschefens förslag beslut om ett i huvudsak enhetligt statsbidragssystem för de gymnasiala skolformerna.

1.3.2 Propositionens uppläggning

Samtidigt som YB haft till uppgift att lägga fram förslag rörande utformningen av den framtida yrkesutbildningen har en mycket väsentlig uppgift för YB varit att överväga hur denna utbildning bör infogas i det gymnasiala skolväsendet. YB:s förslag i sistnämnda avseende ansluter nära till de tankar som redovisats i gymnasieutredningens betänkande och i 1964 års proposition angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. Vid ställningstagandena till YB:s förslag har det befunnits angeläget att till slutligt övervägande ta upp de problem som är knutna till frågan om yrkesutbildningens sammanfogande med övrig gymnasial utbildning. Redovisningen för nämnda överväganden lämnas huvudsakligen i avsnittet En sammanhållen mellanskola.

Av den tidigare redogörelsen framgår att SYK tillkallats av chefen för jordbruksdepartementet och att kommittén redovisat sitt utredningsarbete till denne. De av YB och SYK behandlade utbildningsproblemen har emellertid många beröringspunkter. Detta har även understrukits av remissinstanserna. Det har därför bedömts lämpligast att de båda utredningarnas förslag rörande den skogliga yrkesutbildningen redovisas i ett sammanhang. Härtill kommer att YB:s förslag även omfattar yrkesutbildning inom jordbrukets och trädgårdsnäringens områden varför det befunnits sakligt motiverat att i föreliggande proposition behandla yrkesutbildningsproblemen — dvs. sådana som berör den grundläggande utbildningen — inom nämnda tre näraliggande områden. Förslagen från YB och SYK jämte remissbehandlingen därav redovisas i det följande i avsnitt 4 samt de i samråd med chefen

för jordbruksdepartementet gjorda ställningstagandena till dessa förslag i avsnitt 6.4. Förslaget berör emellertid även utbildning som ligger ovanför basnivån. Då avsikten är att den skogliga yrkesutbildningen i sistnämnda delar i sinom tid skall bli föremål för särskild prövning av Kungl Maj:t i jordbruksdepartementet kommer i denna proposition dessa delar att beröras endast i den mån det krävs för sammanhangets skull.

YB:s förslag rörande vuxenutbildning har anmälts av förutvarande chefen för ecklesiastikdepartementet i prop. 1967: 85 angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m. (SU 117, 2LU 45, rskr 277, 290).

I det följande kan endast lämnas en starkt förkortad redogörelse för YB:s och SYK:s betänkanden. Beträffande till betänkandena fogade reservationsvis framförda yrkanden och särskilda yttranden torde få hänvisas till betänkandena.

Även redovisningen av de över betänkandena avgivna yttrandena måste med hänsyn till materialets omfång starkt begränsas. Flera remissinstanser har yttrat sig såväl över YB I som över YB III. Vissa förändringar i instansernas ställningstaganden till frågor som behandlats i båda betänkandena — så gott som uteslutande i för YB positiv riktning — har därvid kunnat konstateras. I sammanställningen av remissmaterialet påvisas sådana förändringar endast om de bedömts vara av väsentlig betydelse. Remissmaterialet torde, framför allt i vad avser remissinstansernas syn på läroplansförslagen, komma att bli av stort värde för det fortsatta arbetet med yrkesutbildningens utformning.

I fråga om många av de framförda utredningsförslagen fordras inte beslut av riksdagen. För överblickens och sammanhangets skull är det dock i vissa fall nödvändigt att ge en kortfattad redovisning även för sådana förslag.

2. Yrkesutbildningens utformning

2.1 YB:s förslag

2.1.1 Allmänna riktlinjer (YB I 6, 8, 9, 10.1, 11.1 och 2, 11.6)

Utbildningsexpansionen på gymnasial och eftergymnasial nivå ställer utomordentliga krav på resurser. En omsorgsfullt genomförd planering av skolväsendet är med hänsyn härtill nödvändig. Statsmakernas beslut om grundskolan och om de gymnasiala skolformerna har skapat ett underlag härför. Dessa beslut måste nu kompletteras med beslut i fråga om yrkesutbildningens utformning. YB erinrar om de uttalanden som gjorts angående betydelsen av en samordnad planering av alla skolformer ovanför grundskolan.

Tendensen till förlängning av den allmänna barn- och ungdomsskolan är enligt YB genomgående inom de mera utvecklade industriländerna. Det mera definitiva yrkesvalet uppskjuts och tiden utnyttjas till utbildning av sådan art att den håller vägen öppen till alternativa yrkesområden och yrkesutbildningar. YB finner att detta är orsaken till den starka elevtillströmningen till de teoretiska linjerna i grundskolan. En sådan utveckling medför snabbt ökande anspråk på gymnasial utbildning. Det framstår för YB i detta läge som en angelägenhet av största vikt att man söker utforma yrkesskolan så, att den för ungdomarna framstår som ett valvärt alternativ till gymnasiet och fackskolan.

Såsom ett viktigt motiv för en omprövning av yrkesutbildningens innehåll ser YB de fortlöpande strukturförändringarna på arbetsmarknaden som gör det omöjligt att i dag precisera de krav på utbildning och kvalifikationer, som i framtiden kommer att ställas på arbetskraften. Vissa grundläggande kunskaper och färdigheter är dock av den arten att de har långvarigt eller rentav livsvarigt värde. Yrkeskolan bör, i likhet med gymnasiet och fackskolan, utformas så att utbildningen från en bred bas genom successiva val leder fram mot ökad specialisering. En viktig förutsättning för att yrkesskolan verkligen ska fylla sin uppgift inom det gymnasiala skolsystemet är, framhåller YB, att den ges sådan utformning att den inte uppfattas som en återvändsgränd.

Först när de praktiska utbildningsvägarna ger lika goda och med de teoretiska studierna likvärdiga möjligheter till fortsatt utbildning har förutsättningar skapats för ett i egentlig mening fritt val. YB betonar vidare, att yrkesskolan skall erbjuda utbildning inte blott för dem, som nyss slutat grundskolan. Man måste räkna med att även andra ungdomar, nämligen ungdomar med fullföljda eller avbrutna studier i fackskola eller gymnasium liksom ungdomar med längre eller kortare tids förvärvsarbete, kommer att söka sig till yrkesskolan.

Liksom på sin tid gymnasieutredningen har YB funnit det ändamålsenligt att bedöma *behov och krav rörande yrkesutbildningen* med hänsyn till individerna, arbetslivet och samhället.

För att utröna *ungdomens motiv* för val av yrkesutbildning och dess önskemål om utbildningens innehåll har YB låtit verkställa en särskild undersökning av yrkesskolans rekrytering och av elevernas bakgrund och framtidsplaner. Undersökningen, som är den första mera omfattande i sitt slag, inriktar sig på dels elevernas uppfattning och värderingar, dels vissa objektiva yttre fakta. Undersökningen redovisas utförligt i kapitel 6 i YB I, till vilket hänvisas. Här skall endast redovisas några av de informationer, som YB ansett sig kunna erhålla ur materialet.

Ungdomens primärkrav på yrkesutbildningen är, enligt YB, förutom att den snabbt skall leda till yrkesverksamhet, att den skall utgöra en naturlig grund för vidareutbildning.

Med reservation för det osäkra siffermaterialet och med hänsyn till att uttalade planer inte alltid är så väl underbyggda framgår det, enligt YB, att valet av utbildningslinje i yrkesskolan av de unga själva inte uppfattas såsom ett definitivt yrkesval.

Utbildningen måste bidra till att underlätta individens rörlighet. YB anser sig också kunna konstatera, att förberedelsen till yrkesvalet bör omfatta sådan kunskap som har betydelse för anpassningen till arbetsmiljön.

Till grund för YB:s bedömning av *avnämarnas behov* ligger rapporter från beredningens olika arbetsgrupper. YB kommer fram till följande slutsatser.

Det föreligger alltid ett behov av specifikt arbetskunnande bundet till de med yrket förbundna arbetsuppgifterna. Utbildningen i att handha verktyg och maskiner får inte vara ytlig. Mycken tid behöver anslås för inövande av praktisk yrkeskunskap. De yrkesteoretiska momenten måste inpräglas parallellt med de praktiska övningarna. Arbetarskyddet måste beaktas i yrkesutbildningen. De bioteknologiska förhållandena inom arbetslivet, dvs. frågor som gäller arbetsställningar, arbetsmetoder, personlig utrustning m. m., bör ha en given plats i utbildningen. En snäv avgränsning av utbildningen torde från avnämarsynpunkt icke vara önskvärd. Behov torde föreligga — inte minst i det mycket stora antalet mindre företag som näringslivet i vårt land omfattar — av insikter som skulle kunna betecknas som kringkunskaper. En viss kunskapsmarginal är också ofta en förutsättning för snabb anpassning till förändrade krav. För utveckling av företagsdemokrati och för individens anpassning till modern arbetsmiljö krävs vissa grundläggande kunskaper om det moderna arbetslivet.

YB har i anslutning till sina överväganden rörande behovet av en definition av begreppet yrkesutbildning gjort en genomgång av de delar av denna utbildning som innefattas i begreppen *grundutbildning*, *färdigutbildning*, *inskolning*, *fortbildning*, *vidareutbildning*, *uppskolning* och *omskolning*. Målen för de utbildningsvarianter som inryms i dessa begrepp anges av YB på följande sätt.

Grundutbildningen skall meddela för ett visst yrkesområde grundläggande kunskaper och färdigheter och samtidigt ge en god grund för fortsatt utbildning. An-

talet kurstyper bör begränsas i förhållande till nuläget och grundutbildningen inriktas mot stora huvudsektorer. Utbildningens beredskapseffekt bör vidare förstärkas genom ett ökat inslag av yrkesteoretiska och allmänbildande ämnen.

Den grundläggande utbildningen förutsätts i regel inte ge utrymme för den specialisering eller den arbetsrutin som en viss yrkesutövning kräver. En sådan, för en bestämd funktion avslutande utbildningsetapp kallar YB *färdigutbildning*. YB finner det lämpligt, att färdigutbildningen meddelas i samarbete mellan skola och företag. För att garantera frihet i yrkesvalet på orter med svagt differentierat näringsliv bör man enligt YB räkna med att färdigutbildning även måste ges helt i yrkesskola.

Om utbildningen eller viss del därav är företagsspecifik och de meddelade kunskaperna i huvudsak avsedda för visst företag eller företagsgrupp benämns utbildningen *inskolning*. Inskolning i en eller annan form ges numera regelmässigt varje nyanställd.

Fortbildningens syfte är att hålla yrkeskunskaperna aktuella. Fortbildningen ges kontinuerligt på arbetsplatsen genom instruktion och information som ofta med fördel kan ges i form av speciella fortbildningskurser.

Med *vidareutbildning* avser YB sådan utbildning som syftar till att öka yrkeskunnandet och göra det möjligt för arbetstagaren att fullgöra nya och mera krävande arbetsuppgifter. Även om vidareutbildning till stor del erhålls genom den direkta yrkesutövningen är det dock enligt YB:s mening i ökande utsträckning nödvändigt att vidareutbildning meddelas genom organiserade utbildningsåtgärder.

Vid mera genomgripande förändringar i ett företag kan behov uppstå av helt nya personalgrupper. I sådana fall krävs ofta betydande utbildningsinsatser i nivåhöjande syfte. Denna arbetsmarknadspolitiskt betingade vidareutbildning benämner YB *uppskolning*.

Omskolningen är likaså en arbetsmarknadspolitiskt betingad utbildning för vuxna, som omfattar personer, som drabbats av arbetslöshet eller riskerar att bli arbetslösa och för vilka ett ingripande från samhällets sida är påkallat. Från och med år 1966/67 pågår — enligt riktlinjer i prop. 1966: 52, framlagd efter överlämnandet av YB I — försöksverksamhet med utbildning i yrken inom vilka det är angeläget att snabbt öka tillgången på arbetskraft (bristyrkesutbildning).

Beträffande målet för yrkesutbildningen framhåller YB vidare att den gymnasiala yrkesskolans primära uppgift bör vara att ge unga människor en grundläggande yrkesutbildning så långt möjligt anpassad till såväl individens behov och förutsättningar som avnämarnas intressen. Den utbildning som skolorna meddelar i dag måste vidare vara utformad så att den i största möjliga utsträckning motsvarar morgondagens krav och behov. Denna målsättning är dock inte lätt att förverkliga eftersom utvecklingen inom skilda områden fortskrider i gradvis stegrad tempo. Det finns därför enligt YB skäl att ingående ompröva den grundläggande yrkesutbildningens specialisering.

YB:s uppfattning är, att yrkesutbildningen — i varje fall i sitt slutskede — trots alla komplikationer måste vara klart inriktad mot vissa bestämda yrken eller yrkesområden. Det är vidare angeläget, att den kvantitativa avvägningen av olika utbildningsspecialiteter överensstämmer med arbetsmarknadens behov.

Yrkesutbildningarna är för närvarande i stort så organiserade, att de redan i utbildningstidens början är specialiserade mot visst yrke. YB har i stället med

hänsyn bl. a. till svårigheterna för eleverna att redan i 16-årsåldern träffa ett definitivt och i det enskilda fallet riktigt yrkesval, sökt utforma flertalet yrkesutbildningar så, att de ej är strängt differentierade redan från utbildningens början.

För att minska frekvensen av byten från »utbildningsyrket» till annat yrke och underlätta en omskolning har YB ansett det angeläget dels att bredda yrkesutbildningarnas innehåll, dels att låta yrkeskolan fylla en viss yrkesvägledande funktion.

Ett viktigt mål för all utbildning bör vidare vara att medverka till karaktärsdaning och arbetslivsfostran. I vissa avseenden har yrkesskolan, enligt YB, större möjligheter än andra skolformer på detta område.

Den skolmässiga *grundläggande yrkesutbildningens längd* kan, enligt YB, inte lämpligen generellt bestämmas. Värdet av en utbildning kan heller inte uteslutande bero på inlärningstidens längd. Inlärningsmetoderna måste också tillmätas stor betydelse i sammanhanget. Den utveckling av pedagogiska hjälpmedel av olika slag, som för närvarande pågår, torde göra det möjligt att avkorta inlärningstiden. YB förutsätter en intensifierad försöks- och forskningsverksamhet inom det yrkespedagogiska området.

YB kommer in på tanken på en sammanhållen integrerad gymnasial skola och framhåller att om man vill göra allvar av tanken på en sådan skola måste vissa likheter skapas mellan delarna. Man bör enligt YB i princip ta ställning till hur lång utbildningstid den nya gymnasiala yrkesutbildningen normalt bör omfatta. Visserligen kan samma utbildningstid inte tillämpas för alla utbildningar. Den grundsynen måste fortfarande gälla, att utbildningstiden inte skall vara längre än innehållet påkallar. Med hänsyn bl. a. till YB:s förslag om blockutbildning och en bredare inriktning hos yrkesutbildningen finner YB det emellertid möjligt att fastställa en huvudregel för utbildningstiden även om undantagen blir många. Flertalet utbildningar kan inrymmas i en tvåårig utbildningsgång. YB har därför stannat för att föreslå en i regel tvåårig gymnasial yrkesutbildning för arbetslivets stora huvudsektorer.

Denna i princip tvååriga yrkesskola skall ge en grundläggande skolmässig yrkesutbildning. Man bör dock, framhåller YB, beakta att utbildningen skall utformas så, att den som inte behöver en tvåårig utbildning kan avgå från skolan tidigare och då ha erhållit en i viss mån avslutad skolmässig utbildning. I de fall en tvåårig utbildning icke är tillfyllest, skall den kunna fullbordas i skola eller arbetsliv under ett tredje år.

Yrkesskolans läroplaner bör enligt YB i första hand anpassas till *grundskolans* så, att undervisningen grundar sig på de förkunskaper eleven inhämtat i grundskolan. Hänsyn bör dock tas till de variationer som kommer att kvarstå i fråga om förkunskaper även sedan grundskolan är helt genomförd.

Beträffande yrkesskolans anknytning till *fackskolan* erinrar YB om uttalandena i prop. 1964: 171 (s. 109 och 433) angående möjligheterna till övergång mellan olika gymnasiala skolformer och ansluter sig till den principiella inställning som redovisats i dessa uttalanden.

YB:s förslag innebär två olika övergångsmöjligheter från yrkesskola till fack-

skola. Dels föreslås att den nuvarande möjligheten att efter tvåårig yrkesskola vinna inträde i årskurs 1 av fackskolan inom den s. k. kvoten bibehålls, dels föreslås att elev, som äger förutsättningar härför, får möjlighet att övergå från yrkesskolans årskurs 2 till årskurs 2 av fackskolan genom att inom ramen för ett fritt tillval under två år i yrkesskolan inhämta teorikunskaper motsvarande fackskolans årskurs 1.

YB vill inte föreslå någon generell övergångsmöjlighet mellan yrkesskola och *gymnasium* men förutsätter, att den enskilde eleven i yrkesskolan skall få möjlighet att inom ramen för det fria tillvalet förbereda övergång till gymnasiet.

Övergång från gymnasiet och fackskolan till yrkesskolan synes, enligt YB, i framtiden bli en ingalunda ovanlig företelse även om det i dessa fall oftast blir fråga om specialutbildningar inom yrkesskolan, troligen ovanför den gymnasiala yrkesutbildningens nivå.

YB anser, att övergång efter en viss tids studier i gymnasium eller fackskola bör tillåtas och underlättas.

2.1.2 Läroplanernas uppbyggnad (YB I 11.3, 15, 27.4, YB III 1.1, 1.4)

Beträffande läroplanernas konstruktion framhåller YB att varje läroplan bör inledas med en koncis presentation av utbildningens organisation och mål. Den skall vidare innehålla dels en timplan, angivande förekommande undervisningsämnen, antalet veckotimmar m. m., dels kursplaner med mål och allmänt beskrivna huvudmoment. Till varje läroplan skall fogas metodiska anvisningar.

I anslutning till läroplansbetänkandet har YB framhållit att en temporär utredningskommitté aldrig kan framlägga förslag till alla ifrågakommande läroplaner. YB har sett som sin uppgift att utföra så många läroplaner i detalj att det skulle bli möjligt att bedöma om YB:s principförslag vore hållbara eller ej. YB framhåller vidare att de läroplaner som nu presenterats är generella, vilket enligt YB är naturligt med hänsyn till att läroplanerna *dels* skall åstadkomma jämförbarhet mellan en och samma utbildning oavsett på vilken ort den genomgås, *dels* skall underlätta den samläsning inom gymnasieskolans ram som är förutsatt inte minst inom de allmänna ämnena, *dels* skall skapa enhetliga utgångspunkter för lärarnas utbildning och fortbildning.

De principer som varit vägledande i läroplansarbetet för gymnasiet, fackskolan och grundskolan sägs också i hög grad ha varit gällande för YB.

YB har starkt understrukt vikten av att läroplanerna inte binds i ett stelt system. Genom en fortlöpande bearbetning och förnyelse av de metodiska anvisningarna, vilket arbete bör ankomma på skolöverstyrelsen, ernås en rullande läroplansrevision.

Yrkesutbildningen i dagens yrkesskolor är, såsom YB framhållit, från grunden starkt specialiserad och differentierad mot ett stort antal specifika yrken. Med hänsyn till bl. a. svårigheterna att på lång sikt förutse arbetskraftsbehovet inom de olika

yrkesområdena har YB funnit det ändamålsenligt att föreslå en viss breddning av och en måttligare specialisering i den grundläggande yrkesutbildningen. YB betonar dock, att detta inte får undanskymma kravet på att utbildningen skall vara målinriktad och förbereda för direkt utträde i arbetslivet. För att båda dessa önskemål skall kunna förenas föreslår YB att yrkesutbildningen för ungdom i princip byggs upp i etapper som från en innehållsmässigt bred bas stegvis leder till ökad specialisering i successivt avsmalnande utbildningsblock. YB kallar denna etappvisa utbildning för *blockutbildning*.

Blockprincipen förutsätter, att man tar ställning till såväl blockens bredd — dvs. vilka yrken, som skall sammanföras till ett gemensamt yrkesblock, en yrkesfamilj — som till blockens höjd, dvs. hur stor del av utbildningstiden, som skall avdelas för varje utbildningsetapp. YB:s ställningstaganden i dessa frågor grundas i huvudsak på förslag från expertgrupperna inom beredningen.

Det grundläggande basblocket för varje yrkesfamilj skall innehålla för hela familjen gemensamma utbildningsmoment. Däri innefattas inte bara de i snävare mening yrkesutbildande inslagen utan även orienterings- och färdighetsämnen med mera allmänt bildande innehåll. Vidare skall grundutbildningen ge viss insikt i angränsande yrkesområden, s. k. kringkunskaper, som YB vill inrymma under beteckningen *fackutbildning*.

Blockutbildningens principiella uppbyggnad illustreras mycket schematiskt på följande sätt.

III	A	B	C	D	E
II	A—B			C—E	
I	A—E				

A—E representerar yrken, som tillsammans bildar en yrkesfamilj. Utbildningen är i exemplet uppbyggd i tre block, som till sin omfattning i tiden inte nödvändigtvis behöver sammanfalla med läsårs- eller terminsindelningen. I basblocket I ges den för hela yrkesfamiljen gemensamma utbildningen. I block II har en måttlig differentiering genomförts och i den avslutande etappen, block III, skall ges en för viss yrkesverksamhet specifik utbildning. Yrkesutbildningen är dock i regel inte avslutad därmed. Enligt YB:s mening skall nämligen den skolmässigt organiserade utbildningen även i slutskedet snarare avse ett yrkesområde än en speciell yrkesutövning.

Den avslutande företags- och funktionsspecifika utbildningsetappen, av YB betecknad färdigutbildning, ser YB som i regel en arbetsgivarens uppgift. YB avser att återkomma till färdigutbildningen i ett senare betänkande.

Blockutbildningen har av YB fördelats på tre stora huvudsektorer, nämligen den humanistisk-sociala, den ekonomiska och den naturvetenskaplig-tekniska.

Denna sektorsindelning bör för övrigt enligt YB:s mening vara bestämmande

för grupperingen av det gymnasiala stadiets samtliga läroplaner. Sektorerna svarar enligt YB tämligen väl såväl mot ungdomens skilda intresseriktningar som mot samhälls- och arbetslivets allmänna struktur.

Den ämnesgrupp, som skall ge yrkesutbildningen dess karaktär, har samlats till ett ämnesblock, betecknat *yrkesteknik* med underbenämningarna fackteori och arbetsteknik. Denna term föreslås ersätta den nu använda termen yrkesarbete. Den tillgängliga undervisningstiden måste avvägas med hänsyn till utbildningens mål och innehåll och kan komma att variera icke obetydligt mellan skilda linjer och grenar.

I YB I framhålls att yrkesutbildningens primära uppgift är att förbereda för utträde i arbetslivet. Av olika skäl måste den grundläggande yrkesutbildningen också kunna förbereda för fortsatt utbildning och för eventuell omskolning. I utbildningen måste därför inrymmas moment som syftar till vidgad kringssyn och allmän intellektuell träning.

YB:s överväganden leder till slutsatsen att den grundläggande yrkesutbildningen dels skall inrymma en *kärna av allmänt bildande kunskaps- och färdighetsämnen* och dels, i den mån det är möjligt, skall inriktas mot arbetslivets stora huvudsektorer.

För att tillmötesgå skilda intresse- och begåvnings typer bör de för alla elever obligatoriska ämnena starkt begränsas och ett relativt frikostigt utrymme ges för individuellt tillval. Det bör också finnas möjligheter för elever med särskilda svårigheter för vissa ämnen att helt eller delvis bli befriade från den obligatoriska undervisningen i dessa ämnen.

För att skapa en från såväl principiella som praktiska synpunkter önskvärd samordning och integration mellan fackskolans och yrkesskolans utbildningslinjer bör yrkesskolan ha en uppsättning allmänna ämnen som svarar mot de för samtliga elever i motsvarande linjer inom fackskolan gemensamma ämnena.

Konkret sett innebär YB:s förslag rörande de allmänna ämnena, att samtliga elever i yrkesskolan obligatoriskt skall ha *svenska* och obligatoriskt välja till *minst* ett av ämnena *engelska* (alternativt B-språk), *samhällskunskap* och *religionskunskap*. Nämda ämnen ingår i yrkesskolans läroplaner med samma timtal som i fackskolans motsvarande linjer och i regel även i samma årskurs som i fackskolan. Detta innebär att t. ex. en yrkeselev i en linje inom den naturvetenskaplig-tekniska sektorn förutsätts ha samma timtal i exempelvis samhällskunskap som en elev i teknisk fackskola. Vidare skall i den gymnasiala yrkesutbildningen — oavsett utbildningsväg — förekomma *arbetslivsorientering* med en veckotimme i årskurs 2, *gymnastik* med två veckotimmar i varje årskurs samt en *veckotimme till förfogande* i årskurs 1.

Utöver denna grupp allmänna ämnen skall utrymme ges för *fritt tillval* i mera vid bemärkelse. Av YB I framgår att utrymmet för det fria tillvalet enligt YB bör vara tämligen omfattande. YB nämner som exempel att för ändamålet bör anslås tolv veckotimmar. Av de timplanemodeller som presenteras i YB I framgår att utrymme för det fria tillvalet skall beredas eleverna därigenom att tiden för

undervisning i yrkesteknik i motsvarande mån minskas. Det fria tillvalet skall avse sådant ämne enligt gymnasiet, fackskolans eller yrkesskolans läroplaner, som förekommer vid skolenheten, och i allmänhet koncentreras till årskurs 2.

I YB III har YB väsentligt utvecklat sina synpunkter på det fria tillvalet.

YB framhåller att man bedömt elevernas möjligheter att inom viss ram fritt få välja till ytterligare ämnen ur gymnasieskolans läroplaner vara av stor betydelse. Bland de fördelar som bör tillskrivas det fria tillvalet framhåller YB följande. Det fria tillvalet kan *förstärka* den påbörjade yrkesutbildningen, kan möjliggöra en *sidoordnad* men alltså meningsfylld och målinriktad yrkesutbildning samt kan — eventuellt med ytterligare erforderlig komplettering — ge eleverna tillfälle att *övergå* till årskurs 2 i gymnasieskolans tvååriga mera allmänteoretiskt inriktade linjer inom samma sektor. Det fria tillvalet kan därutöver dels skapa förutsättningar för en *komplettering* av tidigare skolutbildning och därmed ökade möjligheter för eleven att söka sig till mer eller mindre spärrade utbildningsvägar, dels ge eleven möjlighet att *odla speciella intressen* med t. ex. allmänt kulturell inriktning. YB ger ett antal exempel på förstärkande tillval och tillval som möjliggör en *sidoordnad* men likafullt målinriktad yrkesutbildning.

YB framhåller, att det vid fritt tillval alltid är angeläget att eleven dessförinnan noggrant undersöker sina möjligheter att genomföra studierna inom det valda alternativet. Brister i erforderliga förkunskaper måste först avhjälpas och detta kan i sin tur medföra behov av ytterligare tillval.

YB erinrar om målsättningen att grundutbildningen inom yrkesskolan skall avse att meddela för ett visst yrkesområde grundläggande kunskaper och färdigheter och samtidigt ge en god grund för fortsatt utbildning. YB framhåller vidare att denna grundutbildning dock alltid skall vara så målinriktad att den ger tillräckligt yrkeskunnande för att skapa underlag för en tryggad försörjning. YB menar att denna målsättning måste få gälla även i de fall då det fria tillvalet används för att skapa en *sidoordnad* yrkesutbildning. Det är angeläget att inte den situationen uppkommer att en elev genom att avstå från den ursprungliga målsättningen också finner sig ha förlorat den nya. YB fäster här uppmärksamheten på betydelsen av en väl utvecklad yrkes- och studierådgivning.

YB uppehåller sig också mera utförligt vid tillvalets möjligheter att öppna vägar för elev i en yrkesutbildande linje mot årskurs 2 i gymnasieskolans tvååriga mera allmänteoretiska linjer inom motsvarande sektor. YB pekar i sammanhanget på att vissa omräkningsproblem måste förekomma vid varje sådan övergång och att det därför är av vikt att det uppdras åt skolöverstyrelsen att utforma bestämmelser om i vilken utsträckning yrkestekniska kunskaper och färdigheter inhämtade i yrkesutbildande linjer skall kunna tillgodoräknas vid sådan övergång som här avses. Sådana bestämmelser måste även öppna möjligheter för individuell prövning av elevernas kunskaper. Ett slaviskt räknande av veckotimmar får inte förekomma vid bedömandet av möjligheter till övergång.

Övergången till fackskolan från yrkesskolan kan som regel inte helt klaras med hjälp av det till tolv veckotimmar maximerade tillvalet. I varje fall torde det uppstå

svårigheter vid övergång inom den naturvetenskaplig-tekniska sektorn. I sådana fall blir det enligt YB nödvändigt att eleverna erbjuds komplettering även genom deltidskurser.

YB kommer i YB III också in på en del av de organisatoriska svårigheterna i samband med det fria tillvalet samt berör något möjligheterna att lösa dessa problem.

YB erinrar först att man i YB I tänkt sig att utrymme för det fria tillvalet skall ges under andra årskursen. Emellertid har YB klart insett att det ibland kan vara svårt att medge tillvalet under andra årskursen åtminstone vid ett större antal veckotimmar. Svårigheterna har uppmärksamrats bl. a. inom den byggnadstekniska linjen liksom inom de jordbruks- och skogsbrukstekniska linjerna. Enligt YB bör, om det är lokalt möjligt att organisera, det fria tillvalet kunna spridas över såväl första som andra årskurserna. Man kan också tänka sig att koncentrera tillvalstimmarna till en eller annan dag i veckan. En sådan koncentration försvårar eller omöjliggör dock samläsning med övriga grupper inom skolenheten.

YB finner det rimligt att låta de lokala skolmyndigheterna fatta de beslut som krävs för att med hänsyn till de lokala förhållandena så långt möjligt förverkliga YB:s intentioner avseende det fria tillvalet. YB hävdar vidare den uppfattningen att det fria tillvalet skall kunna ske bland samtliga inom skolenheten förekommande ämnen såväl arbetstekniska som allmän- och fackteoretiska. Detta får, understryker YB, dock ej betyda att eleverna utan hänsyn till vare sig meningsfullheten i ämnesvalet eller de praktiska möjligheterna inom skolan får »fritt botanisera» bland läroplanerna.

YB bedömer för övrigt risken av att eleverna frivilligt väljer ur egen synvinkel olämpliga ämnen som högst obetydlig.

YB understryker vidare starkt betydelsen av att varje möjlighet till samläsning tillvaratas. YB avser härmed att det skall vara möjligt att organisera elevgrupper (klasser) bestående av elever från de olika skolformerna. Genom en sådan anordning, som YB benämner pedagogisk integration, skapas bättre organisatoriska förutsättningar att tillgodose elevernas fria val.

YB framhåller att den pedagogiska integrationen för eleverna måste ha många betydande fördelar. Den underlättar möjligheterna till fria tillval samt möjligheterna till övergång mellan olika delar av den gymnasiala skolan. Den pedagogiska integrationen får härigenom enligt YB ett socialt värde.

YB utvecklar de sociala aspekterna på integrationen samt konstaterar inledningsvis att ett av skälen för integrationen mellan de tre gymnasiala skolformerna grundar sig på hänsynen till eleverna. Ungdomen måste tillförsäkras rätten att välja utbildning inom breda fält. Eleverna i den gymnasiala skolan måste dessutom ha möjlighet att byta utbildningsväg om den först valda visat sig mindre lämplig. Valrätten och bytesmöjligheterna underlättas självfallet om man på varje gymnasieort kan erbjuda utbildning i samtliga tre gymnasiala skolformer med alla reguljära utbildningsalternativ representerade. Ett annat skäl för integration är att man därigenom skulle bidra till större förståelse för de olika utbildningsvä-

garna. Man kan antaga att integrationen kommer att öka insikten om andra yrkens speciella problem och därmed fördjupa respekten för andra yrken än det egna. Enligt YB bör detta på sikt kunna påverka de sociala värderingarna och därmed ge ett bättre utgångsläge för rationella val av studievägar och yrken från föräldrars och ungdomars sida.

Om undervisningen i tillvalsämnen inte kan organiseras som samläsning utan i stället kräver att särskilda undervisningsgrupper ordnas bör dessa ha viss minimistorlek. YB föreslår att minimiantalet elever i tillvalsgrupp sätts till åtta med möjlighet för länskolnämnd att efter prövning från fall till fall medge även mindre grupper.

I det fall då det fria tillvalet inte kan ordnas inom ramen för gymnasieskolans ordinarie arbetsdag bör möjligheterna att erbjuda kompletterande utbildning genom deltidskurser övervägas. En sådan utbildning liggande utanför det vanliga dagsschemat innebär en påtagligt utökad arbetsbörda men erfarenheter från dagens yrkesskola visar att duktiga elever med framgång kan delta i de påbyggnadsstudier som på detta sätt erbjuds.

2.1.3 Linjer (YB I 11.3 och 5, YB III 1.3, 3)

2.1.3.1 Vissa exemplifieringar samt läroplan för allmänna ämnen

Som tidigare framhållits har YB för hela det gymnasiala skolstadiet tänkt sig en indelning i tre huvudsektorer för gruppering av läroplanerna. Läroplanerna ansluter till ett antal linjer (block) som i sin tur kan delas i grenar, varianter och påbyggnadskurser.

De nuvarande läroplanerna för gymnasiet och fackskolan har YB i princip funnit tillämpliga inom en integrerad gymnasieskola. Möjligen erfordras vissa modifieringar i den nuvarande fackskolans läroplan med hänsyn till de av YB föreslagna övergångsmöjligheterna till årskurs 2 av fackskolan.

YB:s förslag till linjeindelning inom de tre sektorerna framgår av följande sammanställning.

SEKTOR	FÖRESLAGEN LINJE	GREN
Humanistisk-social	Estetisk	Scenisk, musikalisk, konstfacklig
	Konsumtions- och vårdteknisk	Konsumtionsteknisk, vårdteknisk, storhushållsteknisk
	Konsumtionsteknisk	Konsumtionsteknisk, storhushållsteknisk
	Vårdteknisk	Sjuk- och åldringsvårdsgren, barnavårdsgren

Ekonomisk	Distributions- och kontorsteknisk	Distributionsteknisk, kontorsteknisk
Naturvetenskaplig-teknisk	Maskin- och elteknisk	Verkstadsmekanisk, svetsmekanisk, fordonsmekanisk, elteknisk
	Mekanisk	Verkstadsmekanisk, plåt- och svetsmekanisk
	Fordonslinje	Bil-, maskin- och flygmekanisk samt reservdelsgren
	El-telelinje	Elektrisk, styrningsmekanisk, telereparatörs- och telemonförs gren
	Byggnadsteknisk	Målare, VVS-montörer, betongarbetare, murare, träarbetare, anläggare
	Träteknisk	Verkstadssnickare, båtbyggare, modellsnickare
	Skogsbruksteknisk	
	Trädgårdsteknisk	
	Jordbruksteknisk	
	Livsmedelsteknisk	Produktionsteknisk, serverings- och distributionsteknisk
	Processteknisk	Massa- och pappersteknisk, kemiteknisk

Härtill kommer linjer för plastyrken, gummiyrken och grafiska yrken samt guldsmedslinje, optikerlinje, beklädnadsteknisk linje, frisörteknisk linje och urmakarlinje.

Beträffande förslagen till block inom de olika linjerna framhåller YB att det i stort sett har varit möjligt att i YB III bibehålla de förslag som framlagts i YB I. Vissa justeringar har dock måst ske med hänsyn till synpunkter som framkommit under läroplansarbetet. Så har exempelvis den samhällstekniska linjen utelämnats vid blockkonstruktionen inom den humanistisk-sociala sektorn. Inte heller har YB funnit anledning utöka sitt läroplansarbete till att omfatta utbildningsvägar som inte närmare behandlats i det första betänkandet. Detta förklarar, framhåller YB, varför t. ex. sjöfartsnäringsens yrkesutbildningsproblem och den mättekniska utbildningen inte berörs av YB.

För att möjliggöra en prövning av de skiljaktiga synpunkter som YB och vissa remissinstanser anlagt på den konsumtions- och vårdtekniska linjen inom den humanistisk-sociala sektorn samt den maskin- och eltekniska linjen inom den naturvetenskaplig-tekniska sektorn har YB jämsides med sina ursprungliga förslag presenterat alternativa blockförslag. Förslagen innebär att man delat upp det gemensamma konsumtions- och vårdtekniska blocket på ett konsumtionsblock och ett vårdtekniskt block samt maskin- och eltekniska blocket på ett mekaniskt block, ett fordonsblock och ett el-teleblock.

Följande exempel från YB III belyser hur blocken inom linjerna är uppbyggda.

Blockschema för estetisk linje.

Termin			
6 5	Fortsättning av grundutbildningen		
4 3 2	Scenisk gren med varianter	Musikgren med varianter	Konstfacklig gren med varianter
1	Estetisk linje		

Blockschema för konsumtions- och vårdteknisk linje.

Termin					
4 3	Variant för utbildn. av hemvårdare	Variant för vävutbildn. med textil varukunsk.	Storhushållsteknisk gren ³	Variant för utbildning av undersköterska inom sjuk- och åldringsvården	
2	H Konsumtionsteknisk gren ¹	T		Sjuk- och åldringsvård Vårdteknisk gren ²	Barnavård
1	Konsumtions- och vårdteknisk linje				

¹ Andra terminen är i huvudsak konstruerad för samläsning i flertalet ämnen. Dock sker en viss strukturering av lärostoffet för att förbereda för den kommande utbildningen i årskurs 2. Detta ger anledning att mera formellt än reellt tala om tre varianter i denna termin 2 nämligen hushållsteknisk (H), textilteknisk (T) och lantshushållsteknisk (L).

² Andra terminen är delvis konstruerad för samläsning. I övrigt struktureras lärostoffet för att förbereda för den kommande utbildningen i årskurs 2 alternativt genomföra den skolmässiga färdigutbildningen för biträdespersonal. De två varianter som ingår i detta läroplansförslag utgör endast exempel. Samma gäller den vidareutbildning som skisseras i årskurs 2 inom området för sjuk- och åldringsvård.

³ Beträffande innehållet i storhushållsteknisk gren med varianter, se block för konsumtions- teknisk linje.

Blockschema för vårdteknisk linje.

Termin		
4	Variant för slutna sjuk- och åldringsvård (undersköterskeutbildning)	
3		
2	Gren för sjuk- och åldringsvård	Gren för barnavård
1	Vårdteknisk linje	

Blockschema för maskin- och elteknisk linje.

Styrn. o. regl.mek. ⁵	Styrnings- och regleringsmek.	Elteknisk gren	Mek. — Plåt — Svets — Fordonsmek. — El.	1	1 Valsare Reglerare Smeder Värmebehandlare Ställare Materialmän			
Telemontörer	Telemontörer							
Kontorsmask.rep.								
Telereparatörer ⁴	Telereparatörer							
Hissmontörer	El-kraft- teknisk gren	Elteknisk gren						
Kraftv. o. elv.el.								
Industrielektr.								
Installationsel.								
Flygmekaniker	Flygmekaniker	Fordons- mekaniker						
	Reservdelspers.							
Maskinyrken ³	Maskinmekaniker							
Bilyrken ²	Fordonsmekaniker	Järnbruksyrk. produktions- inriktning						
Järnbruksyrken ¹	Järnbruksyrken prod. inriktning							
	Järnbruksyrken mek. inriktning	Svetsmekaniker						
	Entrepr.mask.för.							
	Svetsare							
Rörarbetare	Rörarbetare							
Grovplåtslagare	Grovplåtslagare	Maskingren						
	Ind. plåtslagare							
Maskinarb. spec.								
Finmekaniker								
Maskinmontörer		Bänkgren						
Verkt.mask.rep.								
Instrumentmak.								
Verktugsmakare								
Ritsare		Verkstadsmekaniker						

⁵ Numeriskt styrda maskiner
Processindustri⁴ Hemelektronik
Kommunikationsteknik
Industrielektronik
Radarteknik³ Tyngre fordon
Skogsmaskiner
Lantbruksmaskiner
Entreprenadmaskiner² Motormekaniker
Bilelektriker
Diesel-hydraulik-pneumatik
Bilprovare-besiktningmän
Analysmekaniker

YB framhåller att det blockschema över maskin- och eltekniska linjer, som presenterats, är att anse som ett principexempel. Vissa delar i blocket är helt säkert rätt fast förankrade i såväl nuvarande som framtida förhållanden men vissa andra delar måste bli föremål för revidering efter ytterligare samråd med representanter för berörda branscher.

Ett fast basblock representeras av den första terminen, som är gemensam för alla efterföljande grenar. Här har järnbruksyrken blivit upptagna jämsides med grenarna för verkstadsmekaniker, svetsmekaniker, fordonsmekaniker och elorienterade yrken. Behov av variationer i utbildningen kan bli än mer accentuerat under det andra utbildningsåret, och de tomma fälten mellan de i schemat angivna grenarna antyder att ytterligare speciella grenar kan komma att behöva införas. Utbildningen efter de två gymnasieskolåren är endast antydd till sin inriktning och längd.

Blockschema för mekanisk linje ur alternativ läroplan för denna linje.

1	Mekanisk linje ³													
2	Gren för verkstadsmekaniker ³						Gren för plåt- och svetsmekaniker ³						Gren för järnbruks- yrken produktions- inriktning	
3	Bänkgren ³						Maskingren ³							
4														

¹ Supportrvarvare
Karusellsvavare
Fräsare

Arbörare
Jiggborrare
Verktvgsslipare

² Valsare
Reglerare
Smeder

Värmebehandlare
Ställare
Materialmän

³ Behandlas i denna läroplan

YB anger att schemat inte är fullständigt. Ytterligare utbildningar kommer att bli nödvändiga från och med termin 3.

Blockschema för livsmedelsteknisk linje.

Termin					
4	Variant för storhushåll ¹	Variant för restaurang ¹	Bageri och konditoriteknisk variant ¹	Charkutertechnisk variant ¹	Serveringsteknisk variant ¹
3	Produktionsteknisk gren				
2					
1	Livsmedelsteknisk linje				

¹ Exempel på specialisering efter genomgången produktionsteknisk respektive serverings- och distributionsteknisk gren.

Blockschema för linje för grafiska yrken.

4:e terminen	Beredning Förbear- betning	Maskinell textfram- ställning	Övrig textfram- ställning/ Ombryt- ning/ Monte- ring	Repro- duktions- fotogra- fering	Kopie- ring/ Etsning	Hög- tryck- ning	Lito- tryck- ning	Djup- tryck- ning	Privat- bokbind- ning	Partibok- bindning	Förpack- ning				
3:e terminen	A 3:1	A 3:2	A 3:3	A 3:4	A 3:5	B 1	B 2	B 3	C 1	C 2	C 3				
2:a terminen	Textreproduktion A 1		Bildreproduktion A 2		Tryckning							Efterbearbetning Förpackning Bokbindning			
	Tryckmediaframställning A											B			C
1:a terminen	Linje för grafiska yrken														

I det följande redogörs närmare för YB:s syn på läroplanerna inom de olika linjerna samt redovisas ett antal timplaner som YB nu lagt fram förslag till.

Enligt YB skall de allmänna ämnen som föreslås bli införda i yrkesundervisningen i den gymnasiala skolan läsas i enlighet med läroplanen för fackskolan. Detta skall dock ej gälla ämnet arbetslivsorientering och i vissa fall inte heller ämnet gymnastik. YB förutsätter att samläsning i stor utsträckning skall etableras i de allmänna ämnena. Sådan samlad undervisning skall kunna ges både en blandning av elever från fackskola och yrkeslinje och elever från olika yrkeslinjer. YB finner angeläget att undervisningen, i den mån den organiseras för elever enbart från yrkeslinjer, inriktas mot aktuella yrken. Sådan inriktning bedöms mest lämplig vid undervisning i svenska och främmande språk.

Undervisningen i arbetslivsorientering, som i allmänhet skall ges under årskurs 2, har enligt YB följande huvudmoment, nämligen de grundläggande rättsnormerna, arbetsmarknadsfrågor, anställningen, anställningsvillkoren, företagets organisation och funktion, arbetsetik, arbetsplatsens skyddsfrågor och utbildningsfrågor. YB framhåller att ämnet omspanner ett mycket stort område varför det är nödvändigt att begränsa stoffet till mera centrala spörsmål. Huvudvikten bör läggas vid att ge en helhetsbild av de mångskiftande faktorer, som i olika avseenden påverkar den unges anpassning till arbetsmiljön.

Ämnet *gymnastik* skall förekomma inom alla yrkeslinjer i samtliga årskurser. Även om läroplanen för fackskolan skall äga tillämpning är det enligt YB viktigt att gymnastikundervisningen i hög grad ägnar uppmärksamhet åt arbetsfysiologiska moment. Detta gäller särskilt för de yrkeslinjer som inte har arbetsfysiologi som särskilt ämne eller huvudmoment inom yrkestekniken.

Beträffande den föreslagna *timmen till förfogande* föreslår YB att de anvisningar som gäller för fackskolan med smärre justeringar också får gälla för de yrkesutbildande linjer för vilka YB presenterar läroplaner.

2.1.3.2 Läroplaner inom humanistisk-social sektor (YB I 15.3, YB III 4, 7,1 och 2)

YB redovisar under denna rubrik läroplaner för *estetisk linje* samt för *konsumtions- och vårdteknisk linje*. YB har dessutom inom sistnämnda områden lagt fram alternativa läroplansförslag i vilka utbildningsvägarna redan från grunden uppdelats på respektive område.

YB har i YB I gett uttryck för den uppfattningen att den *estetiska linjen* i högre grad än andra yrkesutbildande linjer i första hand skulle antas utgöra grund för fortsatt vidareutbildning samt sålunda i relativt lägre omfattning ge sådan utbildning att eleven efter genomgång därav kan få anställning och utkomst. Under läroplansarbetet har det emellertid visat sig, framhåller YB, att möjligheterna att inom den estetiska linjen genomföra utbildning syftande till omedelbar anställning efter gymnasieskolan är förhållandevis goda. Det understryks dock att den estetiska linjens roll som förutbildande till vidareutbildning alltjämt är starkt markerad.

YB föreslår att den estetiska linjen blir föremål för försöksverksamhet på ett fåtal platser i landet och att därvid vunna erfarenheter blir vägledande vid den slutliga utformningen av linjen. YB uppger att man vid läroplansarbetet i denna del haft att ta tillbörlig hänsyn till andra utredningar som behandlat utbildningsvägar inom YB:s intresseområde.

Målet för undervisningen inom den estetiska linjen har av YB uppgetts vara att ge grundläggande utbildning för sådan yrkesutövning där gestaltande, kreativa kunskaper och färdigheter är av genomgripande betydelse, att ge grundutbildning avpassad för postgymnasial vidareutbildning samt att ge eleven en kulturestetisk syn på såväl sin egen miljö som på samhället.

Blockschemat för den estetiska linjen har presenterats på s. 22. I det följande återges YB:s timplansförslag för linjens gemensamma första termin. De inom parentes efter ämnena angivna siffrorna hänvisar till avsnitt i YB III.

Timplan för estetisk linje, termin 1

Ämne	vtr	utr ¹
YRKESTEKNIK (4.1.4)	26—30	
Dramatisk gestaltning (4.1.4.1)	5	95
Bild och miljö (4.1.4.2.)	5	95
Musik (4.1.4.3)	5	95
Estetisk orientering (4.1.4.4)	4	75
Gestaltlära (4.1.4.5)	1	20
Rytm (4.1.4.6)	2	40
Rörelse, tal, ton (4.1.4.7)	2	40
Psykologi (4.1.4.8)	2	40
ALLMÄNNA ÄMNEN	10—6	
Svenska	4	
Engelska (B-språk) ²	3	
Samhällskunskap ²	4	
Religionskunskap ^{2, 3}	0	
Gymnastik	2	
TIMME TILL FÖRFOGANDE	1	
Summa veckotimmar	37	

¹ Riktvärden vid integrerad undervisning.

² Minst ett av ämnena skall väljas. Valet träffas i åk 1 och avser båda årskurserna.

³ Läses i åk 2.

Den sceniska grenen skall innehålla variant för skådespelare samt variant för scenteknisk personal. Fortsatt utbildning bedöms dock i så gott som samtliga här aktuella yrken erforderlig.

Utbildningen inom *musikgrenen* bör leda fram till bl. a. kyrkomusiker, militär-musiker, underhållningsmusiker. YB bedömer det dock sannolikt att utbildningen för de flesta instrument kräver ett tredje år.

Genomgång av den *konstfackliga grenens* varianter miljö, reklam och industriell formgivning anses kunna ge tillräcklig utbildning för anställning och färdigutbildning i företag som bl. a. heminredare, konstvävare, reklamtecknare, illustratör, drejare eller ciselör. Kartritare, byggnadsritare och inredningsritare skall också kunna få sin grundutbildning inom denna gren.

Blockschema för konsumtions- och vårdteknisk linje återfinns på s. 22. I det följande redovisas dels timplanen för den konsumtions- och vårdtekniska linjens första termin, dels den alternativa timplanen för termin 1 och 2 inom den vårdtekniska linjen.

Timplan för konsumtions- och vårdteknisk linje (termin 1)

Ämne	vtr	utr ¹
YRKESTEKNIK (4.2.3)	26—30	
Konsumentkunskap (4.2.3.1)	2	40
Familjekunskap (4.2.3.2)	1	20
Hushållsteknik (4.2.3.3)	7	135
Miljökunskap (4.2.3.4)	5	95
Vårdkunskap (4.2.3.5)	7	135
Psykologi (4.2.3.6)	2	40
Sociologi och socialmedicin (4.2.3.7)	2	40
ALLMÄNNA ÄMNEN	10—6	
Svenska	4	
Engelska (B-språk) ²	3	
Samhällskunskap ²	4	
Religionskunskap ^{2, 3}	0	
Gymnastik	2	
TIMME TILL FÖRFOGANDE	1	
Summa veckotimmar	37	

¹ Riktvärden vid integrerad undervisning.

² Minst ett av ämnena skall väljas. Valet träffas i åk 1 och avser båda årskurserna.

³ Läses i årskurs 2.

Timplan för vårdteknisk linje

Gren för sjuk- och åldringsvård (terminerna 1 och 2).

Ämne	Veckotimmar i period			utr ¹
	I 13 v	II 20 v	III 6 v	
YRKESTEKNIK (7.2.5)	24—28	29—33	24—28	
Anatomi och fysiologi (7.2.5.1)	3			40
Mikrobiologi och hygien (7.2.5.2)	2		3	45
Psykologi (7.2.5.3)	3		2	50
Sociologi och socialmedicin (7.2.5.4)	3		2	50
Familjekunskap (7.2.5.5)	1			15
Miljökunskap (7.2.5.6)	2		2	35
Vårdkunskap (7.2.5.7)	6	3	15	230
Barnkunskap (7.2.5.8)	3			40
Sysselsättningsmetodik (7.2.5.9)	1			10
Arbets teknik (7.2.5.10) ²		26—30		520—600
ALLMÄNNA ÄMNEN	10—6	8—4	10—6	
Svenska		4		
Engelska (B-språk) ³		3		
Samhällskunskap ³		4		
Religionskunskap ³		0		
Gymnastik	2	0	2	
TIMME TILL FÖRFOGANDE	1	1	1	
Summa veckotimmar	35	38	35	

¹ Riktvärden vid integrerad undervisning.² Period II inleds med 13 veckors undervisning i arbetsteknik vid avdelning för akutsjukvård eller avdelning för långtidssjukvård. Under de resterande 7 veckorna placeras eleverna inom den vårdform som de tidigare inte stiftat bekantskap med.³ Ett av ämnena skall väljas. Valet träffas i åk 1 och avser båda årskurserna.

Eleverna bör rekommenderas att välja ämnet samhällskunskap, som ger en god grund för undervisningen i sociologi och socialmedicin samt familjekunskap.

Inom den alternativa läroplanen för *vårdteknisk linje* har avvägningen mellan gemensam allmänutbildning, områdesinriktad basutbildning och specifik färdigutbildning enligt YB erbjudit vissa problem trots att den totala utbildningstiden under en ett- respektive tvåårig studiegång överstiger den tid, som i nuläget normalt disponeras för utbildning på motsvarande nivåer.

Svårigheterna sägs sammanhänga med att YB sett det som en huvuduppgift att så långt möjligt anpassa vårdutbildningen till pågående och väntade förändringar i vårdens målsättning, organisation och arbetsmetoder.

YB konstaterar att efterfrågan på vård ökat kraftigt inom hälso- och sjukvård samt åldringsvård. Den stigande efterfrågan har mötts med en snabb ökning av den slutna vårdens resurser. Vid sidan av den kvantitativa utbyggnaden håller en strukturrationalisering på att genomföras. Utvecklingen går mot allt större

enheter. De senaste årens erfarenheter har gett vid handen att en vidare utbyggnad av de större specialiserade sjukhusen kommer att ställa sådana resursanspråk att vårdbehoven blir svåra att tillgodose om samtidigt ett ökat antal patienter skall tas emot för högkvalificerad vård. Ett ledmotiv för en reviderad vårdpolitik kommer troligen att bli en mera konsekvent genomförd differentiering, inte med utgångspunkt från sjukdomarnas indelning i olika grupper, utan med ledning av de enskilda patienternas varierande behov av vård. En sådan differentiering har för övrigt redan inletts vid vissa sjukhus.

Förändringarna i vårdarbetets struktur leder till en renodling av de direkt patientstyrda funktionerna medan andra funktioner centraliseras och förs över på personal som inte behöver en allmän vårdutbildning. Det är dock önskvärt att utbildningen av vårdbiträden behålls.

Personalen på nivån närmast över vårdbiträdena kommer sannolikt att inta en nyckelposition i framtidens vårdorganisation. Det är önskvärt att denna kategori ges möjlighet att överta mera kvalificerade och självständiga uppgifter inom den medicinska vården samt att den utbildas för att leda underställd personal. Gruppen får antas bli betydligt mindre än gruppen vårdbiträden.

Utbildningen på båda nivåerna bör ge en bred behörighet med minsta möjliga begränsning i fråga om användbarheten inom olika vårdformer och vårdspecialiteter. Utbildningen skall ges ett sådant innehåll att omställningssvårigheter i samband med organisations- och metodförändringar undviks. En granskning av vårduppgifternas karaktär leder till att även den specifika yrkesutbildningen helst skall vara avslutad före utträdet i arbetslivet.

Kravet att yrkesutbildningen skall vara adekvat på både kortare och längre sikt är inom den givna tidsramen svårt att förena med önskemålet om en höjning av elevernas allmänkunskaper annat än i de obligatoriska allmänna ämnena.

YB:s slutsatser blir att vårdpersonalen behöver en breddad utbildning med hänsyn till integrationssträvandena inom vården och som en beredskap inför den framtida utvecklingen. Inslaget av fackteoretiska ämnen bör av samma skäl förstärkas. Dessa förändringar bör också underlätta elevernas möjligheter att förbereda sig för vidareutbildning. På samma gång skall utbildningen ge så specialiserade yrkeskunskaper och -färdigheter att den utbildade personalen kan gå direkt ut i förvärvsarbete och fullgöra sina arbetsuppgifter inom den nuvarande vårdorganisationen. Vad gäller utbildningens utformning anför YB att utbildningen av vårdpersonal skiljer sig från flertalet andra yrkesutbildningar därigenom att träningen av de moment som ingår i yrket inte enbart kan förläggas till en konstruerad arbetsmiljö i skolans lokaler. Lämpliga praktikplatser behöver disponeras.

Knappheten på praktikplatser har under senare år lagt hinder i vägen för en önskvärd ökning av vårdutbildningen på olika nivåer. YB finner angeläget att situationen inte förvärras, utan att utbildningens organisation tvärtom tillåter kapacitetshöjningar. YB har därför sett det som en viktig uppgift att åstadkomma en pedagogiskt motiverad avvägning mellan teoretisk och tillämpad utbildning, vilken samtidigt gör det möjligt att förse praktikställena med en jämn ström av

elever under läsåret. YB har därför stannat för en och samma periodindelning inom den första och andra årskursen. Indelningen innebär att studierna inleds med 13 veckors undervisning i skolan, varefter följer 20 veckors tillämpad utbildning. Studierna avslutas med 6 veckors undervisning i fackteoretiska ämnen. I YB:s förslag förutsätts att ett lika stort antal elever tas in i utbildningen i början av varje termin.

2.1.3.3 Läroplaner inom ekonomisk sektor (YB I 15.4, YB III 5)

YB redovisar inom denna sektor endast en läroplan, nämligen läroplan för *distributions- och kontorsteknisk linje*.

YB framhåller att linjen i princip är tvåårig men att lärostoffet delats upp på årskurserna så att även elever som lämnar den skolmässiga yrkesutbildningen efter en årskurs kan vara relativt användbara för enklare rutinmässiga funktioner inom näringsliv och förvaltning. Elever som valt den kontorstekniska grenen kan under andra årskursen genom tillval specialisera sig mot antingen en skrivvariant eller en siffervariant. Arbetstekniken under andra årskursen bör enligt YB förläggas till näringsliv och förvaltning i så stor utsträckning som de lokala förutsättningarna medger.

Ämnet stenografi har tidigare regelmässigt förekommit i yrkesskolans kurser för blivande kontorspersonal. YB anser att utbildningen av stenografer, med hänsyn bl. a. till de höga krav på kunskaper i svenska och främmande språk som bör ställas, i den kommande gymnasieskolan bör ske i de tre- och tvååriga ekonomiska linjerna dvs. i gymnasiet resp. fackskolan.

Nedan återges timplanen för ifrågasvarande linje.

D = distributionsteknisk gren

K = kontorsteknisk gren

Ämne	Åk 1	Åk 2	
		D	K
YRKESTEKNIK (5.1.3)	27—30	28—29	28—29
Maskinskrivning (5.1.3.1)	5		2/5 ¹
Kontorsteknik (5.1.3.2)	6		3/0 ¹
Distributionsteknik (5.1.3.3)	6	3	
Maskinräkning (5.1.3.4)			2
Varukännedom (5.1.3.5)		4	
Arbets teknik i företag (5.1.3.6)		18	18
Företagsekonomi (5.1.3.7)	5	3	3
Matematik (5.1.3.8)	3		
Konsumentkunskap (5.1.3.9)	2		
ALLMÄNNA ÄMNEN	9—6	9—8	9—8
Svenska	4	3	3
Engelska (B-språk) ²	3	3	3
Samhällskunskap ²	2	2	2
Religionskunskap ²	0	2	2
Arbetslivsorientering	0	1	1
Gymnastik	2	2	2
TIMME TILL FÖRFOGANDE	1	0	0
Summa veckotimmar	37	37	37

¹ Elever som önskar specialisera sig mot siffervarianten väljer till 3 vtr kontorsteknik utöver 2 vtr maskinskrivning. Elever som vill specialisera sig mot skrivvarianten väljer till ytterligare 3 vtr i maskinskrivning, men avstår från kontorstekniken.

² Minst ett av ämnena skall väljas. Valet träffas i åk 1 och avser båda årskurserna.

2.1.3.4 Läroplaner inom naturvetenskaplig-teknisk sektor (YB I 15.5 och 6, YB III 6, 7.3—5)

Inom denna sektor har YB framlagt läroplansförslag för *maskin- och elteknisk linje* — alternativt för *mekanisk linje*, *fordonslinje* och *el-telelinje*, *byggnadsteknisk linje*, *träteknisk linje*, *skogsbruksteknisk linje*, *trädgårdsteknisk linje*, *jordbruks-teknisk linje*, *livsmedelsteknisk linje*, *processteknisk linje*, *gren för gruvyrken*, *guld-smeds linje*, *optikerlinje*, *linje för plastyrken*, *linje för gummiyrken*, *beklädnads-teknisk linje*, *linje för grafiska yrken*, *frisörteknisk linje* och *urmakarlinje*.

Utbildningstiden inom nämnda linjer är tvåårig utom för skogsbrukstekniska linjen, som är ettårig, samt guldsmeds linjen och urmakarlinjen, som är treåriga.

Blockschema för maskin- och elteknisk linje samt alternativt schema för mekanisk linje återfinns på s. 23 och 24. I det följande redovisas den föreslagna timplanen för sistnämnda linje.

Timplan för mekanisk linje

Ämne	Veckotimmar i								
	TERMIN 1	TERMIN 2 Gren för		TERMIN 3 Variant för			TERMIN 4 Variant för		
		Verk- stads- mek	Plåt- och svetsmek	Verk- stads- mek	Svetsare	Grov- plåt- slagare	Verk- stads- mek	Svetsare	Grov- plåt- slagare
YRKESTEKNIK	29-32	30-33	30-33	31-33	31-33	31-33	31-33	31-33	31-33
Arbets teknik	21-24	24-27	23-26	26-28	25-27	26-28	27-29	26-28	26-28
Verktögs- och verktygsmaskinlära	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ritningsläsning	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Maskinelement	1	1	1						
Arbetsberedning				1	1	2	1	1	2
Mätteknik	1	1		1					
Materiallära	1	1	1		1				
Produktionsteknik				1	1	1	1	1	1
Matematik	2								
Svetsteori			2		1			1	
ALLMÄNNA ÄMNER	7-4	7-4		7-5	7-5	7-5	7-5	7-5	7-5
Svenska	2	2			2			2	
Engelska (B-språk) ¹	3	3							
Samhällskunskap ¹	0	0			2			2	
Religionskunskap ¹	0	0			2			2	
Arbetslivsorientering					1			1	
Gymnastik	2	2			2			2	
TIMME TILL FÖRFOGANDE ..	1	1							
Summa veckotimmar	37	38	38	38	38	38	38	38	38

¹ Minst ett av ämnena skall väljas. Valet träffas i årskurs 1 och avser båda årskurserna.

Där så kan ske skall skolan erbjuda eleverna möjlighet till fritt tillval upp till 12 vtr. Tillvalet bör i första hand erbjudas under årskurs 2.

I anslutning till den föreslagna läroplanen för *byggnadsteknisk linje* framhåller YB, att en meningsfull utbildning inom byggnadsbranschen kan åstadkommas endast om tillgången på utbildningsbyggen är tillräcklig såväl med avseende på antalet sådana byggen som med hänsyn till deras lämplighet. YB understryker att det är nödvändigt att eleverna med så få avbrott som möjligt kan följa den för en arbetsplats normala arbetstiden när man är knuten till utbildningsbygge. Detta kan självfallet få återverkningar på elevernas möjligheter att delta i t. ex. teoriundervisning på skolan. YB understryker också att det är viktigt att de lokala skolmyndigheterna i samverkan med branscherna kan företa de ändringar i utbildningens organisation som lokala förhållanden motiverar.

Den framlagda läroplanen avser utbildning av inte mindre än elva olika yrkeskategorier. Den gemensamma första delen av blocket är uppbyggd så att alla i blocket representerade yrken får en för alla lika grundutbildning omfattande åtta veckor. Fr. o. m. nionde arbetsveckan påbörjar målarna och värme- och sanitetsmontörerna sin mera specialiserade utbildning medan den gemensamma utbildningen för övriga yrken fortsätter inom arbetsområdena betongarbete, murning och träarbete.

Beträffande läroplanen för *livsmedelsteknisk linje* bygger YB:s förslag på den klart uttalade principen att utbildningen för besläktade yrken i sitt första skede skall bestå av gemensamma utbildningsblock, där innehållet utgörs såväl av en syntes av gemensamma yrkesmoment som av vissa yrkesorienterande moment från vart och ett av de yrken som har sin utbildning baserad på det gemensamma blocket. Livsmedelsindustrins omfattning liksom det faktum att en mängd centrala yrkesmoment och fackkunskaper är gemensamma för olika livsmedelsyrken, utgör ett mycket starkt motiv för att i det inledande skedet sammanföra utbildningen till ett sådant gemensamt utbildningsblock. Till en livsmedelsteknisk linje bör därför föras utbildning av personal dels för olika livsmedelsbranscher, dels för restauranger och storkök.

Den livsmedelstekniska linjen skall normalt vara tvåårig och uppbyggd så att de för yrkena gemensamma eller likartade ämnena i huvudsak behandlas under den första terminen. Under andra terminen sker en uppdelning i en produktions-teknisk och en serverings- och distributionsteknisk gren. Den livsmedelstekniska linjens första år är avsett att ge sådana grundläggande kunskaper och färdigheter att eleverna skall kunna övergå till en slutlig specialisering mot en viss yrkessektor eller ett visst yrke under de tredje och fjärde terminerna, eller efter en kortare befattningsinriktad inskolning inom ett företag kunna göra en produktiv insats.

Av blockschemat för den livsmedelstekniska linjen på s. 25 framgår att denna linje innehåller varianter för utbildning av personal för restauranger och för storkök. YB erinrar om att utbildning av nyss nämnd personal även ingår i den konsumtions- och vårdtekniska linjen samt i den alternativa läroplanen för konsumtionsteknisk linje.

YB föreslår att yrkesutbildningen i enlighet med här avsedd läroplan blir föremål för försöksverksamhet.

Läroplanen för *processteknisk linje* utgör exempel på ett utbildningsblock, där utbildningen från en gemensam bas — inom den processtekniska linjen årskurs I — ändras mot en med tiden alltmera specialiserad yrkesutbildning inom gymnasieskola eller företag.

Utgångspunkten för läroplansarbetet har varit att skapa en utbildning som inte är inriktad mot någon speciell bransch utan mot en typ av verksamhet som ställer likartade krav på färdigheter och kunskaper. Den processtekniska linjen avser att ge grundutbildning lämplig för personal som kommer att vara sysselsatt med processtekniskt arbete inom industrier, som i huvudsak genom kemiska och fysikaliska processer framställer produkter. Med utgångspunkt från den grenindelning av processteknisk linje som YB föreslår kan bl. a. följande industrier få sitt behov av arbetare med processtekniska uppgifter tillgodosett genom den föreslagna utbildningslinjen: läkemedelsindustrin, sprängämnesindustrin, bryggerier, margarinfabriker, massaindustrin, pappersindustrin, järnverk, glasbruk och cementfabriker.

Antalet arbetare i Sverige med processtekniska uppgifter år 1965 utgjorde enligt YB ca 44 000. Vid en fördelning på gymnasieorter har YB kunnat konstatera att det år 1970 kan beräknas finnas underlag för en processteknisk linjes första årskurs på inte mindre än 50 orter. På dessa fanns år 1965 sammanlagt ca 35 000 av de nyssnämnda processarbetarna. Linjen föreslås bli tvåårig med en gemensam första årskurs och därefter delad i olika grenar.

Andra årskursen torde inte på någon gymnasieort kunna utformas med samtliga sex föreslagna grenar. På ett mindre antal sådana orter kan dock två eller flera grenar anordnas. I övrigt anser YB att andra årskursen med fördel kan genomföras såsom inbyggd skola alternativt företagsskola. Även skolor av riks- eller regional karaktär kan övervägas för mindre frekventa grenutbildningar.

YB föreslår att den processtekniska yrkesutbildningen blir föremål för försöksverksamhet.

Beträffande läroplansförslaget gällande *gren för gruvyrken* framhåller YB att utbildningen av personal för gruvindustrin avses utformas som en gren för gruvyrken under andra läsåret i den gymnasiala skolan. Grundutbildningen förutsätts ske under första läsåret endera i byggnadsteknisk linje med anläggningsteknisk inriktning eller i maskin- och elteknisk linje med svetsmekanisk inriktning eller i den processtekniska linjen.

Läroplanens första termin inom *linje för grafiska yrken* avser enligt YB att ge en allsidig gemensam grund för en fortsatt utbildning mot branschens olika specialiteter. Under andra terminen sker, som framgår av blockschemat på s. 26, en grenindelning mot verksamheterna tryckmediaframställning, tryckning och efterarbetning. Terminerna tre och fyra har elva varianter inriktade mot olika delar av den grafiska industrin.

YB framhåller, att en blockutbildning för hela den grafiska industrin radikalt avviker från de riktlinjer för utbildningen inom branschen som hittills varit gällande. Begreppet grafisk industri omspannar verksamheter med högst skild teknik som i många fall ställer krav på färdigheter och kunskaper av helt olikartade slag.

YB föreslår försöksverksamhet även med denna linje.

2.1.4 Pedagogiska och metodiska frågor (YB I 16, 23, YB III 1.4, 2)

YB framhåller inledningsvis under denna rubrik i YB I, att undervisningssituationen i yrkesskolan i ett avseende är tämligen speciell. Härvid åsyftas det förhållandet att yrkesutbildningen i regel karakteriseras av ett dominerande inslag av färdighetsövningar. Sådana ingår i jämförelsevis stor utsträckning i ämnet arbetsteknik. Den speciella pedagogik och metodik som krävs i detta sammanhang har enligt YB blivit föremål för studium och analys först sedan de stora industriföretagen börjat intressera sig för systematisk utbildning i skolmässiga former. Samhället har däremot i alltför ringa utsträckning intresserat sig för hithörande problem.

YB kommer i YB I också in på den yrkespedagogiska forskningen och konstaterar, att det finns ett klart behov av en utvidgad forskning inriktad på vissa inlärningsfrågor, som är förknippade med yrkesutbildningen. YB föreslår, att frågan ägnas uppmärksamhet och att lämpliga åtgärder vidtas för att få till stånd en utvidgad forskning på det yrkespedagogiska området.

I YB III har lämnats betydande utrymme åt behandlingen av här aktuella frågor. Man understryker att de pedagogiska och metodiska frågorna vid ett genomförande av förslagen om framtidens yrkesutbildning blir viktigare än någonsin förut. YB uppger att avsikten med beredningens behandling av dessa frågor är

att ge en viss beskrivning av det pedagogiska nuläget inom svensk yrkesutbildning, att försöka ge en sammanfattning av de viktigaste synpunkterna på detta område som hittills framförts,

att ge en rad synpunkter på önskvärda och möjliga förbättringar i pedagogik och metodik

samt att genom ett påpekande av de många olösta frågorna försöka väcka intresse för även vetenskaplig behandling av dessa. Den lämnade redogörelsen torde enligt YB ha stort värde för all yrkesutbildning, icke minst som ett första samlat grepp på alla dessa frågor.

I det följande kommer att lämnas en översiktlig och starkt koncentrerad redogörelse för YB:s tankar och förslag rörande de aktuella spörsmålen. För vidare information i ämnet hänvisas till betänkandena (YB I kap. 16, YB III kap. 2).

Inledningsvis framhålls i YB III att de utbildningsmetodiska frågor som man behandlar i första hand avser yrkestekniken och då framför allt arbetstekniken och dess speciella problem. YB anser att integrationen av vissa delar av den fackteoretiska undervisningen med arbetstekniken också är en utbildningsmetodisk fråga av stor vikt. YB framhåller för övrigt att de problem som man tar upp i detta avsnitt ingalunda är speciella för yrkesutbildningen. Mot den bakgrunden finner YB lämpligt att de pedagogisk-metodiska problemen i gymnasieskolan så långt möjligt får en gemensam behandling.

I sin beskrivning av det pedagogisk-metodiska nuläget belyser YB i anslutning till ett antal exempel från dagens yrkesutbildning de pedagogisk-metodiska pro-

blem som är förknippade därmed. YB understryker här för flera utbildningsområden t. ex. vårdutbildning och byggnadsteknisk utbildning bl. a. bundenheten till praktikställen. Beträffande utbildningsbyggena pekar YB på de praktiska svårigheter som uppstår när skolan tvingas acceptera byggen som är belägna långt ifrån skolan.

YB uppställer *fem speciella krav* på yrkesutbildning, nämligen

- att* den genom systematisk undervisning skall meddela precisa kunskaper och färdigheter, så att eleven efter genomgången gymnasieskola kan erhålla anställning och så att en god grund läggs för inskolning och färdigutbildning,
- att* arbetet med yrkes- och arbetsanalyser får ökad omfattning,
- att* skolöverstyrelsen i ökad utsträckning får uppgifter från avnämarna om ändrade yrkeskrav,
- att* träning i metodförbättring ges ett stort utrymme i yrkestekniken samt
- att* det med hänsyn till storleken av investeringarna i yrkesutbildningen är nödvändigt att i betydligt högre grad än nu utnyttja lokaler och utrustning.

I anslutning till de uppställda kraven har YB utvecklat sina synpunkter på därmed förknippade problem.

YB fäster sålunda t. ex. stor vikt vid att tillräckliga resurser ställs till förfogande för utförande av yrkes-, arbets- och pedagogiska analyser.

Beträffande frågan om information om ändrade yrkeskrav befinns det angeläget för avnämarna att inom sina respektive områden bygga upp någon form av informationsverksamhet. Informationsströmmen bör kanaliseras till samma centrala instans hos avnämarna som handlägger yrkesanalytiska problem.

YB uppger att investeringen i lokaler och yrkesredskap tillsammans med det relativt ringa antalet elever per lärare medför att yrkesutbildningen blir den dyrbaraste delen av gymnasieskolans verksamhet. En av skolöverstyrelsen gjord beräkning ger vid handen att samhällets kostnader per år för en elev i yrkesutbildning under 1966/67 uppgick till ca 7 000 kronor medan motsvarande kostnad för en elev vid t. ex. gymnasium stannade vi ca 4 500 kronor. YB hävdar mot denna bakgrund att kravet på utnyttjande av investeringarna till så nära maximum som möjligt är ett legitimt krav som det bör vara naturligt att tillmötesgå. YB förordar att det intensivutnyttjande av lokaler m. m. som redan idag förekommer på ett flertal platser mera allmänt införs. Yrkesutbildningens kapacitet skulle härigenom radikalt förbättras.

Under rubriken *integrering och individualisering* erinrar YB om att man i YB I introducerat blockämnet yrkesteknik som huvudämne i all av YB föreslagen yrkesutbildning. Härvid konstaterades bl. a. att näringslivets behov av arbetskraft med renodlade teoretiska kunskaper eller praktiska färdigheter i rask takt minskat, medan behovet av anställda med mera allsidig utbildning ökat. YB menar att en integrerad undervisning i t. ex. ämnesblocket yrkesteknik ur pedagogisk synvinkel torde medföra en effektivisering av undervisningen.

Individualiseringen betecknar YB som det kanske mest väsentliga pedagogisk-

metodiska problemet i modern undervisning. Härmed förstås en undervisningsform anpassad till elevens individuella förutsättningar, dvs. en form som låter eleven arbeta i den takt och med de uppgifter som är nödvändiga för att ge precisa kunskaper och färdigheter. Individualisering konstitueras också av integrering mellan kunskap och färdighet. En individualiserad undervisning kräver lärarkompletterande och självinstruerande läromedel samt tillgång på i varje särskilt fall erforderliga yrkesredskap och arbetsobjekt.

Individualiseringen försvåras avsevärt under de perioder då eleverna sysselsätts med externa arbetsobjekt. YB visar med några exempel att svårigheterna dessutom kan vara av väsentligt olika slag.

YB kommer härafter in på de *interna och externa arbetsobjektens* värde och kommer beträffande de interna arbetsobjekten, dvs. sådana som konstruerats speciellt för en viss utbildning, till slutsatsen att de bör komma till användning i betydligt större omfattning än hittills. De externa arbetsobjekten bedöms av YB i de flesta fall få betydligt mindre omfattning i gymnasieskolan än i de nuvarande yrkesskolorna. För de yrkesutbildande linjer, där elevernas kunskaper och färdigheter närmar sig eller kommer upp till en färdigutbildningsnivå är de externa arbetsobjekten dock inte bara önskvärda utan ofta helt nödvändiga. Svårigheten att anskaffa externa arbetsobjekt belyses av YB. YB pekar här särskilt på svårigheterna att anskaffa lämpliga utbildningsbyggen. YB anser att det bör övervägas om inte samhället i högre grad än hittills borde garantera att externa arbetsobjekt ställs till förfogande.

YB behandlar värdet av olika *arbetsinstruktioner* och *stationsutbildning*. Beträffande stationsutbildningen framhålls att en av de mest väsentliga ekonomiska fördelarna ligger i den tidsbesparing som uppnås genom att utbildningsmaterialet är permanent iordningställt och att utbildningen kan börja omedelbart då eleverna anländer. En annan fördel sägs vara att läraren frigörs från ett ur utbildnings-synpunkt mindre väsentligt arbete och att man kan vara säker på att eleverna får påbörja sin utbildning under likartade förhållanden. Vid helt självinstruerande stationer är läraren frigjord från den rutinmässiga delen av undervisningen och agerar i huvudsak som arbetsledare. Vid bedömning av lokalbehovet för stationsutbildning kan observeras att ett omfattande lärostoff med litet elevantal kräver större yta per elev medan man vid stora elevantal kan göra avsevärda besparingar i vad avser lokal-, material- och lärarkostnader per elev. Enligt YB:s uppfattning bör yrkesutbildningen i stor utsträckning organiseras som stationsutbildning.

Yrkesutbildningen skall ge kunskaper och färdigheter samt *arbetslivsfostran*. Denna tredubbla målsättning utgör enligt YB en förutsättning för att den enskilde individen erhåller möjligheter till yrkesframgång. En sådan yrkesframgång förutsätter dessutom att kunskaperna, färdigheterna och arbetslivsfostran ständigt vidareutvecklas.

YB finner det ytterst angeläget att yrkesutbildningens tredubbla målsättning tillgodoses och att sålunda arbetslivsfostran blir föremål för samma intresse som de två övriga komponenterna, kunskaper och färdigheter.

YB diskuterar några pedagogiska och metodiska frågor med utgångspunkt i dagens möjligheter att erbjuda arbetslivsfostrande utbildning samt lämnar i avsnittet om den pedagogiska forskningen förslag till forskningsobjekt inom det aktuella området. I den pågående särskilda undersökningen rörande samarbetet mellan skola och avnämare skall YB vidare tillse att det nödvändiga yrkesanalytiska arbetet kommer att omfatta även området arbetslivsfostran. YB avser också att ägna uppmärksamhet åt att utbildningen av blivande lärare i yrkesteknik utformas så att utrymme lämnas åt såväl ämnesutbildning som ämnesmetodiska studier inom området.

I sitt arbete med frågor sammanhängande med *bedömning av arbetsresultaten* har YB diskuterat bl. a. diagnostiska prov (mellanprov), kompetensprov (slutprov) samt betygsättningen för ämnesblocket yrkesteknik. Vad beträffar sistnämnda betygsättning uttalar sig YB för den relativa betygsättningen baserad på en femgradig skala. Då det gäller att utforma hjälpmedel för bedömning av utbildningens standard är det till de diagnostiska proven intresset främst bör knytas. Standardproven kan i de flesta fall utformas som arbetsbeskrivning, ritning o. d. med vars hjälp den enskilde läraren med iakttagande av särskilda anvisningar låter eleverna tillverka de objekt som utgör standardprov. För utbildning inom vårdteknisk linje/gren torde de diagnostiska proven med fördel kunna utformas som konstruerade praktikfall. Tillverkningen av de diagnostiska proven bör ske i samverkan mellan avnämarna och skolöverstyrelsen. YB avser att återkomma härtill.

På tal om den *pedagogiska forskningen* pekar YB på att alltför litet hittills gjorts inom yrkespedagogikens område. Forskningen inom detta område måste intensifieras och ges betydligt ökat utrymme.

I första hand är det angeläget att inventera sådana yrkespedagogiska problem där lösningarna får stor och omedelbar betydelse. Det förefaller YB nödvändigt att skolöverstyrelsen förstärks med personal som särskilt avdelas för den samråds- och kontaktverksamhet som behövs för detta ändamål. Nästa åtgärd bör vara att omsorgsfullt registrera den yrkespedagogiska forskning som äger rum i andra länder.

YB ger avslutningsvis exempel på angelägna forsknings- och utvecklingsuppgifter (YB III s. 88—93).

YB har i YB III i anslutning såväl till sin framställning rörande det fria tillvalet som till sitt förslag om prøvotidens slopande framhållit betydelsen av att *studie- och yrkesvägledningen* är väl utvecklad, realistisk och effektiv.

I YB I konstateras att studie- och yrkesorienteringen, som termen där lyder, redan ingår i det skolsociala programmet eller elevvården. Beträffande mål, inriktning och principiella uppläggningar hänvisar YB inledningsvis i alla väsentliga avseenden till grundskolans, gymnasiet och fackskolans program på detta område. En viss anpassning krävs dock med hänsyn till yrkesutbildningens speciella förhållanden. I stort sett är studieorientering och vägledning i yrkessektorn yrkesvalsanknuten. Breddningen av yrkesskolans program, med allmänna bas och ökande specialisering mot utbildningstidens slut, fler möjligheter till övergång till andra

gymnasiala linjer eller till efterföljande skolor är faktorer, som medför ökat behov av orientering och vägledning. Läger man här till att undervisningstiden inom yrkesskolan förkortas blir det enligt YB än mer angeläget, att eleverna får allt tänkbart stöd för att arbeta effektivt och undvika osäkerhet och felval.

Studieorienteringen i yrkessektorn av skolväsendet skall enligt YB bygga på den grund som den obligatoriska skolan lagt samt ge information och vägledning om utbildningsgång och valmöjligheter inom de yrkesinriktade utbildningslinjerna varvid hänsyn också skall tas till sidoliggande resp. högre skolor och kurser och deras inträdeskrav.

Yrkesorienteringen, som också skall bygga på grundskolan, avses medverka till fördjupningen av kunskaper om arbetsliv, yrken och arbetsmarknad. Den skall ge information om yrkessamhället genom översikter över utbildningsväsen, yrkesvärld, arbetsförhållanden, arbetsmarknadsorganisationer samt arbetsuppgifter och krav inom olika yrken.

Studie- och yrkesorientering skall genomföras genom kollektiv eller enskild information, utredande kontaktarbete samt enskild vägledning med utbildningsplanering. Varje elev bör erhålla studieorientering genom deltagande i lektion eller föreläsning härom och/eller genom tryckt material. Orienteringen bör visa hur utbildningen inom sektorn är uppbyggd, dess mål och innehåll och hur den pedagogiskt fungerar. Den enskilde eleven skall dessutom beredas möjligheter till anlagsorientering och ges enskild vägledning.

Senast under åk (årskurs) 9 av grundskolan bör yrkesskolans lärare och tjänstemän organisera studiebesök vid gymnasieskolor och i grundskolan informera elever och föräldrar om yrkesutbildningen. Under åk 1 ges kollektiv och enskild yrkesorientering samt studieorientering om yrkesskolans kurser, tillval, arbetssätt m. m. Under åk 2 fortsätter arbetet med orientering med ökad tyngd åt frågor om övergång till andra utbildningsanstalter eller utbildningsformer och om arbetsmarknadsfrågor. De medverkande vid yrkesskolans studie- och yrkesorientering bör enligt YB i stort sett vara desamma som vid övriga gymnasiala skolor. En viss anpassning till yrkesskolans förhållanden av det för fackskolor och gymnasier antagna personalprogrammet torde dock krävas. I högre grad än i skolsektorer av mer allmän karaktär behövs sålunda enligt YB insatser inte bara från länsarbetsnämndernas yrkesvägledare utan även från t. ex. personal för allmänna arbetsmarknadsfrågor, arbetsvård m. m.

Som tidigare antytts har YB föreslagit att den *prövotid* för inträde i yrkesutbildningskurs som för närvarande gäller enligt skolstadgan skall slopas. YB framhåller att man är medveten om att bestämmelsen om *prövotid* ibland varit till nytta även om den tillämpats relativt sparsamt. De av YB framlagda förslagen rörande den framtida utbildningen inom det gymnasiala stadiets skolor medför enligt YB ändrade förutsättningar för tillämpning av en särskilt föreskriven *prövotid*. Bland annat medför de föreslagna breddade blockutbildningarna en ökad möjlighet för enskild elev att pröva sig fram inom blocket för att först efter någon termin behöva bestämma sig för specialisering.

2.2 Remissyttranden

2.2.1 Allmänna riktlinjer

YB:s grundläggande synpunkter rörande motiven för en yrkesutbildningsreform, kraven på yrkesutbildningen och yrkesskolans målsättning har hos de remissinstanser som uttalat sig härom i stort sett undantagslöst vunnit gehör. Bland här avsedda remissinstanser ingår *skolöverstyrelsen, statens vattenfallsverk, statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor, rikspolisstyrelsen, länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Västernorrlands län, TCO, LO, Kooperativa förbundet, Sveriges grossistförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Högerens ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Sveriges arbetsledarförbund.*

I vissa remissyttranden uttalas farhågor för att ett realiserande av YB:s målsättningar skulle kunna leda till att yrkesutbildningen kommer att uppfattas som en sekunda utbildningsväg eller en återvändsgränd. *Svenska landstingsförbundet* tar upp denna aspekt i sitt yttrande över YB I och anför härom.

Ett kraftigt ökat inslag av allmänna ämnen i kombination med ett förkortat läsår samt sänkta veckotimal och lektionstider medför risk för en avsevärt försämrad yrkesutbildning, om utbildningstiden normalt skall vara två år. Likväl kan yrkesskolan som regel inte ge ett tidsmässigt lika stort utrymme för undervisning i allmänna ämnen som den nuvarande fackskolan, och således inte heller en lika bred grund för vidare utbildning. Den av YB angivna huvudsakliga tidsramen på två år gör att beredningens förslag framstår som en otillfredsställande kompromiss mellan två i detta läge oförenliga målsättningar. Genom det försvagade inslaget av direkt yrkesutbildande moment samt den i förhållande till fackskolan mera begränsade uppsättningen av allmänna ämnen riskerar yrkesutbildningen att bli vad YB velat undvika: ett för eleverna mindre valvärt alternativ än andra studievägar på gymnasial nivå.

Kompetensutredningen framhåller med anledning av YB I att ungdomars och föräldrars attityder till olika yrken endast i begränsad omfattning torde påverkas av rent skolorganisatoriska förhållanden. Ett bättre sätt att skapa förtroende för yrkesskolan än att understryka dennas karaktär av genomgångsväg till fortsatt utbildning borde vara att framhålla den möjlighet som den ger individen till en från anlags- och lämplighetssynpunkt värdefull yrkesutbildning, kort sagt att markera yrkesutbildningens egen profil. I stället understryker beredningen emellertid de likheter med fackskola och gymnasium som finns i den föreslagna yrkesutbildningen och riskerar därigenom att dessa skolformer trots allt kommer att framstå som bättre alternativ än yrkesskolan.

Statens institut för hantverk och industri framhåller, att man inom näringslivet är positiv till nuvarande yrkesutbildning. Den förändring man önskar är en utbildning som gör att eleverna omedelbart kan utföra praktiska arbetsuppgifter, när de kommer ut i arbetslivet.

Flera remissinstanser tar upp sambandet mellan fackskola och yrkesskola.

Mekanförbundet och *Verkstadsföreningen* erinrar om att man i sitt yttrande över YB I föreslog att genomgång av yrkesskola skulle utgöra inträdeskrav till teknisk fackskola och utvecklar sitt resonemang på följande sätt.

Elever som efter genomgången grundskola ej dras mot teoretiskt inriktade studier kunde omedelbart påbörja en yrkesinriktad utbildning, som sedan i en följd, eller efter några års praktisk yrkesverksamhet, kunde byggas på med teoretisk utbildning i fackskola. Yrkesskolan skulle därigenom inte behöva upplevas som en »återvändsgränd», då naturliga vidareutbildningsmöjligheter skulle erbjudas dem, vars teoretiska studieintresse och ambitioner vaknar först några år efter grundskolans avslutande. Med den här föreslagna konstruktionen skulle man också komma ifrån alla de övergångsproblem mellan yrkesskola och fackskola, som YB har besvärats av och inte heller tillfredsställande lyckats lösa.

I yttrandet framhålls vidare att de som utbildats vid teknisk fackskola härigenom också skulle få en utbildning som är ordentligt förankrad i praktisk erfarenhet.

Liknande synpunkter uttalas av bl. a. *SAF* och *Sveriges industriförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation* samt *Jernkontoret*.

Frågan om den grundläggande yrkesutbildningens längd har mera direkt berörts endast i yttrandena över YB I. Sålunda har YB:s principiella förslag om en tvåårig gymnasial yrkesutbildning tillstyrkts av bl. a. flera *läns-skolnämnder*, *statens vattenfallsverk*, *statskontoret*, *domänstyrelsen*, *lantbruksstyrelsen*, *länsstyrelsen i Älvsborgs län*, *Stor-Stockholms planeringsnämnd*, *SACO*, *TCO* och *Svenska yrkesutbildningsföreningen*.

Även betänkligheter har framförts. *Länsskolnämnderna i Södermanlands och Östergötlands län* beklagar sålunda att inga analyser av innehållet i utbildningen gjorts innan man fixerar utbildningstidens längd. Liknande synpunkter har redovisats av *länsskolnämnden i Västmanlands län*.

Statens institut för hantverk och industri tar upp frågan mot bakgrunden av YB:s förslag om avkortning av läsårets längd och minskning av veckotimtalet. Institutet finner det problematiskt att under sådana förhållanden kunna inom en av YB allmänt föreslagna utbildningstid uppfylla kraven på en yrkesspecifik utbildning. Frågan måste stå öppen och möjligheter finnas att anpassa utbildningstidens längd efter omständigheterna.

Svenska landstingsförbundet och flera *landstingskommuner* finner det svårt att ange närmare, vilka följder den i normalfallet oförändrade studietiden i kombination med det betydande inslaget av allmänna ämnen kommer att få. Inom vårdsektorn, där den effektiva utbildningstiden för en undersköterska idag är ca tre terminer, beräknas YB:s förslag vid en i övrigt oförändrad målsättning leda till att utbildningen skulle behöva förlängas med två terminer. Sannolikt blir en motsvarande förlängning aktuell inom åtskilliga andra sektorer. Landstingsförbundet framhåller vidare att takten i skolväsendets fortsatta utbyggnad måste bli beroende av den samhällsekonomiska utvecklingen samt hur de tillgängliga resurserna fördelas. Även om investeringar i utbildning har en hög lönsamhet, kan dock inte reformer som medför förlängda studietider och ökade krav på skollokaler och lärare genomföras i snabbare takt än tillgångarna medger.

Sveriges mekanförbund för i stort sett samma resonemang och pekar i sammanhanget också på det väsentliga produktionsbortfall som en ökning av utbildningstiden kan föra med sig.

2.2.2 Läroplanernas uppbyggnad

De i YB III presenterade *läroplansförslagen* har föranlett några remissinstanser att göra mera principiella uttalanden rörande möjligheterna att förverkliga den nya yrkesskolan.

Skolöverstyrelsen finner de framlagda förslagen illustrera att YB:s principsyn på det gymnasiala skolväsendet är riktig och att integrationen av en grundläggande yrkesutbildning i detta skolsystem är i huvudsak möjlig att genomföra. Överstyrelsen framhåller, att YB:s principiella utgångspunkt är att även den yrkesutbildande delen av gymnasieskolan skall ge eleverna en vidare referensram, en viss allmän utbildning och större valfrihet. Skolöverstyrelsen stöder YB i denna tanke men påpekar också att det med ett sådant mål är uppenbart att tiden till förfogande för yrkesteknik måste komma att begränsas och att yrkestekniken i allt större utsträckning måste inhämtas utanför ramen av en tvåårig utbildning i gymnasieskolan.

Den prövning *TCO* gjort med anledning av YB III har inte föranlett *TCO* att ändra den positiva inställningen till YB:s grundläggande förslag. *TCO* finner tvärtom att den nu föreliggande konkretiseringen i form av läroplansförslag visar att YB angett den riktiga reformvägen för att yrkesutbildningen inom det gymnasiala stadiet i framtiden skall ges de bästa förutsättningarna och garanteras de gynnsammaste utvecklingsmöjligheterna.

Behovet av en fortlöpande revidering av läroplanerna understryks av *arbetsmarknadsstyrelsen*, *TCO*, *Grafiska arbetsgivareförbunden* och *Målsmännens riksförbund*. *TCO* framhåller sålunda att SÖ bör ha sådana befogenheter när det gäller konstruktion av läroplaner att en kontinuerlig anpassning till arbetslivet kan ske.

Negativa synpunkter av allmän natur har framförts av *Institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska stadsförbundet*, *Stor-Stockholms planeringsnämnd*, *Sveriges mekanförbund* i samråd med *Sveriges verkstadsförening* och *Jernkontoret*.

Kommunförbundet/stadsförbundet finner att YB hittills inte i tillräcklig grad har belyst konsekvenserna för yrkeskompetensen av den kraftigt minskade tiden för de yrkestekniska ämnena och fortsätter.

Inte heller har utredningen preciserat sina tankar rörande avvägningen mellan skolmässig undervisning och det företagsanpassade utbildningsskedet. Så länge så inte skett försvåras i hög grad ställningstagandena till yrkesutbildningsreformen som helhet, vilket styrelsen kraftigt underströk i sitt yttrande över principbetänkandet. Enligt styrelsens uppfattning bör klarhet skapas i dessa delar, som bl. a. inrymmer kostnadsfördelningsfrågor för stat, kommun och företag, innan yrkesutbildningsreformen föreläggs riksdagen för beslut.

Sveriges mekanförbund, som samrätt med *Sveriges verkstadsförening*, anför.

De läroplaner som YB nu presenterar och de resonemang som förs kring de principiella frågorna kastar givetvis nytt ljus över vissa frågeställningar, men vi måste tyvärr konstatera att det fortfarande återstår några synnerligen viktiga frågor, som ingående måste penetreras innan man kan betrakta underlaget som tillräckligt för att utarbeta proposition till riksdagen. I första hand gäller detta frågor och problem avseende samarbetet mellan skola och avnämare.

YB:s förslag rörande blockutbildningen har i stort sett utan undantag rönt positivt mottagande bland remissinstanserna även om blocken inom de olika sektorerna i detaljer blivit föremål för kritik. Bland dem som anslutit sig till blockutbildningsprincipen ingår *skolöverstyrelsen*, *14 länsskolnämnder*, *lärarhögskolan i Malmö*, *seminarierna för huslig utbildning i Göteborg* och *Uppsala*, *försvarets personalnämnd*, *statskontoret*, *domänstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs och Malmöhus län*, *Svenska landstingsförbundet*, *Stor-Stockholms planeringsnämnd*, *SAF*, *LO* och *Sveriges grossistförbund*.

Skolöverstyrelsen utvecklar sina synpunkter på följande sätt i yttrandet över YB I.

Sammanförande av utbildningen inom olika närbesläktade yrken till gemensamma utbildningsblock i avsikt att åstadkomma en bred grundutbildning finner SÖ vara väl motiverad. Bedömningen av vilka yrkesområden som skall ingå i de olika blocken är emellertid en komplicerad fråga, där ej endast pedagogiska utan även skolorganisatoriska och ekonomiska omständigheter inverkar.

Utan tillgång till noggranna analyser av de olika yrkena och av vilka kunskaper och färdigheter som krävs för att utöva dessa, synes det inte möjligt att ta ställning till hur eller under vilka närmare former blockutbildningen skall bedrivas. Ställningstagandena i dessa avseenden får ske i det fortsatta läroplansarbetet. Tillkomsten av nya yrken och utbildningar samt förändringar i metoder vid utövningen av olika yrken, som kan komma att återverka på utbildningarna, medför att de olika utbildningsblocken måste vara flexibla och ständigt kunna förändras till omfattning och innehåll.

I sitt yttrande över YB III framhåller *skolöverstyrelsen* att man till en början inte bör konstruera för stora block med hänsyn främst till de direkta och indirekta ekonomiska konsekvenserna. Det är enligt SÖ av detta skäl bättre att börja med något mindre block för att senare alltefter vad erfarenheterna utvisar verka för större sådana. Det är angeläget att medelst undersökningar, forskningsinsatser och utvecklingsarbete så småningom förbättra våra kunskaper om vad olika blockinnehåll ger i fråga om allmänbildningsvärde, allmän framgång i olika yrken, grundval för framtida omskolningar etc.

LO anför i sitt yttrande över YB III.

Sedan YB presenterat läroplaner för de nya yrkesutbildningslinjerna kan *LO* konstatera att förslaget organisatoriskt går att genomföra. Principen med en blockutbildning bör därför genomföras, även om vissa ändringar av blockens sammansättning blir nödvändiga i samband med det fortsatta reformarbetet.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att utbildningsblockets bas ej bör göras så bred att utbildningsmålet förloras i sikte eller att utbildningen kommer att innehålla disparata moment som försvårar utbildningens meningsfulla genomförande.

Remissinstansernas synpunkter på de enskilda blockens konstruktion kommer att redovisas i avsnittet 2.2.3.

YB:s förslag rörande en kärna av allmänt bildande kunskaps- och färdighetsämnen inom yrkesutbildningen samt hänvisningen i denna del till fackskolans läroplaner har föranlett såväl allmänna uttalanden som detaljerinringar.

Kompetensutredningen framhåller att då frågan om de allmänna ämnenas ställning i yrkesskolan skall lösas bör detta ske i nära samband med att den av SÖ föreslagna läroplansöversynen för grundskolan behandlas.

Sveriges hantverks- och industriorganisation anför bl. a.

Utökningen av allmänna ämnen inom den yrkesutbildande sektorn är en fördel från medborgerlig synpunkt men medför samtidigt minskat utrymme för de rent yrkesutbildande ämnena. Som ett exempel kan nämnas att enligt en utredning som utförts inom motorbranschen, skulle tiden för de yrkestekniska ämnena komma att minskas med 42 %, om YB:s förslag accepteras, och med 50 % vid beräkning av tiden för yrkesarbete. Från näringslivets synpunkt måste allvarigt ifrågasättas, huruvida den hittillsvarande målsättningen för den skolmässiga yrkesutbildningen kan vidmakthållas, om dylika reduceringar av tiden för yrkeskunskap och färdighetsövningar genomföres utan att en förlängning sker av utbildningstiden utöver vad YB föreslår.

Lärarhögskolan i Malmö, SAF och Sveriges industriförbund samt *länsskolnämnden i Västmanlands län* ställer sig kritiska till YB:s förslag och förordar skilda läroplaner för fackskola och yrkesskola i de allmänna ämnena.

Sveriges mekanförbund finner, med hänsyn till den begränsade tid som står till buds för yrkesteknisk utbildning, angeläget att läroplanernas innehåll i första hand baseras på de krav som resp. yrke ställer. Förbundet ställer sig därför avvisande till förslaget att de allmänna ämnena görs obligatoriska. I den mån de allmänna ämnena över huvud taget skall ingå i kursplanerna bör de enligt förbundet göras helt frivilliga och kunna tillväljas i utbyte mot ett begränsat antal timmar yrkesteknik.

Skolöverstyrelsen har övervägt möjligheterna till en integrering av bl. a. ämnena arbetslivsorientering, samhällskunskap och svenska samt delar av ämnet religionskunskap. Överstyrelsen vill dessutom vidga ramen för språkstudierna i yrkesskolan till att omfatta även annat språk än sådant som lästs i grundskolan.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund delar YB:s uppfattning att svenska skall vara obligatoriskt men tar däremot klart avstånd från tanken på ett val mellan engelska, samhällskunskap och religionskunskap. Enligt förbundet bör även engelska och samhällskunskap vara obligatoriskt.

TCO vidhåller sin syn på de obligatoriska allmänna ämnenas ställning dvs. att man bör göra samhällskunskapen obligatorisk i stället för att erbjuda alternativa val mellan detta ämne samt engelska och religionskunskap. Många schematekniska svårigheter skulle då undvikas.

LO ifrågasätter om inte engelska borde ingå såsom obligatoriskt ämne.

I de flesta remissyttrandena uttrycks tillfredsställelse såväl med att man infört

ämnet arbetslivsorientering som med utformningen av ämnet. Atskilliga remissinstanser föreslår att ämnet placeras redan under första läsåret med tanke på de elever som lämnar skolan efter ett års utbildning.

Lärarhögskolan i Malmö påpekar att det i arbetslivsorientering finns vissa moment som även ingår i samhällskunskap. *Lärarhögskolan* ifrågasätter därför nödvändigheten av att skapa ett nytt ämne, vilket även förutsätter en särskild lärarutbildning. *Sveriges mekanförbund* anser att läroplanen för arbetslivsorientering måste överarbetas då den är alltför ambitiös. *Arbetarskyddsstyrelsen* och *statens vattenfallsverk* understryker i yttranden över YB I att arbetarskyddsfrågor bör behandlas i ämnet arbetslivsorientering.

I sitt yttrande över YB III framhåller *arbetarskyddsstyrelsen* att arbetarskyddet i YB:s läroplansförslag givits en plats som man måste slå vakt om.

YB:s förslag gällande ämnet gymnastik har i de flesta fall vunnit gehör i remissvaren. Vikten av att tillräcklig hänsyn vid undervisningen tas till de arbetsfysiologiska momenten har ofta understrukits.

Skolöverstyrelsen påpekar att yrkesskolans nuvarande kursplaner i gymnastik har en betydligt mindre omfattning än fackskolans och framhåller.

En tillämpning av fackskolans kursplan hela yrkesutbildningen igenom skulle försvåra för gymnastikläraren att anpassa undervisningen efter varje elevs yrkesmässiga behov och hans eller hennes intresseinriktning.

Kursplanerna för yrkesutbildningen bör om möjligt klargöra hur gymnastikundervisningen skall utformas för att tillfredsställa olika yrkens speciella krav för att förebygga yrkesskador och underlätta yrkesutövandet. Överstyrelsen föreslår därför att speciella kursplaner utarbetas för gymnastikundervisningen vid yrkesutbildningen.

Styrelsen för gymnastik- och idrottshögskolorna ser med tillfredsställelse att samtliga linjer får obligatorisk träning men beklagar att timtalet inte kunnat sättas till tre timmar per vecka, vilket av fysiologisk och medicinsk expertis anses vara minimum.

YB:s förslag om fritt tillval av ämnen tilldrar sig stort intresse bland remissinstanserna. I det följande redovisas de framförda synpunkterna så som de kommit till uttryck i yttrandena över YB III, i vilket YB mera fylligt behandlat denna fråga.

LO delar YB:s synpunkter på värdet av det fria tillvalet av ämnen och framhåller vidare.

Det är enligt LO:s mening riktigt att detta förstärker yrkesutbildningen. I princip om det fria tillvalet av ämnen ligger också enligt LO:s uppfattning ett jämlikhetskrav — alla elever på det gymnasiala stadiet skall få chans till en så likvärdig utbildning i allmänna ämnen som möjligt. Dessutom blir yrkesutbildningen mer attraktiv när eleverna ges större möjligheter att odla speciella intressen. Samtidigt kommer det fria tillvalet att underlätta för eleverna att gå över till sidoordnad yrkesutbildning eller komplettera tidigare skolutbildning.

Mera markerat positiva synpunkter på det fria tillvalet framförs också av *statistiska centralbyrån*, *Grafiska institutet*, *Institutet för högre kommunikations- och*

reklamutbildning, TCO, Kooperativa förbundet, Hermods, Centerns kvinnoförbund och Centerns ungdomsförbund.

Skolöverstyrelsen, som i sitt yttrande över YB I gett uttryck åt en mera skeptisk hållning rörande det fria tillvalet, utvecklar nu sina synpunkter härpå i ett längre uttalande och ansluter sig inledningsvis i allt väsentligt till YB:s förslag. Överstyrelsen fortsätter.

Läroplanerna skall utformas med hänsyn till den totalt disponibla tiden utan att man tagit undan de högst 12 veckotimmarna för fritt tillval. Därmed skall det utbildningsmål nås, som samhället genom läroplanen uppställt efter samråd med produktionslivet. Om en elev ändrar utbildningsprogrammet genom tillval, ändrar han därmed också utbildningsmålet. Om eleven maximalt utnyttjar det föreslagna fria tillvalet innebär detta självfallet att eleven som regel icke uppnår samma yrkesfärdighet som den elev, som följer läroplanen utan tillval. En sådan variation, vars spännvidd naturligtvis också varierar med elevernas skiftande förutsättningar, ligger i systemet med det föreslagna fria tillvalet. Läroplanens målsättning för ett visst block måste utformas i anslutning till målsättningen för blocket i dess helhet och för de olika ämnena. Sedan får den enskilde eleven i anslutning till vad YB föreslagit göra de bortval och tillval som är organisatoriskt möjliga. Som YB framhållit finns det naturligtvis inga praktiska och ekonomiska möjligheter att inom en och samma gymnasieskolenhet tillgodose varje fritt tillval. Det är alltså nödvändigt att ta hänsyn till de lokala möjligheterna att anordna fritt tillval i gymnasieskolan.

Beträffande arrangemangen inom gymnasiet och fackskolan för att där ta emot sådana elever från yrkesutbildande linjer, som utnyttjar det fria tillvalet, synes enligt överstyrelsen de problem som YB aktualiserar till största delen kunna lösas genom anvisningar med i huvudsak den utformning som motsvarande anvisningar för gymnasiet och fackskolan fått.

Överstyrelsen fortsätter.

För att inte göra de organisatoriska svårigheterna alltför markanta och för att förhindra att ett alltför fritt botaniserande bland läroplanerna ställer stora schematekniska och organisatoriska problem bör eleven ange sina önskemål om det fria tillvalet i prioriteringsordning. Fritt tillval bör medges efter prövning av rektor och i anvisningarna bör ges riktlinjer för vilka ämnen som rektor i första hand bör tillgodose och vilka som bör komma i andra hand. Vid prövning av en sådan prioriteringsordning (jfr Läroplan för gymnasiet III: 7.3) bör urvalet givetvis träffas utifrån ett sakligt bedömande av vilka ämnen som i första hand ger eleven möjlighet till att nå en vidare sektor på arbetsmarknaden. Det gör att sådana ämnen som kan sägas utgöra en sidokomplettering i första hand bör komma ifråga.

Farhågor för att det fria tillvalet i alltför hög grad skall urholka yrkeskunnandet eller väntade svårigheter att klara de organisatoriska, schematekniska och ekonomiska problem, vilka anses förbundna med det fria tillvalet, har föranlett många remissorgan att framföra synpunkter, som går ut på begränsning, styrning, restriktiv tillämpning m. m. av det fria tillvalet. Signifikativt är också att så gott som samtliga remissinstanser som tagit upp problematiken med det fria tillvalet understrukit behovet i detta sammanhang av intensifierad, realistisk eller effektivare studie- och yrkesrådgivning.

Nu anförda synpunkter kommer till uttryck i yttranden från *elva länsskolnämnder, socialstyrelsen, statens vattenfallsverk, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska yrkesutbildningsföreningen, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Högerpartiets kvinnoförbund, Högersn ungdomsförbund, Svenska byggnadsindustrieförbundet, Svenska byggnadsentreprenörsföreningen, SACO och Centerns kvinnoförbund.*

Arbetsmarknadsstyrelsen finner angeläget att det fria tillvalet begränsas till alternativ som kan bredda vederbörandes yrkeskunskaper eller som med hänsyn till framtida studie- och yrkesplaner är speciellt motiverade.

Svenska yrkesutbildningsföreningen hävdar att tillval inom ämnet yrkesteknik även bör kunna ske. Detta skall ske på bekostnad av sådana teoretiska ämnen som eleven inte finner vara nödvändiga för sin kommande yrkesutövning.

Liknande synpunkt framförs av *Högerpartiets kvinnoförbund.*

Svenska byggnadsindustrieförbundet och *Svenska byggnadsentreprenörsföreningen* anför att de flesta av de tillvalsmöjligheter som YB skisserat är omöjliga att genomföra med hänsyn till arbetet på utbildningsbyggena. Ett koncentrerat styrt tillval för några få elever är tänkbart.

Kritiska synpunkter redovisas av *statens institut för hantverk och industri, kompetensutredningen, SAF* och *Sveriges industrieförbund, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska landstingsförbundet, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Sveriges mekanförbund, Jernkontoret* och *Svetskommissionen vid ingenjörsvetenskapsakademien.*

Kompetensutredningen uttalar en stark tveksamhet beträffande de faktiska möjligheterna att genom tillval möjliggöra en sidoordnad, meningsfylld och målinriktad utbildning eller att därigenom ge eleverna tillfälle att övergå till årskurs två i fackskolan. Utredningen går närmare in på frågan om övergång från yrkesskolan till årskurs två av fackskolans tekniska linje och framhåller.

I det, i och för sig inte alls otänkbara fall, där en övergång till fackskola resulterar i ett studiemisslyckande och därigenom i ett studieavbrott, befinner sig eleven, efter kanske 2 ½ års studier eller mer, i den situationen att han varken har kompetens för yrkesverksamhet inom det ursprungligen valda området eller någon klar definierad kompetens för fortsatt utbildning utöver den han hade, då han lämnade grundskolan.

Om tillvalssystemet kommer till stånd måste man, framhåller utredningen, skapa strikta regler för systemets handhavande och säkerhet för att de tillval som görs är sakligt väl motiverade från den enskilde elevens synpunkt likaväl som från arbetsmarknadens.

Svenska landstingsförbundet anser att skrivningarna i läroplansbetänkandet rörande det fria tillvalet innebär en markerad glidning i YB:s ställningstagande. Även *Stor-Stockholms planeringsnämnd* konstaterar en markant svängning ifråga om villkoren för det fria tillvalet. Båda remissinstanserna ser dock fortfarande skeptiskt på YB:s tillvalssystem. *Landstingsförbundet* tillstyrker emellertid ett tillval som förstärker eller möjliggör en sidoordnad men målinriktad yrkesutbildning

och som underlättar elevernas vidareutbildning. *Planeringsnämnden* pekar i sammanhanget på en del speciella svårigheter med det fria tillvalet som uppkommer i Stockholm med dess relativt komplicerade skolorganisation.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* hyser betänksamhet inför den konstruktion av tillvalssystemet som YB redovisat. I den mån tillvalet utnyttjas av eleverna för att förstärka den pågående yrkesutbildningen eller komplettera den med lämpligt anknytande yrkesteoretiskt eller praktiskt inriktade ämnen har förbunden emellertid ingen erinran.

Sveriges mekanförbund avvisar förslaget om fritt tillval men anser att man för intresserade och begåvade elever kan erbjuda möjlighet att studera extra ämnen på kvällstid.

Liknande synpunkter anförs av *Jernkontoret* och *Svetskommissionen vid Ingenjörsvetenskapsakademien*.

2.2.3 Linjer

2.2.3.1 Allmänna synpunkter

Ett stort antal remissinstanser har anfört synpunkter på och framlagt ändringsförslag rörande den av YB förordade linjeindelningen och uppbyggnaden av block etc. Av praktiska skäl redovisas dessa yttranden i avsnitten 2.2.3.2—4.

2.2.3.2 Läroplaner inom humanistisk-social sektor

YB:s förslag om upprättande av en estetisk linje har av så gott som samtliga remissinstanser, som behandlat denna linje, hälsats med tillfredsställelse.

Konstnärsutbildningssakkunniga förordar dock att ett principbeslut rörande utbildningen på de lägre nivåerna bör anstå tills man samtidigt kan ta ställning till hur den högre konstnärliga utbildningen skall organiseras.

Det råder emellertid bland remissinstanserna inte lika stor överensstämmelse beträffande linjens målsättning och organisation. Den fråga som tilldragit sig det största intresset är den om den estetiska utbildningen skall organiseras såsom ett block med gemensam undervisning under den första terminen eller som tre skilda linjer, dvs. en scenisk linje, en musiklinje och en konstfacklig linje. Det övervägande antalet remissinstanser tillstyrker YB:s förslag om ett gemensamt block, däribland *akademien för de fria konsterna*, *teater- och orkesterrådet* med *statens scenskolor i Göteborg* och *Malmö*, *LO* med *Svenska musikerförbundet*, *TCO* med bl. a. *Svenska teaterförbundet* och *Svenska facklärarförbundet*. *Svenska slöjdföreningen* anser att det bör finnas möjlighet att låta vissa elever genom dispens ägna sig mera odelat åt en viss speciell utbildning.

Skolöverstyrelsen och *1965 års musikutbildningskommitté* menar, att de av YB föreslagna olika grenarna inrymmer så stora områden att dessa var för sig skulle kunna bilda grund för tre separata linjer och överstyrelsen förordar försöksverksamhet enligt denna princip. Även *Lärarnas riksförbund* och *Skolledarförbundet* avstyrker gemensamt block.

Graden av färdigutbildning inom YB:s estetiska linje diskuteras av flera remissinstanser. Instanserna finner i flertalet fall att eleverna inte är färdigutbildade efter två år.

Kompetensutredningen anser att linjen med den utformning den fått mer är att betrakta som en förberedelse för vidare yrkesutbildning inom resp. område än som en utbildning direkt för arbetsmarknaden om man bortser från vissa specialiseringar för t. ex. kartritare och byggnadsritare. *Svenska musikerförbundet* avvisar likaledes tanken att denna linje med inriktning på konstnärlig utövning skall kunna syfta till omedelbar anställning efter gymnasieskolan och betraktar i stället gymnasieskolans yrkesutbildning som enbart en grundutbildning.

Konstnärsutbildningssakkunniga anser det vara förenat med avsevärda svårigheter att konstruera yrkesskolans estetiska utbildning så att den dels är klart yrkesinriktad, dels är förberedande för högre utbildning inom det konstnärliga området. YB:s förslag är alltför teoretiskt orienterat för att passa i en yrkesinriktad utbildning och de teoretiska momenten är alltför ensidigt inriktade på de estetiska områdena för att utbildningen skall ligga som ensam grund till en senare högre utbildning inom de konstnärliga områdena.

Förslagen till läroplan för den sceniska grenen har i stort sett inte mött några invändningar från remissinstanserna även om vissa förslag till ändringar i detaljer framförts.

YB:s förslag beträffande den musikaliska utbildningen har däremot mött delvis ganska hård kritik från flera håll. *Skolöverstyrelsen*, *musikaliska akademien*, *teater- och orkesterrådet*, *1965 års musikutbildningskommitté*, *Svenska musikerförbundet* och *Teatrarnas riksförbund* som företrädar såväl landets samtliga orkesterföreningar som Sveriges radios symfoniorkester och Kungliga teaterns hovkapell anser, att musikutbildningskommitténs betänkande bör avvaktas innan ställning tas till hur den gymnasiala musikutbildningen bör organiseras. Man påpekar vidare att YB enligt vad som framgår av betänkandet inte anlitat någon musikalisk expertis vid utarbetandet av läroplanen. Den av YB föreslagna utbildningen på två år anses vidare vara för kort för att leda fram till omedelbar anställning.

Läroplanen för den konstfackliga grenen har diskuterats från synpunkten om denna utbildning kan anses leda fram till omedelbar anställning eller utgöra tillräcklig grund för fortsatta konstnärliga studier. Någon entydig opinion finns dock inte bland remissinstanserna.

Skolöverstyrelsen tillstyrker försöksverksamhet men menar att den slutliga utformningen av den konstfackliga grenen i den estetiska linjen bör hänskjutas till konstnärsutbildningssakkunniga.

När det gäller läroplanen för konsumtions- och vårdteknisk linje är meningarna hos remissinstanserna delade om det bör finnas en gemensam första termin eller om det bör vara två skilda block.

Sedan YB nu presenterat sina läroplaner uttalar *skolöverstyrelsen*, *länsskolnämnden i Stockholms län*, *länsskolnämnden i Östergötlands län*, *lantbruksstyrelsen*, *seminarierna för huslig utbildning i Stockholm* och *Uppsala* samt *LO:s statstjänar-*

kartell att båda möjligheterna bör lämnas öppna antingen för huvudmannen att bestämma eller för de fall eleverna är tidigt målinriktade. *Länsskolnämnderna i Örebro län och Västmanlands län* samt *socialstyrelsen* framhåller emellertid att det vore olyckligt om man fick två alternativa utbildningsvägar. TCO förordar försöksverksamhet med båda alternativen, varefter man bör ha endast ett alternativ. Såväl det gemensamma blocket som de två separata blocken har samlat ett stort antal förespråkare, varvid det sistnämnda alternativet dock överväger. De som förordar två separata block är *nio av länsskolnämnderna, socialstyrelsen, statens institut för konsumentfrågor, statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor, Svenska landstingsförbundet, Stor-Stockholms planeringsnämnd*, inom LO *Svenska kommunalarbetsareförbundet och Hotell- och restauranganställdas förbund*, inom TCO *Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund med Svensk sjuksköterskeförening, Folkpartiets och Centrerns kvinnoförbund samt Centrerns ungdomsförbund*. De som förordar gemensamt block är *fyra länsskolnämnder, seminarierna för huslig utbildning, statens konsumentråd*, inom SACO *Sveriges agronom- och lantbrukslärarens förbund*, inom TCO *Sveriges fackläraryrkesförbund*, vidare *Svenska yrkesutbildningsföreningen och Sveriges husmodersföreningars riksförbund samt lantbruksstyrelsen och Högerpartiets kvinnoförbund*, vilka förordar två terminers gemensam utbildning.

Den av YB berörda målsättningen för den vårdtekniska utbildningen, nämligen att den bör anpassas till pågående och väntade förändringar i vårdens målsättning, organisation och arbetsmetoder samt att den inte får konservera en i framtiden föråldrad personalstruktur och en olämplig arbetsfördelning mellan olika personalgrupper har funnit gensvar hos flera remissinstanser. *Socialstyrelsen* anför att även om en ingående kännedom om den framtida personalorganisationen m. m. idag saknas, bör den av YB gjorda bedömningen av kommande förändringar i vårdorganisationen och personalstrukturen kunna accepteras som underlag för ett ställningstagande i här aktuella utbildningsfrågor. *Socialstyrelsen* räknar med att läroplanerna successivt anpassas på grundval av kommande analysarbete. Styrelsen finner det motiverat att vårdyrkesutbildningen på undersköterskenivå breddas och förbättras så att den kan förbereda de blivande yrkesutövarna för mera kvalificerade uppgifter än vad nuvarande utbildning gör och givetvis även ligga till grund för fortsatt utbildning. *Svenska landstingsförbundet* finner det likaledes angeläget att undersköterskeutbildningen förstärks på föreslaget sätt.

De enskilda läroplanernas detaljer har inte behandlats närmare av flertalet remissinstanser, som förväntar sig att i annan ordning få medverka vid läroplanernas utformning. Såväl när det gäller läroplanerna i stort som beträffande de enskilda ämnena har emellertid erinringar framförts.

Vad som tilldragit sig det största intresset från remissorganens sida vid deras behandling av den konsumtionstekniska utbildningen är frågan om hur utbildningen av personal för storhushåll och restauranger bör organiseras. Av de instanser som yttrat sig tillstyrker *statens institut för konsumentfrågor* förslaget om sådan utbildning både på den konsumtionstekniska linjen och på den

livsmedelstekniska linjen. För den breda och skiftande storhushållssektorn finns det enligt institutets mening behov av både en yrkesutbildning med mera renodlad livsmedelsteknisk inriktning och en med undervisning även i andra konsumtions-tekniska ämnen. TCO bedömer det som oriktigt att skapa dubbelutbildningar inom två olika linjer. Därför bör enligt TCO vid bearbetning av läroplanerna eftersträvas en klar uppdelning mellan de olika slagen av storhushållsutbildning så att sådan utbildning för institutioner t. ex. för sjuk-, åldrings- och barnavården liksom skolbespisningar och liknande helt förläggs till den konsumtionstekniska utbildningen, medan livsmedelstekniska linjens storhushållsutbildning inrättas för enbart industriell tillverkning. *Statens konsumentråd*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* samt *seminarierna för huslig utbildning i Göteborg, Umeå och Uppsala*, vilka anser att utbildningen för storhushåll är likvärdig inom den konsumtions- och vårdtekniska linjen samt i den separata konsumtionstekniska linjen, förordar storhushållsutbildning enbart inom konsumtionsutbildningen och avstyrker således sådan utbildning på livsmedelsteknisk linje.

Svenska landstingsförbundet, *SAF*, *Sveriges industriförbund*, inom *LO Svenska livsmedelsarbetareförbundet* och *Hotell- och restauranganställdas förbund* samt *utbildningsrådet för hotell och restauranger* förordar däremot enbart den livsmedelstekniska linjen som utbildning för storhushållspersonal. Svenska livsmedelsarbetareförbundet anför att förbundet i samarbete med Bageri- och konditoriarbetsgivareförbundet, försvarets intendenturverk, Försvarsverkens civila personals förbund, Kooperationens förhandlingsorganisation, Svenska kommunalarbetsförbundet, Svenska landstingsförbundet och utbildningsrådet för hotell- och restauranger har utarbetat ett förslag till livsmedelsteknisk linje inom naturvetenskaplig-teknisk sektor.

2.2.3.3 Läroplaner inom ekonomisk sektor

Att den ekonomiska sektorns läroplan för distributions- och kontorsteknisk linje bör inrymmas inom ett block med ett gemensamt första år har godtagits av flertalet remissinstanser. *SAF* och *Sveriges industriförbund*, som i denna fråga hört Handelsn arbetsgivareorganisation framhåller, att det för de mindre och medelstora företagen framstår som naturligt att sammanföra distributions- och kontorsutbildning på handelsn område, då dessa företag i första hand har användning för en allsidigt utbildad personal, medan de större företagen anser att den starka specialiseringen och strukturutvecklingen mot allt större enheter utgör skäl för att den distributionstekniska och kontorstekniska grenen bör skiljas. *Länsskolnämnderna i Kalmar län* och *i Jönköpings län* förordar att den gemensamma utbildningen under det första läsåret begränsas till den första terminen. *Sveriges grossistförbund* anser, att de båda grenarna i sig själva är så breda att de var för sig ger underlag för den eftersträlvade basutbildningen men föreslår också alternativt en gemensam termin eller ett serviceblock.

Vissa remissinstanser saknar i läroplansförslaget utarbetade varianter för vissa specifika yrkesgrupper. *Svenska samfundet för affärsutbildning* och *vissa köpmannaförbund* saknar utbildning av sekreterare, läkarsekreterare, datapersonal, inköpare, kassörskor i självbetjäningsaffärer, dekoratörer m. fl. *Centerns kvinnoförbund* anser, att det bör finnas möjligheter till övergång från den ekonomiska linjens första termin till den konsumtionstekniska linjen för de elever som ämnar utbilda sig till t. ex. detaljhandelsbiträden inom livsmedelsområdet eller inom det textila området, vilket skulle kunna bidra till förbättrad information till konsumenterna.

Remissinstanserna har visat stort intresse för frågan om utbildningen i arbetsteknik bör äga rum i skolan eller i företag. Flertalet instanser finner placeringen i företag värdefull men man hyser i vissa fall farhågor för möjligheterna att få tillräckligt antal lämpliga företag att medverka.

Skolöverstyrelsen anser det vara tveksamt om en i skolan bedriven utbildning i arbetsteknik, som måste ske i en annan miljö än den verkliga, kan ge eleverna avsett utbyte. Med hänsyn till vad som skulle krävas i fråga om lokaler, utbildningsmateriel och lärarinsatser är det enligt överstyrelsen osäkert om utbildningsresultatet skulle komma att stå i rimlig proportion till resursinsatsen i skolan. Om det likväl skulle visa sig ogenomförbart att förlägga utbildningen i arbetsteknik till arbetsplatserna bör i första hand en försöksverksamhet med arbetsteknik i skolan komma till stånd.

SAF och *Sveriges industriförbund*, som hört *Handelns arbetsgivareorganisation*, liksom *Kooperativa förbundet* anser att kunskaper i ämnet varukännedom i första hand bör förmedlas i samband med praktisk utbildning inom företagen. *Handelsanställdas förbund* varnar för att utbildningen i arbetsteknik kan bli alltför företagsbetonad. *Lärarhögskolan i Malmö* och *länsskolnämnden i Västmanlands län* är rädda för att elever som placeras i företag och får en viss arbetsuppgift får behålla denna under större delen av sin vistelse hos företaget. *Lärarhögskolan* anser att ämnet arbetsteknik till största delen bör behandlas inom skolan. *Lärarhögskolan i Göteborg* anser det lämpligt att en för yrkesutbildningen speciell skolfirmaverksamhet etableras. Även *Svenska facklärarförbundet* är inne på samma tankar.

Ett tiotal remissinstanser har framfört detaljerinringar mot timplanernas ämnesinnehåll. Här skall endast framhållas att YB:s uttalande angående utbildning av stenografer mött invändningar från *skolöverstyrelsen*, *länsskolnämnden i Jönköpings län* samt *Svenska facklärarförbundet*. Överstyrelsen framhåller vikten av att behovet av färdighet i stenografi för olika befattningshavare på kontor analyseras och påpekar i övrigt liksom *länsskolnämnden i Jönköpings län* att eleverna i yrkesskolan enligt YB:s förslag skall läsa samma kurs i både svenska och engelska som fackskolans elever.

2.2.3.4 Läroplaner inom naturvetenskaplig-teknisk sektor

I fråga om läroplanerna inom denna sektor framträder bland remissinstanserna en utbredd negativ inställning till tanken på ett gemensamt block för m a s k i n -

och eltekniska linjen. *Skolöverstyrelsen*, *flertalet länsskolnämnder*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Elektriska arbetsgivareföreningen*, *Svetskommissionen vid ingenjörsvetenskapsakademien* samt *Sveriges mekanförbund* uttalar sig till förmån för en uppspaltning av utbildningen på mekanisk linje, fordonslinje och eltelelinje.

Några remissinstanser ger emellertid i likhet med *statens vattenfallsverk*, *SJ* och *länsskolnämnden i Gävleborgs län* uttryck åt en mer positiv inställning till förslaget om en gemensam maskin- och elteknisk linje. *Jernkontoret* vill att både blocket med en sammanslagen maskin- och elteknisk linje och alternativet med fristående block för mekanisk linje, fordonslinje och el-telelinje prövas för att man skall kunna utröna vilket av alternativen som bäst motsvarar industrins behov på sikt. *TCO* och *Svenska facklärarförbundet* anför att blockprincipen uppges, om tre skilda linjer anordnas, och föreslår en uppdelning på två block, en gemensam linje för maskin- och fordonsteknisk utbildning och en el-telelinje. *TCO* anser emellertid att försöksverksamhet bör anordnas med utbildning enligt läroplaner dels i ett gemensamt block enligt YB:s huvudförslag, dels i två block enligt TCO:s förslag, dels slutligen i tre block enligt YB:s alternativa förslag.

Även mot förslaget till läroplan för byggnadsteknisk linje är kritiken kraftig. Den riktas främst mot förslaget om en gemensam grundutbildning omfattande även lågfrekventa yrken.

Skolöverstyrelsen framhåller att genom tillkomsten av allmänna ämnen och en bredare grundutbildning minskar tiden för grundutbildning i skolverkstad inom resp. yrke, vilket medför att behovet av sådan utbildning kvarstår även i senare årskurs. I vissa fall krävs härigenom fördubbling av antalet skolverkstäder. Genom att lågfrekventa yrken som målare och värme- och sanitetsmontör ingår i blocket skulle dessutom på de flesta gymnasieorter krävas investeringar i lokaler och läromedel avsedda för just dessa yrken. De resurser som härigenom skapas, kommer i de flesta fall att utnyttjas blott åtta veckor per läsår.

Statens vägverk framhäver betydelsen av att avnämarnas möjligheter till medverkan vid extern utbildning klarläggs och *Svenska byggnadsindustriförbundet* och *Svenska byggnadsarbetareförbundet* anser att den alternativa timplanen bör bli normalplan för att inte systemet med utbildningsbyggen i undervisningen skall äventyras.

Förslaget till läroplan för träteknisk linje har kommenterats blott av ett fåtal remissinstanser.

Skolöverstyrelsen bedömer att övergången till utbildning enligt blockschema för träteknisk linje bör kunna ske utan speciella problem. De *länsskolnämnder*, som yttrar sig rörande linjen, tillstyrker i stort sett förslaget.

Någon enhetlig opinion rörande förslaget till läroplan för den livsmedelstekniska linjen avspeglas inte i remissyttrandena. Tvistepunkten är linjens orientering mot den produktionstekniska sidan och den därmed sammanhängande frågan om personalen för storhushåll och restauranger bör utbildas vid denna linje eller vid en konsumtionsteknisk linje. Remissinstansernas syn på frågan har redo-

visats tidigare i anslutning till redogörelsen för instansernas synpunkter på den konsumtions- och vårdtekniska linjen.

Ett antal remissinstanser framhäver, att kostfrågor måste få större utrymme i läroplanen. Andra påpekar att den dyrbara maskinutrustning, som erfordras i utbildningen, motiverar att en så stor del av denna som möjligt förläggs till företagen.

Läroplansförslagen rörande processteknisk linje, gren för gruvyrken, guldsmedslinje, optikerlinje, linje för plastyrken, linje för gummiyrken, beklädnadsteknisk linje samt urmakarlinje har i stort sett endast mötts av positiva uttalanden.

Även förslaget till läroplan för linje för grafiska yrken har mottagits positivt och det har framhållits att läroplanens konstruktion uttrycker nytänkande och framsynthet.

Svenska facklärarförbundet anser att YB:s läroplan för den grafiska linjen innebär ett radikalt nytänkande beträffande utbildningen inom hela det grafiska yrkesområdet. Blockets konstruktion och avvägningen mellan ämnen på timplanen samt kursplanernas utformning noteras som ett mycket framsynt grepp på problemställningarna inom detta gamla yrkesområde, där utvecklingen just nu måste betecknas som dynamisk.

A-pressens samorganisation, Tidningarnas arbetsgivareförening och *Svenska tidningsutgivareföreningen* understryker betydelsen av att blockutbildningen enligt YB:s förslag kommer till stånd samt framhåller att utbildningen bör lokaliseras till orter, där tidningsföretag förekommer.

YB:s förslag till läroplan för frisörteknisk linje har mottagits positivt av *Högerens kvinnoförbund*, som finner att branschen behöver ekonomiskt bistånd för att genomföra en nödvändig yrkesanalys, och *Svenska facklärarförbundet*.

Svenska frisörarbetareförbundet har i stort inte heller någon erinran mot YB:s förslag men framhåller att man genom förläggning av yrkesutbildningen till arbetsplatserna kan befara risk för återgång till gamla tiders »utbildning». Förbundet anför vidare.

För att eliminera risken av att statsbidraget blir en förstahandsfråga och att yrkesutbildningen kommer i sista hand, är det förbundets uppfattning att rigorösa bestämmelser skall finnas i avseende på dem som har behörighet att bedriva inbyggd undervisning. Huruvida denna skolform skall lyckas inom frisörbranschen, kommer således att vara beroende av inspektions- och kontrollförfarandet.

Svenska frisörföreningen, som efter undersökningar funnit att branschens organisationer inte har ekonomiska möjligheter att utföra erforderliga yrkesanalyser, anför att en gemensam odifferentierad utbildning under en hel termin endast kan få åsyftat resultat vid de utbildningsavdelningar som har tillgång till lärarkrafter, som är kompetenta på båda yrkesområdena. Föreningen betonar att förslaget kan komma att äventyra den nuvarande utbildningen inom branschen som betecknas som ändamålsenlig och till alla delar effektiv.

2.2.4 Pedagogiska och metodiska frågor

Så gott som alla remissinstanser ansluter sig till YB:s huvudsynpunkter under rubriken pedagogiska och metodiska frågor. Alla är ense om att yrkesutbildningens pedagogik och metodik måste förbättras och att behovet av ökad forskning på området är mycket stort.

Skolöverstyrelsen erinrar om att man i sitt remissvar över YB I ställde sig kritisk till en del av de förslag till pedagogiska och organisatoriska lösningar som YB framförde i sitt första betänkande. Inställningen var betingad främst av pedagogiska och ekonomiska skäl. Till de allmänna pedagogiska och organisatoriska resonemang som utvecklats i YB III vill överstyrelsen i allt väsentligt ansluta sig.

Enligt bl. a. *TCO* utgör YB:s redovisning av det pedagogiska läget inom yrkesutbildningen en god utgångspunkt för det fortsatta utvecklingsarbetet på området. Stor uppmärksamhet säger organisationen bör ägnas åt integrering av fackteori och arbetsteknik.

SAF och *Sveriges Industriförbund* framhåller att vad YB här anför är kärnpunkten i det nya yrkesutbildningssystem som föreslås och det medel genom vilket lika goda eller bättre slutresultat skall kunna uppnås på kortare tid än inom den gamla yrkesskolan. Man varnar för att det utan ytterligare pedagogisk forskning kanske inte går att införa en ny pedagogik och nå det uppställda målet.

Beträffande YB:s redovisning av det pedagogiskt-metodiska nuläget anser *Stor-Stockholms planeringsnämnd* att den bild som tecknats är långt ifrån fullständig. Nämnden vill framhålla att det oftast inte är insikten om hur det borde vara och hur pedagogiska hjälpmedel skall sättas in som för närvarande saknas utan tillräckliga anslag och adekvata pedagogiska resurser.

Sveriges mekanförbund och *Sveriges verkstadsförening* ställer sig positiva till försöksverksamhet med nya och moderna undervisningsmetoder i syfte att uppnå effektivare undervisning till lägre kostnad, men finner anledning att varna för en överdriven tilltro till de vinster som kan göras. Vid bedömning av resultat från försök med nya metoder är det väsentligt att hänsyn inte bara tas till det mått av kunskaper och förståelse som eleverna inhämtat utan att man även väger utbildningsresultaten mot den erforderliga kostnadsinsatsen, varvid hänsyn självfallet måste tas såväl till driftkostnader som till kapitalkostnader. I likhet med YB anser organisationerna att behovet av forskning och försöksverksamhet på detta område är synnerligen stort.

Remissinstanserna understryker det stora intresse både skolan och avnämarna har av att skolan kontinuerligt erhåller erforderlig information om ändrade yrkeskrav. Alla är ense om att sådan information måste lämnas i mycket högre grad än som sker nu. *Rikspolisstyrelsen* anser det vara nödvändigt att den centrala skolmyndigheten svarar för förmedlingen av denna information, medan *Svenska kommunförbundet* föreslår att detta i första hand sker genom de lokala yrkesråden,

men att det även bör ske centralt. *Svenska facklärarförbundet* framhåller att dylik information främst är en uppgift för avnämarna.

För att lokaler och materiel skall utnyttjas i största möjliga utsträckning, vilket remissinstanserna är ense om är mycket angeläget, förordar *Jernkontoret* skiftgång, vilket *skolöverstyrelsen* finner mindre lämpligt med hänsyn både till den tid det i många yrkesutbildningar tar att återställa lokaler och utrustning för en ny grupp elever och till att inom vissa yrken en uppställning ibland måste disponeras av en elev under flera dagar i sträck. *Länsskolnämnden i Östergötlands län* och *Svenska facklärarförbundet* varnar i detta sammanhang för att vidta rationaliseringar och besparingar som försämrar undervisningen.

Statstjänarkartellen anför att yrkesutbildningens kapacitet skulle radikalt kunna förbättras om ämnet arbetsteknik skars ned, så att t. ex. verkstadslokalerna kunde utnyttjas av två fulla klasser.

De flesta remissinstanserna hälsar med tillfredsställelse YB:s förslag om integrering och individualisering av yrkesundervisningen. Man framhåller dock från flera håll att det måste vara ett mål på lång sikt, vilket kräver ytterligare forskning och försöksverksamhet samt att det fordras att lärarutbildningen anpassas till de nya utbildningsmetoderna.

Skolöverstyrelsen påpekar att det redan nu i vissa utbildningar finns ett inte ringa inslag av undervisning i svenska och arbetslivsorientering integrerat med ämnet yrkesteknik.

Svenska facklärarförbundet konstaterar att YB:s intentioner i integrationsfrågan inte konsekvent beaktats vid utarbetandet av förslag till kursplaner.

Socialstyrelsen och *Svensk sjuksköterskeförening* finner en alltför individualiserad utbildning mindre lämplig inom vårdutbildningen.

Av de remissinstanser som yttrat sig härom tillstyrker de flesta YB:s förslag till avvägning av interna och externa arbetsobjekt i undervisningen. Åtskilliga invänder dock att externa objekt är att föredra framför interna. Härtill anförs allmänt att de externa objekten kan vara mer inspirerande och kan åstadkomma en lättare anpassning till arbetslivet. Man framhåller också, att det för vissa utbildningslinjer måste vara mycket lämpligare med externa objekt. Så anser t. ex. *skolöverstyrelsen* vara fallet med utbildningen under andra året av bilreparatörer, *LO* vad gäller utbildningen för skogs- och jordbruk samt i viss mån inom byggnadsfacket samt *Kooperativa förbundet* vad gäller utbildningen av detaljhandelspersonal.

Beträffande stationsutbildningen framhåller *Svenska facklärarförbundet* att denna rätt upplagd och organiserad i de flesta fall torde ge den största möjligheten till individualisering och integrering i undervisningen samt att man därmed också uppnår det bästa utbildningsresultatet.

Skolöverstyrelsen anser att praktiskt taget alla former av undervisning kan klassas som stationsutbildning enligt YB:s terminologi. Överstyrelsen ifrågasätter om inte begreppet stationsutbildning och utbildningsstation numera bör ersättas, det sistnämnda med begreppet studieplats eller normerad studieplats. Begreppet sta-

tionsutbildning förefaller kunna utgå — man talar helt enkelt om utbildning och utbildning vid normerade studieplatser.

Stor-Stockholms planeringsnämnd framhåller att undervisningen på varje station måste vara detaljprogrammerad och specialiserad om den skall fylla någon funktion. Nämnden påpekar också att denna sorts undervisning ställer krav på lokalresurser, som ej kan tillgodoses inom ramen för nu gällande normer för skolbyggnader.

Den övervägande delen av remissinstanserna hälsar med tillfredsställelse YB:s åsikter angående arbetslivsfostran.

LO efterlyser en utförligare behandling av arbetstagarens rättigheter. *Lärarhögskolan i Malmö* anser att arbetstagarens roll betonats alltför mycket, arbetsledarens roll bör behandlas i lika mån.

Länsskolnämnden i Östergötlands län är kritiskt inställd till förslaget och anser att det måste omarbetas då det för närvarande finns tydliga metodiska svårigheter för lärarna att få det rätta greppet om detta ämne. *Svenska facklärarförbundet* föreslår däremot att särskilda fortbildnings- och kompletteringskurser i arbetslivsfostran ordnas för lärare som undervisar i yrkesteknik.

Flertalet remissinstanser har inte tagit ställning till YB:s förslag rörande bedömning av arbets- och utbildningsresultat. Bland de instanser som tillstyrker förslaget om en relativ betygsättning baserad på en femgradig skala utan slutprov märks flera länsskolnämnder, *LO*, *Stor-Stockholms planeringsnämnd* samt *TCO*.

Skolöverstyrelsen indelar vid sin behandling av frågan om bedömning av arbets- och utbildningsresultaten ämnena inom yrkesutbildningen i yrkesinriktade ämnen och allmänna ämnen. För de allmänna ämnena bör i enlighet med YB:s uppfattning en relativ bedömning i femgradig skala användas. Detta bör gälla både de obligatoriska allmänna ämnena och motsvarande tillvalsämnena. Vad gäller de yrkesinriktade ämnena diskuterar överstyrelsen om man bör ha relativ betygssättning eller ett absolut bedömningssystem dvs. betygsgader som relateras till vissa konkret definierade prestationer. *Skolöverstyrelsen* anser att övervägande skäl talar för att de ämnen, som ingår i yrkestekniken, bör bedömas och betyg sättas enligt en absolut femgradig skala. Bedömningskriterierna bör fastställas med tillhjälp av det slags prov som YB behandlar. Provsystemet bör dels omfatta diagnostiska prov för att följa upp utbildningen, dels färdighetsprov som — utan att vara slutprov — anger betygen i förhållande till vissa färdighetskrav. Överstyrelsen är också benägen att förorda ett sammanfattningsbetyg för ämnesgruppen yrkesteknik.

Även *SACO* förordar en absolut bedömning av de yrkestekniska ämnena.

SAF och *Sveriges Industriförbund* anför.

Organisationerna delar YB:s åsikt att de diagnostiska proven bättre än något annat bedömningsinstrument ökar sannolikheten för att de uppsatta utbildningsmålen uppnås genom att utvisa brister i utbildningen, elevmaterial, lärarkunnande, utrustning osv. Sådana mellanprov bör läggas in med viss periodicitet och kan anknytas till lämpliga övningsserier. Det är emellertid även värdefullt att på något sätt få yrkesutbildningens resultat fastställt och dokumenterat. Organisationerna föreslår

därför att ett i samverkan mellan skolöverstyrelsen och avnämarna utformat centralt slutprov anordnas för att i första hand ge skola och avnämare en uppfattning om den slutliga utbildningsnivån.

Liknande synpunkter framförs av *Sveriges mekanförbund* och *Sveriges verkstadsförening*.

Socialstyrelsen betonar vikten av att garantier även i fortsättningen måste finnas för att vissa grupper, t. ex. undersköterskor, avslutat sin utbildning med godkända betyg. Även *televerket* framhåller avnämarnas intresse av att kunna bedöma elevernas yrkesskicklighet, varför någon form av kompetensprov borde finnas.

Enligt *kompetensutredningens* mening bör såvitt är möjligt samma betygssystem användas i gymnasium, fackskola och yrkesskola. Yrkesskolans elever skulle således vid betygssättningen i de ämnen som är gemensamma för yrkesskola och fackskola jämföras även med fackskoleeleverna.

Från många håll bl. a. av *skolöverstyrelsen* betonas starkt det stora behov som finns av ökad pedagogisk forskning inom yrkesutbildningsområdet. Omedelbara insatser anses nödvändiga både vad avser forskning och försöksverksamhet inom området, varvid flera instanser framhållit att undervisningen av vuxna och handikappade särskilt bör beaktas. YB:s förslag under de olika punkterna tillstyrks så gott som undantagslöst.

YB:s förslag om slopande av *prövotiden* tillstyrks i allmänhet utan reservationer. *Skolöverstyrelsen* instämmer med YB i att de formella föreskrifterna för *prövotid* bör kunna upphävas, eftersom det redan ligger i YB:s förslag att eleven skall kunna pröva sig fram.

Skolöverstyrelsen och *Sveriges hantverks- och industriorganisation* understryker i detta sammanhang betydelsen av *studie- och yrkesvägledning*. Organisationen tillstyrker att den förstärks enligt YB:s förslag. Överstyrelsen anser det nu inte vara möjligt att framlägga konkreta förslag om en förstärkning av yrkes- och studierådgivningen utan avser att återkomma till frågan i annat sammanhang.

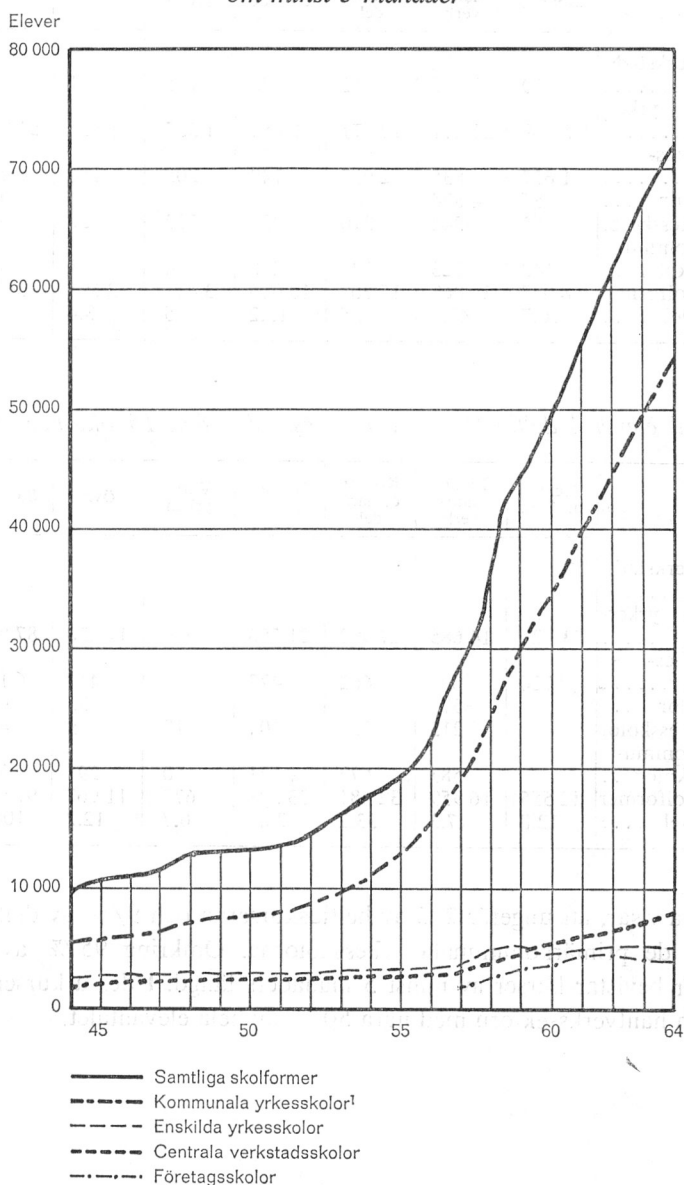
3. En sammanhållen mellanskola

3.1 YB:s förslag

3.1.1 Dimensionering (YB I 5, 7, 10.2)

YB lämnar inledningsvis vid sin behandling av dimensioneringsfrågorna i YB I en redogörelse för yrkesskolväsendets nuvarande omfattning. Den synnerligen kraftiga utveckling, som yrkesskolorna genomgått sedan 1955 års riksdag gett de lokala skolmyndigheterna och överstyrelsen för yrkesutbildning frihet att anpassa yrkesutbildningen till aktuella behov, påpekas särskilt. Den kraftiga expansionen framgår av följande diagram.

*Antal elever i yrkesskolor 1944—1964 i heltidskurser
om minst 5 månader*

¹ Inkl. centrala kesskolor samt landstin kommunala kesskolor.

YB konstaterar att yrkesutbildning f. n. bedrivs i en mängd olika former samt att bristen på statistiska uppgifter gjort, att beredningen inte kunnat bestämma varje yrkesutbildningsforms nuvarande kvantitativa omfattning. YB kan således ge en statistisk redovisning endast för de statsbidragsberättigade yrkesskolorna medan övrig yrkesutbildning belyses mera summariskt.

Elevantalet i heltids- och deltidskurser vid yrkesskolor under skolöverstyrelsen i oktober 1964 framgår av följande två tabeller.

Antal elever i heltidskurser vid yrkesskolor den 15 oktober 1964

	Tekn. utbildn.	Ind. o. hantverk	Kontor o. handel	Husligt område	Vårdyrken	Övr.	Summa	Rel. andel
Centrala verkstadsskolor	10	7 875	12	135	175	91	8 298	10.7
Kommunala yrkesskolor	5 849	21 411	12 871	8 655	1 555	1 637	51 978	68.7
Enskilda yrkesskolor	1 627	835	2 039	749	205	756	6 211	8.2
Företagsskolor	86	4 874	48				5 008	6.6
Centrala yrkesskolor	365	344	310	239	322	30	1 610	2.1
Landstingskommunala yrkesskolor ..	140	723	228	238	1 174	81	2 584	3.4
Samtliga skolformer	8 077	36 062	15 508	10 016	3 431	2 595	75 689	99.7
Relativ andel	10.7	47.6	20.5	13.2	4.5	3.4	99.9	

Antal elever i deltidskurser vid yrkesskolor den 15 oktober 1964

	Tekn. utbildn.	Ind. o. hantverk	Kontor o. handel	Husligt område	Vårdyrken	Övr.	Summa	Rel. andel
Centrala verkstadsskolor								
Kommunala yrkesskolor	11 829	14 685	27 992	21 556	609	11 220	87 891	89.7
Enskilda yrkesskolor	726	897	3 662	477		414	6 176	6.3
Företagsskolor		579				33	612	0.6
Centrala yrkesskolor		215	150	104	18	9	496	0.5
Landstingskommunala yrkesskolor ..		583	677	1 171	50	291	2 772	2.8
Samtliga skolformer	12 555	16 959	32 481	23 308	677	11 967	97 947	99.9
Relativ andel	12.8	17.3	33.2	23.8	0.7	12.2	100.0	

Tabellerna visar, att ungefär 2/3 av heltidskurserna och 9/10 av deltidskurserna bedrivs vid de primärkommunala yrkesskolorna. Omkring 95 % av eleverna i heltidskurser bevisar kurser av minst 5 månaders längd. I dessa kurser dominerar industri- och hantverkssektorn med nära 50 % av hela elevantalet.

Sedan år 1964 har det totala antalet elever i *heltidskurser* ökat endast måttligt eller från närmare 76 000 till ca 80 000 elever hösten 1967. Denna måttliga ökning får ses i samband med att vissa tekniska och ekonomiska kurser avvecklas allteftersom fackskola införs. Ökningen av det totala elevantalet döljer alltså en större reell ökning av utbildningskapaciteten på övriga områden. Antalet elever har ökat särskilt starkt på vårdyrkesområdet, nämligen från ca 3 400 till ca 8 000. På övriga områden har förändringarna varit relativt små.

Trots den måttliga ökningen av elevantalet i yrkesskolan har även intagningen i yrkesskola ökat starkt och beräknas nu motsvara över 30 % av en årskull.

YB har vidare studerat relationerna mellan antalet elever som fullbordat yrkesutbildning och antalet elever som avgått från utbildningen utan att fullborda densamma. Undersökningen avsåg heltidskurser om minst 5 månaders längd. Den högsta relativa avgången utan fullbordade studier förekommer inom industri- och hantverkssektorn med drygt 18 %, medan den lägsta avgången, knappt 5 %, förekommer inom vårdutbildning och huslig utbildning. YB förklarar den påvisade förtidsavgången bl. a. med förhållandena på arbetsmarknaden. YB pekar emellertid också på vissa osäkra faktorer i avbrottsstatistiken.

Beträffande övrig yrkesutbildning konstaterar YB att det med hänsyn till avgränsningsproblem och brist på statistisk belysning föreligger stora svårigheter att ge en fullständig bild av yrkesutbildningens olika former. Av den yrkesutbildning, som inte står under skolöverstyrelsens tillsyn eller inte är underkastad samma reglering, genom stadgebestämmelser och statliga tjänsteavtal m. m., som den nyss behandlade huvuddelen av yrkesutbildningen, behandlas därför mycket summariskt endast vissa klart avgränsade former av utbildning. YB tar i denna del sålunda upp lantbruks-, skogsbruks- och lantbrukshållsskolor, trädgårdsskolor, sådan sjukvårdsutbildning (bl. a. sjuksköterskeutbildning) som ligger vid sidan av yrkesskolans utbildning av sjukvårdsbiträden, konstnärlig utbildning, utbildning för handikappade, lärlingsutbildning samt yrkesutbildning för arbetslösa m. fl.

Följande tabell ger en bild av den nuvarande utbildningskapaciteten på vissa av nu nämnda utbildningsområden.

Skolform	Elevantal ca	Antal skolor
Lantbruksskolor	3 000	47
Skogsbruksskolor	750	43
Trädgårdsskolor	250	3
Lantbrukshållsskolor	3 000	42
Sjuksköterskeskolor	8 000	34
Lärlingsutbildning	5 500	—

Vid sina överväganden rörande det gymnasiala skolsystemets *framtida dimensionering* erinrar YB om att statsmakterna hösten 1964 beslöt, att ca 50 % av en ungdomskull inom några få år skulle få möjlighet till gymnasie- eller fackskole-

studier. Med utgångspunkt i intagningskapaciteten i samhällsägda yrkesskolor 1964 (drygt 20 %) konstaterar YB att totalt ca 75 % av en ungdomskull om några år får skolmässig vidareutbildning efter grundskolan.

YB pekar på tre faktorer av betydelse för utbildningsdimensionering, nämligen *tillströmning, arbetslivets efterfrågan och resurser*.

Tillströmningen bestäms av en mängd faktorer som hittills endast mycket ytligt kartlagts. YB erinrar att gymnasieutredningen gjort vissa försök att närmare kartlägga de orsaker som var avgörande för ungdomarnas efterfrågan på gymnasieutbildning. Slutsatserna av denna undersökning var dock att endast ett fåtal variabler rent statistiskt kunde tillmätas betydelse. YB anser det dock stå klart att en framtida dimensionering måste ske med hänsyn till elevernas utbildningsönskemål. Arbetslivets efterfrågan på utbildade måste också påverka planeringen särskilt när det gäller skolformer med mera avgränsade utbildningsmål.

Knapphet på ekonomiska och personella resurser kan dessutom föranleda prioriteringar eller maximeringar som i en viss situation tar över både tillströmning- och arbetsmarknadsaspekter, när dimensioneringen skall bestämmas.

Som utgångspunkt för sina bedömningar rörande yrkesutbildningens omfattning ställer YB upp frågan *om hur många elever yrkesutbildningsväsendet per år bör ta emot för att möta näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft och samtidigt tillgodose utbildningssökandes önskemål att erhålla yrkesutbildning*.

Yrkesutbildningen måste enligt YB vara målinriktad mot vissa slag av arbetsuppgifter. Efterfrågan från näringslivet kommer därigenom att spela en större roll för den kvantitativa planeringen. I sammanhanget pekar YB på yrkesvägledningen, som genom sitt sätt att verka kan bli ett instrument med vars hjälp man kan sammanjämka önskemålen från de studerande med efterfrågan från arbetslivet. Betydelsen av denna vägledningsverksamhet bedöms bli långt större i den yrkesskola som beredningen föreslår genom den förhållandevis måttliga specialiseringen under första delen av utbildningen.

YB:s principiella inställning i dimensioneringsfrågan framgår av de krav i kvantitativt hänseende, som YB anser bör ställas på det statsunderstödda yrkesutbildningsväsendet och som YB formulerar på följande sätt.

Yrkesutbildningsresurserna bör utbyggas så, att i princip all ungdom, som önskar sådan utbildning, skall få tillgång därtill.

Yrkesutbildningsväsendet bör dimensioneras så, att utbudet av ungdomlig arbetskraft så nära som möjligt ansluter till näringslivets behov såväl kvalitativt som kvantitativt.

YB är medveten om att ungdomsyrkesutbildningen inte ensam löser arbetsmarknadens behov. Rekrytering till ett yrke kan ske på flera olika vägar. Arbetskraftsströmmarna är föga statistiskt kartlagda. Förändrade motivationer hos den enskilde liksom strukturförändringar i näringslivet m. m. kan framtvinga yrkesbyten. En bred grundläggande ungdomsutbildning som medger omställning och anpassning mot nya eller förändrade arbetsuppgifter skapar en viktig »omställningsberedskap». Den kompletteras av den i form av omskolning meddelade

vuxenutbildningen, som har en klart arbetskraftsdirigerande effekt. Ungdomsutbildningen kan inte lämpligen på samma sätt som vuxenutbildningen anpassas efter arbetsmarknadens kortsiktiga svängningar utan bör ges en viss stabilitet år från år. Som konjunkturregulator bedömer YB vuxenutbildningen mer lämpad. YB har sett kvantitetsproblemen så att man sökt belysa en rimlig relativ fördelning mellan olika yrkesutbildningssektorer inom en given andel av årskullen. YB har härvid begränsat sig till det gymnasiala åldersstadiet.

Skolväsendets dimensionering har, framhåller YB, hittills utgått från riksbehov av arbetskraft och/eller utbildning. Regionala studier har inte gjorts och ofta ej heller varit erforderliga. När det gäller yrkesutbildningen är emellertid, enligt YB, en samordning nödvändig mellan riksbehovets utveckling och utvecklingen inom olika regioner. En riktig planering kräver enligt YB att hänsyn tas till näringslivets struktur och utveckling inom olika geografiska områden. Vissa utbildningsområden såsom verkstads-, handels-, kontors- och vårdområdena, bör dock med hänsyn till elevernas valmöjligheter finnas representerade i praktiskt taget varje region. Med hänsyn till föreliggande praktiska svårigheter då det gäller att söka beräkna eller bedöma ett riksbehov torde det enligt YB:s mening vara nödvändigt med en stark central planering av yrkesutbildningsväsendets dimensionering och lokalisering. Stor betydelse bör dock tillmätas det regionala (lokala) initiativet.

YB behandlar frågan om yrkesskolans dimensionering i tre etapper. Den första utgörs av en beskrivning av läget på arbetsmarknaden vid 1960-talets början. Den andra etappen omfattar sammanställningar av uppgifter rörande utvecklingen fram till 1970-talets början. Etapp tre omfattar överväganden och förslag rörande en framtida dimensionering. YB redovisar etappernas grundmaterial i sju tabeller med beteckningarna 7: 1—7: 7 på sidorna 538—554 i YB I.

YB understryker osäkerheten i de bedömningar som gjorts framför allt vad gäller beräkningen av den s. k. yrkesskolandelen, dvs. ett procenttal som för varje ifrågakommande yrke utvisar den andel av de sysselsatta utan skolutbildning på studentexamensnivå som hade eller borde ha haft yrkesutbildning motsvarande normalt omkring två års skolgång. Även när det gäller framräknandet av ersättningsbehovet av yrkesskolutbildade (i betydelsen yrkesskolandelen) har man enligt YB måst röra sig med grova approximationer.

Antalet yrkesskolutbildade i nyss angiven mening beräknas av YB till omkring 850 000 medan ersättningsbehovet anges till 29 000 personer per år.

YB kommer fram till ett årligt utbildningsbehov i en årskurs av totalt ca 51 000 personer, vilket jämförs med en kapacitet i nuläget om ca 38 000 elevplatser (tabell 7: 7, YB I s. 554).

YB konstaterar att dess beräkningar inte är tillfyllest som underlag för en beräkning av yrkesutbildningsväsendets framtida omfattning. Ytterligare analyser och prognoser behövs, de sistnämnda helst avseende hela utbildningsfältet efter grundskolan.

YB bedömer dimensioneringen främst bli en fråga om tillgång på elever. Åtskilliga ungdomar bedöms även framdeles komma att sakna intresse för vidare

studier efter avslutad grundskola. YB ifrågasätter om yrkesutbildningsväsendet bör planeras för mer än 30 à 35 % av en årskull, dvs. ett årligt intag av ca 35 000 ungdomar i utbildningar om två års längd eller mer direkt efter grundskolan. Ett sådant intag skulle innebära en volymökning.

Med hänsyn till det ökade trycket på rent teoretiska utbildningsformer kan enligt YB vissa farhågor — redan i nuläget uttalade — föreligga beträffande möjligheten att rekrytera tillräckligt antal elever till yrkesutbildningen. YB anser emellertid att den av beredningen föreslagna utformningen av den nya yrkesskolan bör öka yrkesskolans attraktionsgrad. Dessutom bör ett kvantitativt tillskott erhållas i och med att den 9-åriga grundskolan byggs ut.

Procenttalet 30—35 bör betraktas som ett riksgenomsnitt med rum för stora lokala variationer, betingade av såväl övriga skolformers omfattning som näringslivets struktur. En eventuell utbyggnad efter en sålunda given rekommendation bör ske mycket försiktigt och under beaktande av tillströmningstendenser.

YB:s *sammanfattande förslag till dimensionering av den gymnasiala yrkesutbildningen* framgår av följande tablå. I denna har YB under rubriken övrig utbildning inrymt samfärdseyrkenas utbildning, vissa estetiska utbildningsvägar samt grundläggande utbildning för vissa samhällstjänstfunktioner m. m.

Sammanfattningsvis föreslår YB,

att yrkesskolan i framtiden dimensioneras för ett utbildningsbehov motsvarande 30—35 % av årskullen 16-åringar;

att en sålunda dimensionerad yrkesskola i årskurs 1 antas differentierad på huvudstudievägar avseende ungdomsutbildningen på följande sätt:

Yrkesområde	%-andel	Elevintagning
Jordbruk	5	1 750
Skogsbruk	3	1 050
Verkstadsindustri m. m.	12	4 200
Fordonsmek.	4	1 400
Elektrikeryrken	4	1 400
Byggnadsyrken	15	5 250
Övr. industri o hantverk	14	4 800
Handels- och kontorsyrken	17	5 900
Vårdyrken	15	5 250
Hushållstekn. arb.	7	2 450
Övrig utb.	4	1 400
Summa	100 %	35 000

att man med beaktande av förekomsten av såväl 1-åriga utbildningar som 3- och 4-åriga utbildningar antar följande elevantal i ungdomsutbildningen:

Åk 1 av 2-årig utb.	32 000
Åk 2 av 2-årig utb.	32 000
Ettåriga utbildningar samt åk 3 och 4	10 000
	<hr/> 74 000

Härtill kommer kurser av annan omfattning samt vuxenutbildning inom yrkeskolan. Detta elevantal är svårberäknat. YB anser, att man bör räkna med ungefär 30 000 elever i dessa utbildningar.

Slutligen bör hänsyn också tas till sådana elever, som i yrkeskolan beviljar sådan vuxenutbildning, som är arbetsmarknadsmässigt betingad. Dessa elever uppskattar YB till ungefär 10 000.

Det sammanlagda elevplatsbehovet i yrkeskolan omkring år 1970 skulle totalt alltså komma att uppgå till ungefär 114 000.

YB:s förslag och beräkningar i YB III och IV berör endast de ovan redovisade 74 000 eleverna och ej de två senare grupperna på 30 000 resp. 10 000 elever.

3.1.2 Yttre planering (YB I 10.1, 11.7, 13 YB III 1.4)

Dagens yrkesutbildning karakteriseras enligt YB i hög grad av specialisering och inriktning mot klart avgränsbara yrken eller yrkesområden. Inslaget av allmänna ämnen är merendels ganska ringa. Yrkesutbildningen bedrivs i nuläget, oavsett vem som är huvudman, med få undantag vid fristående skolenheter, dvs. skolenheter som inte är samorganiserade med annan skolverksamhet utanför yrkesutbildningsfältet. Inom yrkeskolan själv, särskilt de större kommunala och landstingskommunala skolorna, är verksamheten i viss utsträckning integrerad såtillvida som personella och materiella resurser samutnyttjas för olika slag av utbildning. Antalet små yrkesskolor med endast en eller ett fåtal utbildningslinjer är dock betydande.

I direktiven för YB har framhållits nödvändigheten av att hänsyn tas till »bl. a. planeringssynpunkter, varvid bör beaktas behovet av en samordnad planering och utveckling av alla skolformer som följer ovanpå grundskolan».

YB erinrar också om att gymnasieutredningen på sin tid redovisade en modell för det gymnasiala skolsystemet som omfattade gymnasium, fackskola och yrkes-skola. Gymnasieutredningen påvisade i detta sammanhang möjligheterna att med en sådan konstruktion öka den gymnasiala utbildningens spridning. YB delar gymnasieutredningens uppfattningar i denna fråga och har funnit att en gemensam planering för de tre gymnasiala skolformerna kan föra till en långtgående integration.

Morgondagens yrkesutbildning får enligt YB inte konstrueras så att den endast leder till snävt avgränsade yrken. Den måste också erbjuda övergångsmöjligheter till andra delar av det gymnasiala skolsystemet. En förutsättning härför är att ett visst, inte obetydligt lärostoff är gemensamt för de skilda utbildningsvägarna. Inom yrkeskolan huvudsektorer bör därför, efter samma princip som tillämpats inom gymnasiet och fackskolan, förekomma en ämnesuppsättning som karakteriserar sektorn. Den ytterligare differentieringen mot specifika yrkesutövningar vartill utbildningen skall syfta blir jämförbar med linje- och grenindelningen i fackskola och gymnasium. YB menar sig sålunda ha kommit fram till en organisationsmodell som i princip kan anslutas till den som gäller för gymnasiet och fackskolan. Här-

igenom skulle möjliggöras den helhetssyn på de tre gymnasiala skolformerna, som enligt YB är en nödvändig förutsättning för en från pedagogiska och ekonomiska synpunkter ändamålsenlig planering av dessa skolformer.

Följande indelning ter sig enligt YB naturligast och lämpligast.

Skolform	Huvudsektorer		
	Humanistisk social	Ekonomisk	Naturvetenskaplig- teknisk
	Linjer inom sektorn		
Gymnasiet	Hum + Sh	Ek	Na + Te
Fackskolan	Soc	Ek	Te
Yrkesskolan	Hush. + Vård	Ha + Kont	Ind. + Hantverk

YB finner starka skäl tala för en långt gående integration inom och mellan de gymnasiala skolformerna och har mot bakgrunden av sina direktiv och statsmakternas beslut i anledning av prop. 1964:171 angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. undersökt formerna för en integration mellan yrkesskolan och övriga delar av den gymnasiala skolan som syftar dels till samordnad planering och användning av lokaler, dels till vad YB kallar pedagogisk integration.

YB framhåller att beslutet om gymnasie- och fackskolereformen bl. a. innebär att fackskola skall finnas på varje ort som har eller får gymnasium. I nyssnämnda proposition framhålls bl. a., att vissa undersökningar beträffande gymnasiets och yrkesskolans rekrytering klart visar att ungdomarna har en stark benägenhet att söka sig till den i förhållande till hemorten mest välbelägna skolan även om denna inte erbjuder den utbildning som i första hand efterfrågas. För att valet av utbildningsväg inte skall styras av sådana från utbildningssynpunkt ovidkommande faktorer bör samtliga gymnasiala skolformer, alltså även yrkesskola, regelmässigt förekomma på samma ort.

Den ovan nämnda omständigheten tyder YB så, att flertalet ungdomar i 16—17-årsåldern har endast vagt uttalade föreställningar om vilket specifikt yrke de i framtiden vill ägna sig åt. Det finns däremot skäl att antaga att de flesta har tämligen klart för sig inom vilket verksamhetsområde de önskar arbeta och detta arbetes allmänna karaktär. Från denna synpunkt bör yrkesskolan — liksom gymnasiet och fackskolan — på varje gymnasieort erbjuda utbildningsvägar som med måttlig differentiering leder till ett begränsat antal grundutbildningar för arbetsmarknadens huvudsektorer.

Beträffande frågan om *elevområden* konstaterar YB, att landet vid planeringen för det gymnasiala skolväsendet har indelats i för närvarande 118 regioner. De tre delarna av gymnasieskolan skall finnas i varje sådan region med förläggning i

regel till samma ort. Gymnasieregionerna skall utgöra elevområde för de tre gymnasieskolformerna. De stora variationerna i befolknings- och kommunikationstäthet har emellertid lett till att elevunderlaget i olika regioner kan förete betydande kvantitativa olikheter. Redan med den måttliga differentiering som gymnasiet och fackskolan erhållit blir det omöjligt att erbjuda alla alternativ i regioner med litet underlag. Med den differentiering av yrkesskolan som YB föreslagit krävs ett avsevärt elevunderlag för att flertalet utbildningsvägar skall kunna upprätthållas. Yrkesskolorna och deras elevområden skulle alltså behöva göras mycket stora och relativt få. Principen att alla ungdomar oberoende av bostadsort i görligaste mån skall ha lika tillgång till samhällets gymnasiala utbildning kräver emellertid enligt YB primärt, att de tre gymnasiala skolformerna skall ha gemensamma elevområden. Med de förslag till struktur och differentiering inom yrkesskolväsendet, som YB framlägger, kommer det helt övervägande antalet ungdomar att inom regionen kunna erhålla önskad utbildning.

YB föreslår, att yrkesskolan i princip skall ha ett med fackskolan och gymnasiet gemensamt elevområde. Även i fortsättningen bör dock i icke obetydlig utsträckning vid de gymnasiala yrkesskolorna finnas studievägar med annat — i regel större — elevområde än det nyss sagda. Det nuvarande systemet med riksskolor och storregionskolor måste alltså bestå enligt YB. Detsamma bör gälla om det nuvarande systemet att olika studievägar vid en och samma yrkesskola kan ha olika elevområden. YB framhåller i detta sammanhang, att de gemensamma elevområdena ger skolledningen möjlighet att samlat bedöma de gymnasiala skolformernas behov och att genom samordnad planering på bästa sätt disponera tillgängliga resurser.

I den mån en samordnad planering för de gymnasiala skolorna i regionen leder till att dessa sammanförs till en gemensam skolanläggning eller till närbelägna skolanläggningar, skapas förutsättningar för gemensamt utnyttjande av lokaler som eljest endast delvis beläggs av de enskilda skolformerna. Lokalbehovet i de stora skolenheterna påverkas också mindre av variationer i elevernas ämnestillval än vad fallet blir i mindre skolenheter.

En på antytt sätt genomförd *lokalmässig integration* skapar förutsättningar för en pedagogisk integration över hela det gymnasiala skolestadiet.

Väsentliga fördelar kan enligt YB uppnås genom en *pedagogisk integration*. Underlaget för lärartjänster även i ämnen med relativt litet timtal i varje klass blir sålunda större. Elevernas möjligheter i fråga om tillval av ämnen förbättras och undervisningsgrupperna kan i regel bli större, vilket innebär en bättre innehållning med de tillgängliga resurserna. Gemensamma pedagogiska hjälpmedel bedöms kunna anskaffas i större mängd och bli bättre utnyttjade inom en integrerad skolenhet. Enligt YB:s mening är fördelarna uppenbara, då det gäller att till yrkesundervisningen skaffa lämpliga teorilärare liksom när det gäller att få goda lärarkrafter för den yrkesinriktade delen av utbildningen inom gymnasium och fackskola. YB förutsätter att lärarna skall anställas vid viss skolenhet och inte vid viss skolform.

I begreppet pedagogisk integration inlägger YB *dels* att undervisningen i de skilda ämnena förläggs till den lokal som ger de bästa inlärningsbetingelserna och detta oavsett vilken skolform eller linje eleverna tillhör, *dels* att undervisningen alltid skall meddelas av den lärare, som har den lämpligaste utbildningen och erfarenheter för den aktuella undervisningen samt *dels* att en möjlighet skall finnas att organisera elevgrupper bestående av elever från de olika skolformerna.

En integrerad gymnasial skola bör enligt YB ge möjlighet att bryta ner de murar av fördomar som nu skiljer olika utbildningsformer och yrkeskategorier. Ökad insyn i angränsande arbetsområden bör leda till ökad förståelse och respekt och därmed till ett överbryggande av såväl fackliga som sociala motsättningar. Detta skulle i sin tur kunna leda till en mindre status- och prestigebunden värdering av olika studievägar och därmed ge ett bättre underlag för en saklig bedömning av studie- och yrkesval. YB betecknar dessa vinster som den *sociala integrationen*.

Konsekvensen av den föreslagna integrationen och den antydda utvecklingen blir enligt YB en helhetssyn på det gymnasiala skolsystemet. Beredningen föreslår därför, att det gymnasiala skolstadiet skall omfatta en enda skolform innehållande utbildningslinjer av olika längd och med varierande målsättning.

Om man genomför den föreslagna totalintegrationen av gymnasiestadiets tre skolformer, kan man enligt YB:s mening inte ha olika skolbenämningar på olika delar av en och samma skola. En gemensam benämning på det gymnasiala åldersstadiets skolformer bör införas. YB föreslår, att den nya skolan kallas *gymnasieskolan*. YB föreslår vidare att de tre nuvarande namnen skall försvinna och att inga underbenämningar skall förekomma.

Om benämningen gymnasieskolan godtas måste man, framhåller YB, också finna nya benämningar för de olika linjerna, grenarna och särskilda utbildningarna i de nuvarande skolformerna. Vad detta skulle innebära har YB belyst genom ett antal exempel på linje- och grenuppsättningen i den nya gymnasieskolan (YB I s. 204—206).

I YB I uttalades beträffande *elevantalet* i heltidskurser att nuvarande bestämmelser borde kunna gälla även i fortsättningen.

Läroplansarbetet och därmed sammanhängande frågor har emellertid gett YB anledning till ett annat synsätt. Den moderna pedagogiken och nya läromedel gör det enligt YB nödvändigt och möjligt att variera storleken av elevgrupperna inom betydligt vidare gränser än vad som kan ske idag. Försöksverksamhet har sedan några år pågått i landet. YB finner det angeläget att det för yrkesutbildningen utfärdas bestämmelser rörande elevantalet som inte fixerar klassens/gruppens storlek för hela utbildningstiden. Variationer bör kunna ske med hänsyn till olika inlärningsituationer, elevmaterial, tillgång på läromedel och lärare etc. Försöksverksamheten bör i varje fall utsträckas till att avse relativt stora delar av vår nuvarande yrkesundervisning.

Om bestämmelserna om elevantalet i de yrkesutbildande linjerna i gymnasie-

skolan anses böra utformas i fasta tal bör kommentarer och anvisningar ges så att gruppstorlekarna inom en given ram kan varieras.

3.1.3 Lärotider (YB I 12, YB III 1.4)

I detta avsnitt har YB behandlat frågor rörande läsårets längd, veckotimtal, lektionslängd m. m. Med hänsyn till att frågan om läsårets längd och skolarbetsveckan nyligen behandlats av riksdagen (prop. 1968: 64, SU 107, rskr 258) upptas i det följande inte sådana frågor som slutbehandlats i nyssnämnda proposition.

Yrkesskolans lärotider har, konstaterar YB, mer fått vara avhängiga av traditioner och förhållanden inom arbetslivet än av hänsynstaganden till samhällsutveckling, till förändringar av pedagogiska metoder och till medicinska skäl, som t. ex. gymnasieutredningen gjort sig till tolk för.

I första hand måste man fråga sig om det finns några hållbara motiv för att även i fortsättningen ha regler för yrkesskolans lärotider, som betydligt skiljer sig ifrån de andra skolformernas lärotider.

Man har ibland sökt motivera de annorlunda lästiderna i yrkesskolan på så sätt att yrkesskolans utbildning vore praktisk medan de andra skolformernas utbildning vore teoretisk. Enligt YB:s mening är en sådan motivering varken logiskt riktig eller praktiskt hållbar. För den ena individen kan en rent teoretisk utbildning vara betydligt lättare än en praktisk utbildning, för en annan individ kan motsatsen vara fallet. YB är inte benägen att i fråga om belastning av eleverna i fysiskt och psykiskt hänseende vid inläring av nya moment, för framtiden varaktigt dra en klar gräns mellan teoretisk och praktisk utbildning inom det svenska skolväsendet.

På tal om läsårets planering föreslår YB en stark rekommendation till skolmyndigheterna att genomföra intagning och avgång minst två gånger årligen vid yrkesskolorna överallt där en sådan anordning önskas och är möjlig att genomföra.

YB kommer härefter in på integrationstanken och framhåller att integrationssträvandena har varit en bärande princip i allt YB:s arbete. Detta leder enligt YB till att olika antal minuter för lektionerna i alltför hög grad torde bli en administrativ belastning, som blott torde medföra väsentligt ökade kostnader utan annan påtagbar »vinst» än bibehållande för yrkesskolan av en tradition som har sin upprinnelse i äldre tiders bedömningar. Inom det gymnasiala området bör på denna punkt enhetlighet och samordning eftersträvas.

YB konstaterar att *antalet veckotimmar* för närvarande är högre i yrkesskolan än i någon annan skolform. Rent principiellt anser YB att den del av den integrerade gymnasiala skolan, som inte utgörs av gymnasiet bör ha samma veckotimtal. För fackskolan gäller veckotimtalet 35 och detta bör alltså i princip gälla också för den gymnasiala yrkesskolan. YB föreslog i YB I, att den integrerade gymnasiala yrkesskolans veckotimtal i princip skulle bestämmas till 35 men att detta tal skulle bli 36 för kurser, som hade 6—10 vtr. arbetsteknik, 37 för kurser, som

hade 11—20 vtr. i nämnda ämne och 38 för kurser, som hade mer än 20 vtr. i arbetsteknik.

De i YB III presenterade läroplanerna innefattar också veckotimtal varierande mellan 36 och 38 veckotimmar. YB anser det emellertid i samma betänkande högst sannolikt, att en förbättrad metodik, ökad produktion av moderna läromedel etc. mera målinriktad lärarutbildning osv. skall göra det möjligt att successivt anpassa veckotimtalet till vad som gäller för övriga linjer i gymnasieskolan. Under tiden torde det inte medföra några större svårigheter att öka de fem arbetsdagarna i skolveckan med de 1—3 veckotimmar, med vilka YB:s läroplaner f. n. överskrider veckotimtalet för övriga gymnasiala skolformer. I sammanhanget bör dock observeras att i de fall undervisningen bedrivs i inbyggd form eller vid externa arbetsobjekt utanför skolan i samverkan med företag/institutioner, skall veckotimtalet efter skolstyrelsens bestämmande anpassas till den arbetsvecka, som tillämpas vid företaget eller institutionen.

Beträffande *lektionstidens längd* har YB inte funnit bärande skäl för ett bibehållande av 60-minuterslektioner i arbetsteknik. YB föreslår, att ämnet arbetsteknik skall omfatta två eller tre lektionstimmar jämte mellanliggande rast eller raster. Det normala torde bli två normallektioner med mellanliggande rast men även tre lektioner i följd kan behöva medges. Den praktiska delen av yrkestekniken kan således komma att omfatta följande antal minuter för två lektioner med mellanliggande rast

$$45 + 10 + 45 = 100$$

$$45 + 10 + 40 = 95$$

$$40 + 10 + 40 = 90$$

Rast ska ges efter två eller tre lektioner.

När det gäller inbyggd skola skall skolstyrelsen kunna medge att lektion i arbetsteknik omfattar 60 minuter.

YB framhåller avslutningsvis att kravet på likställighet mellan gymnasieskolans samtliga linjer varit vägledande för YB vid övervägandena rörande skolans arbetstider. Detta innebär emellertid inte att YB i och för sig anser de nu gällande eller föreslagna reglerna angående t. ex. veckotimtal lämpligast. YB finner att frågan om arbetstider för hela gymnasieskolan bör bli föremål för särskild utredning och att det är angeläget att en sådan kommer till stånd snarast.

3.1.4 Huvudmannaskap (YB I 24)

Genom beslut den 27 september 1967 tillkallade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet åtta sakkunniga för att utreda frågan om huvudmannaskapet för de gymnasiala skolformerna m. m. Med hänsyn härtill lämnas i det följande en starkt förkortad redogörelse för YB:s förslag i denna del.

Med huvudmannaskap för yrkesskola avser YB organisatoriskt och ekonomiskt förvaltningsansvar för yrkesskolans hela verksamhet. Huvudmannaskapet i dagens yrkesskola kan vara primärkommunalt, landstingskommunalt, enskilt eller — om än

i relativt ringa mån — statligt. Totalt finns i landet omkring 800 yrkesskolor under skolöverstyrelsens tillsyn. Detta antal fördelar sig på olika huvudmän på följande sätt:

Primärkommuner ca 60 %

Enskilda och företag ca 27 %

Landstingskommuner ca 13 %

För de flesta primärkommunala yrkesskolkurserna bildar enligt YB skolkommunen med den omgivande bygden elevområde. Detta elevområde utgör en motsvarighet till gymnasiets och fackskolans elevområde och sammanfaller ofta helt eller delvis med detta.

Bland de landstingskommunala yrkesskolorna utgör de centrala verkstadsskolorna den största gruppen. Dessa skolor har till uppgift dels att ge yrkesutbildning åt ungdom från kommuner, som saknar underlag för egna skolor, dels att tillgodose behovet av utbildning för yrken som har relativt ringa rekryteringsunderlag och som därför fordrar stora elevområden. En allt väsentligare uppgift för landstingen har på senare år blivit, vid sidan av sjuksköterskeskolorna, utbildning för andra vårdyrken med anknytning till de sjukvårdsanstalter, som landstingen är huvudmän för. Landstingen står också som huvudmän för yrkesutbildning utanför skolöverstyrelsens tillsyn. Flertalet av landets lanthushållsskolor och lantbrukskolor står sålunda under landstingens huvudmannaskap.

I YB:s uppdrag beträffande huvudmannaskapsfrågan har inte ingått att granska de statliga eller enskilda yrkesskolorna. YB har emellertid framhållit, att de två viktigaste formerna för näringslivets medverkan i den gymnasiala yrkesutbildningen — inbyggda skolor och företagsskolor — bör finnas kvar utan någon ändring av konstruktionen. YB uttalar sig även positivt om lärlingsutbildningen och anser att den alltså bör finnas och understödjas.

Vid sina överväganden rörande det framtida huvudmannaskapet för yrkesskolan understryker YB inledningsvis de argument som framförts för en integrerad gymnasieskola och hävdar i princip, att denna skola bör stå under *en* gemensam huvudman.

YB erinrar därefter om att genom riksdagsbeslut år 1964 fastslagits, att gymnasiet och fackskolan skall vara primärkommunala undervisningsanstalter. YB finner med hänsyn härtill och till samordningen med grundskolan övervägande skäl tala för att primärkommunen i princip skall vara huvudman för den integrerade gymnasiala skolan. YB understryker dock dels att en omprövning av detta ställningstagande kan visa sig påkallad framdeles, dels att ställningstagandet inte får tolkas så att varje annan form av huvudmannaskap för yrkesutbildning bedöms som olämplig. Kurser, som är av specialkaraktär eller som av vissa skäl inte lämpligen kan ingå i gymnasieskolan, bör även i fortsättningen kunna organiseras av annan huvudman än primärkommunen. Såsom exempel nämner YB lantbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens skolor. Sjukvårdsutbildning bör enligt YB:s mening också i framtiden — som en möjlighet vid sidan av primärkommunal skola — kunna bedrivas av landstingen.

YB har även sökt bedöma de praktiska problem som kan vara förknippade med det principiella ställningstagandet i huvudmannafrågan. De väsentligaste problemen skulle enligt YB hänföra sig *dels* till de primärkommunala yrkesskolorna utanför gymnasieorter, *dels* till de centrala verkstadsskolornas framtida verksamhet, *dels ock* till yrkesskolororganisationen i de län där landstinget till större delen övertagit yrkesundervisningen.

Beträffande förstnämnda fråga uttalar YB att många yrkesskolor på icke gymnasieorter bör finnas kvar under lång tid men att de bör integreras med gymnasieskolan antingen genom ett kommunalförbund för regionens gymnasiala skolor eller genom ett system med filialer till gymnasieskolan. Detta bör kunna gälla även centrala verkstadsskolor i den mån de ej övertas av primärkommun. Beträffande det sista av nyss angivna problem föreslår YB, att — trots principen om primärkommunalt huvudmannaskap för gymnasieskolan — Kungl. Maj:t skall kunna medge landsting, som träffat överenskommelse med vederbörande kommuner, att landstinget skall överta huvudmannaskapet för gymnasieskolan inom dessa kommuner. Ett sådant övertagande skall enligt YB endast få avse hela gymnasieskolan, ej vissa delar av eller linjer i den.

Nuvarande organisation av *yrkesutbildningens centrala ledning* företer en splittrad bild. Även om ledningen i huvudsak koncentreras hos skolöverstyrelsen är den faktiskt ännu uppdelad på flera olika ämbetsverk, lydande under skilda departement. Lantbrukets skolor står under lantbruksstyrelsen, den skogliga utbildningen sorterar under skogsstyrelsen, fiskets utbildningsverksamhet regleras genom fiskeristyrelsen. Socialstyrelsen leder vissa typer av utbildning inom sitt område.

YB föreslår, att den rekommenderade sammansmältningen av de nuvarande tre gymnasiala skolformerna till en integrerad gymnasial skola och därmed förknippade åtgärder samordnas med ett överförande av återstående sektorer av yrkesutbildningsverksamheten till utbildningsdepartementet med skolöverstyrelsen som central tillsynsmyndighet.

3.1.5 Utbildning av handikappade (YB I 22)

YB konstaterar, att de handikappades utbildningsproblem under senare år ägnats stor uppmärksamhet och gjorts till föremål för ett stort antal undersökningar och utredningar. Handikapp är enligt YB inte ett entydigt begrepp och en klar gräns kan inte anges för när en person skall anses handikappad. Inte heller finns några entydiga gränser mellan olika slag av handikapp. Emellertid har socialpolitiska kommittén i översikten Social omvårdnad av handikappade (SOU 1965: 43) indelat de handikappade i två huvudgrupper:

1. invalidiserade på grund av mental defekt eller fysisk defekt av mera bestående art samt
2. långvarigt sjuka.

YB framhåller, att exakta uppgifter om antalet handikappade saknas men hän-

visar till att i prop. 1965: 1 (bil. 10 s. 248) antalet handikappade barn i Sverige uppskattades till mellan 26 000 och 37 000. Av dessa bedöms ungefär 40 % ha enbart mentalt handikapp, ungefär 40 % enbart somatiskt handikapp och resten handikapp av båda slagen.

YB jämför vissa likartade utbildningsförsvårande effekter, som följer med i sig själva helt olikartade handikapp. En dylik jämförelse kan enligt YB vara av värde för den praktiska bedömningen av vilka säranordningar som kan behövas för handikappade elever inom yrkesutbildningsväsendet. Sådana effekter anges vara långsam inläring, begränsat ordförråd, begränsad samhällsorientering och »överbeskydd». Utredningen konstaterar att olika handikapp ofta ger likartade effekter.

De *handikappades yrkesutbildning* har tidigare bedömts schablonmässigt och målet för deras utbildning har satts relativt lågt. Nyare synsätt innebär en avsevärt högre målsättning. Målet bör, framhåller YB, vara full utbildning i det yrke, som befunnits lämpligt i det enskilda fallet.

I största utsträckning bör den handikappade få sin utbildning inom den ordinarie yrkesutbildningen men där detta inte kan åstadkommas bör speciella utbildningsvägar vidmakthållas eller tillskapas.

YB redogör för de åtgärder som under senare år vidtagits för att förbättra de handikappades utbildningsmöjligheter. I denna del hänvisas till betänkandet (YB I s. 328—333).

YB framför följande principiella synpunkter på den fortsatta utvecklingen inom detta utbildningsområde.

Den ordinarie yrkesutbildningen bör i största möjliga utsträckning göras tillgänglig för de handikappade. Anpassnings- och andra förberedande kurser för ytterligare habilitering av handikappade inför kommande yrkesutbildning bör anordnas i erforderlig utsträckning. Tills vidare bör de kunna anslutas, även i statsbidragshänseende, till den skolverksamhet, som i det aktuella fallet har de bästa möjligheterna att stå som värd.

Närmare ställning till organisationen av yrkesutbildning för rörelsehindrade bör ej tas förrän betänkande föreligger från utredningen angående omvårdnaden av handikappade. Samma sak gäller beträffande yrkesutbildningen för blindas och andra synskadade samt för döva och hörselskadade, vilkas problem utreds av 1960 års blindvårdsutredning resp. skolöverstyrelsen.

Hjälpklass elevernas yrkesutbildning bör vidareutvecklas enligt de planer som gemensamt lagts fram av skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen. Skolöverstyrelsen bör snarast bemyndigas föreskriva att särskild kurs för yrkesutbildning av främst intellektuellt utvecklingshämmande får upprättas för minst 6 elever och att sådan klass får delas om elevantalet uppgår till 13.

De föreslagna särskilda avdelningarna vid större yrkesskolor (med tillgång till elevhem) inom varje län bör snarast komma till stånd.

Enstaka elever bör beredas plats i yrkesskolans ordinarie avdelningar, eventuellt efter genomgången anpassnings- eller förberedande kurs. För de svagast utrustade bör möjlighet beredas att få yrkesutbildning eller yrkesträning inom särskolans

ram. Överföring från den ena skolformen till den andra bör ordnas på samma sätt som inom den obligatoriska skolan.

Särskoleväsendets yrkesskolor bör vidareutvecklas enligt framlagda planer. Försöksverksamheten med yrkessärskoleavdelning vid central verkstadsskola bör noggrant följas. Placering vid ordinarie yrkesskolas normalavdelning bedöms inte vara realistisk.

Ungdom med komplicerat handikapp bör placeras i sådan skola, som med hänsyn till handikappets art och grad kan bedömas ha de bästa förutsättningarna att ge bästa möjliga utbildning åt eleven.

Termen yrkesträning har en speciell innebörd inom särskolan. Det bör övervägas vid planeringen för övriga handikappsolor att införa samma term, med innebörden uppträning av arbetsförmåga eller arbetsskicklighet inom ett begränsat område, som gemensam för ungdomsutbildning av handikappade till skillnad från vuxenutbildningens och arbetsvårdens term arbetsträning.

Målet för de handikappades yrkesutbildning bör genomgående vara att föra fram så många som möjligt till fullt yrkeskunnande. I metodavseende är, påpekar YB, behovet av individualisering och därmed av mindre läraravdelningar samt mera tid för flertalet moment i undervisningen än i den ordinarie yrkesundervisningen gemensamt för flertalet handikappade. Stationsutbildning av modernt snitt torde enligt YB vara föga användbar vid yrkesutbildning av handikappade.

Antalet undervisningstimmar per dag och vecka samt läsårets längd bör vara desamma som för motsvarande yrkesavdelningar i den ordinarie yrkesutbildningen. Vissa modifikationer bör dock medges. Extra tid, som åtgår för medicinsk och sjukgymnastisk behandling m. m., bör tillförsäkras eleverna genom förlängning av kurstiden.

De skolor och kurser för handikappad ungdom, som leder fram till samma kunskaper och färdigheter som den ordinarie yrkesutbildningen, bör benämnas på samma sätt som i den ordinarie yrkesutbildningen. Betygen bör ha samma utformning som vid ordinarie yrkeskurser. För yrkesutbildning, som är särskilt tillrättalagd för vissa handikappade, bör användas benämningen »särskild kurs».

Tillsynen av de handikappades yrkesutbildning samt planeringen för handikappskolornas organisation och lokalisering bör åligga skolöverstyrelsen och länskolnämnderna.

Yrkesutbildningen av vuxna handikappade bör generellt ingå i vuxenutbildningssystemet, dock utan att åldersgränserna binds för hårt.

3.2 Remissyttranden

3.2.1 Dimensionering

De remissinstanser, som ägnat uppmärksamhet åt dimensioneringsproblemet, har i regel anslutit sig till YB:s principinställning att all ungdom som önskar genomgå yrkesutbildning skall få tillfälle här till, varvid dimensioneringen bör

göras sådan att utbudet av ungdomlig arbetskraft så nära som möjligt ansluter sig till näringslivets behov.

Skolöverstyrelsen, som ägnat frågan ingående uppmärksamhet, anför i huvudsak bl. a.

Valfrihet mellan olika utbildningsvägar är en primär utgångspunkt för utbildningsväsendets planering. Av ekonomiska skäl måste emellertid utbildningsresurserna i stort dimensioneras efter produktionslivets behov. En sammanställning av elevernas och arbetslivets önskemål visar att en lösning av utbildningsproblemen på det gymnasiala stadiet inte kan nås utan en sammanvägning och sammanjämkning av önskemålen. Det gymnasiala skolväsendet bör utbyggas så, att alla, som direkt efter grundskolan vill ha en gymnasial utbildning, skall kunna få en sådan. Med anpassning i stort till produktionslivets behov av arbetskraft med olika skolmässiga utbildningskvalifikationer bör det gymnasiala stadiet dimensioneras och organiseras så att varje elev så långt möjligt kan fritt välja utbildningsväg inom stadiet på grundval av en effektiv studie- och yrkesorientering i grundskolan och under hela den gymnasiala skolgångens förlopp.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att det första ställningstagandet i dimensioneringsfrågan måste vara att bestämma vilken faktor som skall vara den avgörande, arbetsmarknadens krav eller elevernas fria val. Styrelsen ger emellertid inte uttryck för något klart ställningstagande på denna punkt men framhåller att ju mer målinriktad en utbildning är desto mer måste den anpassas till arbetsmarknaden för att inte framstå som en felinvestering för både samhället och den enskilde. *Socialstyrelsen* råder till försiktighet när man tar hänsyn till arbetslivets behov och erinrar om att målsättningen för hela skolreformen varit att ge ungdomen i gör-ligaste mån fria möjligheter att välja yrke.

Något starkare betoning av arbetsmarknadsfaktorn återfinns i remissvaren från *SAF* och *Sveriges industriförbund* samt från *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*. *SACO* uttalar för sin del klart, att arbetsmarknadsbehoven bör gå före ungdomens önskemål om de båda faktorerna inte kan förenas.

YB:s betoning av yrkesvägledningen som ett instrument att sammanjämka de båda efterfrågeaspekterna understryks av ett flertal remissinstanser, bl. a. *skolöverstyrelsen*, *flera länsskolnämnder*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *länsarbetsnämnderna i Uppsala och Västerbottens län*, *poststyrelsen*, *Stor-Stockholms planeringsnämnd* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*. *Seminariet för huslig utbildning i Stockholm* anser att YB inte tillräckligt hårt tryckt på behovet av en väl utbyggd yrkesvägledning.

YB:s beräknings- och prognosmetodik har behandlats av ett flertal remissinstanser. Beräkningarnas osäkerhet samt den nuvarande bristen på tillfredsställande prognosverksamhet understryks.

Skolöverstyrelsen påvisar, hur olika antaganden i fråga om de av YB använda faktorerna »yrkesskolandel» och »genomsnittstid i yrket» kan påverka slutresultatet. Överstyrelsen uttalar sammanfattningsvis att behovsanalyser måste omfatta hela arbetsmarknaden, inte blott de s.k. akademikeryrkena. Prognosverksamheten bör bedrivas kontinuerligt och i första hand åvila statistiska centralbyråns prognosinstitut.

LO framhåller, att folkräkningsmaterialet för närvarande inte ger tillfredsställande uppgifter i fråga om angivande av utbildning. Liksom skolöverstyrelsen anser LO att detta förhållande bör rättas till vid nästa folkräkning.

Statistiska centralbyrån redovisar vissa nya beräkningar på basis av material från 1965 års långtidsutredning. Centralbyrån har, med applicerande av YB:s metodik, kommit fram till ett totalt utbildningsbehov som avviker med mindre än 2 % från YB:s prognos. I fråga om fördelningen på sektorer uppträder dock vissa skiljaktigheter. Centralbyrån anser, att de gjorda prognoserna — ehuru osäkra — dock »tills vidare bör kunna utnyttjas som indikatorer på den lämpliga relativa storleksordningen vid olika utbildningsvägars dimensionering, till dess att nytt och säkrare underlag blivit tillgängligt».

Centralbyrån framhåller vidare att vissa åtgärder vidtagits eller planerats i syfte att förbättra yrkesskolstatistiken samt att prognosinstitutet på sitt långsiktiga arbetsprogram tagit upp en metodundersökning rörande arbetskraftsprognoser.

I sitt yttrande över YB III upplyser centralbyrån om att ytterligare bearbetningar pågår som bör göra det möjligt att revidera YB:s tendenskalkyl såväl vad gäller kvarvaron i yrket som när det gäller sysselsättningsutvecklingen inom olika branscher.

Tveksamhet i fråga om underlagets tillförlitlighet och kritik mot beräkningarna kommer till uttryck i uttalanden från *statskontoret*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Målsmännens riksförbund*, *LR* och *skogsbrukets yrkesutbildningskommitté*.

Behovet av kontinuerlig prognosverksamhet understryks av bl. a. *universitetskanslersämbetet*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *statens vattenfallsverk*, *Kronobergs läns landstingskommun*, *SAF* och *Sveriges industriförbund*, *TCO* och *SACO*.

Ett relativt litet antal remissorgan har tagit ställning till frågan huruvida riksbehovet eller det regionala behovet skall vara primärt vid dimensioneringsövervägandena.

Arbetsmarknadsstyrelsen, *länsstyrelserna i Uppsala* och *Kronobergs län*, *länskolnämnden i Västmanlands län* samt *SAF* och *Sveriges industriförbund* ansluter sig i stort sett till YB:s uttalande för en central planering med rum för lokala initiativ.

Skolöverstyrelsen är skeptisk mot att ge det lokala och regionala näringslivets behov särskilt stort inflytande på planeringen och anför härom.

Även om i praktiken en viss anknytning till näringslivets regionala struktur bör kunna accepteras i ett flexibelt utbildningssystem, bör man enligt SÖ:s mening likväl inte uppställa detta såsom någon primär riktlinje för planeringen.

Överstyrelsen framhåller vidare, att en anpassning i första hand till lokala eller regionala önskemål skulle begränsa yrkesskolelevernas valmöjligheter i förhållande till gymnasie- och fackskoleleverna, varigenom yrkesskolsektorn troligen skulle bli mindre attraktiv.

Majoriteten av remissinstanserna ansluter sig mer eller mindre klart till YB:s bedömning av det framtida yrkesutbildningsbehovet. Till denna grupp hör bl. a.

skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, flera läns skolnämnder, länsstyrelsen i Kalmar län samt LO och TCO.

Vissa remissinstanser betonar, att de föreslagna frekvenstalen bör betraktas endast som riksgenomsnitt. Så gör *länsstyrelsen i Norrbottens län, Sveriges arbetsledareförbund, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund samt Sveriges grossistförbund.*

Regional anpassning som en förutsättning för användande av frekvenstalen framhålls av bl. a. *Skolledarförbundet, överståthållarämbetet, skolnämnden för Stockholms stad och Stockholms län, läns skolnämnden i Gotlands län, Stockholms stad och Stor-Stockholms planeringsnämnd.*

Kritiska röster mot de i procent angivna ramarna har höjts av bl. a. dåvarande *socialstyrelsen, läns skolnämnden i Malmöhus län, länsarbetsnämnden i samma län samt ABF.*

Länsstyrelsen i Kronobergs län liksom *länsarbetsnämnden i länet och Södermanlands läns landstingskommun* manar till försiktighet och anmäler viss tvekan mot en så stor ökning av yrkesskolans kvantitativa omfattning som YB föreslagit.

Sistnämnda landstingskommun och SACO framhåller att vid planeringen hänsyn även bör tas till den eftergymnasiala utbildningen.

SFS tar i sammanhanget upp frågan om övergång från yrkesskola till fackskola. I vilken utsträckning en sådan övergång kommer att äga rum anser *SFS* svårt att bestämma men frågan bedöms komma att påverka dimensioneringen av både fackskola och yrkesskola och *SFS* finner, att ytterligare utredning är nödvändig på denna punkt.

Beträffande fördelningen på utbildningssektorer framhåller *skolöverstyrelsen*, att förutsättningarna för en fördelning är små och att de gjorda beräkningarna är mycket grova och endast kan utgöra allmänna hållpunkter. *Arbetsmarknadsstyrelsen* finner YB:s fördelning vara en rimlig avvägning som i jämförbara stycken visar god överensstämmelse med t. ex. 1965 års långtidsutredning. *Statistiska centralbyrån* anser, som tidigare angetts, att de gjorda prognoserna tills vidare bör kunna utnyttjas som indikatorer för dimensioneringen. *Statskontoret* anser, att det med hänsyn till underlagets kvalitet är vanskligt att bedöma den kvantitativa utbyggnaden, särskilt fördelningen på sektorer. *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund* önskar att mer omfattande avnämningarundersökningar görs innan fördelningen fastställs.

LO är införstådd med YB:s svårigheter att beräkna fördelningen mellan olika branscher och bedömer att svårigheterna kommer att öka i samband med den strukturella omvandlingen av näringslivet.

3.2.2 Yttre planering

Frågan om en helintegrerad gymnasieskola har helt naturligt tilldragit sig ett mycket stort intresse. Betydligt över etthundra remissinstanser har gjort direkta uttalanden i denna fråga. Anslutningen till huvudprincipen i YB:s

förslag är nästan hundra procentig. I några remissyttranden framträder dock en mera kritisk inställning.

Bland myndigheter, som godtagit förslaget principer ingår *skolöverstyrelsen* som dock beträffande den lokalmässiga integrationen betonar, att man för genomförandet måste räkna med en förhållandevis lång övergångstid. Även *SAF* och *Sveriges industriförbund* samt *LO* tillstyrker. Förstnämnda organisationer anser det dock svårt att ta definitiv ställning till de olika förslagen och förutsätter därför att dessa föreläggs riksdagen endast som riktlinjer.

Svårigheterna vid genomförandet av en mera fullständig integration berörs av några remissinstanser.

Svenska landstingsförbundet framhåller att med tanke på det begränsade ekonomiska utrymmet för investeringar i skollokaler den lokalmässiga integrationen säkerligen inte kommer att fungera hjälpligt förrän tidigast i mitten av 1970-talet. Det torde i nuläget vara svårt att ge närmare riktlinjer för den mera långsiktiga skolplaneringen, och riskerna för felinvesteringar är av det skälet uppenbara. Enligt förbundet bör man så långt möjligt genomföra YB:s integrationstanke med utnyttjande av befintliga skolenheter och i övrigt eftersträva flexibla lösningar. *Lärarnas riksförbund*, som likaledes understryker, att befintliga lokaler för grundskola, gymnasium, fackskola och yrkesskola måste utnyttjas under en avsevärd period framöver, finner det dock vara möjligt att på relativt kort sikt, kanske under en femårsperiod, genomföra en sektorsintegration med förläggning av en eller två sektorer av den gymnasiala skolan till befintliga sammanhörande skolbyggnader. Vad särskilt angår den pedagogiska integrationen ställer sig *SAF* och *Sveriges Industriförbund* tveksamma till möjligheterna och önskvärdheten av att mera generellt eftersträva sådan integration. Det är enligt organisationerna ingalunda självklart att önskemål om lika goda lärare i ett visst ämne bäst tillgodoses genom att samme lärare utnyttjas över hela skolenheten. Stora spännvidder föreligger inom gymnasieskolans ram och kriterierna på en god ämneslärare kan antas variera på de olika utbildningslinjerna.

Vissa av de remissinstanser som biträder tanken på en integrerad gymnasieskola upptar till diskussion spörsmålet om integrationen bör gå längre än YB föreslagit.

Framför allt har härvid förhållandet mellan yrkesskolan och fackskolan uppmärksamrats. *Sveriges mekanförbund* anser sålunda, att speciellt starka skäl talar för en integration av yrkesskolan och fackskolan, i varje fall fackskolans tekniska linje.

Svenska facklärarförbundet påpekar, att yrkesskolan och fackskolan har gemensam rekryteringsbas och samma studietid. Enligt förbundet talar många skäl för gemensam studiegång fram till den punkt i utbildningen då eleven kan välja mellan teoretiska studier, som ger ingenjörskompetens, eller praktisk utbildning i någon av de påbyggande yrkeskurser (verktygsmakare, finmekaniker, möbelsnickare etc.), som enligt YB skall kunna följa efter genomgången tvåårig grundutbildning.

Sveriges arbetsledarförbund är också inne på tanken att föra samman den tekniska fackskoloutbildningen och yrkesskolutbildningen.

En avveckling av fackskolan i dess nuvarande form förordas av *SAF* och *Sveriges industriförbund*.

Förslag av samma innebörd framläggs i det utlåtande som avgetts av *A-pressens samorganisation* m. fl. *Rektorsämbetet* och *samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* anser det böra övervägas att avveckla yrkesskolan och fackskolan som särskilda skolformer.

Tveksamhet inför YB:s förslag yppas i de yttranden som *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* avgett. Förbunden anser det vara en mycket vansklig fråga, huruvida tiden redan nu är mogen för en totalintegrerad gymnasieskola, främst med hänsyn till de väldiga nybyggnadsbehov som ett beslut om denna skola kan förutsättas skapa i kommunerna. Enligt förbundens mening är det nödvändigt att i nuvarande investeringsläge skapa sådana organisationsformer för de gymnasiala skolorna, att dessa i varje fall under en betydande övergångsperiod kan fungera i befintliga skollokaler. Det är behövt att samordningen av skolformerna sker med viss varsamhet under en längre period. Det kan också, enligt förbunden, vid bedömning av samordningsfrågorna finnas anledning att observera att vid ett förverkligande av den mera långsiktiga målsättning, som siktar till en sammanhållen 11—12-årig ungdomsskola, den egentliga yrkesutbildningen måste komma att hänföras till ett åldersstadium ovan den skisserade gymnasieskolan. Ett inordnande av yrkesutbildningen i en sammanhållen gymnasieskola skulle därför kunna bli något av ett provisorium.

Av 112 gymnasiekommuner, som yttrat sig, har 82 uttalat förståelse för en integration på det gymnasiala stadiet, sju ställt sig tveksamma, fem negativa, medan åtta inte redovisat någon ståndpunkt i frågan.

Bland 119 kommuner utan gymnasium har 66 uttalat förståelse för ett integrerat gymnasialt stadium, 19 ställt sig tveksamma, 17 negativa och 17 ej redovisat någon ståndpunkt i frågan.

Helt eller delvis avvisande till den föreslagna integrationen ställer sig *Sveriges mekanförbund*, *rektorsämbetet vid Chalmers tekniska högskola*, *matematisk-naturvetenskapliga* och *humanistiska fakulteterna vid Göteborgs universitet*, *länsskolnämnden i Kalmar län* samt *Svenska lantarbetareförbundet*.

Sveriges mekanförbund anser att den föreslagna integrationen kommer att ta lång tid att genomföra. Detta förhållande bidrar i sig självt i viss mån till att minska de fördelar som YB eftersträvat i sitt förslag. Man kan vidare befara att rent planeringstekniska problem kan hindra ett så långt drivet gemensamt lokalutnyttjande som YB föreslår.

Beträffande den pedagogiska integrationen, framhåller förbundet, kan visserligen tjänster tänkas kombinerade på ett resursbesparande sätt. Detta inrymmer dock många praktiska problem, inte minst av facklig natur, som YB helt förbigår. Med hänsyn till att utbildningen på olika nivåer har olika målinriktning kan det ifrågasättas, om bästa resultat uppnås genom att samma lärare tjänstgör på olika nivåer. Lärarnas kompetens bör baseras på utbildningens krav, och dessa är olika på de olika nivåerna.

Vad den sociala integrationen beträffar delar Mekanförbundet och Verkstadsföreningen inte YB:s optimism beträffande resultat i form av ändrade sociala värderingar och erinrar om de förhoppningar som knöts till utformningen av grundskolans högstadium. Friheten att där välja över hela skalan av teoretisk och praktisk utbildning har bevisligen inte resulterat i en statushöjning för de praktiska yrkena eller de vägar som leder dit.

Rektorsämbetet vid Chalmers tekniska högskola avstyrker att nuvarande humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjer samordnas med övriga linjer inom en gymnasieskola.

Matematisk-naturvetenskapliga och humanistiska fakulteterna vid Göteborgs universitet föreslår, att de tre nuvarande skolformerna gymnasium, fackskola och yrkesskola behålls som arbetsdugliga enheter.

YB:s förslag avstyrks helt också av *länsskolnämnden i Kalmar län*, som anser att man skall nöja sig med lokalmässig integration mellan självständiga skolformer.

Erinringar har vidare framställts mot den av YB föreslagna sektorsindelningen. *Svensk yrkesvägledarförening* uttalar härom, att förslaget förefaller kunna ha nackdelar, och anför vidare.

Om denna indelning, vilket förefaller troligt, också blir lokalmässig, kan detta komma att motverka möjligheten och lättheten för eleverna att byta linje. Gymnasieutredningen såg möjligheten att byta linje som en väsentlig vinst i det nya integrerade gymnasiet, där handelsgymnasiet och tekniska gymnasiet sammanfördes med det allmänna gymnasiet. Eleverna i grundskolans 9:e klass har ofta så odifferentierade yrkesönskningar och intressen att de kommer att få svårt att välja mellan de föreslagna sektorerna. Uppdelningen kommer att motverka förståelsen mellan de »två kulturerna» och uppamma ett ensidigt facktänkande. Den kommer troligen också att hämma utvecklingen mot ett mer individualiserat yrkesval för pojkar och flickor. Fördomarna inför yrkesvalet (könsrollstänkandet) är mycket utpräglade hos ungdomar i 16—17-årsåldern. I varje fall bör man avvakta erfarenheter från det nya gymnasiet med dess ganska odifferentierade första årskurs, innan man gör en ny indelning.

Liknande synpunkter framför *rektorsämbetet vid Umeå universitet, lärarhögskolan i Stockholm*, dåvarande *skolnämnden för Stockholms stad och Stockholms län* — som även pekar på att schemaläggning och organisation av skolans verksamhet blir ett komplicerat administrativt problem, inte minst om man därtill ställer krav på ett effektivt utnyttjande av lokaler och lärare —, *Stor-Stockholms planeringsnämnd, Skolledarförbundet* — som också finner angeläget att man även vid utnyttjande av gamla skollokaler så långt möjligt försöker tillgodose kravet på att varje gymnasieskolenhet skall innehålla samtliga sektorer — samt *Fredrika-Bremer-förbundet*. *Svenska yrkesutbildningsföreningen* säger sig känna en viss fara i uppdelningen på utbildningssektorer och vill starkt understryka, att integrationen måste stå så i förgrunden att en återgång till det gamla parallellskolesystemet absolut omöjliggörs.

TCO framhåller, att integrationen ökar risken för orimligt stora skolanläggningar. En delning enligt sektorsprincipen, som i många hänseenden ter sig naturlig

och torde representera den mest ekonomiska lösningen, innebär enligt organisationen vissa svagheter. Bl. a. försvåras pedagogisk integration över sektorsgränserna.

YB:s förslag att yrkesutbildningen i princip skall ha med fackskolan och gymnasiet g e m e n s a m t e l e v o m r å d e accepteras i huvudsak av remissinstanserna.

Skolöverstyrelsen påpekar, att principen om gemensamt elevområde för gymnasium, fackskola och yrkesskola i huvudsak endast kan gälla årskurs 1. Det bör eftersträvas, att eleverna i denna kurs i likhet med vad som gäller för gymnasiet och fackskolan så långt möjligt får grundutbildning inom den egna gymnasieregionen. Under det andra och tredje året skulle däremot vissa elever, i första hand från mindre regioner, komma att hänvisas till annan gymnasieort för ett avsevärt antal färdigutbildningar.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför i sitt i princip tillstyrkande remissvar, att såväl önskemålet att i ökad utsträckning ge ungdomen samma möjligheter att välja mellan olika slag av utbildning som hänsyn till näringslivets behov av arbetskraft borde motivera inrättandet av alla betydelsefullare yrkesutbildningslinjer på så många gymnasieorter som möjligt.

Enligt flera remissinstanser är de föreslagna elevområdena för små. *Statens institut för hantverk och industri* framhåller sålunda, att behovet av specialiserade linjer av naturliga skäl blir betydligt större för yrkesskolan än för gymnasiet och fackskolan. Liknande synpunkter framför *länsstyrelsen i Kronobergs län*, dåvarande *skolnämnden för Stockholms stad och Stockholms län*, *länsskolnämnderna i Göteborgs och Bohus* samt *Västmanlands län*, *landstingskommunerna i Jönköpings, Kronobergs, Gävleborgs och Västernorrlands län*, *Folkpartiets ungdomsförbund* samt *Svenska yrkesutbildningsföreningen* varvid bl. a. framhålls, att rekryteringsområdet för vissa specialutbildningar bör bli ett län eller ännu större område. Behovet av samordnad planering understryks.

Några remissinstanser betonar, att yrkesskolor måste finnas också utanför gymnasieorter och berör därvid också frågan om redan befintliga yrkesskolor, som är belägna på icke-gymnasieort. Uttalanden i denna riktning görs av *arbetsmarknadsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Kalmar län*, *Jönköpings* och *Kristianstads läns landstingskommuner* samt *SAF* och *Sveriges industriförbund*.

TCO anser, att principerna om gemensamt elevområde och samlat utbud av all gymnasiell utbildning på en ort inte omedelbart bör få leda till att redan etablerade skolor med gymnasiell utbildning utanför dessa centralorter indras. Organisationen framhåller, att de ekonomiska beräkningar, som blir aktuella vid fråga om bibehållande eller nedläggande av decentraliserad yrkeslinje, måste beakta alla relevanta kostnadsfaktorer, alltså även elevernas merkostnader för förflyttning till eller vistelse på annan ort.

YB:s förslag i YB I om *elevantalet i heltidskurser* berörs av endast ett fåtal remissinstanser.

Förslaget tillstyrks av de *sju länskolnämnder* som yttrat sig i frågan.

TCO accepterar förslaget i princip men anser att det bör kompletteras med anvisningar som närmare anger när grupptalet tolv får tillämpas. Enligt TCO:s mening bör detta gruppantal kunna förekomma även i andra kurser än vid elevbyggen inom byggnadssektorn. TCO anser vidare att man bör införa möjlighet att bilda grupp med lägst fem elever i yrkesspecialiteter som kan förutsättas få låga frekvenstal.

Svenska byggnadsarbetareförbundet vidhåller en tidigare uttalad uppfattning, att elevantalet i grupp vid lärlingsbyggeutbildning bör maximeras till åtta per lärare.

Skolöverstyrelsen kan inte ansluta sig till YB:s förslag. Det är SÖ:s uppfattning, att gällande minimala för anordnande av kurs eller klass av kurs i vissa fall medför ett mindre gott utnyttjande av befintliga resurser. Å andra sidan finner överstyrelsen, att det saknas bestämmelser om anordnande av undervisning med elevgrupper av lämplig storlek för att kunna åstadkomma en rationell undervisning vid vissa aktiviteter i enstaka kurser. Allt eftersom rationellare metoder införs i undervisningen anser SÖ, att ett närmare studium av lärarnas arbetssituation vid olika slag av undervisning krävs för att ge en klarare uppfattning om lämplig lärartäthet. Överstyrelsen framlägger ett konkret förslag till bestämmelser i frågan och framhåller sammanfattningsvis, att de av överstyrelsen föreslagna minimala innebär en icke oväsentlig skärpning i förhållande till vad som nu gäller vid yrkesskola och till vad som i allmänhet gäller för gymnasium och fackskola. Överstyrelsen anser, att det från såväl lärarbesparande som allmänna ekonomiska synpunkter är betydelsefullt med återhållsamhet i dessa avseenden.

De i YB III framförda tankarna rörande elevantalet har påkallat större uppmärksamhet från remissinstansernas sida.

Skolöverstyrelsen erinrar inledningsvis i sitt yttrande om sitt tidigare förslag angående minimala elever för upprättande av klasser och tillvalsgrupper.

Överstyrelsen framhåller att det i varje fall tills vidare är nödvändigt att ha fasta bestämmelser om elevantalet i klass och kurs som yttre ramar för handlingsmöjligheterna. Det tidigare förslaget är utformat särskilt med hänsyn till möjligheterna att planera yrkesutbildningen med rimligt utnyttjande av personella och materiella resurser. Överstyrelsen har inte funnit anledning att frånga förslaget. SÖ framhåller emellertid att det med sådana bestämmelser om minimala elever kommer att finnas behov av att man i enstaka undervisningssituationer har möjligheter till ytterligare delning av klass eller grupp.

SÖ ansluter sig till YB:s uttalande angående flexibilitet i bestämmelserna rörande elevantal och understryker att bestämmelser som ger möjligheter till en flexibel elevgruppering är en förutsättning för ett riktigt utnyttjande av utbildningsresurserna och möjligheterna att komma till ett gott utbildningsresultat. Bestämmelserna bör enligt SÖ utformas så att lärartimmar som inbesparas i vissa ämnen genom olika åtgärder skall få utnyttjas för delning av klass i andra undervisningssituationer eller för liknande förstärkningsanordningar. SÖ bör bemyndigas att vid utfärdande av läroplan ange de resursramar i form av lärartimmar per klass och vecka inom vilka statsbidrag kan utgå.

Flertalet övriga remissinstanser som yttrat sig i denna fråga har även tillstyrkt YB:s förslag att sådana bestämmelser skall utfärdas att elevgruppernas storlek skall kunna variera med hänsyn till olika inlärningsituationer, elevmaterial, tillgång på läromedel och lärare etc.

Åsikter av sådan innebörd har sålunda redovisats av ett *tiotal länsskolnämnder, statens järnvägar, statens institut för hantverk och industri, SAF, Sveriges industriförbund, LO, TCO, Sveriges mekanförbund, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Hermods, Svetskommissionen vid ingenjörsvetenskapsakademien och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund.*

Mekanförbundet varnar för de något ensidiga strävandena mot stora undervisningsgrupper. För viss typ av yrkesutbildning har erfarenheterna inom industrin visat att det bästa och minst kostnadskrävande resultatet uppnås genom fördelning av små elevgrupper på flera lärare. Förbundet finner det väsentligt att statsbidragsbestämmelserna ges sådan utformning att kostnaderna för av olika skäl små elevgrupper ges full täckning.

Även *Svetskommissionen vid ingenjörsvetenskapsakademien* framhåller att det vid såväl grundutbildning som färdigutbildning ofta kan vara nödvändigt med utbildningsgrupper med få elever.

Statskontoret som även synes ha en positiv inställning till YB:s förslag om varierande gruppstorlekar framhåller att ett genomförande av förslaget bl. a. av statsbidragstekniska skäl kräver tillgång på genomsnittliga normtal på gruppstorlekar utifrån vilka skolledarna inom givna ramar får variera elevgruppernas storlek.

Frågan om benämning av den integrerade gymnasieskolan har föranlett uttalanden i ett tjugotal remissvar. Härvid har — utöver det av YB föreslagna namnet gymnasieskolan — flera olika namn diskuterats och föreslagits, t. ex. högskola, fortsättningsskola, läroverk, gymnasial skola och gymnasium. För det sistnämnda namnet har *skolöverstyrelsen* stannat med följande motivering.

Ordet gymnasieskola är i vissa sammansättningar ohanterligt och tungt, t. ex. »gymnasieskolnivå», »gymnasieskolstadium» osv. Om man inför ett helt nytt namn för den samordnade gymnasiala skolan, kan det antas, att de gamla skolformsbenämningarna konserveras. Dvs. inom »gymnasieskolan» eller »högskolan» kommer termen gymnasium till användning för att beteckna de 3-åriga teoretiska linjerna, fackskola för de 2-åriga teoretiska linjerna och yrkesskola för vissa yrkesutbildande linjer. SÖ föreslår av detta skäl, att benämningen gymnasium införs för att beteckna hela det gymnasiala stadiet.

Även *SACO* och *TCO* har stannat för namnet gymnasium. *Poststyrelsen, Kristianstads läns landstingskommun, Tekniska linjers lärarförbund* och *Sveriges mekanförbund* vill ha kvar de nuvarande namnen som underbenämningar. *Mekanförbundet* framhåller härvid, att svårigheterna för avnämarna att bilda sig en uppfattning om kompetensen hos en arbetssökande utan att lätthanterliga benämningar på studievägarna används, är uppenbara. Samma svårigheter måste också

uppstå för elever och målsmän t. ex. inför linjeval. Under återopande av liknande synpunkter föreslår *kompetensutredningen* ytterligare utredning i namnfrågan.

3.2.3 Lärotider

I stort sett samtliga remissinstanser som yttrat sig angående skolans arbetstider har anslutit sig till YB:s principuppfattning om en gemensam arbetstid för hela den gymnasiala skolan. I ett relativt stort antal remissvar biträds emellertid YB:s förslag om att frågan om arbetstiden för hela gymnasieskolan bör göras till föremål för särskild utredning.

Denna uppfattning delas av *skolöverstyrelsen*, *Sveriges mekanförbund*, *TCO*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *LO*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *Folkpartiets kvinnoförbund*.

Mekanförbundet, *Sveriges hantverks- och industriorganisation* samt *Husmodersföreningarnas riksförbund* vill ha utredningen till stånd snarast under det att skolöverstyrelsen anser att tidpunkten för utredningens igångsättande bl. a. med hänsyn till pågående undersökningar och överväganden inom utredningen rörande lärarnas arbetsförhållanden kan diskuteras. Skolöverstyrelsen kommer i detta sammanhang också in på att det är angeläget att lösa frågan om kontinuerlig intagning och avgång.

Önskemål om kontinuerlig intagning och avgång har framförts av flera remissinstanser däribland *statens vattenfallsverk*, *byggnadsstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *statens institut för hantverk och industri* och *Hermods*.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att den nuvarande ordningen med utsläpp endast en gång om året är olämplig från arbetsmarknadssynpunkt och fortsätter.

Från denna synpunkt är det önskvärt med kontinuerlig antagning till gymnasieskolan och därmed kontinuerlig avgång av elever. I avvaktan på att förutsättningar skapas för en sådan ordning bör man emellertid överväga att snarast mera allmänt övergå till antagning två gånger om året för att därigenom få övergången till arbetslivet bättre fördelad.

Behovet av intagning två gånger om året understryks också av *överbefälhavaren*, *Sveriges mekanförbund*, *Jernkontoret*, *LO*, *Svetskommissionen vid ingenjörsvetenskapsakademien*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *SAF* och *Sveriges industriförbund* samt *Svenska byggnadsindustriförbundet*.

Skolöverstyrelsen utvecklar sin syn på skolans arbetstider i ett längre uttalande i vilket man inledningsvis finner angeläget att ha en så långt möjligt samordnad arbetstid för hela den gymnasiala skolan. För annan utbildning än ungdomsutbildning är det enligt överstyrelsen inte nödvändigt med den anpassning som bör ske beträffande gymnasieskolan.

I avvaktan på bl. a. en ny arbetstidsutredning är det nödvändigt att för genomförandet av gymnasieskolan göra klart för sig hur en gemensam arbetstidsanpassning skall ske. Reglerna för gymnasium och fackskola torde få bli i huvudsak riktgivande. Skolöverstyrelsen lämnar därefter en översikt över de arbetstidspro-

blem som närmast behöver beaktas samt gör en bedömning av hur undervisningstiden för yrkesteknik kan komma att påverkas i samband med genomförandet av det integrerade gymnasiet.

Överstyrelsen konstaterar att ett införande av fria lördagar, minskat antal veckor per läsår, avkortad lektionstid och införandet av allmänna ämnen skulle minska den tillgängliga tiden för yrkesteknik till i runt tal hälften av den nuvarande. Vissa blockkonstruktioner kommer dessutom att minska eller framflytta tillgänglig tid för utbildning i yrkesteknik på vederbörande gren och variant, jämfört med respektive grens eller variants nuvarande motsvarighet.

Överstyrelsen räknar med att de angivna tidsförkortningarna för yrkesteknik kommer att medföra krav på kompenserande förlängningar av ett antal yrkesutbildningar med färdigutbildning, inskolning etc. Uppkommande frågor får lösas successivt och läroplans- och blockvis i intimt samarbete med berörda branscher.

YB:s förslag om antalet undervisningstimmar per vecka har föranlett mera delade uttalanden. Ett flertal remissinstanser, bland dem *skolöverstyrelsen*, *skolarbetstidsutredningen*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation* samt *TCO*, anser att man bör fastställa ett fixt veckotimtal. I samtliga fall har man uttalat sig för 35 undervisningstimmar i veckan. Enligt skolöverstyrelsen bör dock undervisningstiden vid arbetsplatsanknuten utbildning kunna ökas till högst 40 veckotimmar. *Skolarbetstidsutredningen* uttalar att ett maximalt veckotimtal av 35 även med ett schema helt utan håltimmar skulle innebära en genomsnittlig arbetsdag om sju lektioner vid genomförd femdagarsvecka. *Sveriges hantverks- och industriorganisation* anför att organisationens delägare hyser delade meningar i frågan om veckotimtalet. Organisationen ansluter sig dock för egen del till YB:s förslag.

TCO befarar att YB:s förslag till regler för undantag från huvudprincipen om ett lika veckotimtal i hela gymnasieskolan vid den praktiska tillämpningen leder till att huvudprincipen blir undantag.

SAF och *Sveriges industriförbund*, *Sveriges mekanförbund* samt *Svenska byggnadsindustriförbundet* föreslår att yrkesskolans veckotimtal skall fastställas till 40.

Mekanförbundet utvecklar sina synpunkter på följande sätt.

Huruvida någon skillnad i fysisk och psykisk belastning vid olika typer av utbildning föreligger eller inte undandrar sig vårt bedömande. Emellertid måste man för att uppnå rättvisa mellan olika utbildningslinjer i de offentliga skolorna beakta elevernas totala arbetsbörda per vecka och således även inräkna den tid eleverna måste ägna åt hemarbete. Det är knappast troligt att eleverna i gymnasiet ägnar mindre än en à två timmar per dag åt hemarbete. Den totala arbetsbördan torde således för dessa elever knappast någonsin understiga 40 timmar. Tvärtom är det nog inte ovanligt att elevernas veckoarbetstid uppgår till betydligt mer. Mot denna bakgrund är det inte bara ett effektivitetskrav utan också ett rättvisekrav att yrkesskolelevernas schemabundna tid överstiger övriga linjers. Vi föreslår därför att veckotimtalet i den av samhället drivna yrkesskolan sätts till 40 timmar.

YB:s förslag rörande lektionstidens längd tillstyrks av de flesta remissinstanser som yttrat sig därom.

I sitt yttrande över YB I föreslog *skolöverstyrelsen* att lektionerna i yrkesteknik skulle omfatta i genomsnitt 50 minuter. Härigenom skulle man kunna åstadkomma en integration av den praktiska och teoretiska undervisningen i ämnet. Genom överstyrelsens förslag skulle den totala undervisningstiden i yrkesteknik komma att omfatta ungefär samma antal minuter som enligt YB:s förslag oaktat veckotimtalet sänkts från av YB föreslagna 35—38 till de av överstyrelsen förordade 35 veckotimmarna. Överstyrelsen avgav också ett förslag till lösning med arbetspass och icke schemabundna raster. Överstyrelsen erinrar i sitt yttrande över YB III om nyssnämnda förslag och framhåller att det skulle möjliggöra en schemateknisk anpassning av yrkesutbildningen till den övriga gymnasiala skolan. Man kan därigenom erhålla samma antal veckotimmar för hela gymnasieskolan. Samma totala arbetstid per vecka (skolarbetstid + tid för hemarbete) bör eftersträvas för hela den gymnasiala skolan. Överstyrelsen önskar i avvaktan på en eventuell ny utredning ha möjlighet att i större utsträckning än nu pröva och där så finns lämpligt tillämpa nämnda eller liknande uppläggning.

Skolöverstyrelsen påpekar att utbildningstiderna kan minskas genom rationaliseringar och anför i detta sammanhang.

Rationaliseringarna av olika yrkesutbildningar och de tidsförkortningar som därvid kan uppnås är ett arbete för vilket SÖ behöver betydligt ökade resurser för att det inte ska ta för många år i anspråk. Enär kostnaderna härför syns bli en bråkdel av vad som kan sparas, är det angeläget med sådana resurser att arbetet kan bedrivas mer obehindrat av andra rutiner än vad som nu är möjligt med SÖ:s nuvarande personalresurser.

3.2.4 Huvudmannaskap

Frågan om huvudmannaskapet för yrkesutbildningen behandlas av ett stort antal remissinstanser. Av dessa är de flesta eniga med YB om lämpligheten av *en* gemensam huvudman för den föreslagna integrerade gymnasieskolan. Primärkommunen förordas som huvudman i princip, i enlighet med beredningens förslag, av det största antalet instanser.

Skolöverstyrelsen förklarar sig helt allmänt instämma i den slutsats och de förslag som YB lagt fram beträffande huvudmannaskapsfrågan. I 22 av 24 till överstyrelsen ingivna yttranden har förslaget om primärkommunen som huvudman för yrkesutbildningen godtagits.

Riksrevisionsverket, majoriteten av *länsarbetsnämnderna* samt ett tiotal *länsstyrelser* biträder även beredningens förslag, några instanser dock med viss tvekan. Så t.ex. anser *länsstyrelsen i Stockholms län*, att det framlagda förslaget närmast framstår som ett slags kompromisslösning med en sådans svagheter av främst systematisk och principiell natur men som måhända likväl får betecknas som den rimligaste ordning man i dagens läge kan uppnå.

Av övriga drygt 50 instanser som yttrat sig i denna fråga delar ca 40 YB:s uppfattning, däribland *statskontoret*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska landstingsförbundet*, *Svenska stadsförbundet*, ett tiotal *landstingskommuner*, *Sveriges me-*

kanförbund, SACO, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, SAF och Sveriges industriförbund.

För landstingskommunalt huvudmannaskap uttalar sig bl. a. *statens vattenfallsverk, statens institut för hantverk och industri, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Västerbottens län, Sveriges Grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges Folkhögskoleelevers förbund* och ett fåtal *landstingskommuner*.

Ungefär hälften av de instanser som tagit ställning till frågan om huvudman för hela den föreslagna gymnasieskolan framhåller liksom YB vikten av att frågan senare omprövas. För en omprövning uttalar sig bl. a. *dåvarande socialstyrelsen, några länsstyrelser, Lantbruksförbundet, statskontoret, ett tiotal landstingskommuner, TCO, Svenska yrkesutbildningsföreningen och Chalmers Tekniska Högskola*.

Ungefär 25 instanser anser med YB, att annan än primärkommunen kan eller bör som nu inneha huvudmannaskapet för utbildning inom jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring, om inte särskilda skäl föreligger. Bland dessa återfinns *domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, ett antal landstingskommuner och några länsstyrelser*.

Av ett relativt stort antal instanser, som tar ställning till förslaget att vårdyrkesutbildningen bör som en möjlighet vid sidan av en primärkommunal skola kunna drivas av landstingen, tillstyrker så gott som samtliga YB:s förslag. Till YB:s förslag ansluter sig bl. a. *dåvarande medicinalstyrelsen, ett antal länsstyrelser och landstingskommuner, statens handikappråd, Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet*.

YB:s förslag, att landstingskommun i vissa fall skall kunna överta huvudmannaskapet för hela gymnasieskolan, har behandlats av ett stort antal remissinstanser. Till- och avstyrkanden fördelar sig tämligen lika.

Skolöverstyrelsen anser, att YB inte redovisat ordentliga skäl för detta förslag och att frågan på det hela taget är otillräckligt utredd. SÖ är därför inte beredd att ta ställning i frågan nu utan anför.

En så radikal åtgärd som att på två huvudmän klyva skolväsendet mellan grundskolestadiet och det gymnasiala stadiet bör emellertid inte komma i fråga, utan att man först på ett övertygande sätt visat på fördelar som väger upp nackdelarna. Även om en sådan ytterligare belysning av problemet i första hand sker från pedagogiska och skolorganisatoriska samt allmänt kommunalpolitiska synpunkter, bör dessutom en ordentlig penetration ske av de, såvitt SÖ kan förstå, mycket komplicerade administrativa konsekvenserna, som skulle uppkomma om man vill förverkliga tanken på ett landstingskommunalt huvudmannaskap för det gymnasiala skolsystemet.

Endast 1 av 10 till SÖ inkomna remissyttranden tillstyrker förslaget.

Förslaget avstyrks vidare bl. a. av *dåvarande socialstyrelsen, fem länsstyrelser och två landstingskommuner*.

Länsstyrelsen i Stockholms län tillstyrker förslaget och likaså *Svenska landstingsförbundet och fem landstingskommuner*.

Flertalet av de remissinstanser som tar upp frågan instämmer i YB:s förslag att skolöverstyrelsen skall överta den centrala tillsynen över samtliga yrkesutbildningsformer. Några få understryker dock endast behovet av en central ledning t. ex. *byggnadsstyrelsen*.

Ett par länsstyrelser, *styrelsen för Skogshögskolan*, *blind- och dövlärautredningen*, *skogsbrukets yrkesutbildningskommitté*, *Sveriges mekanförbund*, *SFS* och *några landstingskommuner* tillhör de instanser som förordar skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet.

Flera av de myndigheter som mera direkt skulle komma att beröras av förslaget intar en tveksam hållning eller uttrycker en från YB:s förslag avvikande uppfattning.

Så gör bl. a. *domänstyrelsen*, *skogsstyrelsen* och *Alnarpsinstitutet*.

3.2.5 Utbildning av handikappade

Frågan om de handikappades utbildning har berörts i ungefär en tredjedel av remissyttrandena över YB I. Samtliga har ställt sig positiva till YB:s tankegångar. Man instämmer i YB:s målsättning för handikappades utbildning och anser tiden vara inne för en genomgripande reform på detta område.

Skolöverstyrelsen lämnar en egen redogörelse för beslutade och planerade åtgärder på området och säger sig ha för avsikt att utfärda rekommendationer beträffande skolbyggnader och planeringsverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med YB:s förslag.

Dåvarande medicinalstyrelsen framhåller, att de anförda principiella synpunkterna beträffande organisationen av de handikappades yrkesutbildning bör kunna bli av stort värde vid den framtida uppläggningsplaneringen av organisationsplaner. De handikappades yrkesutbildning är otvivelaktigt av så väsentlig betydelse, att man dock knappast kan avvakta att en mer rationell organisationsplan kommer till stånd. Beträffande de handikappades yrkesval ansluter sig medicinalstyrelsen till av YB förordad kontakt med specialister utanför skolans ram. De av YB föreslagna anpassningskurserna bör kunna ersätta det tionde och elfte skolåret, som för närvarande provas för svårt fysiskt handikappade elever. Dessa kurser bör enligt medicinalstyrelsens mening få en relativt fri utformning till innehåll och längd, men torde i många fall vara avgörande för att eleven senare skall kunna tillgodogöra sig yrkesutbildning eller yrkesträning. Medicinalstyrelsen anser även att det bör övervägas, huruvida inte ett speciellt samarbetsorgan på länsnivå, med uppgift att planera och utöva tillsyn över de handikappade ungdomarnas utbildning och sociala anpassning, bör anordnas.

Arbetsmarknadsstyrelsen påpekar vikten av att man uppmärksammar de bioteknologiska aspekterna. Vidare understryks att det för vissa grupper av handikappade även i fortsättningen blir nödvändigt med specialkurser och specialskolor. Bristen inom detta område är för närvarande mycket stor.

Statens handikappråd och *handikapputredningen* understryker behovet av särordningar för svårt handikappade. Handikapprådet uttalar, att behovet av yrkesundervisning för vuxna handikappade bör vidare utredas. Ett av de viktigaste skälen härtill är att flertalet personer med svåra handikapp förvärvat sitt handikapp sedan de blivit vuxna. Rådet framhäver vidare behovet av forskning på området samt av förstärkt pedagogisk handikappexpertis i skolförvaltningen.

TCO konstaterar med tillfredsställelse, att *YB* starkt betonar nödvändigheten av en integrering av denna undervisning med vanlig yrkesutbildning, vilket *TCO* anser vara helt i överensstämmelse med såväl det allmänna synsättet som anvisningarna i grundskolans läroplaner om de handikappades skolgång. *TCO* framhåller vikten av att *YB* i sitt fortsatta arbete tar som sin uppgift att bl. a. samordna alla former av yrkesutbildning för handikappade.

Medicinska fakulteten vid Göteborgs universitet erinrar om den s. k. kompensationsstanken, vilken skulle innebära att de handikappade genom en bättre utbildning än den som meddelas icke-handikappade skulle få större möjligheter att bli jämställda med icke-handikappade.

Åtskilliga andra remissinstanser, t. ex. *länsstyrelsen i Jämtlands län, 1960 års blindvårdsutredning, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Skolledarförbundet* och *Målsmännens riksförbund* understryker behovet av åtgärder för arbetsanskaffning, varvid framhålls angelägenheten av samordnande åtgärder från samhällets organ, samverkan med näringslivet, insats från näringslivets sida genom handikapputbildning i inbyggda skolor, upplysningsverksamhet m. m.

4. Utbildning inom jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden

4.1 YB:s och SYK:s förslag

YB har vid sin behandling av utbildningen inom jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden funnit att det saknas möjligheter att anordna en gemensam utbildning i ett block för dessa områden och har därför föreslagit att utbildning inom dessa tre områden organiseras som tre särskilda linjer. YB framhåller emellertid nödvändigheten av att varje möjlighet till samordning beaktas i samband med den framtida planeringen av gymnasieskolor. I YB I pekar YB på att dessa tre slag av yrkesutbildning måste ha tillgång till brukningsenheter och lokaliseras med hänsyn till detta. De blir således genom sin lokalisering tämligen fristående från det gymnasiala skolsystemet i övrigt. Dessa skolor bör emellertid samordnas med övriga gymnasiala skolor på så sätt att läroplanerna erhåller i princip samma konstruktion som läroplanerna för gymnasieskolans tekniska linjer.

YB föreslår att det i gymnasieskolan organiseras en jordbruksteknisk linje, som omfattar två läsår och bygger på grundskolan. För elever som har längre praktik i lantbruk föreslås emellertid en till ett år förkortad utbildning, där hänsyn tas till elevernas större kunskaper i arbetsteknik. Denna ettåriga utbildning föreslås bli organiserad som hushållsteknisk gren, jordbruksteknisk linje och eventuellt även skogsbruksteknisk gren. Till den hushållstekniska grenen skall även de kunna tas in som genomgått första årskursen av den tvååriga jordbrukstekniska linjen och till den ett-åriga jordbrukstekniska linjen de som genomgått gymnasieskolans två- eller treåriga mera teoretiska linjer.

Den trädgårdstekniska linjen föreslås fr. o. m. tredje terminen delas i en anläggningsgren och en odlingsgren. Även den personal som är sysselsatt i distribution av trädgårdsprodukter såväl inom parti- som inom detaljhandel inklusive blomsterbindning bör kunna utbildas inom denna linje.

När det gäller den skogliga yrkesutbildningen föreligger, som inledningsvis anförts, förslag såväl från YB som från SYK.

YB föreslår en ettårig skogsbruksteknisk linje med grundläggande utbildning för yrkesverksamhet som skogsarbetare. Utbildningen skall även kunna skapa förutsättningar för vidareutbildning till bl. a. förman, företagare eller maskinförare.

SYK redogör inledningsvis för den nuvarande skogliga yrkesutbildningen och framhåller att det finns fyra skolformer för skogsutbildning, nämligen skogsbruksskolor, skogsskolor, skogsmästarskola och skogshögskola. SYK:s uppdrag har avsett de tre förstnämnda skolformerna, som kallas skogsbrukets yrkesskolor. I detta sammanhang behandlas endast utbildningen vid skogsbruksskolorna.

Vid skogsbruksskolorna, som f. n. är 43 till antalet, anordnas huvudparten av den statsunderstödda skogsyrkesutbildningen, vilken skogsvårdsstyrelserna är ålagda att bedriva under skogsstyrelsens ledning och tillsyn.

De planerande och samordnande uppgifterna i fråga om utbildningen inom resp. län handhas av en utbildningsledare, vilken i större län är chef för skogsvårdsstyrelsens utbildningssektion, medan ifrågavarande funktion i mindre län förenas med andra arbetsuppgifter. Som platschefer på skolorna finns rektorer. Lärarpersonalen består av två huvudgrupper, nämligen yrkeslärare och instruktörer. Därtill kommer timlärare, som svarar för undervisningen huvudsakligen i allmänna ämnen samt för speciella avsnitt i vissa ämnen. Vid fem skolor med omfattande maskinteknisk utbildning har försöksvis tjänster som tekniker inrättats.

Skogsbruksskolans årskurs 1 utgör första ledet i den skogliga utbildningsgången. I den meddelas grundutbildning för blivande skogsarbetare, skogsbrukare och förmän. Den utgör också en obligatorisk utbildning för inträde i skogsskola. I skogsbruksskolans årskurs 2 är utbildningen uppdelad på en driftsekonomisk linje för skogsbrukare och en maskinteknisk linje för utbildning av traktorförare. Utöver nämnda kurser förekommer grundläggande förmansutbildning samt fortbildningskurser för yrkesverksamma skogsarbetare, skogsbrukare och förmän.

SYK diskuterar skogsyrkesutbildningen ur två principiellt skilda synvinklar, nämligen dels som en intern angelägenhet för skogsnäringen med syfte att tillgodose skogsbrukets behov av arbetskraft, dels som ett samhällets engagemang i avsikt att erbjuda ungdomen önskad utbildning. SYK framhåller, att dessa synsätt i praktiken mycket väl kan förenas. Planering och dimensionering av yrkesutbildningen måste t. ex. ta hänsyn till både näringslivets behov av arbetskraft och de presumtiva elevernas önskemål om utbildning. Ingendera av dessa båda faktorer bör ges företräde. Behovet av arbetskraft inom skilda näringar och yrken bedöms emellertid, åtminstone på längre sikt, komma att bli utslagsgivande vid avvägningen av utbildningsresurserna. Skogsutbildningen måste självfallet inriktas på yrkesverksamhet inom skogsbruket, men den kan därför inte betraktas som en från annan yrkesutbildning isolerad verksamhet. Kommittén hänvisar till att utbildningsvägarna på det gymnasiala åldersstadiet alltmer kommit att betraktas som ett system, vars olika delar bör hänga samman med varandra samt så långt som möjligt tillgodose såväl olika ungdomars anlag, intressen och önskemål som samhällets behov av utbildade.

Med utgångspunkt från direktiven för YB och dess principförslag diskuterar SYK olika typer av utbildningsblock, dvs. en tämligen ospecialiserad, på breda yrkesområden inriktad utbildning, som måste följas av inskolning i företag, som anställer de utbildade. Gemensam grundutbildning för jord- och skogsbruk har därvid ansetts ligga nära till hands men även andra kombinationer har övervägts, t. ex. mellan skogsbruket och skogsindustrin respektive verkstadsindustrin.

SYK finner en gemensam grundläggande utbildning för jord- och skogsbruk inte vara befogad som normal linje. I yrkesskolorna för jordbruk resp. skogsbruk

måste nämligen undervisningen inriktas på tillämpning av de biologiska och tekniska ämnena i den utsträckning resp. näringar fordrar. En blockutbildning för jord- och skogsbruk anses förlänga och fördyra utbildningen utan att däremot svarende vinster i pedagogiska avseenden kan uppnås.

Även om en gemensam grundutbildning avvisas, så framhåller SYK att blivande yrkesutövare inom den kombinerade företagsformen jordbruk-skogsbruk bör ha yrkeskunnighet inom båda näringarna.

Mot gemensam grundutbildning för skogsbruket och andra näringar riktas principiellt samma invändningar som mot gemensam grundutbildning för jordbruk och skogsbruk. Utbildningen anses bli förlängd utan att man uppnår fördelar av vare sig pedagogisk eller ekonomisk natur.

Den grundläggande yrkesutbildningen vid skogsbruksskolorna är nu inte specialiserad utan gemensam för flera inom skogsnäringen verksamma yrkeskategorier, arbetare och arbetsledare likaväl som företagare.

Beträffande inriktningen och omfattningen av undervisningen i läroämnena vid skogsbrukets skolor anser SYK, att målen för skilda former av skogsutbildning skall vara bestämmande. I överensstämmelse med denna syn anses undervisningen i läroämnena vara befogad, om den uppfyller kraven att underlätta undervisningen i yrkesämnena, att utveckla elevernas kommunikationsfärdigheter, dvs. fördjupa kunskaperna i svenska och eventuellt även i ett främmande språk, eller att ge en vidgad och fördjupad orientering om samhället.

I sitt första betänkande förordade kommittén preliminärt att utbildningen vid skogsbruksskolorna skulle omfatta dels en ettårig grundutbildning, dels specialinriktade vidareutbildningskurser till företagare, maskinförare och förmän.

SYK bygger sitt slutliga förslag till utbildningsgång dels på en intervjuundersökning rörande kraven på utbildningen vid skogsbruksskolorna och uppläggningsen av verksamheten vid dessa, dels på remissyttranden över kommitténs första betänkande.

Som första led i den genomgående utbildningsgången föreslår kommittén en ettårig grundutbildning (grundkurs) i skogsbruksskola. Syftet med undervisningen vid denna är att meddela grundläggande kunskaper och färdigheter för yrkesverksamhet som skogsarbetare. För yrkesverksamma skogsarbetare och skogsbrukare utan skolmässig grundutbildning samt för personer, vilka genomgått mera omfattande utbildning, exempelvis fackskola, föreslås två olika former av särskilda grundutbildningskurser, som antas kunna begränsas till en termin. Studieförutsättningarna i fråga om kunskaper och mognad för dessa elever anses nämligen avvika så mycket från de yngre elevernas, att undervisningen för dem bör vara speciellt tillrättalagd.

Utom den genomgående utbildningsgången föreslås vid skogsbruksskolorna utbildning i yrkesspecialiserande linjer till företagare, förmän och maskinförare. Dessa kurser anses kunna genomföras under högst en termin. För samtliga yrkesgrupper föreslås fortbildningen intensifierad.

Vid sidan av den normala utbildningsgången föreslår kommittén försöksverk-

samhet med kombinerad grundutbildning i jordbruk och skogsbruk. Även på vidareutbildningsplanet förutsätts viss integration mellan utbildningsformerna för de två näringarna.

SYK har utarbetat förslag till *läroplaner* dels för ettårig grundutbildning samt yrkesspecialiserande linjer för utbildning till företagare, maskinförare och förmän, dels för kombinerad grundutbildning i jordbruk och skogsbruk.

I följande timplan för grundkursen anges de obligatoriska momenten. Därutöver förutsätts högst tre veckotimmar kunna anslås för frivilliga tillvalsämnen, av vilka främst engelska bedöms bli aktuellt.

Timplan för ettårig grundutbildning vid skogsbruksskola

Ämne	Rikt tid timmar	
1. <i>Läroämnena</i>		
Svenska	40	
Samhällskunskap	80	
Ergonomi	45	165
2. <i>Redskap och maskiner</i>		
Maskin- och materiallära	40	
Redskap och maskiner för skogsproduktion	30	
Redskap och maskiner för drivning	105	175
3. <i>Skogsproduktion</i>		
Marklära och skogsbotanik	45	
Beståndsanläggning	170	
Beståndsvård	110	325
4. <i>Drivning</i>		
Sortimentsmetoden	365	
Stam- och trädmetoder	50	
Virkesvård	20	
Fjärrtransport	20	455
5. <i>Skogsmätning</i>		
Matematik	40	
Virkessortiment och virkesmätning	30	
Aptering	30	
Skogsuppskattning	20	120
6. <i>Naturvård</i>		
Lagar och organisationer	10	
Landskapsvård	20	
Vilt- och fiskevård	10	40
7. <i>Fysisk träning</i>		120
Summa		1 400

Införandet av nioårig grundskola anses möjliggöra en sådan utökning av lärostoffet i skogsbruksskolornas grundutbildningskurser, som svarar mot de skärpta yrkeskraven på både skogsarbetare och företagare i framtiden. En fördjupning och i vissa avseenden breddning av lärostoffet bedöms vara mest aktuell för ämnena skogsproduktion, maskin- och redskapslära samt skogsmätning.

SYK har även framlagt förslag till timplaner för yrkesspecialiserande linjer för företagare, maskinförare och förmän (bil. 5—7 till SYK I).

Den kombinerade grundutbildningen i jordbruk och skogsbruk bör enligt förslaget genomföras under tre terminer. I fråga om jordbruket skall utbildningen ge eleverna i stort sett samma kunskaper och färdigheter som erhålls genom grundläggande yrkeskurs om 42 veckor vid lanbruksskola. I fråga om skogsbruket skall målet för undervisningen vara i huvudsak detsamma som för den av kommittén i dess förra betänkande föreslagna ettåriga grundutbildningen. Utbildningens innehåll framgår av följande *timplan för kombinerad grundutbildning i jordbruk och skogsbruk*.

Ämne	Vecko- timmar	Total tid timmar	
1. Svenska	1,5	90	
2. Matematik och mätninglära	2,1	120	
3. Samhällskunskap	1,5	90	
4. Fysik och kemi	1,5	90	
5. Biologi	1,0	60	450
6. Växtodlingslära	4,0	240	
7. Husdjurslära	3,0	180	
8. Maskin- och redskapslära	5,0	300	
9. Ekonomi	1,5	90	810
10. Skogsproduktion	4,0	240	
11. Drivning	6,0	360	
12. Naturvård	1,0	60	
13. Gymnastik och ergonomi	2,0	120	780
14. Tid till förfogande	1,0	60	
Summa	35,0	2 100	

SYK pekar på några utmärkande drag i de ekonomiska tendenserna inom skogsnäringen samt utvecklingen beträffande rationalisering och säsongvariationer i arbetskraftsbehov, vilka påverkar rekryteringsbehovet av arbetskraft och därmed även utbildningsbehovet. Bland andra faktorer av betydelse i detta sammanhang nämns produktionens storlek, företagets organisationsstruktur och arbetskraftens åldersfördelning.

I fråga om rationaliseringstakten har långtidsutredningen räknat med 5 1/2 % årlig nedgång av arbetskraftsåtgången under perioden 1965—1970, vilket nära ansluter sig till utvecklingen 1960—1965. Sammanställt med antagen avverkningsökning från 64 milj. m³ sk år 1965 till 72 milj. m³ sk år 1970, skulle arbetskraftsbehovet räknat i dagsverken minska med ca 3 %.

Kommittén erinrar om svårigheterna att säkert bestämma totala antalet skogsarbetare resp. lantbrukare med verksamhet i både jordbruk och skogsbruk.

Med undantag för vissa arbetsgivare är medelåldern för de i skogsbruket yrkesverksamma klart högre än för genomsnittet av övriga yrkesverksamma. Speciellt framträdande är den höga frekvensen lantbrukare i de övre åldersklasserna.

SYK anser det närmast omöjligt att fixera avgången från skogsyrket med sådan säkerhet, att resultaten kan användas för exempelvis långsiktiga prognoser. Den

allmänna trenden lär däremot kunna bedömas peka klart mot högre pensionsavgång än normalt och överflyttning av många säsongarbetare till andra yrken.

SYK anser att tidigare utredningar i allmänhet underskattat rationaliserings-takten. Riskerna för felbedömningar i denna riktning anses därför böra särskilt uppmärksammas.

SYK har framräknat ett teoretiskt nyrekryteringsbehov för hela landet av 1 425 heltidsarbetande för år. Antalet personer med sysselsättning inom skogsbruket kommer dock att bli större än vad de nämnda beräkningarna visar, eftersom en viss del av arbetskraftsbehovet, särskilt inom privatskogsbruket, kommer att fyllas av deltidsarbetande.

Utbildningsbehovet måste sättas lägre än rekryteringsbehovet, eftersom inte alla nyrekryterade kan förutsättas genomgå skoglig grundutbildning. För vissa arbeten torde skoglig grundutbildning inte heller behövas. Med hänsyn till rationaliseringarna inom skogsnäringen och den relativt låga nyrekryteringen under senare år har kommittén bedömt att skogsbruksskolorna omkring 1970 bör vara dimensionerade för sammanlagt 900 elever i ettårig grundutbildning samt för 250 elevplatser för vidareutbildning och fortbildning.

SYK framhåller att det bör ankomma på huvudmännen och tillsynsmyndigheterna att bestämma över skogsbruksskolornas framtida lokalisering. SYK har emellertid upprättat ett förslag till hur utbildningsbehovet, 1 150 elevplatser, skulle kunna tillgodoses med avseende på antal skolor och elevplatser i olika län.

Kommitténs rekommendationer innebär att antalet skogsbruksskolor minskas från nuvarande 43 till 30. Från ekonomiska synpunkter anser kommittén, att ett fullföljande av den planering, som den rekommenderat, är ytterst välmotiverat och angeläget. I anslutning härtill framhåller kommittén att den inte funnit några skäl som talar för att en koncentration av skolverksamheten enligt dess rekommendationer skulle få negativ inverkan på elevrekryteringen.

Koncentration av utbildningen till en skola i flertalet län gör det enligt SYK:s mening inte längre nödvändigt med ett särskilt organisatoriskt led mellan skogsbruksskolornas styrelse och dess rektor. De arbetsuppgifter avseende grund- och vidareutbildning, som nu åligger utbildningssektioner och utbildningsledare anses kunna överföras på rektorerna. Viss förstärkning av skolornas arbetskraft för kontorsgöromål torde komma att behövas i samband därmed.

SYK anser att en utvidgad undervisning i vissa ämnen förutsätter kunskaper, som yrkeslärare i allmänhet inte kunnat förvärva i skogsskolan. Dessa problem kan lösas antingen genom fortbildning av nu verksamma yrkeslärare eller genom överflyttning av undervisningen på lärare med adekvata ämneskunskaper.

SYK har funnit att samtliga skogsbruksskolor med plats för minst två klasser i grundutbildning bör ha underlag för en tjänst som ämneslärare (motsvarande adjunkt). I de fall lärarbehovet kan tillgodoses genom anlitande av timlärare med motsvarande kompetens, anses detta böra prövas i första hand.

Erfarenheterna från verksamheten vid skogsbruksskolorna visar att uppgifterna för yrkeslärare och instruktörer inte är så skiljaktiga, som det avsågs när sist-

nämnda tjänster inrättades. Instruktörerna fullgör sålunda i många fall samma arbetsuppgifter som yrkeslärarna även om flertalet av dem måste anses behärska en snävare sektor av lärostoffet än yrkeslärarna. Denna begränsning medför lägre flexibilitet i fråga om skogsbruksskolornas lärarkapacitet än vad som skulle vara fallet om samtliga hade full yrkeslärarkompetens. Med hänsyn dels till denna omständighet, dels till ökade krav på lärarnas ämneskunskaper i framtiden, föreslår SYK att den nuvarande lärargruppen instruktörer successivt avvecklas. I samband därmed bör instruktörerna genom särskilda åtgärder beredas möjlighet att komplettera sina kunskaper och därigenom bli behöriga att erhålla yrkeslärartjänster.

Vid bedömning av lämpligt *delningstal för uppdelning av klasserna* måste enligt SYK:s mening de speciella omständigheter, som gäller för skogsbruksskolornas undervisning, noga beaktas. Arbetet måste ofta fördelas på stora ytor och individuell handledning är nödvändig i många arbetsmoment.

Skolstadgans bestämmelser om elevantalet i heltidskurs av verkstadsskolkaraktär föreslås komma att tillämpas på skogsbruksskolorna. En klass skall sålunda normalt bestå av högst 16 elever. För övningarna har kommittén angett behovet av undervisning i mindre grupper genom beräkning av erforderlig lärartid för olika kurstyper. Vid grundkursen förutsätts övningarna komma att bedrivas i grupper om högst åtta elever. För vidareutbildningen varierar behovet av uppdelning på grupper mellan olika linjer.

Undervisningen vid skogsbruksskolorna föreslås komma att tillämpa de *lärotider för grundkursen*, som skolarbetstidsutredningen föreslagit för grundskola och gymnasium. Detta innebär 40 veckors läsår med 35 veckotimmar om 40 minuter. I anslutning här till har SYK framhållit att grundkursens lärotider inte bör begränsa varken verksamhetsårets eller den dagliga undervisningens omfattning vid skogsbruksskolorna. Det bör tvärtom framstå som ytterst angeläget att utnyttja skolanläggningarna så effektivt, både med avseende på daglig användningstid och årsbeläggning, som tillgången på personal medger.

För intagning i skogsbruksskolornas grundkurs anses inga andra formella krav böra uppställas än genomgången grundskola. För vidareutbildningskurser föreslås krav på genomgången grundkurs eller motsvarande kunskaper och färdigheter.

SYK understryker att skogsbruksskolorna regelmässigt kommer att rekrytera sina elever från relativt stora regioner. De karakteriseras därför som centrala skolor. Från planeringssynpunkt och för effektivt utnyttjande av resurserna anses övervägande skäl tala för landstingskommunalt huvudmannaskap. Kommuner, enskilda företag och staten anses av olika skäl inte kunna komma i fråga som huvudmän. Beträffande skogsvårdsstyrelserna anför SYK, att de byggt upp den nuvarande skogsykesutbildningen och att många fördelar skulle vara förknippade med skogsvårdsstyrelserna som huvudmän. Eftersom styrelsernas ekonomiska resurser är mycket begränsade, skulle de emellertid inte kunna fullgöra alla de ekonomiska förpliktelser, som åligger en huvudman. SYK anser därför skogsvårdsstyrelserna inte vara lämpliga som huvudmän för skogsbruksskolorna.

SYK förordar en *särskild styrelse* för skogsbruksskolorna.

En gemensam styrelse bör tillsättas vid landsting med flera skogsbruksskolor. För de landsting, som har central styrelse för alla sina skolor, kommer självfallet även skogsbruksskolan att lyda under denna.

SYK förordar i överensstämmelse med beslut av 1963 års riksdag, att den *centrala tillsynen* över såväl skogsbruksskolorna som skogsinstituten skall föras över till skolöverstyrelsen. Länsskolnämnden blir därigenom tillsynsmyndighet för skogsbruksskolorna.

I fråga om den centrala tillsynens organisation föreslår SYK att en ny byrå inrättas inom skolöverstyrelsens undervisningsavdelning för yrkesutbildningsfrågor. Denna byrå skulle handlägga pedagogiska ärenden rörande yrkesutbildningen för såväl skogsbruk som jordbruk. SYK utgår från att tillsynen över båda förs över till skolöverstyrelsen vid samma tidpunkt. Den föreslagna nya byrån skulle delas i en sektion för skogsbrukets ärenden och en sektion för jordbrukets samt förses med sektionschefer och konsulenter.

4.2 Remissyttranden

Domänstyrelsen och *skogsstyrelsen* avstyrker YB:s förslag till läroplan för skogsbruksteknisk linje och anför därvid huvudsakligen följande argument. De allmänna ämnena har getts för litet utrymme i utbildningen och begränsat möjligheterna till fritt tillval för elever som väljer skoglig utbildning. Läroplanen är i alltför hög grad avpassad efter dagens konventionella arbetsmetoder medan hänsyn icke tagits till den snabba utveckling mot högmekanisering som skogsbruket undergår. Utbildningen bör vara tvåårig. *Skogshögskolan* har i stort sett framfört samma synpunkter.

Flertalet *skogsvårdsstyrelser* tillstyrker däremot i princip YB:s förslag. *Skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län* ifrågasätter om inte utbildningen bättre borde anpassas till ett framtida, mera högmekaniserat skogsbruk men finner att en sådan anpassning inte kan göras utifrån de osäkra uppgifter om skogsbrukets framtida yrkeskrav som nu föreligger.

Remissinstanserna anför inga principiella invändningar mot läroplansförslagen avseende de *trädgårdstekniska* och *jordbrukstekniska* linjerna.

Lantbruksstyrelsen konstaterar, att YB i fråga om jordbruks- och trädgårdsutbildning endast uppehållit sig vid den grundläggande yrkesutbildningen, och hävdar, att uppmärksamhet även måste ägnas den yrkesspecialiserande utbildningen på området. *Veterinärstyrelsen*, *lantbrukshögskolan*, *Alnarpsinstitutet* och *Svenska lantarbetareförbundet* anför olika synpunkter rörande innehållet i trädgårdslinjen.

Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län anser den hushållstekniska grenen inom jordbrukslinjen överflödig. *Statens institut för konsumentfrågor*, *seminariet*

för huslig utbildning i Uppsala och Centerns kvinnoförbund är dock av motsatt uppfattning.

Remissinstanserna ansluter sig i allmänhet till de principuttalanden om yrkesutbildningens ställning och uppgifter, som SYK anfört. Man accepterar således att yrkesutbildningen betraktas som ett samhällets engagemang varigenom både ungdom och vuxna kan få erforderlig skolning för yrkesverksamhet. I mera utförliga yttranden diskuteras i regel kommitténs ställningstaganden mot bakgrunden av YB:s förslag till en integrerad gymnasial skola.

Remissinstanserna har uppmärksammat framförallt tre frågor av allmän natur, nämligen konstruktionen av utbildningsblock och därmed undervisningens inriktning, utbildningens längd för olika linjer samt utrymmet för allmänna ämnen. I många yttranden belyses avvägningsproblemen ur ekonomisk synvinkel.

Skogsarbetareförbundet erinrar om att samhällets ekonomiska resurser och personaltillgång för samtliga utbildningsbehov är och sannolikt kommer att förbli otillräckliga. Därför måste det anses befogat att noga överväga hur undervisningen i den nya skolan skall planeras och läggas upp för att den skall ge optimalt utbyte. En tidig målinriktning inom den grundläggande yrkesutbildningen bör medföra en tidsvinst genom ungdomarnas tidigare inträde i förvärvslivet. Frågan gäller enligt förbundet inte en begränsning av möjligheterna för de praktiska yrkenas utövare att förkovra sig i allmänna ämnen utan tidpunkten och formerna för påbyggnaden av den allmännteoretiska undervisningen efter grundskolan. En målinriktad grundutbildning redan under första året vid skogsbruksskolorna får dock inte medföra en kvalitativt sämre yrkesutbildning för skogsbrukets del än för näringslivet i stort.

Domänstyrelsen framhåller att skogsbrukets utbildning inte får ställas vid sidan av annan utbildning vid skolformernas utveckling och omdaning till en gymnasial skola. I stället anses alla möjligheter för samordning böra tillvaratas under beaktande av den skogliga yrkesutbildningens specifika krav. Styrelsen förutsätter dock att förverkligandet av YB:s intentioner ställer stora ekonomiska krav på samhället och därför kommer att ta avsevärd tid. Under denna omställningstid bör förändringar i den skogliga yrkesutbildningen utformas så att framtida anpassning till gymnasieskolan inte försvåras.

Den ungdom, som väljer skoglig yrkesutbildning, måste få samma möjligheter som övriga studerande att snedda mellan olika utbildningslinjer. Av den anledningen måste utbildningen innehålla ett med andra linjer jämförligt stoff av icke-specifika ämnen. Skolorna behöver också lokaliseras på ett sådant sätt, att den skogliga yrkesutbildningen kan integreras i den nya gymnasieskolan.

Svenska landstingsförbundet anser att förslagen rörande den egentliga yrkesutbildningens uppläggning och innehåll är väl underbyggda. Förbundet framhåller vidare, att en anpassning av den skogliga yrkesutbildningen till YB:s förslag om yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan sannolikt skulle medföra behov av ökad utbildningstid.

Skogsstyrelsen erinrar om att verket i sitt utlåtande över YB:s första betänkande funnit sig böra acceptera tanken på en i princip tvåårig yrkesutbildning, om däri

skall innefattas en väsentlig påbyggnad av den allmänbildning, som meddelas i grundskolan. Skälet för detta ställningstagande är nödvändigheten att erbjuda dem som väljer skoglig utbildning samma allmänbildning som övriga yrkesgrupper. Styrelsen skulle dock föredra en exempelvis tioårig allmän ungdomsskola åtföljd av målinriktad yrkesutbildning framför den av YB skisserade skolan.

En tredjedel av länsstyrelserna, vissa landstingskommuner och lantbrukets organ samt en del *sammanslutningar för arbetstagare* betonar önskvärdheten av att skogsbrukets yrkesutbildning samordnas med övriga linjer i den föreslagna gymnasiala skolan. En avskärmning av skogsbrukets yrkesutbildning från övriga näringar bedöms kunna leda till rekryteringssvårigheter för skogsbruket och dess skolor.

YB framhåller att skillnaderna mellan dess eget och kommitténs förslag rörande den skogliga yrkesutbildningen inte blivit större än att de på de flesta väsentliga punkter synes kunna sammanjämkas, trots att kommittén arbetat från andra utgångspunkter och särskilt i fråga om utbildningsgång och skollokalisering haft direktiv, vilka markant avvikit från YB:s. Beredningen anser att kommitténs uppfattning inte står i strid med YB:s förslag om att den skogliga yrkesutbildningen skall ingå i totalplaneringen för den av beredningen föreslagna gymnasieskolan. Beträffande undervisningens innehåll förordar YB att de allmänna ämnena får samma utrymme på den skogliga linjen som på andra motsvarande yrkesutbildande linjer i gymnasieskolan.

I fråga om de allmänna ämnena ansluter sig *länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs och Jämtlands län, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och RLF* i huvudsak till SYK:s förslag.

SYK:s förslag beträffande utbildningsblockens konstruktion och bredd godtas av skogsbrukets organ med några få undantag. Lantbrukets organisationer samt vissa länsstyrelser och landsting anser att en breddning av den grundläggande utbildningen till gemensamt block för jordbruk och skogsbruk skulle ha varit mera ändamålsenlig. Några remissinstanser hävdar att skogsbruket har större behov av anknytning till maskinteknisk utbildning än till jordbrukslinjer. *Domänstyrelsen* avvisar tanken på block mellan skogsbruket och jordbruket resp. skogsindustrin. Utvecklingen väntas medföra ett mera allmänt utnyttjande av maskiner, vilket styrelsen anser motivera en starkare inriktning mot maskinteknisk utbildning, än vad som nu är fallet.

Med ett undantag hävdar *skogsvårdsstyrelserna* att skogsbruket utgör ett lämpligt block för utbildning. *Skogsvårdsstyrelsen i Södermanlands län* anser däremot att flera kombinationer med skog är möjliga och nämner jordbruk, trädgårdsnäring, anläggningsarbete, vissa grenar inom byggnadsbranschen och kommunikationsväsendet samt vissa typer av gruvarbete. *Skogsstyrelsen* ansluter sig till förslaget att den skogliga grundutbildningen skall utgöra ett eget utbildningsblock.

Forskningsstiftelsen skogsarbeten framhåller att större block än för skogsbruket skulle förlänga utbildningstiden utan att några egentliga fördelar kunde uppnås. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att gemensam grundutbildning för jord-

bruk och skogsbruk inte längre torde vara aktuell med hänsyn till pågående struktumvandling.

I allmänhet accepterar remissinstanserna kommitténs förslag till utbildningsgång. Väsentligt skild uppfattning redovisas dock från några instanser, som bestämt förordar en långt gående samordning med den av YB föreslagna gymnasieskolan resp. med jordbrukets yrkesutbildning.

Skogsstyrelsen och *domänstyrelsen* ansluter sig i princip till den föreslagna utbildningsgången.

Skolöverstyrelsen anser att kommittén inom ramen för de, enligt styrelsens mening, snäva riktlinjerna i direktiven konstruerat en grundutbildning, som måste betraktas som rationell från både pedagogiska och organisatoriska synpunkter. Styrelsen framhåller dock, att den snabba utvecklingen och strukturförändringarna inom det svenska näringslivet efter loppet av bara några år kan påkalla sådana förändringar av utbildningsgång och utbildningsblock, att ett beslut inte får låsa möjligheterna till anpassning. Ett beslut i fråga om utbildningsgången får heller inte hindra skolan att genomföra den effektivisering av undervisningen, som forskning och nya metoder kan ge möjlighet till.

Förslaget om kombinerad grundutbildning i jordbruk och skogsbruk gillas av flertalet remissinstanser. I fråga om utbildningsvolymen skiftar dock meningarna. YB och TCO finner förslaget utgöra ett steg mot den samordning av utbildningen i jordbruk och skogsbruk, som överensstämmer med den förordade principen om utbildningsblock. YB finner det högst sannolikt, att den föreslagna försöksverksamheten med samordnad utbildning snabbt skall visa ett långt större behov än vad man för dagen anser föreligga. Många länsstyrelser och landstingskommuner samt instanser med anknytning till lantbruket framför liknande synpunkter. *Lantbruksstyrelsen* anser det vara svårt att med prognoser som grund uppskatta behovet av integrerad grundutbildning i jord- och skogsbruk. Styrelsen biträder kommitténs förslag om att utbildningen startas vid ett mindre antal lantbruksskolor.

Flera av skogsbrukets remissinstanser ställer sig mer eller mindre tveksamma till den integrerade utbildningen i jordbruk och skogsbruk även om man inte motsätter sig försöksverksamhet. Som motiv för den reserverade hållningen anføres i allmänhet att utvecklingen inom båda näringarna torde medföra alltmer specialiserade metoder och maskiner som är direkt anpassade till förutsättningarna för vardera näringen. Den snabba övergången till heltidssysselsatt arbetskraft innebär ökade svårigheter för den kombinerade brukaren att finna kompletterande sysselsättning utanför den egna fastigheten. *Domänstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *Skogsarbetareförbundet* och *Skogsvårdsstyrelsernas förbund* ger uttryck för denna uppfattning. Sistnämnda instans tillstyrker försöksverksamhet i begränsad omfattning i sådana delar av landet, där behovet kan anses vara störst.

Förslaget till läroplaner kommenteras i relativt få yttranden. I allmänhet har remissinstanserna begränsat sin granskning till principiella frågor i anslutning till utbildningsgången. I några fall understryks behovet av mera omfattande un-

dervisning av direkt betydelse för de mekaniserade arbetsmetoderna, vilka redan nu kännetecknar en stor del av skogsbruket. *Arbetarskyddsstyrelsen* framhåller, att arbetarskyddet inte beaktas tillräckligt i SYK:s förslag. Enligt styrelsens mening är olycksriskerna så stora vid skogsarbete, att arbetarskyddet kräver särskilt stor uppmärksamhet. Olycksfallfrekvensen i relation till arbetstimmarna är större än inom någon annan näring och visar ingen sjunkande tendens. Antalet svåra olycksfall förefaller tvärtom att öka.

I stort sett accepteras kommitténs slutsatser och bedömningar om *utvecklingstendenserna* i fråga om arbetsmetoder och organisationsformer inom skogsbruket. I åtskilliga yttrandet understryks, att prognoserna i dessa avseenden bygger på mycket osäkra faktorer. Högmekaniserade arbetsmetoder kan nämligen dels minska det totala arbetskraftsbehovet mera än vad som nu kan förutses, dels medföra stora förskjutningar mellan yrkesgruppernas relativa storlek samt i fråga om kraven på deras kvalifikationer. Man understryker även nödvändigheten av sådan flexibel utbildningsorganisation, att kapaciteten för olika utbildningslinjer kan smidigt anpassas till växlingar i framtida rekryteringsbehov.

Den föreslagna grundutbildningsvolymen för *skogsarbetare* tillstyrks i huvudparten av yttrandena. I många yttranden betraktas kapaciteten för vidareutbildning och fortbildning däremot som otillräcklig.

Skogsstyrelsen erinrar om att den beräknat rekryteringsbehovet för landets samlade skogsbruk till ca 1 500 heltidsarbetare per år. Styrelsen framhåller att det här rör sig om en nettoberäkning. En teoretisk beräkning av bruttobehovet ger som resultat ca 4 000 man per år.

Skogsstyrelsen anser sig dock kunna godta kommitténs beräkningar främst av den anledningen, att specifikt skoglig grundutbildning efterhand kan väntas avta samtidigt som efterfrågan på kortare specialkurser torde komma att öka. Kommitténs förslag till kapacitet för fortbildningen bedöms som klart otillräckligt med hänsyn till nuvarande volym och önskvärdheten av utbyggnad av denna verksamhet.

Skogsvårdsstyrelsernas förbund accepterar det framräknade utbildningsbehovet men påpekar i anslutning härtil att mycket synes tala för en stark förändring av den skogliga grundutbildningen i framtiden. Vid skolplaneringen bör därför uppmärksammas, att undervisningen i en nära framtid troligen kommer att i huvudsak bestå av fortbildning och vidareutbildning.

I stort sett accepteras kommitténs förslag beträffande *verksamheten vid skogsbruksskolorna*. I åtskilliga yttranden förbigås emellertid denna fråga helt eller också understryker man allmänt att undervisningen vid skogsbruksskolorna bör organiseras och genomföras enligt samma principer som kommer att gälla för annan yrkesutbildning.

Skolöverstyrelsen utgår från att sådana organisatoriska anordningar och bestämmelser, som avviker från vad som gäller för skolväsendet i övrigt på samma nivå, skall utfärdas endast där detta är nödvändigt med hänsyn till specifika omständigheter för skogsbruket. Man anser att utbildningen för skogsbruket rimligtvis i

största möjliga utsträckning bör anpassas till för andra områden gällande organisation. Som exempel på innebörden av denna uppfattning anges att olika former av utbildning kan ha samma rektor och gemensamt utnyttja vissa lokaler.

TCO anser att skogsbruksskolornas lärare bör ha kompetens att undervisa i alla centrala fackämnen enligt de principer för undervisningen som skisserats av YB. Därigenom uppkommande övergångsproblem anses kunna lösas genom fortbildning i likhet med vad som föreslås för yrkesutbildningsväsendet i övrigt.

Ungefär en tredjedel av de remissinstanser, som yttrat sig rörande huvudmannaskapsfrågan, hävdar att ställningstagande i denna fråga bör uppskjutas i avvaktan på förslagen från den nyligen tillsatta utredningen rörande huvudmannaskapet för de gymnasiala skolformerna. De flesta skogliga arbetsgivareorganen understryker fördelarna med nuvarande system för huvudmannaskap och tillsyn och önskar ingen ändring under de närmaste åren. I denna uppfattning instämmer även styrelsen för skogshögskolan och de skogshögskoleutbildades organisationer, samt två länsstyrelser och några landstingskommuner. Kommitténs förslag tillstyrks i stort sett av styrelsen för skogsmästarskolan, tre länsstyrelser, kommun- och stadsförbunden, tolv landstingskommuner, SSR och Lantbruksförbundet, RLF och Lantarbetareförbundet. Domänstyrelsen tillstyrker överförande av tillsynen till skolöverstyrelsen. I denna fråga hänvisar skolöverstyrelsen och skogsstyrelsen till uppdraget för den organisationskommitté, som nyligen tillsatts med uppgift att bl. a. överväga de organisatoriska frågor, som sammanhänger med ett införande av jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens yrkesskolor under skolöverstyrelsens och länsskolnämndernas tillsyn.

5. Genomförande

5.1 YB:s förslag

5.1.1 Lokaler och utrustning (YB I 13.6, 17, YB III 2.5 och 6, YB IV 1.3)

I frågor som gäller den *lokalmässiga integrationen* mellan de gymnasiala skolorna har YB samrått med skolöverstyrelsens planeringsavdelning. Från överstyrelsens sida har påvisats att betydande vinster kan uppnås redan genom sambruk av de gymnasiala skolornas lokaler, undervisningsmateriel och lärare. På lokalsidan får yrkesskolans elever tillgång till gymnasiets och fackskolans speciallokaler medan gymnasie- och fackskoleeleverna får tillgång till yrkesskolans verkstadslokaler. Den lokalmässiga integrationen förutsätts bli genomförd i samband med planeringen av nya skolbyggnader. YB föreslår därför, att det samlade behovet av lokaler och materiel för de tre gymnasiala skolformerna beaktas vid den framtida skolplaneringen. Integrationen inom det gymnasiala skolsystemet kommer enligt YB att i regel leda till större och mera differentierade skolenheter än man tidigare räknat med. YB räknar med att elevantalet ofta kommer att uppgå till 1 500 à 2 000 i den integrerade gymnasieskolan. En sådan utveckling ställer nya krav på skolans funktionella utformning. YB finner den föreslagna indelningen i tre stora utbildningssektorer vara en lämplig utgångspunkt för lokalgrupperingen. Genom att samla och gruppera skolenhetens undervisningslokaler efter samma indelningsgrund erhålls en viss kongruens mellan den pedagogiska och den lokalmässiga integrationen. En gruppering av undervisningslokalerna enligt den skisserade indelningsgrunden innebär att närbesläktade utbildningsaktiviteter blir någorlunda väl samlade inom skolenheten. Därmed kan också de för dessa aktiviteter avsedda pedagogiska hjälpmedlen göras bekvämt tillgängliga i ett centralt planerat utrymme inom lokalgruppen. En sådan lokalgrupp som alltså omfattar olika slags ämnesrum (teorisalar, laboratorier, verkstäder etc.) benämns institution och skall i princip betjäna en utbildningssektor.

Inom mycket stora skolenheter kan den nämnda breddningen ge alltför stora och ohanterliga institutioner. En viss uppdelning kan då bli aktuell. YB framhåller att den lokalmässiga integrationen måste ses som ett planeringsmål på lång sikt eftersom det gymnasiala skolväsendet på många håll är bundet till sin organisation av befintliga skolanläggningar.

Enligt YB är det klart att behovet av teorilokaler kommer att öka om YB:s förslag vinner bifall. YB:s förslag innebär emellertid också att skolverkstäderna i betydande omfattning kan komma att beläggas långt effektivare än med nuvarande utbildningsorganisation.

I YB III konstateras att den förkortade skolarbetstiden och inslaget av allmänna ämnen i yrkesundervisningen medför att dyrbart utrustade lokaler kan komma att

stå outnyttjade under relativt stor del av veckan. Det förefaller YB vara en naturlig åtgärd att använda dessa lokaler till undervisning av mer än en klassavdelning/grupp. Sådant intensivutnyttjande av utrymmena förekommer redan i dag på ett flertal platser och YB förordar här endast en mera allmän övergång till denna organisation. Yrkesutbildningens kapacitet skulle härigenom radikalt förbättras. Det bör noteras att denna kapacitetsökning i regel kan ske utan att lokaler eller utrustning behöver ändras eller kompletteras. YB framhåller att det finns invändningar av pedagogisk-metodisk art mot ett sådant intensivutnyttjande av lokaler och utrustning. Även om invändningarna i och för sig inte är helt ogrundade bör problemen genom samverkan mellan lärarna kunna lösas.

Beträffande utbildningen av byggnadsarbetare konstateras i YB III att utbildningsbyggena i de flesta fall torde ligga så långt från skolan att eleverna inte utan tidsförlust kan utnyttja skolans lokaler för undervisning i yrkesteknik och allmänna ämnen. Undervisningen kan i dessa fall organiseras i sammanhängande pass om minst halvdagslängd. Ännu bättre är emellertid enligt YB om utbildningsbyggena förses med lämpliga undervisningslokaler. Sådana provisoriska skollokaler skulle förutom sedvanlig inredning även ha viss standardutrustning av läromedel och yrkesredskap.

Lokal- och utrustningsfrågor har självfallet också behandlats i YB IV. YB:s synpunkter i nämnda betänkande redovisas i det följande i avsnitt 5.1.4.

5.1.2 Personal (YB I 18, YB II, YB IV 1.3 och 1.4)

YB behandlar i YB I vissa personalfrågor mot bakgrunden av gällande bestämmelser enligt vilka i skolenhet med gymnasium/fackskola skall finnas dels en rektor, dels som biträdande skolledare en studierektor. I yrkesskolan finns enligt de år 1964 fastställda bestämmelserna en rektor som skolledare och vid större skolenheter (med lägst 71 poäng) dessutom efter medgivande av Kungl. Maj:t en biträdande rektor.

I yrkesskola som omfattar lägst 30 poäng kan också enligt beslut av länskolnämnden inrättas en eller flera tjänster som studierektor. Studierektors arbetsområde skall omfatta lägst 9 poäng i kurser av likartad karaktär.

YB föreslår, att i skolenhet med integrerad gymnasieskola alltid skall finnas rektor och en biträdande rektor. Om poängtalet vid skolenhet uppgår till lägst 70 poäng bör två biträdande rektorer få tillsättas och vid ett poängtal av 140 ytterligare en. Uppdelningen av arbetsuppgifterna mellan flera biträdande rektorer bör i regel lämpligen ske efter sektorer. YB förutsätter, att biträdande rektor i princip skall ha samma funktioner som fastställts för studierektor vid skolenhet med gymnasium/fackskola, med tillägg för de ytterligare funktioner som gäller för biträdande rektor vid yrkesskola.

Enligt YB:s förslag skall också vid den integrerade gymnasieskolan få inrättas studierektorstjänster. Tjänsterna bör, enligt YB, knytas till de mera direkt yrkesutbildande linjerna i gymnasieskolan och ges funktioner av det slag som sköts av de nuvarande studierektorerna i yrkesskolan. Studierektorstjänst bör inrättas då

omfattningen av nyssnämnda linjer inom en sektor uppgår till minst 9 poäng. Ytterligare tjänster skall kunna inrättas vid poängtal 21, 39, 66 och 105.

YB förutsätter att tjänster som huvudlärare skall finnas i den integrerade gymnasieskolan. Huvudlärarfunktionen måste komma att gälla skolenheten som helhet. Detta gäller såväl allmänna ämnen som vissa fackteoretiska ämnen. YB anser, att man också bör pröva lämpligheten av att införa huvudlärarfunktioner för övriga ämnen inom ämnesblocket yrkesteknik.

För genomförandet av YB:s förslag är, konstaterar YB, lärarnas utbildnings- och erfarenhetsgrund av stor betydelse. YB ger en översikt över lärarstrukturen i dagens yrkesutbildning och redovisar allmänna synpunkter på lärarfrågan. YB:s allmänna ståndpunkt i fråga om lärarnas kompetens är att de s. k. yrkesämnena ställer samma krav på lärarna som de s. k. läroämnena, att kraven på lärarna inom yrkesundervisningen såvitt gäller kunskaper i allmänna ämnen måste skärpas avsevärt och att därjämte också en god fackteoretisk grund måste garanteras.

YB behandlar slutligen frågor, som gäller den integrerade skolans övriga tjänstemän.

Beträffande behovet av bibliotekarier, tekniska biträden m. fl. tjänstemän, som behandlats av gymnasie- och fackskoleutredningarna, ansluter sig YB till de synpunkter som nämnda utredningar anfört.

Behovet av särskilda institutionstekniker minskar för hela gymnasiets vidkommande i och med att skolverkstäderna i betydande omfattning kommer att fungera som tekniska institutioner. YB förutsätter nämligen att den lärare som har huvudansvaret för en viss skolverkstad liksom hittills skall svara för materiellvård, reparationer och underhåll samt framställning av demonstrations- och undervisningsmaterial.

Behovet av vaktmästarpersonal och fastighetsskötare varierar med lokala förhållanden. Det är därför enligt YB inte möjligt att utfärda generella rekommendationer om antalet sådana tjänstemän. Även behovet av kanslipersonal måste bedömas från fall till fall.

I YB IV framhålls att tiden för undervisning i yrkesteknik genom tillkomsten av allmänna ämnen och den föreslagna minskningen av antalet veckotimmar kommer att minska från f. n. i genomsnitt ca 37 veckotimmar till ca 30, dvs. med ca 20 %. Det framtida lärarbehovet kan dock enligt YB, som ej tar ställning till frågan om lärarnas tjänstgöringsskyldighet, enklast uttryckas så, att det som regel kommer att behövas en yrkeslärartjänst per klass i yrkesteknik.

Genom utbildningsblockens successiva avsmalning uppstår vissa svårigheter inom en del utbildningar att konstruera lärartjänster med ett bestämt, lika antal veckotimmars undervisningsskyldighet under hela läsåret. Dessa problem uppstår t. ex. inom den humanistisk-sociala sektorn i utbildning för sjukvård, åldringsvård och barnavård. Problemen är här mest påtagliga för barnavårdslärarna. Det är vanskligt att söka bedöma verkan av den integrerade gymnasieskolan beträffande

möjligheterna att utnyttja lärarna i alla utbildningar. YB har endast önskat fästa uppmärksamheten på problemet med ovannämnda exempel. Generella lösningar på dessa problem kan knappast anges.

Ett sätt att motverka ovan antydda ojämnheter i lärarnas undervisning är att använda lärarna dels inom ramen för deras kompetens i *hela* gymnasieskolan och dels i olika skolformer. Ett annat sätt är att i ökad omfattning använda sig av timlärare.

Mot bakgrunden av de prognoser rörande yrkesutbildningens omfattning som YB redovisat i YB I menar YB att ett visst överskott på lärare för utbildningar inom det konsumtionstekniska området är att förutse.

Detta temporära läraröverskott torde kunna balanseras genom att berörda lärare används i olika skolformer i ämnen som ligger inom lärarnas kompetensområden. YB pekar i detta sammanhang på möjligheterna att bereda berörda lärare fyllnads-tjänstgöring i grundskolan och i kurser som ligger inom vuxenutbildningsområdet.

I YB II framläggs förslag angående viss fortbildning för lärare i yrkesteknik. YB konstaterar att behovet av fortbildning för nämnda lärare — enligt dagens terminologi närmast motsvarande lärarna i yrkesämnena — är stort. Såsom huvudskäl härför anges *dels* den snabba tekniska utvecklingen, som ställer krav på förnyelse av lärarnas kunskaper, *dels* att lärarna som en följd av föreslagen reformering av utbildningen kan komma att få undervisa i nya avsnitt och t. o. m. i helt nya ämnen. I YB II behandlas endast det fortbildningsbehov, som är föranlett av sist-nämnda förhållande.

De föreslagna åtgärderna har samma syfte som den fortbildning som nu pågår för vissa lärare i samband med genomförandet av gymnasie/fackskolereformen. YB framhåller, att behovet av fortbildning måste beräknas med utgångspunkt i den läroplan, som den enskilde läraren har att följa i sin undervisning. YB redovisar i YB II endast sådana behov av fortbildning som hänför sig till lärarens undervisning på nivåer ovanför den för resp. block gemensamma. Såsom skäl för att en fortbildning snarast anordnas för lärare i yrkesteknik anför YB *dels* att undervisningen i det integrerade ämnesblocket yrkesteknik för åtskilliga av de i tjänst varande lärarna i yrkesämnena kommer att innebära en utökning av undervisningsområdet, *dels* att den långt gående integrationen av olika delämnena i blocket medför en ändrad arbetssituation som kräver fortbildning inom metodikområdet, *dels* att principen om individualiserad undervisning i dess moderna form införs i yrkes-skolan samt *dels* att särskild fortbildning i vissa allmänna ämnen är en förutsättning för att läraren skall kunna tillgodogöra sig mera fackmässig fortbildning.

Fortbildning bör enligt YB kunna ske genom studiedagar, studiemateriel, yrkesstudier och särskilda fortbildningskurser samt genom radio och television.

Ett genomförande av förslagen kräver enligt YB en omsorgsfull planering, som bör åvila skolöverstyrelsen. En del av planeringen bör ske i form av symposier, vilkas uppgift är att göra noggranna ämnesanalyser och jämförelser med innehållet i nuvarande undervisning samt att på grundval härav avge förslag till olika former

av fortbildning. YB föreslår, att skolöverstyrelsen erhåller medel för anordnande av tio symposier, därav ett som helt skall ägnas frågan om särskilda metodikkurser för lärare i yrkesteknik. YB tar i övrigt inte ställning till vilka ämnen, som skall handläggas på symposierna utan anser endast fördelning på linjer inom yrkesutbildningen. YB räknar med att skolöverstyrelsen skall organisera och administrera erforderlig fortbildning på ifrågavarande område och anser att överstyrelsen kommer att behöva viss personalförstärkning härför. YB finner det vara av största betydelse att nödvändiga medel anslås snarast och framlägger förslag till sådan kursverksamhet som enligt YB snabbt kan påbörjas. YB föreslår att skolöverstyrelsen erhåller ett anslag på 2 milj. kr. för ändamålet. Kostnaderna för de tio föreslagna symposierna beräknas av YB till 300 000 kr. Sammanlagt skulle alltså enligt YB kostnaderna för den första fortbildningen uppgå till ca 2,3 milj. kr., vartill kommer vissa kostnader för personalförstärkning hos skolöverstyrelsen.

Till deltagarna i fortbildningen förutsätts i allmänhet utgå oavkortad lön under kurstid samt ersättning enligt resereglementets bestämmelser.

YB erinrar i YB IV om sitt tidigare förslag rörande fortbildning av lärare i yrkesteknik samt framhåller nödvändigheten av att den föreslagna fortbildningen snarast kommer till utförande.

YB fäster uppmärksamheten på att fortbildning för lärare i yrkesämnen blir relativt kostnadskrävande men att den bör tillmätas stor angelägenhetsgrad. Uppskattningsvis torde kostnaderna för fortbildning för lärare i yrkesteknik komma att belöpa sig till 4—5 milj. kr. årligen under de närmaste åren.

5.1.3 Omställning, planering (YB I 24.6, 26)

I YB I framhålls att förslaget om en totalintegrerad gymnasial skola i princip kan genomföras från vilken tidpunkt som helst. Det praktiska genomförandet i de olika gymnasierregionerna blir beroende av olika förutsättningar, främst lokal- och personalförhållanden. YB föreslog i YB I att den helintegrerade gymnasieskolan i princip skulle genomföras fr. o. m. den 1 juli 1967, dock att det praktiska genomförandet i gymnasierregionerna skulle ske så snart efter nämnda datum som det bedömdes möjligt. Enligt YB borde också förslagen om blockutbildning, linjer och grenar samt allmänna ämnen i yrkesutbildningen i princip genomföras fr. o. m. nämnda dag. Ett praktiskt genomförande av förslagen kunde dock ej ske förrän detaljerade tim- och kursplaner hunnit utarbetas och fastställas. Även i fråga om övriga förslag ansåg YB tidpunkten den 1 juli 1967 lämplig.

I det föregående (avsnitt 3.1.4) har redovisats hur YB ser på de praktiska problem som hänför sig dels till de primärkommunala yrkesskolorna utanför g-ort, dels till de centrala verkstadsskolorna och deras framtida verksamhet, dels till yrkesskolororganisationen i de län där landstinget till större delen övertagit yrkesundervisningen.

I YB I berörs också något det problem som ligger i att ett integrerat gymnasium skulle kunna medföra en minskning av lokala utbildningsmöjligheter och att detta

skulle kunna medverka till en ytterligare accentuering av »flykten från landsbygden». Problemet kan enligt YB inte förbigås. YB anser det viktigt att man för en skolpolitik som innebär, att man undviker indragning av existerande yrkesskolor på icke g-ort utan att särskilda skäl därför föreligger. Samtidigt understryks att det givetvis är av största vikt att de tillgängliga materiella och personella resurserna för skolväsendet i dess helhet utnyttjas på ett sådant sätt att bästa effekt erhålls.

De svåra avvägningsproblem som här uppstår måste behandlas med full insikt om deras komplicerade natur och med hänsyn till den aktuella situationen i de enskilda fallen. YB påpekar att vi i vårt land äntligen kommit fram till en kvantitativt sett relativt stor omfattning av den gymnasiala yrkesutbildningen. YB:s prognos visar emellertid på behovet av fortsatt utveckling. Under sådana förhållanden måste en nedläggning i större skala av yrkesskolor på andra orter än gymnasieorter sakna reellt underlag.

En tänkbar möjlighet att åstadkomma en önskad smidig övergång är enligt YB ett filialsystem. YB anser det både möjligt och önskvärt att man låter vissa mindre yrkes- och verkstadsskolor av speciell karaktär utgöra filialer till gymnasieortens centralskola. En sådan organisation är enligt YB också användbar för att möjliggöra en successiv anpassning av de mindre orternas yrkesundervisning till vederbörande gymnasieort utan att kontinuiteten i undervisningen utsattes för påfrestningar.

Åtgärder som syftar till att trygga landsbygdsungdomens behov av inackorderingsmöjligheter vid en integrerad gymnasieskola bör också vidtagas.

5.1.4 Statsbidrag och kostnader (YB I 25, YB III 1.4, YB IV)

YB erinrar om 1964 års riksdagsbeslut om införande fr. o. m. budgetåret 1966/67 av ett enhetligt statsbidrag till gymnasium, fackskola och yrkesskola. Till dessa skolformer utgår enligt kungörelsen den 4 mars 1966 (nr 115) om statsbidrag till driftkostnader för gymnasiala skolor ett allmänt driftbidrag om 100 % av de faktiska lönekostnaderna för skolledare och lärare. För gymnasium och fackskola skall dock bidragsunderlaget ökas med ett schablonbelopp avseende löner till s. k. stödpersonal. Till särskilda kostnader inom en del former av yrkesutbildningen utgår därutöver vissa bidrag som inte berörs av det nämnda riksdagsbeslutet.

Statsbidrag till kommuners och landstingskommuners yrkesskolor utgår för närvarande till

- 1) driftkostnader,
- 2) första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel,
- 3) anskaffande av skollokaler samt
- 4) anordnande av elevhem.

För enskilda yrkesskolor utgår statsbidrag för i punkt 1 och 2 angivna ändamål. Statsbidrag till driftkostnader utgår som bidrag till

- a) löner (allmänt driftbidrag),
- b) ersättning åt föreläsare,
- c) särskilda kostnader vid heltidskurs för industri- och hantverk av verkstads-skolkaraktär m. m.,
- d) särskilda kostnader avseende undervisning i yrkesarbete vid inbyggd skola,
- e) särskilda kostnader för förhyrande av skollokaler åt central verkstadsskola och sjömansskola,
- f) lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. och inom byggnadsindustrin.

Redogörelsen för YB:s förslag ansluter i det följande till denna indelning.

YB föreslår i fråga om yrkesutbildning i kommunala skolformer att underlaget för det *allmänna driftbidraget* skall — liksom vid gymnasium och fackskola — ökas med ett schablonbelopp motsvarande löner till bibliotekspersonal, biträdes-hjälp åt lärare, institutionstekniker, skolkuratorer samt biträdes hjälp åt skolledare. Statsbidrag till sådan kommunalt anställd och lönereglerad personal föreslås av YB utgå med dels 1 000 kr. per klass och år, dels 15 000 kr. per skolenhet.

Bidraget till *ersättning åt föreläsare* anser YB böra ingå i det allmänna drift-bidraget.

Bidrag till *särskilda kostnader* för heltidskurs med normalläsår för *industri och hantverk* av verkstadsskolkaraktär samt därmed till sin art jämförlig kurs utgår f. n. med 7 000 kr. för läsår. YB föreslår här en annan utformning. Bidraget bör anknytas till kostnader för underhåll av stadigvarande undervisningsmateriel i speciellt kostnadskrävande yrkesutbildande heltidskurser eller kurser av rikskaraktär även om dessa kurser avser annan utbildning än inom industri- och hantverks-området. Bidraget bör enligt YB beräknas procentuellt efter en av skolöverstyrelsen fastställd normalutrustningslista. Bidrag bör kunna utgå för såväl primär- som sekundärkommunala yrkesskolor samt till enskilda yrkesskolor exklusive företagsskolor.

För *särskilda kostnader avseende undervisning i yrkesarbete vid inbyggd skola* utgår bidrag per kurs och år inom industri, hantverk och handel med 13 000 kr. och inom husligt arbete och vårdyrken med 10 800 kr. YB föreslår här *dels* att bidraget skall utgå per elev i stället för per kurs, *dels* att bidraget i princip skall beräknas efter 100 % av företagets lärarlönekostnader, dock högst faktiska kostnaderna för motsvarande löner till lärare i kommunala skolor. När det gäller elev-antalet framhåller YB, att nuvarande bestämmelser i sin tillämpning ej tar tillräcklig hänsyn till variation i elevantalet. Samma bidrag utgår således för 8 som för 16 elever. Först vid lägre antal än 8 sker reduktion. I syfte att stimulera till ökade klasstorlekar bör enligt YB bidraget utgå med en femtondel per elev, vilket ansluter till den vid sjuksköterskeutbildning normerande gruppstorleken om 15 elever. I fråga om bidrag till lärarlönerna i inbyggda skolor innebär YB:s förslag en väsentlig höjning. Beredningen räknar med att det från såväl statlig som kommunal synpunkt är angeläget att stimulera utbildning i inbyggda skolor, eftersom

investeringsbehovet därigenom kan minskas. — YB förutsätter, att bidrag enligt nu nämnda principer skall kunna utgå även till inbyggda skolor i kommunala och statliga företag och institutioner.

YB föreslår också att i princip samma bidragsregler som för inbyggd undervisning bör gälla för enskilda yrkesskolor inklusive företagsskolor. Också här är stimulanssynpunkten det främsta motivet. Även statliga företagsskolor, exempelvis affärsverkens utbildning, anses böra omfattas av bidraget.

Bidraget till *särskilda kostnader för förhyrande av skollokaler* åt central verkstadsskola och sjömansskola föreslår YB skall avvecklas fr. o. m. budgetåret 1967/68. Bidraget har mycket ringa omfattning och YB pekar också på att motsvarande bidrag inte finns vid annan gymnasial utbildning.

Till *lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. och inom byggnadsindustrin* utgår f. n. statsbidrag i form av dels grundbidrag, dels utöver grundbidraget i vissa fall kurstillägg.

YB föreslår att man söker samla flera lärlingar och ordna gemensam utbildning för dessa i form av inbyggd undervisning under någon kommunal skola. För lärlingar i utbildning av nuvarande form föreslår YB ett bidrag höjt till 2 000 kr. per år och lärling. Kurstilläggen föreslås utgå med nuvarande belopp men föreslås dessutom utgå med förhöjda belopp vid viss ökning av teoriundervisningens omfattning. För varje hantverksmästare bör antalet bidragsrum begränsas till fyra. Någon begränsning av totala antalet bidragsrum bör däremot enligt YB inte föreskrivas. YB framhåller att förslaget innebär en väsentlig höjning av statsbidraget till lärlingsutbildningen.

Statsbidraget till anskaffande av första uppsättningen *stadigvarande undervisningsmateriel* utgår efter olika grunder beroende på huvudman och skolform. I korthet gäller att för yrkesskolor av central typ — vilka i regel har landsting såsom huvudman — bidrag utgår med nio tiondelar av kostnaderna. För övriga yrkesskolor, främst lokala sådana, som i övervägande antalet fall har primärkommunal huvudman, utgår bidraget med hälften eller, i undantagsfall, två tredjedelar av kostnaderna. YB föreslår att bidragsformen även för här avsedda utgiftsändamål bör vara enhetlig för samtliga gymnasiala skolformer och räknar med en generell bidragsgrund om hälften av kostnaderna för av skolöverstyrelsen beräknad normalutrustning. — För enskilda skolor föreslår YB ingen ändring av nuvarande regler.

YB har även föreslagit enhetliga bestämmelser i fråga om statsbidrag till uppförande av skollokaler och elevhem.

YB framhåller i YB III att man under läroplansarbetet gång efter annan kommit i kontakt med problem som härrör från frågor som har att göra med samarbetet mellan skolan och avnämarna. Som exempel på sådana frågor nämner YB behovet av yrkesanalyser, definitioner på anspråksnivåer i utbildningen osv. YB har funnit att alla de frågor och problem som föreligger avseende samarbetet mellan skola och avnämare är av sådan omfattning och vikt, att de bör göras till föremål för en

särskild och noggrann undersökning. YB har därför inom sig tillsatt en särskild arbetsgrupp med uppgift bl. a. att framlägga förslag till hur nyssnämnda samarbete skall organiseras liksom även till hur kostnaderna för yrkesutbildningen rimligen bör fördelas mellan stat, kommun och avnämare.

YB erinrar i YB IV om att man i sitt principbetänkande gjorde ett försök att uppskatta de ökningar och minskningar i statens kostnader för yrkesutbildningen, som skulle bli följden vid ett genomförande av YB:s förslag i fråga om *dels* den framtida yrkesutbildningens elevkvantitet, organisation och innehåll, *dels ock* ändringar i statsbidragsgivningen i olika hänseenden. Då emellertid dessa kostnadsberäkningar skulle spegla de mycket genomgripande ändringsförslag i fråga om den gymnasiala yrkesutbildningens organisation och innehåll, som YB:s principförslag innebar, men samtidigt inte kunde grundas på några konkreta läroplansförslag, blev beräkningarna preliminära och mycket resonemangsvis gjorda. YB framhåller att man var väl medveten om detta, men att det var omöjligt att i dåvarande läge åstadkomma fastare och mera detaljerade beräkningar.

YB:s förslag om bidrag till lärlingsutbildning beräknades i YB I öka statens kostnader med ca 1,9 milj. kr. vid oförändrad omfattning av utbildningen. Som en särskild fråga behandlade YB behovet av medel till information om den nya yrkesutbildningen liksom tidigare för gymnasium och fackskola. Informationen borde avse hela den föreslagna gymnasieskolan. Huvudansvaret borde åvila skolöverstyrelsen. YB räknade med att sammanlagt minst 1 milj. kr. erfordrades under en tvåårsperiod.

De merkostnader som i övrigt skulle kunna föranledas av YB:s förslag utgjordes av tillkommande lärarlönekostnader för eventuellt ökande lärartäthet vid ökat elevantal eller genom de nya läroplanerna. YB ansåg dock att dess olika förslag skulle möjliggöra större klasser, varför varken en måttlig elevantalsökning eller förslagen om utbildningsinnehåll och läroplaner torde medföra ökade kostnader.

Kostnader kunde dock uppstå om inte hela den i det föregående framförda ökningen av elevantalet — från nuvarande 75 000 till ett beräknat antal om 114 000 år 1970 (YB I) — kunde balanseras genom ökning av klasstorleken.

YB framhåller att sedan man nu gett förslag till ett antal konkreta läroplaner har ett av de största hindren för reella kostnadsberäkningar försvunnit. Stora svårigheter föreligger dock alltjämt bl. a. med hänsyn till osäkerheten rörande den framtida elevfördelningen och svårigheterna att närmare bestämma vilka möjligheter som finns att inom den helintegrerade gymnasieskolan samutnyttja lärare och lokaler.

YB IV är uppdelat i två stora avsnitt. Del I innehåller YB:s synpunkter och ställningstaganden i en rad principiella frågor som bildar förutsättningarna för själva kostnadsberäkningarna.

I del II redovisas beräkningar gjorda av en av YB tillsatt expertgrupp. Expertgruppen ansvarar själv för innehållet i del II. Kostnadsberäkningarna syftar endast

till att påvisa vilka ekonomiska åtaganden från statens sida som uppkommer om yrkesutbildningen reformeras enligt YB:s förslag. Kostnadsberäkningarna har begränsats till konkret tillämpning av de flesta av YB framlagda förslagen till läroplaner. Kostnaderna för nuvarande yrkesutbildning för visst yrke eller yrkesområde har jämförts med den motsvarande yrkesutbildning som YB föreslår. Denna kostnadsjämförelse gäller lärarlöner, stadigvarande undervisningsmateriel och undervisningslokaler. Av flera skäl har inte YB kunnat bedöma de totala kostnaderna för att genomföra den integrerade gymnasieskolan. Sådana beräkningar måste grundas på omfattande och detaljerade undersökningar avseende de olika gymnasieorternas förutsättningar för en integrerad gymnasieskola. YB har emellertid fäst uppmärksamheten på att vissa väsentliga kostnader för genomförande av den integrerade gymnasieskolan är en följd inte enbart av YB:s förslag utan i lika hög grad av de allmänna centraliseringssträvandena, som bl. a. återspeglas i riksdagens beslut år 1964 avseende en långsiktig lokalisering av all gymnasial utbildning till gymnasieorterna.

YB påpekar att nyheter och olikheter i fråga om utbildningarnas målsättning, organisation och innehåll försvårar en konkret jämförelse av kostnaderna i nuläget och framtiden. YB finner ingen möjlighet att ta hänsyn till dessa förhållanden vid sin kostnadsjämförelse.

YB framhåller också i sammanhanget, att den föreslagna nedskärningen av tiden för undervisning i arbetsteknik med nödvändighet medför ett stort behov av effektiva läromedel. Att åstadkomma dessa blir kostsamt. Summan kan dock ej nu beräknas.

YB gör i övrigt vissa antaganden och generaliseringar varpå kostnadsberäkningarna grundas. Bl. a. torde de beräknade kostnaderna för undervisningen i allmänna ämnen vara något högre än de verkliga. Endast i undantagsfall blir det enligt YB nödvändigt att organisera särskilda klasser för att tillgodose elevernas fria val.

Utbildningarna förutsätts bli dimensionerade enligt YB:s prognoser i principbetänkandet. YB framhåller dock att detta antagande inte utgör någon bekräftelse på att dimensioneringsberäkningarna nu ter sig säkrare än då de utfördes.

Kostnadsberäkningarna begränsas i huvudsak till utbildning inom följande områden och med angiven fördelning inom totalvolymen.

Verkstadsindustri	12 %
Fordonsmek.	4 %
Elektrikeryrken	4 %
Byggnadsyrken	15 %
Vissa övriga yrken inom ind. och hantv.	14 %
Handels- och kontorsyrken	17 %
Vårdyrken	15 %
Hushållstekn. arbeten	7 %
	ca 88 %

YB konstaterar att huvuddelen av alla yrkesutbildningar blir täckta på detta sätt men framhåller särskilt att några specificerade kostnadsberäkningar ej redovisas för utbildning inom bl. a. jordbruksteknisk, skogsbruksteknisk och estetisk linje.

YB påpekar att det fallit utom ramen för YB:s arbete att upprätta förslag till den framtida gymnasieskolans lokalprogram. Kostnadsberäkningarna grundas på antagandet att nu gällande lokalnormer är tillämpliga vid genomförandet av YB:s förslag. I vissa fall måste dock lokalbehovet påverkas av en förändrad utbildningsorganisation. Så är fallet, framhåller YB, inom exempelvis den grundläggande vårdbiträdesutbildningen. Även inom byggnadsyrkesutbildningen uppstår ett ökat lokalbehov på de orter där elevintagningen sker med full klass två gånger per år.

YB konstaterar allmänt att läroplansförslagen i de fall då det inte är fråga om helt nya utbildningar i regel ej kommer att kräva väsentligt ökad utrustning, kostnadsmässigt sett. YB erinrar om att man i YB I framhållit att det kommer att finnas avsevärda variationer mellan de skilda gymnasieregionerna såväl beträffande elevunderlag och differentieringsmöjligheter som beträffande de olika skollokalerna och skolenheternas läge. Följaktligen måste det finnas ett betydande utrymme för variation i gymnasieskolans organisatoriska uppbyggnad. Dessa variationer i fråga om de olika gymnasieorternas förutsättningar omöjliggör generella kostnadsberäkningar som är giltiga för alla gymnasieregioner. Utbudet av specifika yrkesutbildningar kan bli mycket varierande på olika g-orter. Vissa g-orter kan ha förutsättningar att erbjuda utbildning inom alla grenar och varianter inom en viss linje, samtidigt som andra g-orter endast kan erbjuda 1:a och/eller 2:a terminens utbildning i samma linje.

För att få en någorlunda säker överblick av de totala kostnaderna för genomförandet av en viss bestämd utbildning måste förhållandena på flera g-orter betraktas. En systematisk länsplanering utförd med beaktande av näringslivets struktur, elevunderlaget och avstånden mellan g-orterna är i vissa fall nödvändig för att erhålla en tillfredsställande grad av säkerhet i beräkningarna av kostnaderna för genomförandet av viss utbildning.

YB framhåller i anslutning till det nyss sagda att man f. n. inte heller har underlag för några bedömningar rörande förekomsten av ett tredje skolar inom vissa utbildningslinjer. I de redovisade kostnadsberäkningarna har — med undantag för vårdutbildningen samt den distributions- och kontorstekniska linjen — ej gjorts försök att beräkna kostnaderna för den framtida inbyggda undervisningen. Skälen härtill är dels att några jämförande kostnadsberäkningar för närvarande ej finns, dels att förhållandena är synnerligen varierande från företag till företag. Härtill kommer att YB senare torde komma att utarbeta förslag till bl. a. bidragsbestämmelser för inbyggd undervisning och samtidigt bedöma behovet av pedagogisk materiel och personal för nämnda utbildning.

YB framhåller avslutningsvis att man i sitt läroplansarbete varit obunden av gällande regler rörande ämnesindelningen i yrkesskolan. I flera av YB:s läroplansförslag har sålunda under rubriken yrkesteknik hänförts såväl ämnen som enligt

nuvarande indelningsgrunder tillhör gruppen läroämnen som ämnen som tillhör gruppen yrkesämnen.

För att i de följande kostnadsberäkningarna eliminera de ekonomiska konsekvenser, som kan bli en följd av olikheter i ämnesindelningen i nu gällande läroplaner och i de av YB föreslagna, har korrigeringar utförts. Dessa korrigeringar innebär, att arvudet för olika ämnen och ämnesgrupper beräknats efter nu gällande bestämmelser oavsett om resp. ämne hänförts till ämnesblocket yrkesteknik eller gruppen allmänna ämnen.

I det följande redovisas YB:s jämförelse av de totala kostnaderna. För studium av detaljberäkningar hänvisas till betänkandet (YB IV).

Jämförelse av de totala kostnaderna (Jfr tabell i avsnitt 5.2.4 s. 127)

Lärarlönekostnader: (milj. kr/år).

	Nuläge	Enligt YB
Konsumtionsteknisk utbildn.	40,6	18,4
Vårdteknisk utbildn.	5,8	23,1
Ekonomisk utbildn.	20,2	24,6
Utbildn. inom ind. o. hantv.	101,9	88,4
Summa kronor	168,5	154,5

Som framgår av den tidigare redogörelsen har ca 12 % av den framtida yrkesutbildningen ej kostnadsberäknats. Bland dessa utbildningar finns bl. a. jordbruks-teknisk linje och skogsbruksteknisk linje.

Den totala lärarlönekostnaden i nuläge och i framtiden torde följaktligen kunna erhållas genom ca 13 % påslag på ovanstående summor. Det innebär:

Nuläge: Summa kronor ca 190 000 000: —

Enligt YB: Summa kronor ca 175 000 000: —

Utrustning och lokaler

För det *konsumtionstekniska* området beräknas kostnaderna för stadigvarande undervisningsmateriel och lokaler bli oförändrade per klass. Lokalkostnaderna för *vårdområdet* är helt beroende på samordningen mellan gymnasieskolan och vårdyrkesskolan. Om gymnasieskolans vårdtekniska linje organiseras helt fristående uppstår ett starkt ökat lokalbehov, som YB kostnadsberäknat till 50—70 milj. kr. för årskurs 1 och 6—9 milj. kr. för årskurs 2. På det *ekonomiska* området uppstår dels ett ökat behov av ca 200 klassrum, dels en beräknad ökning av statsbidragsunderlaget i fråga om undervisningsmateriel med 20 000 kr. per skola.

I fråga om *industri- och hantverksområdet* beräknas kostnaden för lokaler och materiel bli i stort sett oförändrad för utbildningar, som har sin motsvarighet i nuvarande organisation.

På skolorter med omfattande byggnadsarbetarutbildning och elevintagning två gånger per läsår uppstår ett ökat lokalbehov. Denna ökning har för landet i sin

helhet uppskattats till ca 30 %. Motsvarande ökning av behovet av undervisningsmateriel är också att förutse.

Vissa ur utrustnings- och lokalsynpunkt dyrbara utbildningskombinationer kan förekomma. Dessa torde bli aktuella inom små g-regioner, men de bör kunna undvikas om resurserna inom flera närbelägna regioner samordnas, anser YB.

Utrustningen för en klass av första årskursen av processteknisk linje beräknas kosta 275 000 kr.

5.2 Remissyttranden

5.2.1 Lokaler och utrustning

Frågor om skolanläggningarnas storlek och om indelningen i institutioner (sektorer) berörs i stort sett endast i yttranden över YB I.

Skolöverstyrelsen framhåller, att den hittills bedrivna lokalplaneringen för de gymnasiala skolformerna ger vid handen, att skolenheter med mer än 1 500 elever kommer att bli relativt få, eftersom en uppdelning på mer än en skolenhet i regel sker där antalet 16-åringar i regionen beräknas överstiga 800—900. Mer än hälften av skolenheterna torde få mindre än 1 000 elever. Överstyrelsen gör gällande, att den av YB förordade grupperingen av undervisningslokalerna sektorsvis, där varje institution i princip skall betjäna en utbildningssektor, skiljer sig väsentligt från det institutionssystem, som skolöverstyrelsen presenterat i sina skolbyggnadsanvisningar. Enligt detta system grupperas undervisningslokalerna i institutioner för språk, orienteringsämnen, matematik, ekonomiska ämnen, fysik, kemi, biologi och tekniska ämnen, som var och en förses med rum för hjälpmedel samt ett antal arbetsrum för lärare och studierum för elever. Lokalerna utnyttjas av alla klasser inom skolenheten, oberoende av sektorstillhörighet. I de fall där en uppdelning sker på två eller tre skolenheter förläggs i regel gymnasiets, fackskolans och yrkesskolans tekniska linjer till samma enhet. Detsamma gäller den ekonomiska sektorn. SÖ:s normer för beräkning och disposition av lokalbehovet för gymnasium och fackskola bör enligt SÖ:s mening i tillämpliga delar kunna gälla även för yrkesskolan. En lösning i princip enligt YB:s förslag om gruppering av institutionerna sektorsvis skulle förmodligen medföra betungande ekonomiska konsekvenser.

Kritik framförs också mot befarade alltför stora skolanläggningar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför att en skolanläggning med omkring 1 600 elever kan bli pedagogiskt och organisatoriskt tungrodd och från uppfostringssynpunkt inte något ideal. I de större gymnasierregionerna skulle skolanläggningen bli ännu större, 2 000—2 500 elever. En sådan skola torde ej, enligt länsstyrelsens mening, kunna insprängas i samhällsbebyggelsen utan måste förläggas utanför denna.

Lärarnas riksförbund pekar på de stora planerings- och samordningsproblem som är förenade med stora skolenheter — i de större gymnasierregionerna 2 000—2 500 elever i en totalintegrerad skola. YB har ej gjort några beräkningar av de ekonomiska fördelarna med skolenheter av det omfånget. Frågan har även mental-hygieniska aspekter. Många elever kommer att få stora svårigheter att anpassa sig

till en arbetsmiljö, där personlig kontakt, rådgivning m. m. inte kan genomföras i önskvärd utsträckning. I ett kollegium på mellan 200 och 250 lärare torde det inte vara möjligt att ge de informationer och hålla de informella kontakter lärarna emellan som är förutsättningen för en god elevvård. Vidare kommer skolenheter bestående av ett flertal över ett större område spridda byggnader att skapa kommunikationsproblem för lärare och elever. Det är förbundets mening, att både organisatoriska och sociala skäl talar emot skolenheter av den storlek som YB på lång sikt tänkt sig.

TCO finner det synnerligen angeläget med en undersökning som klarlägger vid vilket elevantal optimalt resursutnyttjande uppnås med hänsyn inte bara till direkta investerings- och driftkostnader utan också till andra konsekvenser, varvid särskilt trivselfaktorn och behovet av kurativa insatser bör beaktas.

Liknande synpunkter på de stora skolanläggningarna framförs av länsstyrelsen i Stockholms län, dåvarande skolnämnden för Stockholms stad och Stockholms län, läns skolnämnden i Uppsala län, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Svenska facklärarförbundet, Skolledarförbundet, Svenska skolläkarföreningen och Sveriges husmodersföreningars riksförbund.

Vad angår de särskilda lokalerna behandlar några remissinstanser verkstäderna och deras användning. Skolöverstyrelsen framhåller, att det av YB föreslagna effektivare utnyttjandet av verkstäderna för yrkesutbildningen medför vissa problem beträffande laborationerna. En tänkbar lösning är enligt överstyrelsen att lägga ut laborationerna som individuella beting att med ledning av instruktioner utföras av eleverna under håltimmar. Skolöverstyrelsen anmäler i detta sammanhang, att inom överstyrelsen redan pågår utredningar om lokalnormer för yrkesteknik på yrkesskolans sociala sektor och arbetsteknik på yrkesskolans tekniska sektor, problem som YB anser böra utredas närmare.

TCO tillstyrker YB:s förslag att skolverkstäderna i största möjliga utsträckning skall utnyttjas för tekniska laborationer inom alla studiekurser, vars läroplaner upptar sådan undervisning.

I fråga om övriga lokaler understryker Stor-Stockholms planeringsnämnd behovet av konferensrum, grupprum och arbetsrum. Sveriges husmodersföreningars riksförbund, som ställt sig kritiskt till de stora skolanläggningarna, påpekar att dessa anläggningar i varje fall ställer stora krav på uppehållsrum för håltimmar, fritidslokaler m. m. SECO anger behov av bl. a. trivselsrum, elevrådsrum och studierum.

Vissa synpunkter från remissinstansernas sida på det framtida behovet av lokaler och undervisningsmateriel kommer att redovisas i det följande under avsnitt 5.2.4.

5.2.2 Personal

YB:s uppfattning om behovet av en stark skolledning delas av flertalet remissinstanser som i sina yttranden över YB I berört denna fråga.

Skolöverstyrelsen delar YB:s bedömning men påpekar också med eftertryck, att de administrativa arbetsuppgifternas omfattning motiverar att en administrativ tjänst inrättas om den integrerade gymnasieskolans poängtal stadigvarande uppgår till 50. Tjänstenivån bör vara minst byrådirektörstjänst.

Förslaget om 1—3 tjänster som biträdande rektor biträds av överstyrelsen.

Tjänst som studierektor bör enligt *skolöverstyrelsen* inrättas inom var och en av humanistisk-sociala, ekonomiska och tekniska sektorerna om ämnet yrkesteknik inom en och samma sektor uppgår till 150 veckotimmar. Ytterligare tjänster bör kunna inrättas vid högre timtal.

Statskontoret delar också YB:s uppfattning men ifrågasätter, om inte vid många gymnasieskolor de rent administrativa arbetsuppgifterna snarare motiverar en administrativ chefsbefattning i skolledningen än ett flertal biträdande rektorstjänster.

Lärarnas riksförbund (LR), som hörts av SACO, föreslår också, att en administrativ tjänst inrättas för att avlasta rektor. I övrigt anser LR att antalet biträdande rektorer, som skall ersätta de nuvarande studierektorerna vid skolenheter med gymnasium, skall göras beroende av antalet sektorer vid den totalintegrerade gymnasiala skolenheten.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* ställer sig tveksamma till förslaget om biträdande rektorer som sektorschefer. Förbunden förordar, att ledningsproblemen vid de nya gymnasieskolorna blir föremål för ytterligare prövning, men är inne på tanken att en kvalificerad administrativ tjänst bör inrättas närmast under rektor. De pedagogiska ledarna under rektor bör enligt förbunden benämnas studierektor och närmast svara för visst slag av undervisning inom skolan i dess helhet.

SACO anser att YB:s dimensionering av skolledartjänsterna är riktig men framhåller i likhet med *Skolledarförbundet*, som yttrat sig till SACO, att den mycket starka betoningen av de biträdande rektorernas uppgift som sektorschefer, då skolan har fler än en biträdande rektor, kan leda till en splittring av den enhetliga skolledningen.

Enligt TCO bör vid varje skolenhet med gymnasial utbildning finnas en rektor som chef, en biträdande rektor som är souschef för det pedagogiska arbetet, en souschef för det administrativa arbetet samt studierektorer. Samtliga tjänster förutsätts bli ordinarie och lönegradsplacerade.

Det framtida behovet av lärare m. m. inom olika utbildningsområden har av *skolöverstyrelsen* behandlats i yttrandet över YB III. Överstyrelsen framhåller härom bl. a.

Konsumtions- och vårdteknisk linje

Med hänsyn till lärostoffet i läroplanen kommer beträffande konsumtionsdelarna en viss kompletterande utbildning för nuvarande lärarkategorier att erfordras.

Om utbildningen i termin 1 skulle komma att genomföras på samtliga gymnasier kommer antalet lärare i hälso- och sjukvård att öka.

Konsumtionsteknisk linje (alternativ läroplan)

Lärarna i konsumtion behöver viss kompletteringsutbildning för att kunna klara undervisningen första terminen på de orter där storhushållsgren saknas. Lärarna i storhushåll kan undervisa första terminen utan sådan komplettering. Då det råder brist på utbildade lärare för storhushålls- och restaurangutbildningen är en lärarutbildning, eventuellt kompletteringsutbildning av i konsumtion utbildade lärare, angelägen i den mån storhushållsgrenen byggs ut.

Vårdteknisk linje (alternativ läroplan)

Genomförandet av utbildningen kommer att kräva ett tillskott av lärare i hälso- och sjukvård samt i barnavård bl. a. på grund av att viss praktisk instruktion på arbetsplatsen är överförd till lärarledd undervisning i skolform. Härtill kommer lärare i allmänna ämnen.

Distributions- och kontorsteknisk linje

För undervisningen i ämnena maskinskrivning, kontorsteknik, distributionsteknik, maskinräkning och eventuellt varukännedom behövs »lärare i handelsyrken». I övriga ämnen kan ämneslärare av olika slag komma att undervisa och samma lärare som undervisar i de andra gymnasiala skolformerna. Det är att märka att en lärare i handelsyrken som undervisar i maskinskrivning, kontorsteknik och maskinräkning inte annat än i undantagsfall är kompetent att undervisa i distributionsteknik eller varukännedom. Man måste alltså genomgående räkna med ett behov av särskilda lärare i dessa båda senare ämnen.

Byggnadsteknisk linje

Av blockets konstruktion följer behov av korttidsanställning av lärare (8 veckor per läsår) för lågfrekventa yrken. Det torde emellertid vara svårt att finna goda lärare som är intresserade av dylika korttidsanställningar. Alternativ till anställning av extra lärare för de första 8 veckorna är givetvis kompletterande utbildning av nu verksamma lärare. Svårigheterna att på rimlig tid ge sådan kompletterande utbildning som motsvarar de krav man har rätt att ställa på en yrkeslärares yrkesskicklighet är emellertid uppenbara.

El-telelinje

Någon lärarkategori som kan tänkas undervisa i det av YB föreslagna blockets alla moment finns för närvarande inte.

Speciella svårigheter uppstår på grund av den särställning som till elektrikeryrket hörande arbetsmoment intar. På grund av den uppenbara olycksfalls- och/eller brandrisken i händelse av oriktigt utförda elinstallationer fordras för närvarande att lärare vid avdelning för elektriker har, eller har kompetens för att få, installatörsbehörighet.

För behörig lärare vid avdelning för elektriker torde man utan större svårigheter och kostnader kunna ordna utbildningskomplettering gällande den elektronik och den styr- och reglerteknik som i ringa omfattning förekommer i det till termin 1 och 2 i blocket hörande läroplansförslaget.

Sammanfattningsvis kan konstateras att lärarfrågan kan lösas utan svårighet på orter där samtliga tre avdelningar/yrken kommer att finnas, dock under förutsättning att utbildningen innehåller ungefär lika stora delar med moment specifika för de tre olika yrkena.

Processteknisk linje

Anordnas undervisning enligt alternativet som förutsätter att redan tidigare finns massa- och pappersteknisk avdelning och i övrigt efter de givna förutsättningarna, kan lärostoffet uppdelas på befintliga lärare, eventuellt med komplettering av timlärare för de processavsnitt som de övriga lärarna ej behärskar.

Vid alternativet utan tillgång till massa- och pappersteknisk avdelning måste en lärare engageras för att i första hand undervisa i de processtekniskt inriktade ämnena.

De lärare som i dag undervisar vid avdelningar med processteknisk inriktning har vanligen sin kunskap och yrkeserfarenhet begränsad till en produktionsgren. Första årskursen i processteknisk linje avser att ge elementära och orienterande kunskaper och färdigheter rörande för flertalet processindustrier gemensamma grundläggande arbetsmoment och funktioner. Läraren behöver således under detta första läsår inte ha någon långvarig erfarenhet från samtliga processgrenar. För att bredda och fördjupa de i tjänst varande lärarnas kunskaper och yrkeserfarenheter måste dessa beredas tillfälle till viss utbildningskomplettering. Denna utbildningskomplettering kan genomföras i form av yrkesstudier och korrespondensstudier.

YB:s förslag till fortbildning av lärare i yrkesteknik har för-
anlett i stort sett samstämmiga uttalanden av de fyra remissinstanser som hörts i frågan.

Skolöverstyrelsen tar upp frågan om när man skall starta verksamheten och framhåller att förutsättningen för de föreslagna fortbildningsåtgärderna är att slutgiltiga eller nästan slutgiltiga läroplaner finns tillgängliga, vilka för fastställande av innehållet i fortbildningen bl. a. kan jämföras med tidigare planer. Emedan sådana slutgiltiga planer tidigast kommer att föreligga vid kalenderårsskiftet 1967/68 och då förmodligen blott omfatta vissa branscher, saknas ännu så länge i väsentlig grad underlag för de analyser, som är ett nödvändigt inledningsarbete till fortbildningen.

YB begränsar sig visserligen i sina förslag till det fortbildningsbehov som »är beroende av lärarens undervisning på nivå ovanför den för blocket gemensamma». Denna undervisning kan emellertid knappast vara helt skild från den som ges på underliggande nivåer.

Beträffande de föreslagna symposierna framhåller överstyrelsen att YB:s förslag om antalet symposier och deras inriktning uppenbarligen är avhängigt av att slutgiltiga läroplaner föreligger inom de nio områdena. Om så blir fallet är förslagen ändamålsenliga utom när det gäller att anordna ett symposium kring metodikfrågor. SÖ eftersträvar i alla andra sammanhang att inte skilja metodiska frågor från ämnesmässiga utan låta dessa två led bilda ett gemensamt helt. Frågor av detta slag måste därför beaktas av alla symposier och bevakas vid utformningen av alla de olika förslagen till fortbildning.

Arbetsmarknadsstyrelsen finner det tillfredsställande att YB:s förslag lagts fram på ett tidigt stadium men konstaterar att det undandrar sig styrelsens bedömande i vilka former utbildningskompletteringen lämpligen bör ske. Från arbetsmarknadssynpunkt understryker styrelsen särskilt det pedagogiskt värdefulla i att ge lärare i yrkesteknik utökade möjligheter till yrkesstudier. Dessa praktiska studier

vid företag och institutioner torde underlätta för läraren att meddela en undervisning som är anpassad efter moderna krav. Med all sannolikhet kommer det kontinuerligt att behövas fortbildning i form av yrkesstudier.

Arbetsmarknadens yrkesråd understryker betydelsen av att snabba åtgärder vidtas i enlighet med de riktlinjer som anvisats av YB. Särskild vikt fästs vid förslaget om yrkesstudier. Yrkesrådet finner det synnerligen angeläget att vissa praktiska hinder, som hittills har förelegat för yrkesstudier, undanröjs.

Sådana yrkesstudier bör enligt yrkesrådet kunna förläggas under hela läsåret dels för att de måste ha en viss varaktighet för att ge önskat resultat, dels för att inte kollidera med övriga praktikformer inom industrin.

TCO är helt ense med YB att det är synnerligen angeläget att ge tillsynsmyndigheten resurser att snabbt vidtaga alla de åtgärder som erfordras för att ge lärarna praktiska förutsättningar att förbereda sig för de nya krav som blir en följd av den förväntade reformen.

5.2.3 Omställning, planering

I yttrandena över YB I berörde ett 50-tal remissinstanser frågan om YB-reformens genomförande. Så gott som samtliga fann den av YB föreslagna tidpunkten — den 1 juli 1967 — orealistisk. Ett 20-tal instanser uttalade sig klart för ett genomförande tidigast fr. o. m. läsåret 1968/69.

Skolöverstyrelsen föreslår i sitt yttrande över YB I generellt att inget förslag genomförs tidigare än ett år efter det riksdagsbeslut, vartill den fortsatta beredningen av ärendet förutsätts leda. Som underlag för genomförandet arbetar överstyrelsen med en ram som tidsmässigt sorterar förslagen i tre olika grupper, nämligen

- Grupp 1: Förslag att genomföra vid lämplig tidpunkt mellan ett och två år från riksdagsbeslutet
- Grupp 2: Förslag att i princip genomföra läsåret 1970/71 dvs. då fackskolan skall vara införd i hela landet
- Grupp 3: Förslag att genomföra successivt dvs. som kan hänföras till kontinuerligt utvecklingsarbete.

Till grupp 1 hänför överstyrelsen bl. a. förslag avseende ändrade bestämmelser om statsbidrag.

Läsåret 1970/71, dvs. den tidpunkt som avses för genomförande av förslag i grupp 2, infogas yrkesskolorna i det gymnasiala skolsystemet, den gymnasiala skolan med tre huvudsektorer, inom vilka de olika vid tidpunkten aktuella yrkeskurserna är insorterade, blir den normala organisationsformen, de allmänna ämnena införs i princip och samtliga branschvis iordningställda läroplaner införs över hela landet.

Under grupp 3 redovisar överstyrelsen följande åtgärder.

Höparbetningen av likartade yrkesutbildningar till utbildningsblock bör utföras successivt i samråd med i varje särskilt fall berörda branscher. På grund av utvecklingen kan en viss blockkonstruktion aldrig låsas fast. Olika yrkesutbildningar måste kunna tillföras ett block, förändras, brytas ut eller avvecklas, alltefter utvecklingens krav. För att de utbildningsresurser, som ägnas den egentliga yrketechniken skall bli väl tillvaratagna, bör det vara en strävan att grunda utbildningsprogrammen och därmed utbildningsblocken på arbetskravsanalyser.

Yrkesutbildningen bör successivt koncentreras till gymnasieorterna. Denna koncentration är i många fall direkt beroende av möjligheterna att investera i lokaler och bör inräknas i samhällets totala investeringsprogram. Införandet av allmänna ämnen samt utbildningsblock kräver, som tidigare nämnts, också ökade lärarresurser på gymnasieorterna. Koncentrationsåtgärderna måste därför spridas ut över en längre tidsperiod, vars utsträckning blir beroende på hur pass omfattande resurser som kan avdelas för här avsedda ändamål. Under tiden utnyttjas yrkesskolorna på icke gymnasieorter i det integrerade gymnasiala skolsystemet så långt det är möjligt. Ersättningsbyggen på gymnasieorter för yrkesskolor på icke gymnasieorter bör ej igångsättas utan att fullgod annan användning (t. ex. för vuxenutbildning, omskolning etc.) eller avveckling av nämnda yrkesskolor kan motiveras (t. ex. nedläggning p. g. a. omoderna, föga ändamålsenliga lokaler).

Som redovisats tidigare i avsnitt 3.2.2 har några remissinstanser framhållit, att yrkesskolor måste finnas också utanför g-orter. Man har därvid berört även frågan om redan befintliga yrkesskolor, som är belägna på icke-g-ort.

SAF och *Sveriges industriförbund* uttalar.

I detta sammanhang vill organisationerna framhålla att en av samhället ordnad yrkesutbildning av arbetsmarknadsskäl ibland måste initieras i kommuner utanför gymnasieorterna. Som YB själv konstaterat, kan även tillgången på övningsobjekt fordra en annan geografisk förläggning av yrkesutbildning än till gymnasieorter. Det är organisationernas bestämda uppfattning att den generella principen om den integrerade gymnasieskolan inte får förhindra förläggandet av yrkesutbildande linjer i särskilda skolor utanför gymnasieorten.

Också *Jönköpings läns landstingskommun* understryker, att sammanförandet av yrkesskolan med gymnasiet och fackskolan inte får medföra att all undervisning i form av heltids- och deltidskurser centraliseras till gymnasieorterna. *Arbetsmarknadsstyrelsen* uttalar, att arbetsmarknadspolitiska skäl ibland kan göra det befogat att en av samhället anordnad yrkesutbildning etableras på orter utanför gymnasieorterna. Vid lokalisering av nya företag till en ort är det angeläget att den lokala yrkesutbildningsorganisationen kan anpassa sig till det nya utbildningsbehovet. Vidare framhåller styrelsen, att ett stort antal orter med yrkesskola ej har gymnasium och inte heller kan väntas få något. Inte minst under de senaste tio åren har ett stort antal yrkesskolor uppförts på andra orter än nuvarande gymnasieorter. Styrelsen delar YB:s uppfattning att den föreslagna koncentrationsprocessen torde komma att ta relativt lång tid och understryker dessutom att varje nedläggning av en yrkesskola bör prövas med hänsyn till konsekvenserna för befolkning och näringsliv.

Länsstyrelsen i Kalmar län erinrar också om att koncentrationsprocessen kommer att ta lång tid samt påpekar vikten av att de yrkesskolor, som uppförts på andra orter än g-orter, inordnas såsom filialskolor i g-regionens plan för den gymnasiala utbildningen. *Kristianstads läns landsting* påpekar nödvändigheten av att yrkesskolor utanför gymnasieorterna, ofta uppbyggda med stora ekonomiska uppoffringar från det allmänna och av vital betydelse för vissa bygders framtida utveckling, får en tillfredsställande användning inom det framtida skolsystemet.

Domänstyrelsen fäster uppmärksamheten vid de ogynnsamma verkningar som den gymnasiala utbildningens koncentration kan komma att medföra för befolkningen i glesbygderna, främst i Norrlands inland. Sämre utbildningsförhållanden för denna del av befolkningen kan medföra svårigheter att på sikt bibehålla ett bärkraftigt näringsliv i glesbygdsområdena. *Målsmännens riksförbund* föreslår, att frågan om inkvarteringsmöjligheterna för ungdom i inackorderingszon särskilt utreds.

5.2.4 Statsbidrag och kostnader

YB:s förslag rörande statsbidragsgivningen till yrkesutbildning har föranlett ett flertal uttalanden i remissvaren över YB I.

Mer generellt tillstyrks YB:s förslag i statsbidragsfrågan av bl. a. flertalet *remissinstanser under skolöverstyrelsen* liksom av *Sveriges mekanförbund*, som dock på vissa i det följande angivna punkter anför annan mening än YB. Vidare uttalar bl. a. *landstingskommunen i Kristianstads län* generellt, att nuvarande statsbidragsregler inom skolväsendet administrativt sett är mycket arbetskrävande. Landstingskommunen hänvisar till de nya statsbidragsnormerna för sjuksköterskeutbildning som en lämplig mall för bestämmelser inom i varje fall vårdsektorns utbildning. *Landstingskommunen i Kopparbergs län* noterar med tillfredsställelse att YB föreslagit ökat statsbidrag till de yrkesutbildande linjerna inom gymnasieskolan.

YB:s förslag att schablon tillägg för s. k. kringpersonal skall utgå även för yrkesutbildningen inom den gymnasiala skolan tillstyrks av *skolöverstyrelsen* och *riksrevisionsverket* — vilka i resp. svar gör en smärre teknisk anpassning av YB:s förslag i enlighet med gällande statsbidragskungörelse — samt av *Stadsförbundet Kommunförbundet* och *Landstingsförbundet*, *landstingskommunerna i Södermanlands, Örebro och Gävleborgs län*, *Stor-Stockholms planeringsnämnd*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Svenska samfundet för affärsutbildning*.

Förslaget att bidraget till ersättning åt föreläsare skall ingå i det allmänna driftbidraget tillstyrks av *skolöverstyrelsen* och *landstingsförbundet*.

Den av YB förordade anordningen att bidraget till särskilda kostnader vid heltidskurs för industri och hantverk av verkstadsskolkaraktär skall ingå i kostnaderna för underhåll av stadigvarande undervisningsmateriel har tillstyrkts av *skolöverstyrelsen* och *TCO*, som dock anser att förslaget bör utvidgas till att omfatta bidrag även till kostnader för förbrukningsmateriel vid övningsarbeten. Samma synpunkt anmäls av *landstingskommunerna i Södermanlands, Örebro och Gävleborgs län*, som också föreslår att bidraget utgår i procent av allmänna driftbidraget.

Allmänt tillstyrks YB:s förslag om förbättring av bidraget till inbyggda skolor och enskilda yrkesskolor av *Stadsförbundet* och *Kommunförbundet*, *landstingskommunen i Örebro län*, *Kooperativa förbundet* och *Sveriges grossistförbund*. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* föreslår klara villkor för bidragsgivningen: yrkesskolans läroplan skall tillämpas och skyddet för eleverna beaktas. Bl. a. bör som villkor för statsbidrag gälla att skolstadgans bestämmelser om samarbetsnämnder etc. blir tillämpliga. *Landstingskommunerna i Södermanlands* och *Gävleborgs län* biträder också förslaget men pekar på behovet av särskilda utbildningsanordningar vid företagen. Förstnämnda landstingskommun anser, att det krav som bör finnas på sådana anordningar, även vid höjt bidrag kan göra företagen mindre intresserade av denna utbildningsform och föreslår att näringslivet genom särskilda bidrag uppmuntras delta i s. k. växelutbildning.

Näringslivets organ intar en i stort sett gemensam ståndpunkt av innebörd att inte bara lärarkostnader utan även övriga kostnader bör vara bidragsgrundande. Denna mening, kombinerad med uttalandet att den inbyggda och enskilda yrkesutbildningen bör ha samma bidragssystem som den kommunala, redovisas av *SAF* och *Sveriges industriförbund*, *Sveriges mekanförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Svenska samfundet för affärsutbildning*.

Elevantalet 15 som villkor för fullt bidrag till inbyggda skolor avstyrks av *SAF* och *Sveriges industriförbund*, *Sveriges mekanförbund* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation*. Även *Sveriges redareförening* avstyrker det föreslagna elevantalet som normerande med hänvisning till förhållandena till sjöss.

YB:s förslag, att bidraget till förhyrning av skollokaler för verkstads- och sjömansskolor skall avvecklas, har ej tillstyrkts av någon remissinstans. Uttryckliga avstyrkanden föreligger från *Svenska landstingsförbundet*, *TCO* samt *landstingskommunerna i Södermanlands, Örebro och Gävleborgs län*. Man hänvisar till rådande investeringsläge och föreslår i stället för avveckling en utvidgning av denna bidragsgivning till alla gymnasiala skolformer.

Beträffande bidragsgivningen till lärlingsutbildning tillstyrks YB:s förslag av *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* samt av dåvarande *skolnämnden för Stockholms stad och Stockholms län*.

Krigsmaktens lärlingsutredning anser allmänt, att samma regler bör råda vid försvarets yrkesutbildning som vid yrkesutbildning i allmänhet.

Skolöverstyrelsen föreslår, att bidrag vid lärlingsutbildning skall utgå efter samma grunder som bidrag till inbyggd undervisning.

Svenska kommunförbundet och *landstingskommunerna i Södermanlands, Örebro och Gävleborgs län* förordar högre bidragsprocent.

Ett betydande antal remissinstanser framhöll i sina remissvar över YB I som en stor svaghet i YB:s förslag bristen på *k o s t n a d s b e r ä k n i n g a r* och resursdiskussion. Tvivel framfördes också från dessa synpunkter på möjligheterna att genomföra en yrkesutbildningsreform av det slag YB skisserat. I fråga om såväl kostnader som investeringsbehov och lärarbehov borde ingående beräkningar före-

ligga före ett ställningstagande. Kritiska synpunkter framfördes av bl. a. *skolöverstyrelsen, statskontoret, Sveriges mekanförbund, TCO, vissa länsstyrelser och läns-skolnämnder* samt några *landstingskommuner*.

Också i yttrandena över YB IV har framförts kritiska synpunkter på YB:s kostnadsberäkningar.

Skolöverstyrelsen, som också redovisat synpunkter på behovet av lokaler och materiel i sitt yttrande över YB III, tar upp YB:s kostnadsberäkningar i ett relativt omfattande yttrande. Överstyrelsen behandlar först YB:s beräkningsmetoder och gör därvid bl. a. följande påpekanden.

YB:s kostnadsberäkningar av nuläget innefattar samtliga klasser alltså även 3-åriga utbildningar i yrkesskolan. Beräkningarna i anslutning till läroplansförslagen innefattar däremot endast 2-årig utbildning.

Enligt SÖ:s mening bör man vid en jämförelse av kostnaderna räkna med nuvarande genomsnittliga elevantal/klass, enär strävan att höja elevmedeltalet är oberoende av YB:s förslag.

För att kunna jämföra lärarlönekostnaderna i nuläget och enligt YB:s förslag borde egentligen kostnadsberäkningar ha gjorts på en oförändrad elevkvantitet och elevfördelning inom aktuella yrkesområden. Det är angeläget att också väga utbildningskostnader/elev inom olika yrkesområden dels mot nulägets kvalitet, dels mot de nya kvaliteter som YB föreslår. SÖ har därför överslagsvis beräknat utbildningskostnaden/elev.

Angeläget hade varit att YB gjort en beräkning av de extra utrustningskostnader och i vissa fall extra lärarkostnader som vid genomförandet av YB:s block uppkommer på orter med otillräckligt elevunderlag för fullständiga block.

I beräkningarna har YB ej beaktat vissa i YB I framlagda förslag, av vilka det mest kostnadskrävande avser särskilt bidrag till s. k. kringpersonal. Kostnaderna för ett sådant bidrag uppskattar SÖ till 8 milj. kr.

Yrkeslärnarnas tjänstgöringsskyldighet är för närvarande 36 veckotimmar. Enligt YB IV (s. 20) minskas veckotiden för yrkesteknik i genomsnitt från 37 till 30 veckotimmar. Det torde bli vissa organisatoriska svårigheter att tillvarata yrkeslärnarnas undervisningsskyldighet (36 veckotimmar) utan en anpassning av arbetsformerna, t. ex. koncentrationsstudier för den enskilde eleven först i yrkesteknik, därefter i allmänna ämnen eller omvänt. SÖ har hittills ej närmare hunnit studera hur en sådan uppläggning skulle se ut planeringsmässigt, men lokal- och materielresurser torde därigenom också kunna utnyttjas bättre än för närvarande.

SÖ understryker vikten av att fortbildningen får tillräcklig omfattning för de aktuella lärargrupperna. SÖ anser att det av YB uppskattade årliga medelsbehovet av 4—5 milj. kr. är realistiskt och erinrar i detta sammanhang om att SÖ begärde 4 350 000 kr. för ändamålet i 1967 års anslagsframställning. SÖ delar däremot inte YB:s uppfattning att fortbildning kommer att behövas blott under de närmaste åren. Skall YB:s intentioner om integrerad undervisning i yrkesteknik förverkligas, torde kompletteringen nödvändigtvis komma att sträcka sig över flera år.

Skolöverstyrelsen redovisar avslutningsvis egna kostnadsberäkningar rörande ut-

bildningar inom de konsumtionstekniska, vårdtekniska och ekonomiska områdena samt inom industri- och hantverksområdet. Överstyrelsen har räknat med samma elevintag som YB, men i några fall med mindre elevtäthet. Resultatet av beräkningarna framgår av följande sammanfattande tabell.

Sammanfattande tabell rörande skolöverstyrelsens kostnadsberäkningar

Utbildningsområde	Nuläge				Framtida läge			
	Elev- intag	Lärarkostn. enligt		Kostn. per utbildad elev enl. Sö, kr	Elevintag enl. YB	Lärarkostn. enligt		Kostn. per utbildad elev enl. Sö, kr
		YB	Sö			YB	Sö	
		Mkr				Mkr		
Konsumtion	8 400	40,6	33,8	4 240	2 450	18,4	19,3	7 870
Vård	4 000	5,8	5,8	—	5 000	23,1	37,1	—
sjukv.bitr.				892				3 652
undersköterskor . .				2 118				6 840
barnsköterskor . . .				1 345				6 840
Ekonomisk utb. . . .	6 400	20,2	20,2	3 150	5 900	24,6	42,0	7 490
Ind. o. hantv.								
verkstadsmek. . . .	4 350	26,5	25,5	6 540	4 200	23,6	24,7	6 050
fordonsmek.	1 550	13,6	13,6	7 080	1 400	9,9	10,5	7 460
elektriker	2 500	19,5	19,5	8 770	1 400	11,2	9,4	6 690
byggnadsarb.	4 300	28,2	28,2	6 690	5 250	30,8	38,1	7 330
övr. ind. o. hantv.	4 800	14,1	34,6	7 220	4 800	12,9	30,8	6 420
Totalt	36 300	168,5	182,2	—	30 400	154,5	211,9	—

Anm.: I fråga om vissa detaljkommentarer till tabellen hänvisas till SÖ:s yttrande.

Beträffande lokaler och undervisningsmateriel framhåller *skolöverstyrelsen* för de olika utbildningsområdena.

K o n s u m t i o n s t e k n i s k utbildning

YB:s förslag medför inga nya investeringar för lokaler och undervisningsmateriel.

V å r d t e k n i s k utbildning

Med hänsyn till det utökade antalet klasser som krävs torde behovet av investeringar för undervisningsmateriel kunna uppskattas till i runt tal 5 milj. kr.

YB anser att genom minskningen av den hemtekniska utbildningen många lokaler blir fria och kan utnyttjas för vårdutbildningen. SÖ vill emellertid fästa uppmärksamheten på att en stor del av dessa lokaler finns på icke gymnasieorter och sålunda i ett antal fall förmodligen inte kan användas för nu avsett ändamål.

E k o n o m i s k utbildning

Enligt YB:s överslagsberäkningar torde det fordras komplettering av undervisningsmaterielen med 20 000 kr per skola, vilket enligt SÖ:s beräkningar innebär en total investering av ca 3,8 milj. kr. vid 19 elever/klass. Detta investeringsbehov föreligger dock redan nu på grund av eftersläpning och är oberoende av YB-reformen.

YB bedömer som sannolikt att det behövs ytterligare lokaler för en kostnad av ca 10 milj. kr. Med 19 elever/klass i stället för 27 elever/klass, blir kostnaden ca 14 milj. kr.

I denna beräkning av erforderliga investeringar ligger dock det antagandet att befintliga lokaler och materielresurser kan utnyttjas fullt.

V e r k s t a d s m e k a n i s k a området

Med hänsyn till utbildningens organisation syns det vara möjligt att utnyttja även befintliga lokaler på icke gymnasieorter för undervisning i årskurs 1 och någon större investeringskostnad torde inte krävas.

Beträffande undervisningsmateriel uppstår kostnader för sådana avdelningar i grundutbildningsblocket som saknas vid respektive skola.

E l e k t r i k e r y r k e n

Genom den föreslagna blockutbildningen med olika elektroorienterade yrken med en grundutbildning, som skall innehålla moment av både elkraftteknik och teleteknik blir det på många orter nödvändigt med vissa kompletteringar av såväl undervisningsmateriel som lokaler. Lokal- och materielbehov uppkommer därvid för sådana grundutbildningar som ej nu finns vid respektive skola.

I yttrandet över YB III anför skolöverstyrelsen angående resursbehovet för denna utbildning följande.

För de fall avdelningar för elektriker, telereparatörer och styr- och reglermekaniker finns inrättade och har lämpliga lokaler fordras inga särskilda åtgärder för att klara lokalbehovet. Troligt är dock att man får hårdare belastning på den lokal (för elektriker) som är inredd för elektriska installationsarbeten.

Finns endast avdelning för telereparatörer och/eller styr- och reglermekaniker inrättad fordras dels utökning av befintliga lokaler dels komplettering med anordningar för övningar i elektriska installationer på olika underlag (trä, tegel och betong osv.).

Om elevunderlaget är så litet att alla tre huvudgrenarna, elektriker, telereparatörer och styr- och reglermekaniker, ej kan inrättas uppstår merkostnader för undervisningsmateriel — i princip omvänt proportionella mot elevunderlaget eller svarende mot de avdelningar som saknas. För undervisning enligt klasstyp A beräknas endast tre av landets 118 gymnasieregioner ha ett elevunderlag som kan fylla ett block innebärande att $3 \times 16 = 48$ elever kan tas in varje höst. Även undervisning enligt klasstyp B bör dock medräknas, vilken innebär att $3 \times 8 = 24$ elever kan tas in varje höst. Då kan blocket inrättas utan nämnda merkostnader i totalt 24 gymnasieregioner.

B y g g n a d s u t b i l d n i n g

På grund av blockutbildningen är det nödvändigt att i varje ort där byggnadsutbildning skall förekomma ha lokaler och utrustning för byggnadssträarbetare jämte antingen murare eller betongarbetare. SÖ har då förutsatt att målning och VVS-arbeten inte skall ingå i de första åtta veckornas utbildning.

Enligt SÖ:s remissyttrande över YB I krävs en komplettering av lokaler och materiel för i runt tal 35 milj. kr.

Svenska stadsförbundet och *Svenska kommunförbundet* liksom *Svenska landstingsförbundet* påtalar som en brist i YB:s kostnadsberäkningar att man inte sökt analysera vilka ökade kostnader en reform av yrkesutbildningen kommer att medföra för skolhuvudmännen.

I yttrandena från de två förstnämnda förbunden konstateras också att de presenterade kostnadsberäkningarna belyser varken de investeringsbehov som föranleds av en långtgående integration av gymnasial utbildning eller de ekonomiska vinster som på lång sikt kan följa därav.

Svenska landstingsförbundet har koncentrerat sin granskning av kostnadsberäkningarna till det vårdtekniska området och har i stort inga invändningar mot YB:s siffror. Förbundet framhåller.

Beräkningarna innebär för detta utbildningsområde en kraftig höjning av kostnaderna. Det bör emellertid understrykas, att denna höjning beror på följande tre omständigheter som tagna var för sig svarar för omkring en tredjedel av ökningen: den av YB förutsatta kapacitetsökningen, införandet av allmänna ämnen samt förstärkning av de vårdtekniska momenten i utbildningen.

Frågan om samarbetet mellan skolan och avnämarna och därmed sammanhängande problem har i yttrandena över YB III tilldragit sig stort intresse från remissinstansernas sida. I några remissvar går man in på sakfrågan och konstaterar dess utomordentligt stora betydelse när det gäller att lösa yrkesutbildningens problem. Flertalet remissinstanser inskränker sig emellertid i avvaktan på YB:s vidare arbete till kortare kommentarer rörande arbetsproceduren.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att det från arbetsmarknadssynpunkt ligger en fara i att öka antalet ungdomar som lämnar skolan utan en specialutbildning som direkt leder till yrkesverksamhet. Frågan om hur den egentliga yrkesutbildningen skall slutföras bör alltså göras till föremål för fortsatt utredning.

Länsskolnämnderna i Södermanlands och Östergötlands län, försvarets skolenämnd, televerket, statens järnvägar, skogsstyrelsen, skogshögskolan, Grafiska institutet, Institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning, Jernkontoret, TCO, Svenska yrkesutbildningsföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Sveriges arbetsledareförbund, Svenska hemslöjdsföreningars riksförbund, SAF och Sveriges industriförbund samt kompetensutredningen hälsar med tillfredsställelse att YB tar upp denna fråga till särbehandling, understryker behovet av särskild penetration av frågan eller framhåller på annat sätt vikten av de med frågan förenade problemen.

Skolöverstyrelsen finner det högst otillfredsställande att det inte varit möjligt för YB att i förevarande sammanhang redovisa förslag angående yrkesutbildningens fördelning mellan skolan och avnämarna, hur avnämarnas utbildningsverksamhet bör organiseras och hur yrkesutbildningen överhuvudtaget bäst kan anpassas till avnämarnas föränderliga krav.

Mekanförbundet är av den bestämda uppfattningen att bl. a. frågan om samarbetet mellan skolan och avnämarna måste undersökas, redovisas och remissbehandlas innan YB:s förslag kan läggas till grund för en proposition.

Liknande synpunkter anförs av *länsskolnämnderna i Malmöhus och Västmanlands län, statens vägverk, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Kooperativa förbundet, Svetskommissionen vid ingenjörsvetenskapsakademien, Högerpartiets kvinnoförbund, Högers ungdomsförbund och Sveriges grossistförbund*.

6. Departementschefen

6.1 Inledning

Den utveckling som det svenska utbildningsväsendet genomgått under de senaste årtiondena har präglats av bl. a. en mycket snabb kvantitativ expansion av de frivilliga skolformerna. År 1950 var totala antalet elever i heltidskurser om minst fem månaders längd i yrkesskolorna ca 13 000. I de allmänna gymnasierna, handelsgymnasierna och de tekniska gymnasierna gick vid denna tidpunkt tillsammans ca 25 000 ungdomar. Tio år senare hade dessa tal vuxit till ca 50 000 resp. 70 000. Antalet nybörjarplatser i de nämnda skolformerna motsvarade vid denna tidpunkt, dvs. början av 1960-talet, drygt 30 % av årskullen 16-åringar. I dag är antalet heltidsstuderande i yrkesskola, fackskola och gymnasium tillsammans omkring 210 000. Ca 75 % av alla ungdomar fortsätter efter genomgång av obligatorisk skola (motsvarande) i någon av de s. k. gymnasiala skolformerna.

Parallellt med den kvantitativa expansionen har de frivilliga skolformernas organisation fortlöpande setts över och reformerats. 1952 års yrkesutbildningssakkunnigas förslag ledde till 1955 års riksdagsbeslut som var av avgörande betydelse för yrkesutbildningens snabba utveckling. Beslutet innebar bl. a. att statsbidragen avsevärt förbättrades.

Yrkesskolan har under vårt utbildningsväsens mest dynamiska skede visat en betydande förmåga till omställning för att möta nya krav och behov både hos de utbildningssökande och på arbetsmarknaden. I detta syfte har yrkesskolans läroplaner fortlöpande moderniserats och under senare år har dessutom nedlagts ett betydande arbete på att utforma riksgiltiga läroplaner för all yrkesutbildning. Skolformen har haft att anpassa sig till de genomgripande förändringar i elevrekryteringen som blivit en följd av reformeringen av den obligatoriska skolan. Medan tidigare yrkes-skolelevernas förutbildning till stor del var begränsad till folkskola kommer inom några få år alla ungdomar som söker sig till yrkesutbildning att ha fått en nioårig grundutbildning. I detta betydelsefulla hänseende jämföras därmed de olika utbildningsvägarna inom hittillsvarande yrkesskola, fackskola och gymnasium.

Genom 1964 års beslut angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. inleddes en genomgripande omdaning av skolväsendet på stadiet ovanför grundskolan, det gymnasiala stadiet. Detta reformarbete borde enligt beslutet präglas av en helhetssyn på stadiets olika utbildningsvägar. Såsom redovisats i det föregående fick detta synsätt redan i 1964 års beslut betydelsefulla praktiska konsekvenser, främst i fråga om den yttre organisationen. Principen om en samordnad planering av det gymnasiala skolväsendet fastslogs, gymnasiet kommunaliserades och ett en-

hetligare statsbidragssystem genomfördes för hela det gymnasiala stadiet. När det gällde den inre utformningen behandlades i detalj fackskolan och gymnasiet. Det förutsattes därjämte att under överblickbar tid inom det gymnasiala systemet skulle komma att finnas utbildningsvägar som i huvudsak skulle fylla den nuvarande yrkesskolans uppgifter. Den närmare utformningen av dessa utbildningsvägar har varit YB:s huvuduppgift. Beredningen har sålunda haft att föreslå riktlinjer för yrkesutbildningens struktur, innehåll, organisation och omfattning. Grundläggande utgångspunkter har självfallet varit förändringarna på arbetsmarknaden och det nya rekryteringsläge som genomförandet av grundskolan innebär. Härutöver har YB haft att beakta kravet på yrkesutbildningens inpassning i det gymnasiala skolsystemet. Utredningsarbetet har lett fram till att integrationen av det gymnasiala skolsystemet bör avse inte endast dess organisation utan också utbildningens inre utformning. YB:s förslag innebär att de nuvarande tre skolformerna yrkesskola, fackskola och gymnasium upphör och ersätts med en enda skola. Inom denna kommer att rymmas olika utbildningsvägar anpassade till elevernas varierande intressen och samhällets behov. En bred remissopinion har slutit upp kring dessa bärande principer i YB:s förslag. Jag kommer i det följande att förorda att förslaget förverkligas och att alltså de skolformer som bygger på grundskolan förenas i en enda skola. I det sammanhanget tar jag också upp frågan om benämningen av den nya skolan. Under beredningsarbetet har av praktiska skäl behövts ett arbetsnamn. Som sådant har använts »mellanskolan». Jag kommer i mitt fortsatta anförande att använda detta ord för att beteckna den nya skolan utan att därför ha tagit slutlig ställning till namnet.

I mellanskolan kommer att ingå de utbildningslinjer som omfattas av nuvarande fackskola och gymnasium. Några ändringar i fråga om utformningen av dessa linjer föreslås inte i detta sammanhang. Vidare avses mellanskolan omfatta linjer i enlighet med YB:s förslag med de ändringar och modifikationer jag i det följande förordar. Dessa senare linjer kommer att ersätta nuvarande yrkesskola. Jag vill i detta sammanhang framhålla att alla utbildningslinjer, alltså även gymnasiet och fackskolans, syftar mot framtida yrkesverksamhet även om arten och graden av yrkesinriktning kan växla. Av rent praktiska skäl använder jag emellertid i det följande yrkesutbildning inom mellanskolan såsom ett begrepp som svarar mot dagens yrkesskola. Till frågan om denna utbildnings utformning, omfattning m. m. återkommer jag i följande avsnitt.

Den nu aktuella reformen är en mycket betydelsefull etapp på vägen mot vad som i 1964 års reform betecknades som ett huvudmål för utbildningspolitiken, nämligen genomförandet av en minst tvåårig ungdomsskola. Det är emellertid angeläget att framhålla att arbetet med förnyelse av vårt skolväsen ständigt måste fortgå. För fackskolans och gymnasiet del har skolöverstyrelsen nyligen påbörjat en läroplansöversyn, vilken liksom arbetet inom 1968 års utbildningsutredning kan förutsättas komma att påverka mellanskolans utformning i framtiden.

De förslag som härmed läggs fram avser väsentligen allmänna riktlinjer för en reformering av det frivilliga skolväsendet. Sådana frågor som utformningen av yr-

kesutbildningslinjer, läroplaner, lärarutbildning och statsbidragsregler behandlas företrädesvis från principiella utgångspunkter. Detaljspörsmål berörs endast i begränsad omfattning. Vad det nu gäller är sålunda att fatta principbeslut som skall ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet och arbetet med olika enskildheter. Beträffande vissa frågekomplex måste dessutom som framgår av det följande ytterligare utredning avvaktas.

6.2 Yrkesutbildningens utformning

Skolväsendet har under senare år blivit allt mindre differentierat och specialiserat och i stället kommit att karakteriseras av större sammanhållning i den inre organisationen och ökad bredd i fråga om utbildningens inriktning. Belysande är den etappvisa reformeringen av den obligatoriska skolan, markerad av försöksverksamheten med enhetsskola, 1962 års grundskolereform och det i år framlagda förslaget till översyn av läroplan för grundskolan. På det gymnasiala stadiet innebar 1964 års reform bl. a. att tidigare skilda gymnasieformer ersattes av ett sammanhållet kommunalt gymnasium som inrymmer studievägar med bred inriktning och en förhållandevis sen differentiering. Som en riktpunkt för utvecklingen av stadiet i dess helhet uttalades år 1964 vidare att de olika studievägarna måste samordnas när det gäller målsättning och organisation. I fråga om den yttre organisationen fastställdes som redovisats i det föregående riktlinjer för en samordnad planering. Huvudsyftet med den nu aktuella reformen är att fullfölja 1964 års beslut med en samordning på det inre planet, främst ifråga om principerna för yrkesutbildningens uppbyggnad och utformning i stort men i viss utsträckning också i fråga om dess närmare innehåll.

Yrkesutbildningen rymmer för närvarande ett mycket stort antal kurser av vilka var och en i regel redan från början är starkt specialiserad. En sådan utformning är enligt YB:s bedömning inte ändamålsenlig med hänsyn till de snabba förändringarna på arbetsmarknaden. YB anser att arbetsmarknadens krav liksom ungdomens önskemål och behov tillgodoses bättre av en yrkesutbildning som i sin principiella uppbyggnad närmare ansluter sig till vad som gäller för övriga delar av det gymnasiala stadiet. Man föreslår sålunda att yrkesutbildningen uppdelas på färre linjer och att varje linje i utbildningens början skall få en bred utformning som svarar mot flera besläktade yrken. Genom successiv differentiering på grenar och varianter målinriktas sedan utbildningen mot bestämda yrken eller yrkesområden.

YB framhåller vidare vikten av att yrkesutbildningen utformas så att den framstår som ett valvärt alternativ till den utbildning som motsvaras av nuvarande fackskola och gymnasium. Alla utbildningsvägar inom mellanskolan måste därför vara likvärdiga i vissa grundläggande avseenden. Bredden i utbildningen och den successiva differentieringen bidrar till en sådan likvärdighet. YB:s förslag om större enhetlighet i fråga om utbildningstidens längd, ökade inslag av allmänna ämnen

och möjligheter till s. k. fritt tillval i yrkesutbildningen utgör andra betydelsefulla bidrag här till.

Samtidigt som YB sålunda föreslagit en i stort likartad utformning av mellanskolans studievägar betonas att yrkesutbildningen måste vara klart målinriktad och förbereda för direkt utträde i arbetslivet.

Den av YB föreslagna principiella uppbyggnaden av yrkesutbildningen såsom en i regel tvåårig utbildning indelad på linjer med bred inriktning och successiv differentiering på grenar och varianter har med några få undantag fått ett positivt mottagande i remissyttrandena. De remissinstanser som kritiserat förslaget har uttalat farhågor för att man skall gå miste om viktiga element av specialisering och färdigutbildning i den nuvarande yrkesutbildningen. Sådana uttalanden har nära sammankopplats med synpunkter på det av YB föreslagna utrymmet för allmänna ämnen och fritt tillval.

Enligt min mening uppvägs begränsningar i specialisering och i graden av färdigutbildning mer än väl av de värden som ligger i att utbildningen blir mer allsidigt användbar och underlättar anpassning till förändringar på arbetsmarknaden. Vidare bör observeras att förslaget i fråga om många utbildningsvägar innebär att utbildningstiden förlängs. Den nya yrkesutbildningen kan sålunda förutsättas i allmänhet komma att ge väl så god grund för yrkesutövning som nuvarande utbildning. Den bredare uppläggningsen av utbildningen bör också göra det lättare att rätt avväga utbildningskapaciteten i förhållande till rekryteringsbehovet.

Den problematik som gäller förhållandet mellan utbildningen och avnämmarkraven torde komma att ytterligare belysas av den utredning angående samverkan mellan skola och näringsliv som pågår inom YB.

Jag finner sålunda övervägande skäl tala för att mellanskolans yrkesutbildning utformas i huvudsak enligt YB:s förslag, dvs. som en utbildning med bred inriktning och med en successivt genomförd differentiering. Jag tillstyrker att denna utbildning i regel skall omfatta två år. I likhet med YB räknar jag dock med möjligheten av såväl längre som kortare utbildningstider. Jag tillstyrker att utrymme skall finnas dels för allmänna ämnen, dels för fritt tillval. Jag återkommer i det följande till den närmare utformningen av utbildningen i dessa grundläggande avseenden. En yrkesutbildning utformad enligt dessa riktlinjer innebär en väsentlig höjning av utbildningsnivån på yrkesutbildningens område.

Den förordade uppbyggnaden av yrkesutbildningen innebär att utbildningen inom varje linje inleds med vad YB kallar ett basblock. Detta består av moment som är gemensamma i utbildningen för de olika yrken eller yrkesområden linjen leder fram till. Differentieringen av utbildningen sker genom en successiv uppspaltnings på allt mer avgränsade block med mindre av gemensamt innehåll. Det förtjänar framhållas att blockprincipen endast är en annan benämning för principen om successiv differentiering. Såväl gymnasiets som fackskolans läroplaner är uppbyggda på detta sätt.

En viktig fråga vid utformningen i detalj av yrkesutbildningens läroplaner är hur omfattande basblocken skall göras, dvs. vilka yrken som utbildningen inom

ett block skall förbereda för och hur stor del av utbildningstiden som skall avdelas för ett block. Som framhållits i t. ex. skolöverstyrelsens yttrande innefattar konstruktionen av block ett flertal problem, pedagogiska, skolorganisatoriska och ekonomiska. Förutom att de olika yrken, som skall tillgodoses inom ett block, givetvis bör vara besläktade måste man förutsätta att utbildningen för dessa yrken ställer likartade krav på materiella och personella resurser. Mycket omfattande block kan ställa stora krav på resurser. Jag delar skolöverstyrelsens uppfattning att man tills vidare inte bör konstruera alltför stora block. De praktiska erfarenheterna och det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet får utvisa vilka förändringar som bör göras.

Jag har i det föregående konstaterat att utvecklingen lett till allt mer sammanhållna skolformer med ökade inslag av allmän utbildning. Detta gäller både den obligatoriska skolan och skolorna på det gymnasiala stadiet. I likhet med YB och ett stort antal remissinstanser finner jag det sannolikt att de snabba förändringarna i samhälle och arbetsliv kommer att medföra ökade krav på allmän orientering och på kommunikationsfärdigheter hos medborgarna. Det är också sannolikt att flertalet ungdomar som efter genomgång av grundskola avser att fortsätta i mellanskolan kommer att i allt större utsträckning efterfråga inslag av allmän utbildning. Mot denna bakgrund har jag i det föregående tillstyrkt att läroplanerna skall innefatta ett utrymme för allmänna ämnen. Omfattningen av detta utrymme och vilka ämnen som bör förekomma är frågor som föranlett olika synpunkter under remissbehandlingen av YB:s förslag. Några remissinstanser ifrågasätter dessutom om de allmänna ämnen det här gäller bör göras obligatoriska.

Utrymmet för allmänna ämnen får vägas mot en minskad undervisningstid i yrkesteknik. Från båda de nyss nämnda utgångspunkterna, samhällets och arbetslivets krav resp. ungdomarnas önskemål, kan skäl i och för sig anföras för större inslag av allmän utbildning än YB föreslagit. Å andra sidan måste beaktas att utrymmet för yrkesteknik minskas också genom de av YB föreslagna förändringarna av lärotiderna, en fråga till vilken jag senare återkommer. Jag finner den av YB gjorda avvägningen rimlig och tillstyrker att de allmänna ämnena får i huvudsak den omfattning som YB föreslagit. Svenska, arbetslivsorientering och gymnastik bör enligt min mening vara obligatoriska ämnen. Det kan framhållas att YB:s förslag om införande av ämnet arbetslivsorientering på yrkesutbildningslinjernas läroplaner har mottagits mycket positivt av remissinstanserna. Vidare bör, såsom redan är fallet i fackskola och gymnasium, finnas timme till förfogande. Härtill kommer obligatoriskt tillval av ytterligare minst ett allmänt ämne. Det bör här finnas möjlighet att välja även andra ämnen än de av YB föreslagna (engelska, samhällskunskap och religionskunskap), exempelvis matematik. Jag finner det riktigt att man vid utformningen av yrkesutbildningens allmänna ämnen eftersträvar överensstämmelse med de läroplaner som gäller för fackskolan. Häri ligger ett värde dels med hänsyn till möjligheten att samordna undervisningen inom skilda studievägar i mellanskolan för att utnyttja gemensamma resurser, dels med hän-

syn till den även från andra synpunkter önskvärda inre integrationen inom mellanskolan. Jag är dock medveten om att i åtskilliga sammanhang kan uppstå praktiska svårigheter att åstadkomma en reell samundervisning mellan yrkesutbildningslinjer och linjer motsvarande dem som ingår i nuvarande fackskola. Det är för övrigt av vikt att samordning och samundervisning kommer till stånd också mellan olika slag av yrkesutbildningslinjer.

Den av YB antydda möjligheten för elever med särskilda svårigheter i vissa allmänna ämnen att helt eller delvis bli befriade från den obligatoriska undervisningen i dessa ämnen bör enligt min mening hållas öppen men tillämpas med återhållsamhet.

YB:s förslag om s. k. fritt tillval har tilldragit sig stort intresse vid remissbehandlingen. Förslaget innebär att en del av undervisningen i yrkesteknik efter den enskilde elevens val utbyts mot undervisning i andra ämnen som förekommer inom mellanskolan. YB har i YB III ytterligare utvecklat och preciserat innebörden av sitt förslag. I remissyttrandena har åtskilliga invändningar framförts. Bl. a. uttalas farhågor för att yrkeskunnandet kommer att urholkas. Organisatoriska och schematekniska svårigheter påtalas och man befarar också att anordningen kommer att bli mycket resurskrävande. Skolöverstyrelsen, som i sitt yttrande över YB I var skeptisk, redovisar dock i yttrandet över YB III en positiv inställning till den utformning förslaget fått i detta betänkande. Överstyrelsen utvecklar därvid utförligt sin syn på syftet med det fria tillvalet och tillämpningen av anordningen. Att förslaget om fritt tillval, som rymmer så många både principiella och praktiska nyheter, rönt stor uppmärksamhet både av positiv och av negativ art finner jag naturligt. Det kan bli ett väsentligt bidrag till utvecklingen av yrkesutbildningen men det är obestriddligt att anordningen också kan få ogynnsamma effekter om den inte utnyttjas rätt. För att undvika sådana effekter är det viktigt att den utbildning, som en elev vill välja, naturligt anknyter till elevens studieprogram i övrigt. Därför bör tillvalet normalt syfta till att underbygga eller fördjupa den yrkesinriktade utbildningen eller att möjliggöra en sidoordnad men alltså målinriktad yrkesutbildning. På detta sätt bör tillvalet kunna bli ett värdefullt element i den framtida yrkesutbildningen. Möjligheten att genom tillval förbereda en övergång från yrkesutbildningslinjer till andra linjer inom mellanskolan bör däremot enligt min mening utnyttjas endast i begränsad omfattning. Utan att jag därmed åsyftar att personligt utformade tillval skall hindras finner jag det nödvändigt att skolöverstyrelsen utarbetar exempel på tillval för att underlätta för eleverna att bedöma vilka val som lämpligen kan kombineras med utbildningen inom viss linje. Överstyrelsen bör därvid beakta vad som i det föregående anförts angående det primära syftet med tillvalet.

Det utrymme som anslås för fritt tillval kan i och för sig tänkas växla alltefter linjernas karaktär. Med hänsyn till det tidigare framhållna önskemålet om att olika utbildningar i stort skall vara utformade på samma sätt bör emellertid utrymmet för fritt tillval i huvudsak vara lika stort på alla utbildningslinjer. Från denna synpunkt bör det av YB angivna tidsutrymmet, högst 12 veckotimmar, kunna tjäna

som en ungefärlig gemensam riktpunkt vid det fortsatta läroplansarbetet. I den mån det bedöms nödvändigt kan avvikelser härifrån komma i fråga för vissa utbildningslinjer. Eftersom ett meningsfullt tillval normalt bör förutsätta erfarenhet av det utbildningsområde som eleven inriktar sig på räknar jag med att tillvalet i huvudsak förläggs till årskurs 2. Praktiska skäl, exempelvis det förhållandet att en viss yrkesutbildning i betydande utsträckning är förlagd till en arbetsplats, kan emellertid föranleda avvikelse från denna regel.

YB har inte sett som sin uppgift att lägga fram förslag till alla ifrågakommande *läroplaner* inom yrkesutbildningen. Avsikten med de planer, som utarbetats, har bl. a. varit att ge underlag för bedömning av principförslagen. YB framhåller att läroplanerna bör vara generella men att de inte får bindas i ett stelt system utan att de måste bearbetas och förnyas fortlöpande. Vid remissbehandlingen har man också pekat på behovet av att läroplanerna fortlöpande revideras och kontinuerligt anpassas till arbetslivets krav. Jag delar de synpunkter som framförts i dessa avseenden. Ett omfattande arbete av motsvarande slag har under senare år utförts av skolöverstyrelsen och pågår alltjämt i syfte att modernisera och förenhetliga läroplanerna för yrkesskolan. Att fullfölja YB:s läroplansarbete är således en naturlig fortsättning av den verksamhet som pågår i skolöverstyrelsen.

Sammanförandet av yrkesskolan, fackskolan och gymnasiet till en skolför form får konsekvenser också för den rent författningstekniska utformningen av läroplanerna.

F. n. fastställs gymnasiets och fackskolans läroplaner av Kungl. Maj:t eller, efter bemyndigande av Kungl. Maj:t, av skolöverstyrelsen. Yrkesskolans läroplaner fastställs däremot av skolöverstyrelsen. Det är naturligt att det i framtiden bör finnas en samlad läroplan för mellanskolan som innehåller centrala bestämmelser såsom mål och allmänna anvisningar samt timplaner eller riktlinjer för timplaner. Därutöver kommer att finnas kursplaner och anvisningar för olika linjer och ämnen. Läroplanens olika delar bör fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av skolöverstyrelsen.

Den närmare utformningen av de linjer, som YB föreslagit är en fråga som i det stora hela inte fordrar beslut av riksdagen. Den omfattar ett stort antal detaljspörsmål som får behandlas i det fortsatta läroplansarbetet. I remissvaren har framkommit synpunkter som därvid bör beaktas. I många fall är det fråga om konkretisering av de tidigare relaterade allmänna synpunkterna på utbildningsblockens utformning. I förevarande sammanhang tar jag upp några frågor som särskilt uppmärksamats vid remissbehandlingen.

Som framgått av det föregående har YB i vissa fall i YB III modifierat sina i YB I framlagda förslag. I YB III har sålunda föreslagits ett alternativ till det ursprungligen sammanhållna maskin- och eltekniska blocket. Alternativet innebär att man i stället för en linje utformar tre separata linjer, nämligen mekanisk linje, fordonslinje och el-telelinje. Flertalet remissinstanser, som yttrat sig i frågan, har framhållit att ett sammanhållet maskin- och eltekniskt block skulle vara alltför

omfattande och förutsätta synnerligen stora investeringar. De har därför anslutit sig till alternativet med tre separata linjer. Även jag anser att man i första hand bör ta fasta på förslaget med separata linjer vid de fortsatta övervägandena. Möjligen kan det ifrågakomma att organisera ett sammanhängande block på någon ort där elevunderlaget är mycket stort och där resurssynpunkter inte talar mot en sådan organisation.

Förslaget till läroplan för den byggnadstekniska linjen har mött stark kritik vid remissbehandlingen. Kritiken har riktats främst mot att det gemensamma basblocket omfattar utbildning även för lågfrekventa yrken som utbildningsmässigt inte anses vara nära sammanhörande. Skolöverstyrelsen menar att ett genomförande av förslaget skulle leda till en otymplig organisation som blir svår att förverkliga särskilt på mindre orter. På praktiskt taget alla utbildningsorter med byggnadsteknisk linje skulle dessutom fordras en kraftig förstärkning av resurserna för att möjliggöra utbildning i de lågfrekventa yrkena. Med hänsyn härtill förordar överstyrelsen en annan uppbyggnad av utbildningen. Det finns enligt min bedömning skäl att i det fortsatta läroplansarbetet ytterligare bearbeta den byggnadstekniska linjens utformning med ledning av den framförda kritiken och de i samband därmed framkomna konstruktiva förslagen.

Införandet av en estetisk linje i yrkesutbildningen har i stort sett undantagslöst hälsats med tillfredsställelse vid remissbehandlingen. Den närmare utformningen av linjen har emellertid föranlett delade meningar. Jag vill i sammanhanget erinra om att musikutbildningssakkunniga våren 1968 överlämnade ett betänkande »Musikutbildning i Sverige» (SOU 1968: 15) i vilket lades fram förslag om bl. a. musikutbildningen på det gymnasiala stadiet. De sakkunniga beräknas senare i år överlämna betänkande med förslag till läroplaner för denna utbildning. Jag är inte nu beredd att ta ställning till frågan hur den estetiska utbildningen inom mellanskolan bör organiseras, då jag finner det nödvändigt att behandla förslagen från YB och musikutbildningssakkunniga i ett sammanhang. Även konstnärsutbildningssakkunnigas utredningsarbete rörande den högre konstfackliga utbildningen kan behöva beaktas.

I fråga om den konsumtions- och vårdtekniska utbildningen är de i remissyttrandena redovisade meningarna delade. En del remissinstanser anser att konsumtionsteknisk och vårdteknisk utbildning bör kunna hållas samman under den första terminen medan andra förordar en delning från början på två linjer. Båda alternativen har ett stort antal förespråkare. För ett gemensamt konsumtions- och vårdtekniskt basblock talar enligt vissa bedömare främst de rekryteringsmöjligheter för vårdutbildningen som en bred basutbildning skulle innebära. Mot en sådan konstruktion talar enligt andra bedömares mening riskerna för förlängning av utbildningstiden och svårigheterna att inom denna ram organisera en effektiv vårdyrkesutbildning. Denna utbildning anses nämligen kräva nära tillgång till sjukvårdens personella, materiella och tekniska resurser.

Valet mellan olika alternativ för utformningen av linjer inom yrkesutbildningen påverkas — som framgått av den föregående redovisningen — inte sällan av yttre

organisatoriska förhållanden, häri inbegripet i vissa fall kvarstående olikheter i fråga om huvudmannaskapet. På grund härav kan det ibland visa sig olämpligt att välja ett alternativ som från andra synpunkter vore den mest ändamålsenliga lösningen. Jag återkommer mer allmänt till dessa problem i det följande då jag tar upp frågan om genomförandet av den aktuella reformen. Det kan emellertid här konstateras att man vid utformningen av utbildning för vårdyrken har att beakta att sjukvårdshuvudmännen byggt upp en omfattande organisation för vårdyrkesutbildning och att delar av sådan utbildning måste förläggas till arbetsplatser inom vårdorganisationen oberoende av hur man i övrigt organiserar och utformar utbildningen. Otvivelaktigt måste sålunda en betydande del av vårdyrkesutbildningen allt framgent bedrivas i anslutning till sjukvårdens institutioner. Detta gäller i synnerhet mer specialiserad utbildning. Samtidigt är det uppenbart att en isolering av vårdyrkesutbildningen från mellanskolan kan medföra svårigheter att rekrytera personal till den expanderande vårdsektorn. I vilken mån en förening av konsumtionsteknisk och vårdteknisk utbildning i inledningsskedet av utbildningen kan på ett avgörande sätt påverka rekryteringen är svårt att bedöma utan stöd av erfarenheter. Det är därför enligt min mening av värde att man prövar båda de alternativ jag nyss redogjort för. Jag förutsätter därvid att utbildningen utformas så att inga avgörande olikheter i utbildningsresultaten uppkommer. Erfarenheterna får så småningom ge underlag för ett ställningstagande till hur utbildningen på de konsumtionstekniska och vårdtekniska områdena slutligt bör organiseras.

Frågan huruvida storhushållspersonal bör utbildas såväl inom konsumtionsteknisk som inom livsmedelsteknisk linje har också blivit föremål för skiljaktiga meningar vid remissbehandlingen. Enligt min mening bör sådan utbildning organiseras inom två linjer endast om det finns behov av två väsentligt olika utbildningsvägar, vilket framskyttat i vissa remissyttranden. Vid det fortsatta läroplansarbetet vilket såsom är brukligt bör bedrivas i samråd med vederbörande företrädare för arbetsgivare och anställda, bör klarhet i denna fråga kunna nås.

Pedagogiska och metodiska frågor inom yrkesutbildningen har i YB III ägnats stort utrymme. YB behandlar dels frågor som nära sammanhänger med läroplansförslagen, dels frågor som sammanhänger med den långsiktiga utvecklingen av yrkesutbildningen. I YB:s läroplansförslag har vad som med dagens terminologi kallas yrkesarbete och yrkesteori samt vissa läroämnen med teknisk eller annan yrkesspecifik karaktär sammanförts till ett ämnesblock betecknat yrkesteknik. YB föreslår att den praktiska och den teoretiska undervisningen inom detta ämnesblock integreras. Integreringen medför enligt YB en effektivisering av undervisningen genom att eleverna får lättare att läsa in olika delar av ett naturligt sammanhängande ämnesområde och genom att de också får en bättre motivation för studier av grundläggande teoretiska moment. Jag har, liksom huvuddelen av remissinstanserna som yttrat sig i frågan, funnit YB:s argument för en integrerad undervisning i yrkesteknik övertygande.

Undervisningen i det integrerade ämnet yrkesteknik synes i viss utsträckning kräva en annan metodik än den som nu används. Det kan t. ex. röra sig om undervisning med tillhjälp av arbetsinstruktioner eller i form av stationsutbildning vilket närmast är en form av programmerad undervisning. De metodiska problemen får närmare övervägas vid det fortsatta läroplansarbetet varvid hänsyn måste tas bl. a. till vilken utbildning lärarna måste ha för att kunna undervisa i det integrerade ämnet yrkesteknik. Härvid bör även beaktas om undervisningen i ämnet skall handhas av en lärare eller av flera lärare i samverkan. Därutöver bör man observera den snabba utvecklingen inom yrkesutbildningen liksom inom praktiskt taget all annan utbildning mot en ökad individualisering av undervisningen. Ett sätt att uppnå ökad individualisering är att ge utbildning i form av stationsutbildning eventuellt med hjälp av arbetsinstruktioner. En fortsatt utveckling mot ökad individualisering bör sålunda vara väl förenlig med en integrerad undervisning i yrkesteknik.

Jag vill i detta sammanhang något beröra ett specialproblem. Från YB:s sida har understrukits värdet av att använda vad YB kallar externa arbetsobjekt vid yrkesutbildningen, t. ex. utbildningsbyggen och legoarbeten. Många remissinstanser delar denna uppfattning. Användningen av externa arbetsobjekt kan emellertid ofta medföra svårigheter när det gäller att förverkliga den individualiserade undervisningen. Det är en viktig uppgift att söka finna former som möjliggör en individualiserad undervisning även när man tar i anspråk externa arbetsobjekt vid undervisningen.

I yrkesskolan gäller f. n. den sjugradiga s. k. absoluta betygsskalan som i övrigt avskaffades i och med införandet av grundskolan, det nya gymnasiet och fackskolan. YB föreslår nu att en femgradig relativ betygsskala införs. Klart är att eleverna i yrkesutbildningen i allmänna ämnen bör bedömas på samma sätt som elever i t. ex. fackskolan. I dessa ämnen bör således relativ betygsättning tillämpas. I fråga om yrkestekniken bryter sig meningarna starkt i remissyttrandena. Skolöverstyrelsen och ett antal företrädare för avnämarsidan vänder sig mot YB och förordar en absolut betygsättning som skall anknyta till vissa objektiva normer. Hur sådana normer skall utformas framgår emellertid inte av remissvaren. Det är därför svårt att nu slutgiltigt behandla denna fråga. Det får ankomma på skolöverstyrelsen att genom fortsatta undersökningar och överväganden ge underlag för ett mera definitivt ställningstagande.

YB förordar att den s. k. prøvotiden slopas. Förslaget har vunnit stöd hos flertalet remissinstanser som yttrat sig därom och jag tillstyrker det också.

I fråga om studie- och yrkesvägledning vill jag först framhålla att den självfallet är lika viktig inom yrkesutbildningen som inom nuvarande gymnasium och fackskola. En gemensam organisation för denna verksamhet inom mellanskolans olika utbildningslinjer måste tillskapas. På gymnasiet och fackskolan ombesörjes i dag studie- och yrkesvägledningen av yrkesvägledare inom arbetsmarknadsverket samt av kuratorer och lärare. Med hänsyn till de ökade krav som verksamheten inom en integrerad mellanskola kommer att ställa måste organisa-

tionens framtida utformning omprövas. Självfallet kan denna fråga inte isoleras från frågan om utformningen av motsvarande verksamhet inom grundskolan. Jag vill erinra om vad jag anfört i denna fråga i propositionen angående revidering av läroplan för grundskolan (1968: 129). Jag avser att senare återkomma med förslag i ämnet.

YB understryker starkt behovet av pedagogisk forskning och utvecklingsarbete på yrkesutbildningens område bl. a. med hänsyn till att forskningen hittills i stor utsträckning kommit att koncentreras på problem inom grundskola, gymnasium och fackskola. Med hänsyn inte minst till att yrkesutbildningen sannolikt blir den mest resurskrävande av mellanskolans utbildningsvägar finner jag i likhet med YB angeläget att forskningen i större utsträckning än hittills tar upp yrkesutbildningens problem. Det ankommer på skolöverstyrelsen att verka för att den pedagogiska forskningen och utvecklingsarbetet i fråga om yrkesutbildningen ger underlag för en löpande förnyelse av denna utbildning. Pedagogikutredningen torde enligt vad jag erfarit komma att behandla organisatoriska åtgärder som kan bidra till en intensifiering av den yrkespedagogiska forskningen.

6.3 En sammanhållen mellanskola

En av drivkrafterna bakom den pågående omdaningen av det gymnasiala skol-systemet är den mycket snabba kvantitativa utveckling som de olika skolformerna har genomgått. Yrkesskolan, fackskolan och gymnasiet kan i dag ta emot sammanlagt drygt 75 % av alla 16-åringar. I början av 1970-talet torde det frivilliga skolväsendets dimensionering komma att motsvara minst 85 % av årskullen 16-åringar. Enligt min bedömning kommer på sikt praktiskt taget alla ungdomar att efter grundskolan gå vidare till fortsatt utbildning.

Yrkesskolans andel motsvarar f. n. drygt 30 % av årskullen. Det ligger i sakens natur att beräkningar rörande den framtida dimensioneringen av yrkesutbildningen måste grundas på ganska osäkra och grova bedömningar. Tre faktorer är i detta sammanhang av betydelse, nämligen elevernas utbildningsönskemål, arbetslivets efterfrågan och utbildningsresurserna. I samband med ställningstagandena år 1964 till gymnasie- och fackskoleutredningarnas förslag konstaterades att utbildningsplaneringen måste innefatta en avvägning mellan dessa olika faktorer. På yrkesutbildningens område är det måhända motiverat — trots utbildningens breda inriktning — att låta arbetslivets efterfrågan få större inverkan än i fråga om den mer allmänna mellanskoleutbildningen. I fråga om elevernas fördelning på yrkesutbildning för olika arbetsmarknadssektorer finner jag i likhet med flertalet remissinstanser att YB:s beräkningar måste anses som i hög grad preliminära. De bör dock kunna utnyttjas under de närmaste åren som mycket ungefärliga riktpunkter för planeringsarbetet. Det är angeläget att man vid arbetet med att skapa ett bättre underlag för utbildningsplaneringen observerar att arbetsmarknadens behov inte tillgodoses en-

bart genom ungdomsutbildningen utan att denna måste kompletteras med vuxenutbildning, inbegripet arbetsmarknadsutbildning.

Den växande andel av årskullen som genomgår utbildning på mellanskolestadiet tillsammans med den genomsnittliga förlängning av utbildningstiderna som successivt ägt rum och som ytterligare följer av här framlagda förslag ger till resultat att yrkesutbildningens totala omfattning växer betydligt. Jag återkommer i ett senare sammanhang till frågan om vilken inverkan denna utveckling får på medelsbehoven och resursbehoven för ifrågavarande utbildning.

Genom 1964 års riksdagsbeslut om reformering av det gymnasiala skolsystemet fastslogs nya principer för den yttre planeringen av detta system. Såsom jag konstaterat i det föregående skall denna planering grundas på en helhetsyn på de olika utbildningsvägarna vilka måste samordnas i fråga om målsättning, organisation och resursutnyttjande. YB:s synpunkter och överväganden utgör en bekräftelse på riktigheten hos dessa principer. Den yttre planeringen utgår också redan från det principiella ställningstagandet år 1964 att gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan skall bilda ett sammanhängande system. Detta ställningstagande bör nu fullföljas till att avse även den inre organisationen. Gymnasium, fackskola och yrkesskola bör sålunda upphöra som självständiga skolformer och ersättas av en sammanhållen skolform. Jag återkommer i det följande till frågan om tidpunkten för genomförandet av detta förslag och den närmare avgränsningen av skolformen.

Det har framkommit en rad förslag till namn på den nya skolan, såsom fortsättningsskola, gymnasieskola, gymnasium, högskola, läroverk, mellanskola, påbyggnadsskola, sekundärskola, trivialskola, ungdomsskola och överskola. Skäl kan anföras för benämningen ungdomsskola. Den är ny i vårt land och ger därför inga missvisande associationer till nuvarande eller tidigare skolformer. Mot namnet kan dock anföras att det knappast ger en riktig anknytning till åldersstadiet. Grundskolan är ju inte en barnskola, och det kan för övrigt noteras att exempelvis i Norge det högsta stadiet i grundskolan kallas »ungdomsskole». Namnet högskola vore bl. a. med hänsyn till internationell terminologi mycket lämpligt. I Sverige har emellertid ordet av hävd en annan betydelse än motsvarigheten »high school» och är fortfarande bundet vid utbildningsanstalter på det eftergymnasiala stadiet. Det är knappast realistiskt att räkna med att ordet högskola skulle kunna reserveras för det gymnasiala stadiet. Av de övriga föreslagna namnen kan knappast några andra än gymnasium — eventuellt gymnasieskola — och mellanskola komma i fråga. Mot beteckningen gymnasium kan bl. a. den invändningen resas att den i internationella sammanhang leder tanken till något helt annat än en skola. Mellanskola kan å andra sidan också vara missvisande, eftersom för många elever utbildningen är avslutad i och med att de gått igenom denna skola. Som jag tidigare nämnt har jag för egen del inte tagit slutlig ställning i namnfrågan men använder som arbetsnamn »mellanskolan». Med ledning av den fortsatta diskussionen kommer jag senare att föreslå Kungl. Maj:t att fastställa namnet på den nya skolan.

Jag har tidigare föreslagit att de olika utbildningsvägarna i mellanskolan organiseras enligt vissa gemensamma grundläggande principer såsom i fråga om utbildningens längd, bredd, successiva differentiering och ämnesinnehåll. Införandet av en skola med denna utformning innebär enligt min mening ett viktigt steg mot en upplösning av nuvarande status- och prestigebundna värderingar av olika studievägar och yrkesområden. Den redan beslutade planeringen för gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan tillsammans med den nu föreslagna inre samordningen kommer vidare att skapa förutsättningar för ett gemensamt effektivt utnyttjande av de materiella och personella resurser som behövs för utbildningen. När alla utbildningsvägar inom det frivilliga skolväsendet ryms inom en enda skola låter de sig grupperas på annat sätt än som f. n. sker genom uppdelningen på gymnasium, fackskola och yrkesskola. I den mån en indelning av utbildningsväsendet på det gymnasiala stadiet fordras anser YB det naturligare och lämpligare att sammanföra studievägar till tre sektorer, nämligen humanistisk-social, ekonomisk och naturvetenskaplig-teknisk sektor. Det finns emellertid enligt min mening inte skäl att nu binda sig vid en sådan indelning. Frågan får tas upp om och när ett behov av att terminologiskt sammanföra de olika utbildningsvägarna till större enheter aktualiseras.

Vid planeringen för mellanskolan bör man i enlighet med de riktlinjer som fastställdes genom 1964 års riksdagsbeslut sträva efter att på varje ort med mellanskoleutbildning erbjuda flertalet studievägar inom mellanskolan. Organisation av dessa studievägar på skolenheter bör grundas på principen om s. k. horisontell samordning. Detta innebär att i första hand mellanskolans studievägar samorganiseras, medan vertikal samordning av grundskola och mellanskola bör ske endast då särskilda skäl föreligger. Varje skolenhet bör vidare erbjuda ett allsidigt val av studievägar. Man bör alltså undvika att organisera skolenheter med en ensidig inriktning mot ett enda område, t. ex. enbart det tekniska eller enbart det ekonomiska. Detta betyder dock inte att skolenheterna behöver vara identiska. Då flera mellanskolenheter finns i en kommun kan och måste ibland utbildningen vid de olika skolenheterna av resursskäl ha sin tyngdpunkt inom skilda områden. De riktlinjer jag här angett för planeringen kan i åtskilliga fall förverkligas först på längre sikt. Avvikelse måste kunna förekomma. I vilken omfattning och hur länge det kommer att finnas kvar yrkesutbildning utanför de orter som kommer att ha en mer fullständig mellanskola, dvs. i stort sett dagens gymnasieorter, får utvecklingen utvisa. Detta betyder att utbildningen utanför dagens gymnasieorter bör kunna bibehållas så länge det finns en tillfredsställande elevtillströmning och ett klart avnämningssintresse för utbildningen. Förmodligen kommer det alltid att förekomma vissa speciella slag av utbildning som inte naturligt kan inordnas i en större mellanskolenhet. I sådana fall bör likväl utbildningen i möjligaste mån utformas enligt de riktlinjer jag angett i det föregående. Exempelvis bör finnas undervisning i allmänna ämnen samt — så långt det låter sig göras med hänsyn till tillgång på lärare och undervisningsgruppernas storlek — fritt tillval.

Införandet av mellanskolan medför vissa avgränsningsproblem. Jag avser bl. a. frågan huruvida sådan utbildning som f. n. kräver en längre förpraktik, exempelvis sjöbefälsutbildning, skall hänföras till mellanskolan. Det är vidare inte självklart att mellanskolan på sikt skall omfatta exempelvis sjuksköterskeutbildningen, fastän denna har nära samband med vårdbiträdes- och undersköterskeutbildningen. YB har inte i detalj berört sådana avgränsningsproblem. T. v. bör av praktiska skäl — bl. a. med hänsyn till nuvarande statsbidragsregler — mellan-skolebegreppet ges en vid tolkning så att i varje fall all utbildning som i dag får statsbidrag via anslaget till kommunala gymnasiala skolor omfattas av begreppet. De problem jag här har aktualiserat berör huvudsakligen gränsdragningen mellan vad som i dag kallas gymnasial och eftergymnasial utbildning. Jag räknar därför med att arbetet inom den år 1965 tillsatta kompetensutredningen samt inom 1968 års utbildningsutredning, vars uppdrag omfattar utredning rörande den fortsatta planeringen av det eftergymnasiala utbildningssystemet m. m., kommer att skapa klarhet i sådana fall. I övrigt ankommer det på skolöverstyrelsen att uppmärksamma avgränsningsfrågor.

YB tar också upp vissa frågor av praktisk-organisatorisk natur, nämligen om elevområden för yrkesutbildningen och om elevantalet i heltidskurser. YB anser att yrkesutbildningen i princip skall ha ett med övrig mellan-skoleutbildning gemensamt elevområde. Samtidigt räknar YB med att vissa studievägar kräver större elevområden, antingen större regioner eller i vissa fall hela landet. Av mitt ställningstagande till en sammanhållen mellanskola följer att elevområdesindelningen måste bygga på samma grunder för alla utbildningsvägar som ingår i mellanskolan. Gällande bestämmelser om elevområden för gymnasium och fackskola är dock så utformade att de medger den flexibilitet som YB finner nödvändig med hänsyn till det varierande elevunderlaget för olika utbildningsvägar.

Beträffande elevantalet i heltidskurser har YB i sitt första betänkande uttalat att nuvarande bestämmelser bör kunna gälla även i fortsättningen. Det fortsatta arbetet har emellertid gett YB anledning att framföra den uppfattningen att man inom yrkesutbildningen bör ha möjligheter att variera elevantalet med hänsyn till olika inlärnings-situationer och undervisningsförutsättningar i övrigt. Försök härmed bör enligt YB anordnas inom olika områden av yrkesutbildningen. Jag delar YB:s och skolöverstyrelsens uppfattning att bestämmelserna rörande elevantalet i heltidskurser bör ge möjlighet att variera elevgruppernas storlek. Jag är också införstådd med att det på yrkesutbildningens område finns ett behov av intensiv försöksverksamhet i syfte att förbättra metodik och organisation inom olika områden och på olika nivåer. Sådan verksamhet bör kunna skapa klarhet i fråga om hur olika materiella och personella resurser bör sättas in för att man skall nå bästa möjliga resultat. Häri innefattas också sådana frågor som lärartät-heten och möjligheten att utnyttja lärarlag för undervisning i en avdelning sam-mansatt av flera klasser. Jag ansluter mig till de av skolöverstyrelsen anmälda syn-punkterna som anknyter till ett av överstyrelsen inlett arbete på att rationalisera

yrkesutbildningens organisation och därigenom åstadkomma besparingar av resurser och kostnader. Det är givetvis önskvärt med så långt möjligt enhetliga regler för storleken av undervisningsgrupper inom mellanskolan. Frågan om föreskrifter angående elevantal i klasser och grupper bör prövas ytterligare i samband med läroplansarbetet med utgångspunkt i de av skolöverstyrelsen och i YB III framförda förslagen.

En viktig fråga när det gäller att åstadkomma enhetlighet och likvärdighet mellan de skolformer som skall samordnas till mellanskolan är enligt YB:s och flertalet remissinstansers uppfattning frågan om *g e m e n s a m m a l ä r o t i d e r*. Jag delar denna uppfattning. Frågan har behandlats även av skolarbetsutredningen på grundval av vars förslag statsmakterna våren 1968 (prop. 64, SU 107, rskr 258) fattade ett beslut om reformering av lärotiderna för huvuddelen av skolväsendet. Sålunda har genomförts ett enhetligt läsår och en enhetlig utformning av skolarbetsveckan, som skall omfatta fem skolarbetsdagar.

I fråga om lektionstidens längd erinrar jag om att den beslutade skolarbets-tidsreformen innebar att man införde en s. k. tidsmodul omfattande 40 minuter. Denna utgör den grundenhet av vilken man skall kunna bygga upp lektionspass av varierande längd. I det sammanhanget gjordes undantag beträffande den övervägande praktiskt inriktade yrkesutbildningen för vilken tills vidare med hänsyn till kommande prövning av YB:s förslag någon ändring inte gjordes av nuvarande lektionstid om 60 minuter. I denna lektionstid ingår emellertid också tid för rast, varför man bör reducera den angivna tiden något för att erhålla måttet på den faktiska undervisningstiden.

Om en övergång beträffande yrkesutbildningen bör ske till den för övrig undervisning godtagna tidsmodulen om 40 minuter bör närmast bedömas utifrån pedagogisk-organisatoriska utgångspunkter. Jag vill här erinra om att en tidsmodul om 40 minuter inte behöver vara detsamma som ett arbetspass om 40 minuter. Arbetspassen kan ha varierande längd anpassade till de förutsättningar som föreligger i olika ämnen och undervisningssituationer. Med hänsyn till de organisatoriska problem som skulle kunna uppkomma om skolarbetsdagen inom en och samma skolenhet skulle byggas upp på lärotidsbestämmelser och lektionsenheter av olika innebörd anser jag att man även för de praktiska momenten i yrkesutbildningen bör övergå till den tidsmodul som beslutats för annan skolundervisning.

Vad jag här föreslagit får vissa tekniska konsekvenser i fråga om den nu gällande regleringen av arbetstiden för lärarna. Lärarnas undervisningsskyldighet är som bekant angiven till visst antal veckotimmar. Undervisningsskyldigheten måste nu över sättas till en arbetstid uttryckt i den framtida tidsmodulen.

Den skolarbets-tidsfråga som återstår gäller det antal veckotimmar som eleverna bör åtnjuta undervisning. YB konstaterar att antalet veckotimmar f. n. är högre i yrkesskolan än i någon annan skolform. Denna fråga har i viss mån behandlats i samband med den nyss nämnda reformeringen av skolans arbetstider. Därvid beslöts nämligen att i den mån femdagarsveckans genomförande aktualiserade behov

av åtgärder som motverkar att vissa skoldagar blir alltför långa borde sådana åtgärder få formen av mindre begränsningar av veckotimtalerna för ifrågavarande slag av yrkesutbildning. YB föreslår i YB I att veckotimtalet inom yrkesutbildningen i mellanskolan i princip bestäms till 35 men att det i praktiken blir 36—38 veckotimmar beroende på det antal veckotimmar arbetsteknik som ingår i olika kurser. Läroplanerna som presenteras i YB III innefattar således veckotimtal varierande mellan 36 och 38. Det är naturligtvis av flera skäl önskvärt att man inom en sammanhållen skolform söker åstadkomma den överensstämmelse i fråga om skolarbetstider som är möjlig. Väsentligt är också att skolarbetsdagen är rimligt avvägd med hänsyn till vad man kan kräva av eleverna och vilket utrymme man vill ge dem för andra aktiviteter. Jag förordar, att antalet schemabundna veckotimmar för eleverna inom mellanskolans yrkesutbildningsdel minskas och därigenom närmas till vad som nu gäller för övrig utbildning inom mellanskolan.

Liksom hittills bör för yrkesundervisning vid arbetsställe utanför skolan tillämpas de arbetstider som gäller på arbetsstället.

Huvudmannaskapet för gymnasiet och fackskolan är i enlighet med 1964 års beslut primärkommunalt. Inom yrkesutbildningen förekommer som huvudmän primärkommuner, landstingskommuner, enskilda huvudmän samt i viss utsträckning även staten. Den största delen är primärkommunal, i fråga om såväl antalet skolor som antalet elever. Landstingen handhar i första hand utbildningen på vårdområdet och på lantbrukets område. I några län har landstingen övertagit huvudmannaskapet för större delen av den kommunala yrkesutbildningen. Den statliga och halvstatliga yrkesutbildningen omfattar huvudsakligen skolor på skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden.

Frågan om huvudmannaskapet för vad jag här kallar mellanskolan prövas f. n. av den år 1967 tillsatta utredningen rörande huvudmannaskapet för de gymnasiala skolformerna m. m. Som utgångspunkt för utredningens arbete gäller att mellanskolan till övervägande del bör stå under *en* huvudman. YB och flertalet remissinstanser understryker vikten av att ett integrerat gymnasialt skolsystem står under en huvudman. Frågan om huvudman för mellanskolan gäller främst valet mellan primärkommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap. Huvudmannaskapsutredningen har att bl. a. klarlägga de ekonomiska och organisatoriska konsekvenserna av att förenhetliga huvudmannaskapet i endera riktningen. Jag räknar med att det skall bli möjligt att på grundval av utredningens förslag ta ställning till denna fråga före den tidpunkt då mellanskolan införs.

Också i fråga om tillsyn och centralt ansvar för yrkesutbildningen föreligger i viss mån en uppdelning även om en betydande koncentration av det centrala ansvaret till skolöverstyrelsen skett genom 1963 års beslut om skolväsendets centrala ledning m. m. (prop. 1963: 144, SU 146, rskr 334). Utanför skolöverstyrelsen och länsskolnämnderna ligger i dag i huvudsak endast yrkesskolorna inom jordbruksdepartementets område. YB föreslår och har härvid stöd av flertalet remissinstanser att skolöverstyrelsen blir central tillsynsmyndighet för all yrkesutbildning. Jag

återkommer i det följande till frågan om den centrala tillsynen av skolorna på lantbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens områden.

Jag övergår nu till att behandla frågor som gäller yrkesutbildning för handikappade. Till denna grupp hänför jag inte bara elever med handikapp i fysiskt och psykiskt hänseende utan även sådana elever som av andra skäl — t. ex. anpassningssvårigheter — lämnat den obligatoriska skolans normalklasser med en i olika avseenden mindre tillfredsställande skolunderbyggnad.

De synpunkter YB framfört i fråga om planeringen av yrkesutbildning för handikappade anser jag vara av synnerligen stor betydelse och jag ansluter mig helt till de överväganden som YB redovisat i dessa frågor. Också remissinstanserna har ställt sig positiva till vad YB anfört i denna del.

En central målsättning för de handikappades yrkesutbildning — liksom i stort för all skolutbildning — är att varje individ bör få en fullgod utbildning som svarar mot individens förutsättningar och som han själv gjort ett positivt val av. I största möjliga utsträckning bör de handikappade få sin utbildning inom den ordinarie yrkesutbildningen men samtidigt får man inte förbise att de handikappades situation kan nödvändiggöra speciella anordningar av både teknisk och organisatorisk art.

De omfattande och komplicerade frågor som måste lösas för att den nyss antydda målsättningen skall förverkligas har behandlats under senare år i skilda sammanhang. Sålunda antog riksdagen med anledning av proposition angående vissa frågor rörande vård och undervisning av rörelsehindrade barn m. m. (prop. 1965: 75, SU 100 och 132, rskr 274) riktlinjer för planeringen av yrkesutbildningen för handikappade, såväl sådana med svåra handikapp som mindre svårt handikappade. Vidare redovisades i proposition med förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda m. m. (prop. 1967: 142) förslag till hur yrkesutbildningen för de psykiskt utvecklingsstörda borde organiseras. Förslaget antogs av riksdagen (2LU 67, rskr 400). Förslag till åtgärder som syftar till att på olika sätt förbättra förutsättningarna för handikappade att få den utbildning de önskar har också lagts fram i de senaste årens statsverkspropositioner. En sammanfattande redogörelse härför lämnades i 1967 års statsverksproposition (prop. 1967: 1, bil. 10 s. 123, SU 8, rskr 8). Slutligen bör nämnas att frågan om den fortsatta planeringen av samhällets insatser för de handikappade, innefattande även åtgärder på undervisningens område, ingår i uppdraget för den år 1965 tillsatta handikapputredningen.

Mot denna bakgrund konstaterar jag att ett intensivt arbete pågår för att skapa bättre möjligheter för handikappade att få utbildning. Jag framlägger därför i detta sammanhang inte förslag till några ytterligare åtgärder. Det ankommer främst på skolöverstyrelsen att se till att utvecklingen på detta område drivs vidare.

6.4 Utbildning inom jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden

Utbildningen inom jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden sorterar f. n. under Kungl. Maj:t i jordbruksdepartementet. Huvudmannaskapet för dessa utbildningar skiftar från enskilt och landstingskommunalt till statligt och halvstatligt. Inte heller i fråga om tillsynsmyndighet är bilden enhetlig. Lantbruksstyrelsen är således tillsynsmyndighet för yrkesutbildningen inom jordbruket och trädgårdsnäringen och skogsstyrelsen för yrkesutbildningen inom skogsbruket. Riksdagen fattade år 1963 ett principbeslut om att jordbrukets och skogsbrukets yrkesutbildning skall föras in under skolöverstyrelsens tillsyn men däremot inte om tidpunkten för detta. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade min företrädare år 1967 en organisationskommitté för behandling av vissa frågor rörande jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens skolor. Organisationskommittén skall behandla bl. a. frågor som hänger samman med ett införande av dessa skolor under skolöverstyrelsens och länsskolnämndernas tillsyn och i avvaktan på beslut i tillsynsfrågan fungera som samordnande organ vad gäller skolöverstyrelsens, lantbruksstyrelsens och skogsstyrelsens planering främst i frågor som gäller läroplansarbetet och skolbyggandet. Utredningsarbetet bedrivs med sikte på att en överföring av tillsynsansvaret skall ske den 1 juli 1970.

Såsom framhållits i det föregående har ställningstagande i denna del skett i samråd med chefen för jordbruksdepartementet.

I likhet med YB räknar jag inte med att det skall kunna anordnas någon gemensam utbildning för yrken som leder till verksamhet inom skogsbrukets, lantbrukets och trädgårdsnäringens områden. Med hänsyn till främst utbildningens beroende av närhet till skog och odlingsbar mark torde det vara förenat med stora praktiska svårigheter att i normalfallet åstadkomma en lokalmässig samordning med annan utbildning inom mellanskolan. Det är dock självfallet att en samordning bör komma till stånd i de fall och i den mån detta är praktiskt möjligt. Jag anser således att man i första hand bör tillvarata tillgängliga resurser och med utgångspunkt häri rationalisera den nuvarande utbildningen.

Beträffande den skogliga yrkesutbildningen har SYK föreslagit, att drygt ett 10-tal av de nuvarande skogsbruksskolorna läggs ner. Jag tillstyrker att en reducering sker av antalet skolor. Även inom lantbrukets yrkesutbildning framstår i rationaliserande syfte en fortsatt minskning av antalet skolor som önskvärd. Det bör uppdras åt förutnämnda organisationskommitté att undersöka vilka skolor som med hänsyn till utbildningsbehovet kan komma i fråga för nedläggning.

Jag vill i detta sammanhang beröra ett annat planeringsproblem. Den utbildning som lanthushållsskolorna meddelar har numera nära anknytning till annan huslig utbildning och är inte i samma mån som övriga slag av skolor på jordbrukets och skogsbrukets områden beroende av närheten till brukningsenheter. Vid planeringen

bör man därför enligt min mening beakta möjligheten att anknyta denna utbildning närmare till övrig utbildning inom mellanskolan.

Den allmänna uppläggningsen av utbildningen på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden bör i stort sett överensstämma med den som gäller för den övriga mellanskolan. Detta innebär, att dessa yrkesskolor skall ha samma utrymme för allmänna ämnen som mellanskolan. Eleverna i dessa skolor bör vidare ha möjligheter till fritt tillval. Denna fråga liksom övriga frågor som sammanhänger med det fortsatta läroplansarbetet bör uppdras åt organisationskommittén.

I fråga om utbildningen av den grundläggande skogliga yrkesutbildningen är förslagen från YB och SYK i huvudsak sammanfallande. Jag föreslår att denna utbildning anordnas enligt utredningarnas förslag, dvs. som en ettårig grundutbildning med en därpå följande vidareutbildning för blivande företagare, förmän eller maskinförare.

Frågan om huvudmannaskapet för här ifrågavarande slag av utbildning ingår i uppdraget för den tidigare nämnda utredningen rörande huvudmannaskapet för de gymnasiala skolformerna m. m.

SYK:s förslag om vissa förändringar av ledningen för skogsbruksskolorna samt om lärarakategorin instruktörer liksom vissa personalproblem som uppkommer vid rationaliseringen av skogsbruksskolorna bör den förutnämnda organisationskommittén få i uppdrag att överväga i samråd med skolöverstyrelsen och skogsstyrelsen.

6.5 Genomförandet m. m.

Införandet av mellanskolan och genomförandet av den föreslagna reformen av yrkesutbildningen sammanhänger givetvis nära med frågan om lokaler och utrustning. I 1964 års beslut förutsattes bl. a. att den lokala, regionala och centrala planeringen i fortsättningen skulle samtidigt och i samma grad beakta både yrkesskolan, fackskolan och gymnasiet. Särskilt framhölls angelägenheten av att så långt möjligt en kommuns hela skolbyggnadsbehov penetreras samtidigt för att skapa förutsättningar för samordning mellan skolor med likartade lokal-, utrustnings- och lärarbehov. Dessa riktlinjer är grundläggande för den planering av erforderliga investeringar på mellanskolestadiet som pågår inom skolöverstyrelsen, länskolnämnderna och de lokala skolmyndigheterna. Det har förutsatts och bekräftas också av hittills gjorda erfarenheter att denna uppläggning kommer att leda till betydande organisatoriska och resursmässiga vinster. En mycket stor del av de byggnadsprojekt som nu är aktuella för mellanskolestadiet har utformats med tanke på att inom samma skolenhet skall finnas såväl yrkesskola och fackskola som gymnasium. I och med att ställning tas till utformningen av den framtida yrkesutbildningen erhålls det kompletterande underlag som behövs för den fortsatta konkreta planeringen.

YB har gjort den bedömningen att sammanförandet av nuvarande yrkesskola,

fackskola och gymnasium till en skolform får till konsekvens att skolenheterna blir större och mera differentierade än man tidigare räknat med. En del remissinstanser har uttalat farhågor för en sådan utveckling. Skolöverstyrelsen framhåller dock att enligt den hittills bedrivna planeringen skolenheter med mer än 1 500 elever kommer att bli relativt få och att mer än hälften av antalet skolenheter torde få mindre än 1 000 elever. Storleken av en skolenhet beror dels av elevunderlaget i den region från vilken eleverna rekryteras, dels av antalet skolenheter i regionen. I större regioner sker regelmässigt en uppdelning på flera skolenheter. Såsom framgår av skolöverstyrelsens yttrande söker man därvid fördela de olika utbildningsvägarna på enheterna så att resurserna utnyttjas effektivt samtidigt som varje enhet får ett jämförelsevis allsidigt urval av utbildningsvägar. Jag anser det viktigt att planeringen präglas av detta synsätt även om, som jag framhållit i det föregående, avvikelser måste kunna förekomma, främst därför att friheten i planeringen på kort sikt begränsas av befintliga skolbyggnaders utformning.

Även om sålunda såvitt nu kan bedömas antalet mycket stora skolenheter blir relativt litet utan att de enskilda enheterna därför blir ensidiga i sin inriktning, kommer skolenheter med ett stort antal elever likväl att förekomma. De problem som kan ligga i uppkomsten av sådana enheter får självfallet inte underskattas. Det förefaller dock sannolikt att problemen i lika hög grad beror av skolbyggnadernas struktur och funktionella utformning som av antalet elever. Det finns exempel som visar att en god arbetsmiljö för elever, lärare och övrig personal kan åstadkommas också inom stora skolenheter om tillräcklig hänsyn tas till vikten av en sådan miljö vid lokalernas utformning. Även personalsammansättningen har självfallet stor betydelse. Jag återkommer i korthet här till i det följande.

Arbetet med lokalanvisningar för skolanläggningar åvilar skolöverstyrelsen. Utöver de allmänna riktlinjer jag i det föregående angett skall jag här endast beröra den av YB förordade grupperingen av undervisningslokaler efter indelning av mellanskolan i de tre sektorerna, den humanistisk-sociala, den ekonomiska och den naturvetenskaplig-tekniska. Enligt skolöverstyrelsen kan en sådan gruppering medföra ökade investeringskostnader. Även från andra synpunkter, kravet på flexibilitet och på pedagogisk och social integration, förefaller förslaget tveksamt. Jag finner därför inte skäl binda lokalplaneringen på det föreslagna sättet.

Beträffande behovet av investeringar i lokaler och utrustning för mellanskolan har det inte varit möjligt göra några mer säkra beräkningar. I fråga om utrustningsbehovet finns ett gott underlag när det gäller gymnasiet och fackskolan. YB har i YB IV gjort vissa beräkningar av utrustningsbehovet för den nya yrkesutbildningen. Det ankommer på skolöverstyrelsen att göra de kompletteringar och sammanställningar som fordras för att man ska få en bedömning av det totala utrustningsbehovet i mellanskolan.

Beträffande lokalbehovet har jag inhämtat att skolöverstyrelsen gjort vissa preliminära beräkningar. Dessa utvisar ett investeringsbehov motsvarande ca 1 500 milj. kr. för perioden 1969/70—1975/76, vilket för varje budgetår inom perioden innebär ett genomsnittligt behov motsvarande ca 215 milj. kr. Det bör observeras att

dessa investeringar också tillgodoser en del av investeringsbehovet för grundskolan, eftersom man beträffande ungefär 30 % av samtliga byggnadsprojekt innefattande gymnasium räknar med att den gamla gymnasiebyggnaden skall tas i anspråk för grundskolans högstadium. Det uppskattade årliga investeringsbehovet är ungefär lika stort som det gymnasiala stadiets andel av den totala investeringsramen för skolbyggnader under senare år.

Självfallet måste här redovisade preliminära bedömningar följas upp med fullständigare och säkrare beräkningar. Jag utgår från att sådana kommer att redovisas i skolöverstyrelsens anslagsframställningar för de närmaste budgetåren. Tillgängligt material beträffande lokaler och utrustning ger dock vid handen att investeringsbehovet ej blir av sådan storlek att det skulle lägga hinder i vägen för genomförandet av en reform efter av mig förordade riktlinjer.

De personalfrågor YB behandlar omfattar i huvudsak skolledningens organisation, inbegripet konstruktionen av huvudlärartjänster, lärarbehovet och underlaget för lärartjänster samt utbildning och fortbildning av lärare.

I samband med 1964 års reform genomfördes betydelsefulla förändringar och förstärkningar av skolledningen. Uppmärksamheten var då främst riktad på skolenheter med gymnasium och/eller fackskola. I den föreslagna integrerade mellan-skolan kommer yrkesutbildning och övrig gymnasial utbildning att pedagogiskt och organisatoriskt samordnas inom ett snabbt växande antal skolenheter. I likhet med YB finner jag det nödvänligt att skolledarorganisationen omprövas med hänsyn härtill. Frågan om utformningen av organisationen är emellertid komplicerad. Det har därför befunnits nödvändigt att tillsätta en särskild utredning, 1967 års skolledarutredning, med uppgift att överväga denna fråga. De förslag YB lagt fram i fråga om inrättande och utformning av tjänster som huvudlärare är dock i huvudsak redan genomförda. Bestämmelser härom är meddelade i skolstadgan.

YB har ej lagt fram några egentliga beräkningar om hur lärarbehovet inom yrkesutbildningen påverkas av YB:s förslag. Tillgängligt material ger dock möjligheter att göra vissa mera allmänna bedömningar. Totalt sett ökar lärarbehovet inom yrkesutbildningen dels till följd av YB:s förslag, dels till följd av förutsatt ökning av intagningen till yrkesutbildningen. Utvecklingen av lärarbehovet varierar emellertid starkt mellan olika lärargrupper. Behovet av lärare i vårdyrken och i allmänna ämnen inom yrkesutbildningslinjerna torde öka avsevärt. Det torde dock ej möta svårigheter att tillgodose detta ökade lärarbehov. I fråga om andra lärargrupper kan i enstaka fall en viss minskning av lärarbehovet ske. Svårigheter kan i sådana fall uppkomma att bereda lärare sysselsättning inom mellanskolans yrkesutbildningsdel. Man får dock i detta sammanhang inte begränsa synfältet till enbart yrkesutbildningen. Sammanförandet av gymnasium, fackskola och yrkesskola till en skolform kommer att ge ökade möjligheter att använda lärare över de nuvarande skolformsgränserna. Vidare ökar lärarbehovet inom den arbetsmarknadsbetingade vuxenutbildningen. En omständighet, som försvårar bedömningen av balansen mellan tillgång och efterfrågan på lärare, utgör det nuvarande stora inslaget av timlä-

rare. Det är f. n. inte möjligt att bedöma hur stor andel timlärare man för framtiden bör räkna med. Det är angeläget att en omsorgsfull kartläggning snarast kommer till stånd av de konsekvenser mina förslag får ifråga om lärarbehov och lärartillgång. Detta arbete ankommer på skolöverstyrelsen i samverkan med statistiska centralbyrån.

I samband med reformens successiva genomförande kan olika slag av övergångsproblem för lärarna uppkomma. Med utgångspunkt i den nyssnämnda kartläggningen av lärarbehovets och lärartillgångens utveckling i stort bör skolmyndigheterna i nära samverkan med personalorganisationerna söka komma till ändamålsenliga lösningar av problem som kan uppkomma på de olika mellanskoleorterna.

Den reform som i det föregående föreslagits måste givetvis beaktas i lärarutbildningen. År 1967 fattade riksdagen beslut angående reformering av lärarutbildningen för lärare i s. k. läroämnena samt för klasslärare (prop. 1967: 4, SU 51, rskr 143). I den nya utbildningen, som börjar införas kommande hösttermin, måste mellanskolereformen uppmärksammas. Främst gäller detta utbildningen av lärare i läroämnena vilken i ökad utsträckning måste anpassas till de krav yrkesutbildningen ställer eftersom sådana lärare kommer att engageras i avsevärt större omfattning inom yrkesutbildningen än f. n. Vad det gäller övriga lärarkategorier förutskickades i samband med 1967 års lärarutbildningsreform bl. a. att de yrkespedagogiska instituten skulle inlemmas i lärarhögskoleorganisationen. Kungl. Maj:t har sedermera den 12 maj 1967 gett skolöverstyrelsen i uppdrag att efter samråd med statskontoret utreda formerna härför. Det är angeläget att denna organisationsreform kan genomföras utan dröjsmål bl. a. för att härigenom skapa bättre förutsättningar för ett intensifierat pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete på yrkesutbildningens område. Inom mellanskolan — liksom inom skolväsendet i övrigt — kommer vidare att i betydande omfattning behövas lärare i s. k. övningsämnena. Jag har för avsikt att inom kort föreslå Kungl. Maj:t att tillkalla en särskild utredning rörande utbildningen av bl. a. dessa lärare. Slutligen aktualiserar självfallet reformeringen av yrkesutbildningen en översyn av mål och innehåll i den lärarutbildning som nu ges vid de yrkespedagogiska instituten. Denna översyn bör ske parallellt med och i nära anslutning till det fortsatta arbetet med utformning av läroplanerna för yrkesutbildningen. Ansvar för översynen bör därför åvila skolöverstyrelsen. YB torde i ett kommande betänkande ta upp frågor rörande lärarutbildningens mål och innehåll. Detta betänkande bör kunna ge underlag för den nyssnämnda översynen.

YB:s kommande betänkande bör också kunna vara av värde för det fortsatta arbetet med fortbildningen av lärare. Vissa förslag angående fortbildning av lärare i yrkesteknik har YB redan lagt fram i YB II. YB framhåller att en viktig förutsättning för att reformen av yrkesutbildningen skall kunna genomföras är att lärarna genom deltagande i fortbildningen följer med i utvecklingen på sina områden. Härtill kommer att reformen medför förändringar i fråga om arbetsuppgifternas omfattning och utformning för olika lärarkategorier.

Jag delar YB:s bedömning rörande behovet av intensiv fortbildning för lärare inom yrkesutbildningen. I likhet med vad jag förutsatt i mitt förslag angående revidering av läroplan för grundskolan (prop. 1968: 129) vill jag här framhålla betydelsen av att fortbildningen organiseras så att den på smidigaste sätt och med bästa möjliga utnyttjande av resurserna låter sig kombineras med skolans verksamhet i övrigt. I huvudsak finner jag att nuvarande fortbildning är ändamålsenligt utformad i detta hänseende. Samtidigt är jag här liksom i nyssnämnda sammanhang införstådd med att fortbildningsbehoven för enstaka lärarkategorier i samband med genomförandet av den föreslagna reformen kan visa sig vara så omfattande att en annan uppläggning och organisation av verksamheten måste övervägas. Behovet av en intensifierad fortbildningsverksamhet har för övrigt beaktats vid beräkningen av anslaget Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1968/69. Inom skolöverstyrelsen pågår redan arbete med att förbereda en ökad insats på detta område.

YB föreslog i sitt första betänkande (YB I), framlagt på våren 1966, att sammanförandet av de tre skolformerna yrkesskola, fackskola och gymnasium till en skola, den integrerade gymnasieskolan, i princip skulle genomföras den 1 juli 1967. YB framhöll dock att det praktiska genomförandet i vissa delar inte kunde ske förrän senare. Remissinstanserna bedömde i stort sett samstämmigt YB:s förslag beträffande genomförandet såsom orealistiskt och uttalade sig för en senareläggning. Skolöverstyrelsen lade fram förslag till ett genomförande av reformen i etapper och beräknade därvid att det huvudsakliga genomförandet borde ske läsåret 1970/71, då vissa nödvändiga förberedelser hunnit vidtas och då fackskolan planerades vara införd i samtliga gymnasierregioner. Vissa läroplaner för yrkesutbildningen förutsattes kunna träda i kraft vid en tidigare tidpunkt. Andra åtgärder såsom sammanförande av skilda utbildningsvägar till utbildningsblock bedömdes däremot få ske successivt efter nämnda tidpunkt.

För egen del ansluter jag mig i huvudsak till den bedömning som skolöverstyrelsen redovisat. Det fulla förverkligandet av en mellanskolereform måste ta lång tid. Bl. a. krävs utformning av yrkesutbildningens läroplaner m. m. samt förberedelser i fråga om planeringen av utbildningen på det regionala och lokala planet. Självfallet är det härvid som framgått av vad jag redan anfört nödvändigt att man beaktar varje kommuns speciella förutsättningar i fråga om framför allt befintliga skolbyggnader. Samordningen i yttre mening måste, i den mån investeringar förutsätts, förverkligas successivt.

Införandet av den nya mellanskolan såsom en skolform bör emellertid kunna ske innan alla materiella förutsättningar för dess fulla förverkligande föreligger. Med hänsyn till behovet av förberedelsetid föreslår jag att mellanskolan införs den 1 juli 1971. Fr. o. m. denna dag kommer alltså mellanskolan såsom en organisatoriskt sammanhållen, frivillig skolform att ersätta hittillsvarande tre skolformer gymnasium, fackskola och yrkesskola. Innebörden härav är i huvudsak att fr. o. m. nämnda dag skolväsendet ovanpå grundskolan kommer att regleras

av gemensamma centrala bestämmelser och att personella och materiella resurser utnyttjas gemensamt. All personal som nu är anställd vid skilda gymnasiala skolor former förutsätts bli anställd vid mellanskolan. Eleverna kommer att intas i mellanskolan och där fördela sig på de olika linjerna. Intagningen förutsätts sålunda bli samordnad. Enligt vad jag erfarit arbetar skolöverstyrelsen i samråd med statskontoret redan med samordnad intagning till skolorna på det gymnasiala stadiet.

I detta sammanhang bör uppmärksammas den arbetsmarknadsmässiga effekten av att utbildningen f. n. på ett mycket stort antal utbildningslinjer avslutas vid samma tidpunkt och att denna nära sammanfaller med den säsongmässiga nedgång i efterfrågan på arbetskraft som i regel inträffar under sommaren. Detta har redan nu orsakat vissa svårigheter för ungdomarna att efter avslutad utbildning utan dröjsmål få anställning. Mellanskolereformen kan måhända öka dessa svårigheter. I den mån så blir fallet får lämpliga åtgärder övervägas. Det bör sålunda undersökas om svårigheterna kan motverkas genom att man tar in elever i mellanskolan vid mer än ett tillfälle årligen. Förmodligen kan en sådan anordning dock komma i fråga endast på de största mellanskoleorterna. Därutöver kan eventuellt särskilda insatser från arbetsmarknadsmyndigheternas sida visa sig behövliga.

Införandet av mellanskolan förutsätter ett stort antal författningsändringar i bl. a. skollagen. Jag avser att senare återkomma med förslag till sådana ändringar.

Av vad jag anfört framgår att den bild mellanskolan kommer att förete vid införandet blir ganska oenhetlig. Befintliga byggnader begränsar möjligheterna att förverkliga den lokalmässiga integrationen. I många fall kommer nuvarande yrkesskolenheter utanför gymnasieorterna att finnas kvar och bestå under överblickbar tid. De avgränsningsproblem jag tidigare berört torde i åtskilliga fall inte vara lösta vid tidpunkten för mellanskolans införande. Specialiserade utbildningsformer som nu ingår i yrkesskolan får tills vidare infogas i mellanskolan även om de på längre sikt inte kommer att höra till denna skola.

Det är skolöverstyrelsens uppgift att svara för den centrala planering som mellanskolans införande den 1 juli 1971 förutsätter.

YB har i YB IV presenterat vissa beräkningar av *k o s t n a d e r n a* vid genomförandet av de framlagda förslagen. Beräkningarna avser dels driftkostnader — lärarlönekostnader och kostnader för inbyggd undervisning — dels översiktligt gjorda uppskattningar av utrustningskostnaderna. I fråga om driftkostnaderna görs en jämförelse mellan kostnaderna för nuvarande yrkesutbildning och för den av YB föreslagna. Skolöverstyrelsen har i sitt remissvar riktat invändningar mot YB:s beräkningar. Bl. a. påpekar skolöverstyrelsen att jämförelsen ej avser elevintagning av samma storlek och att påbyggnadskurser beaktats vid beräkningen av dagslägets kostnader men inte vid beräkningen av de framtida kostnaderna.

En kostnadsjämförelse av detta slag är självfallet mycket vanskelig att göra. Uppskattningar gjorda med utgångspunkt i YB:s beräkningar och med beaktande av överstyrelsens erinringar emot dessa visar dock att förverkligandet av den nya yrkesutbildningen inom mellanskolan leder till betydande kostnadsökningar. Med

tillämpning av nuvarande statsbidragsregler och vid en oförändrad intagning till yrkesutbildningen kan statens utgifter för denna utbildning på driftbudgeten beräknas öka med i runt tal 25 %. Den ökade kostnaden hänför sig till kvalitetsförbättringar främst inom områdena konsumtion, vård samt handel och kontor. Till den angivna utgiftsökningen om 25 % kommer utgifter för en fortsatt expansion av yrkesutbildningen. Å andra sidan bör man genom rationaliseringar kunna dämpa kostnadsstegringen. Arbetet härmed har redan påbörjats.

Som jag redan framhållit finns inte underlag för en säkrare bedömning av de utrustningskostnader mellanskolereformen kommer att medföra.

Kostnaderna för byggnadsinvesteringar har jag berört i det föregående. Investeringsbehoven för närmaste 7-årsperiod har uppskattats till ca 1 500 milj. kr. för hela mellanskolestadiet. Hur stor del av dessa kostnader som kan sägas äga samband med reformeringen av yrkesutbildningen är inte möjligt att avgöra. Huvudparten av kostnaderna kan dock anses bestämda av de riktlinjer för utvecklingen av stadiets skolformer som innefattas i 1964 års beslut. Jag vill på nytt framhålla att integrationen av dessa skolformer, genomförd under beaktande av befintliga resurser, bedöms leda till besparingar såväl på investeringssidan som på driftsidan.

Jag delar YB:s uppfattning att en effektiv informationsverksamhet är nödvändig i samband med genomförandet av mellanskolereformen och att medel måste beräknas för sådan verksamhet. Det är en uppgift för skolöverstyrelsen att bedöma hur denna bör förläggas i tiden och vilket anslagsbehov som uppkommer för resp. budgetår med anledning härav.

Ett annat avgränsat område där ökade medelsbehov uppkommer utgör fortbildningen av lärare för mellanskolans yrkesutbildning. Medel för förberedelse av en utökning av nu pågående fortbildningsverksamhet har beräknats under anslaget Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1968/69. En ytterligare ökning av medelsbehovet är att förutse för kommande budgetår. Storleken därav får bedömas närmare i anslutning till beräkningen av anslagsbehovet för resp. budgetår.

I fråga om statsbidragssystemets utformning för olika skolformer på det gymnasiala stadiet innebar 1964 års beslut ett steg mot väsentligt ökad enhetlighet såvitt gäller grunderna för driftbidrag. Till samtliga dessa skolformer utgår sålunda bidrag med 100 % av de faktiska lönekostnaderna för skolledare och lärare. Alltjämt kvarstår dock vissa olikheter i fråga om grunderna för driftbidrag till å ena sidan gymnasier och fackskolor och å andra sidan yrkesskolor. Dessutom föreligger vissa olikheter i fråga om reglerna för investeringsbidrag till olika former för yrkesutbildning. Bidragets storlek beror sålunda på om huvudmannen är landstingskommun eller primärkommun och om utbildningen är att anse som central eller lokal.

YB framlägger förslag till ändringar i gällande statsbidragsgrunder som syftar till dels att ytterligare förenhetliga statsbidragsreglerna för olika slag av utbildning på mellanskolestadiet, dels att förbättra statsbidraget till vissa slag av yrkesutbildning,

framförallt sådan som anordnas av eller under medverkan av avnämarna, dvs. företag av skilda slag, hantverksmästare m. fl.

Självfallet måste de skiljaktigheter som förekommer mellan statsbidragsbestämmelserna för gymnasium, fackskola och yrkesskola avlägsnas i samband med mellanskolereformen. En teknisk översyn av nuvarande bestämmelser är därför nödvändig. Denna kräver ingående undersökningar och överväganden. Utformningen av nya regler måste ske i nära samverkan med företrädare för de kommunala huvudmännen. Förberedelser för en sådan översyn har påbörjats inom utbildningsdepartementet. I avvaktan på resultatet av översynen är jag inte beredd tillstyrka några förändringar i nu gällande grunder för driftbidrag till yrkesutbildningen.

Vad angår YB:s förslag om att förenhetliga grunderna för vissa investeringsbidrag vill jag erinra om att förslag av motsvarande innebörd förts fram i skolöverstyrelsens anslagsframställning för budgetåret 1968/69 i samband med en av överstyrelsen företagen översyn av hela systemet för statsbidrag till investeringar på skolområdet. Jag räknar med att förslag i denna del kommer att läggas fram för riksdagen så snart överläggningar med kommunförbunden har slutförts.

I fråga om de av YB föreslagna ändringarna av grunderna för statsbidrag till inbyggda skolor, företagsskolor och lärlingsutbildning kan slutligen konstateras att det organisatoriska underlaget för bedömning av förslaget är mycket bristfälligt. YB:s kommande betänkande angående samverkan mellan näringsliv och skola bör kunna bidra till att större klarhet skapas.

Med hänvisning till det anförda får jag sålunda konstatera att förutsättningar f. n. saknas för ett ställningstagande till förändringar i gällande statsbidragssystem. 1955 års reform innebar att staten påtog sig ett väsentligt ökat ekonomiskt ansvar för yrkesutbildningen. Ytterligare förbättringar av statsbidragen genomfördes genom 1964 års beslut. Som en riktpunkt för det fortsatta arbetet med en översyn av statsbidragssystemet bör gälla att den ekonomiska ram, inom vilken förändringar i systemet skall kunna göras, får bestämmas av en tillämpning av nuvarande bidragsregler på den föreslagna utbildningen.

7. Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att godkänna de riktlinjer för det frivilliga skolväsendet som jag förordat.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

INNEHÅLL

	Sid.
1. Inledning	
1.1 Yrkesutbildningsberedningens utredningsarbete	4
1.2 Skogsbrukets yrkesutbildningskommittés utredningsarbete	6
1.3 De gymnasiala skolformernas utveckling	7
1.3.1 Propositionens bakgrund	7
1.3.2 Propositionens uppläggning	9
2. Yrkesutbildningens utformning	11
2.1. YB:s förslag	11
2.1.1 Allmänna riktlinjer	11
2.1.2 Läroplanernas uppbyggnad	15
2.1.3 Linjer	20
2.1.3.1 Vissa exemplifieringar samt läroplan för allmänna ämnen	20
2.1.3.2 Läroplaner inom humanistisk-social sektor	27
2.1.3.3 Läroplaner inom ekonomisk sektor	32
2.1.3.4 Läroplaner inom naturvetenskaplig-teknisk sektor..	33
2.1.4 Pedagogiska och metodiska frågor	37
2.2 Remissyttranden	42
2.2.1 Allmänna riktlinjer	42
2.2.2 Läroplanernas uppbyggnad	44
2.2.3 Linjer	50
2.2.3.1 Allmänna synpunkter	50
2.2.3.2 Läroplaner inom humanistisk-social sektor	50
2.2.3.3 Läroplaner inom ekonomisk sektor	53
2.2.3.4 Läroplaner inom naturvetenskaplig-teknisk sektor	54
2.2.4 Pedagogiska och metodiska frågor	57
3. En sammanhållen mellanskola	61
3.1 YB:s förslag	61
3.1.1 Dimensionering	61
3.1.2 Yttre planering	67
3.1.3 Lärotider	71
3.1.4 Huvudmannaskap	72
3.1.5 Utbildning av handikappade	74

3.2	Remissyttranden	76
3.2.1	Dimensionering	76
3.2.2	Yttre planering	79
3.2.3	Lärotider	86
3.2.4	Huvudmannaskap	88
3.2.5	Utbildning av handikappade	90
4.	Utbildning inom jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden	92
4.1	YB:s och SYK:s förslag	92
4.2	Remissyttranden	99
5.	Genomförande	105
5.1	YB:s förslag	105
5.1.1	Lokaler och utrustning	105
5.1.2	Personal	106
5.1.3	Omställning, planering	109
5.1.4	Statsbidrag och kostnader	110
5.2	Remissyttranden	117
5.2.1	Lokaler och utrustning	117
5.2.2	Personal	119
5.2.3	Omställning, planering	122
5.2.4	Statsbidrag och kostnader	124
6.	Departementschefen	130
6.1	Inledning	130
6.2	Yrkesutbildningens utformning	132
6.3	En sammanhållen mellanskola	140
6.4	Utbildning inom jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden	147
6.5	Genomförande	148
7.	Hemställan	156